

ÇORUM'DA EDEBİYAT EDEBİYATTA ÇORUM

Meral DEMİRYÜREK

**ÇORUM
2018**

TAKDİM

Toplumsal birliğin sağlanmasında, milli benliğin güçlenmesinde edebiyat her zaman etkili olmuştur. Edebiyat tarihi incelendiğinde insanların olduğu gibi milletlerin de düşünce dünyasını zenginleştiren önemli unsurların başında edebiyat olduğu görülür. Bir bakıma edebiyat, topluma ayna tutar ve toplumun kendisini tanımasını sağlar.

İnsanların geçmişi ile geleceği arasında sağlam ilişkiler kurabilmesi, sosyal, siyasi ve kültürel tecrübelerini geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarabilmesi edebiyat ve edebiyatın imkânlarıyla mümkündür. Çünkü edebî eserler hem toplumun hem de fertlerin değerlerini belirleyen duygu ve düşünceler arasında bir irtibat kurar. Hatta kimi dönemler edebiyatın ve edebiyatçıların öncülüğünde yeni ve ortak değerler oluşur.

Örneğin edebiyat milli tarihi, birliği ve değerleri işleyen bu duyguların pekişmesine vesile olan şiiirlerle insanları ortak bir değer etrafında birleştirir. İnsanlar arasında gönül köprüleri kurulmasına vesile olur. Bu durum destanlar, hikâyeler, anlatılar ve diğer edebi türler için de geçerlidir. Bu yüzden milletler kendi geleneğini, kültürünü, örfünü gelecek nesillere aktarabilmek için edebiyata ait eserleri ve değerleri de muhafaza etmelidirler.

Bu anlayışla şehrimize ait kültürel değer taşıyan yazılı, sözlü, görsel tüm belgeleri ve tarihi kişiliklerin eserlerini derliyor, topluyor yayımlıyoruz. Şehrimizle ilgili merak edilen, ilgi çeken konulara ait tüm bilgileri arşivliyoruz. Gelecek nesillere de kapsamlı bir kültürel miras bırakıyoruz. Çorum Belediyesi olarak şehrimizin tarihine ve kültürel birikimine katkı sağladığına inandığımız bütün çalışmalara destek veriyor ve bu tür çalışmaları teşvik ediyoruz.

Basım ve yayımını yaptığımız önemli eserlerden biri de “Çorum’da Edebiyat Edebiyatta Çorum” adlı eserdir. Bu eserde Çorum’a yolu düşüp şehrimizle ilgili yazı yazanlar ve Çorumlu yazarların kısa biyografileri ve eserlerine ait bilgiler yer almaktadır.

Bu eserin hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeği geçen başta Meral Demiryürek Hanımefendi ve Kent Arşivi görevlilerimize teşekkür ediyorum.

ZEKİ GÜL
BELEDİYE BAŞKANI

Birinci Baskı
Haziran-2018
ISBN: 978-605-81443-0-9

Baskı & Cilt:

Hazar Reklam Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. Kültür arşısı No.7/56-57 İskitler
Tel:0312 341 22 06-07 Faks: 0312 341 10 56 ANKARA

İsteme Adresi

orum Belediyesi Kent Arşivi
Yeni yol Mahallesi Gazi Cad.
Turgut Özal İř merkezi Kat:4
ÇORUM
Tel: 03642250810 / 1541

**Bu eser orum Belediyesi'nin Kültür Yayınıdır.
PARA İLE SATILMAZ**

MERAL DEMİRYÜREK

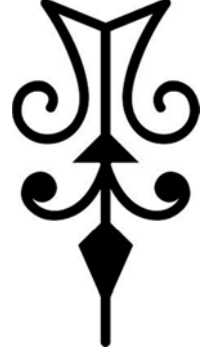
İstanbul Vefa Lisesinde okudu. Üniversite öğrenimini Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünde tamamladı. Yakınoğu Üniversitesinden "Yeni Türk Edebiyatı" alanında yüksek lisans, Gazi Üniversitesinden aynı alanda doktora derecesi aldı. 2000-2012 yılları arasında Lefke Avrupa Üniversitesinde görev yaptı. 2012 yılında doçent unvanını taşımaya hak kazandı. 15 Haziran 2017 tarihinde profesör olarak atandı. Avrupa Birliği ve YÖK burslarıyla İngiltere'de dil eğitimi gördü, araştırmalarda bulundu, çeşitli projeler hazırladı. Kıbrıs Türk Edebiyatı, roman incelemesi ve kadın çalışmaları üzerine yayınları vardır. Kitaplarından Kıbrıs Türk Basın Tarihinden: İrşad Dergisi (2007) ve Larnaka Mektubu (2010) Kıbrıs Türk edebiyatının basına yansımalarıyla ilgilidir. Bir İstanbul Bilgesi Sermet Muhtar Alus (2007), Orhan Hançerliođlu: Hikâyeden Öte Romandan Beri (2010, 2016) ve Yıldızdan Kopmuř Bir şule (2012) adlı kitapları yazar biyografileriyle roman, hikâye ve tiyatro incelemeleri üzerinedir. Abdulkadir Ozulu ile birlikte hazırladıkları Eşref Ertekin'in Günlüklerinden Bir Zamanlar Çorum (2017) başlıklı ortak kitap, bir yerel kültür çalışmasıdır. Ayrıca alanıyla ilgili çok sayıda ulusal/uluslararası kapsamlı makale, bildiri ve araştırması bulunmaktadır.

Halen Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
GİRİŞ.....	7
I. BÖLÜM	10
ÇORUM'A YOLU DÜŞÜP ÇORUM'U YAZANLAR	10
Hüseyin Cahit YALÇIN (1874-1957).....	12
Refik Halit KARAY (1888-1965).....	14
Refii Cevat ULUNAY (1890-1968).....	20
Recep Rahmi TANKAYA (1895-1981).....	23
Etem İzzet BENİCE (1903-1967).....	27
Kemal Tahir (1910-1973).....	48
Behram Lütfi (1911-?).....	52
Bedri Rahmi EYÜBOĞLU (1911-1975)	56
Abidin DİNO (1913-1993).....	60
Orhan Kemal (1914-1970)	67
Melih Cevdet ANDAY (1915-2002).....	72
Mehmet SEYDA (1919-1986)	75
Adnan BİNYAZAR (d. 1934)	89
Meral ÇELEN (d. 1934)	96
Sevinç ÇOKUM (d. 1943)	114
Mahfi EĞİLMEZ (d. 1950).....	119
Gazanfer ERYÜKSEL (d. 1952)	121
Buket UZUNER (d. 1955).....	123
II. BÖLÜM.....	125
ÇORUM'DA DOĞUP ÇORUM'U YAZANLAR.....	125
Halil Rifat ARINCI (1898-1972)	127
Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU (1904-1992).....	129
Mazlum Kenan KÖSTEKÇİ (1910-1936)	135
Tayyar KERMAN (1922-1999).....	154
Abdullah ERCAN (1922-2011).....	155

İhsan TOMBUŞ (1923-2009)	161
Sermet Sami UYSAL (1925-2016)	164
Sait MADEN (1931-2013)	167
Orhan ÇÖPLÜ (1931-1975)	172
Ahmet SERİN (1932-2017)	173
Hayri UCAR (d. 1933)	177
Şükran KARABIYIK (1935-2013)	179
Ahmet Lütfi KAZANCI (d. 1936)	181
İsmet ÇENESİZ (d. 1936)	183
Kazım ALKAN (d. 1938)	185
Gürkan COŞKUN (KOMET) (d. 1941)	188
Mustafa ÖZÇATALBAŞ (d. 1941)	192
Abdulkadir OZULU (d. 1941)	195
Bahri GÜVEN (d. 1941)	198
Muzaffer GÜNDOĞAR (d. 1942)	200
Paşa ÇETEN (1946-2007)	206
Selahattin KOÇAK (Can Yoksul) (d. 1947)	211
Şükrü GÜMÜŞ (1948-1984)	215
Ethem ERKOÇ (d. 1950)	228
Osman ÇEVİKSOY (d. 1952)	232
Ayşe ÇOBAN (1953-2006)	235
Mahmut TUNABOYLU (1954-2002)	237
Şahin ÖRGEL (d. 1960)	238
Şahin ERTÜRK (d. 1963)	239
Halit YILDIRIM (d. 1968)	241
Erdal ŞAHİN (d. 1969)	244
Kenan YAŞAR (d. 1971)	246
KAYNAKÇA	248

ÖNSÖZ

Her çalışmanın arka planında, pek dikkate alınmayan ve zamanla unutulmuş bir oluşum hikâyesi olduğu gibi “Çorum’da Edebiyat Edebiyatta Çorum” başlıklı bu kitabın da görünen yüzüne yansımayan bir ortaya çıkış serüveni var. 2012 yılında Kıbrıs’tan Çorum’a gelip Hitit Üniversitesinde görev alınca yerel kültür çalışmalarına olan ilgim, doğal bir biçimde, Kıbrıs’tan Çorum’a kaymaya başladı. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü olarak düzenlediğimiz edebî faaliyetler vasıtasıyla tanıştığım Çorum’un yaşayan kültür değerleri olan birbirinden kıymetli kişilerin dostluğu ve paylaşımcılığı sayesinde ilgi, kısa sürede bilgiyle pekişir hale geldi. Sonrasında Çorum’a yolu düşenleri, Çorum’da doğup ülke sathında adını duyuranları araştırıp makale yazma düşüncesi belirdi. İşte, tam o dönemde Çorum Belediyesi ile Hitit Üniversitesi arasında bir iş birliği yapılarak “Çorum İçin Bir Projem Var” başlığıyla bir proje programı oluşturuldu. 2014 yılı sonunda proje programının birinci dönem teklifleri kabul edildi ve 2015 yılı başlarında desteklenmeye layık görülen ilk proje sahipleri belli oldu. Kültür alanında desteklenmeye değer bulunan “Çorum’da Edebiyat Edebiyatta Çorum (1908-1980)” başlıklı projemi, 20 Şubat 2015 itibarıyla resmen çalışmaya başladım. Konunun derinliği, ele alınacak edebî kişiliklerin çokluğu gün geçtikçe artan bir çığ gibi kendini gösterdi ve projenin hacmi hızla büyüdü. Özellikle, Çorum’daki edebî faaliyetlerin zenginliği, yazar ve şairler ile onların eser üretim sayısındaki fazlalık, tahmin edilenin ve öngörülenin çok üzerinde idi. Bu sebeple, hem projenin bitimi bir yıl uzadı hem de ele alınacak kişiler arasında mecburen bir seçim yapma ihtiyacı doğdu. Çorum’a yolu düşenlerden –tespit edilebilenlerin- tamamı alınırken Çorum’da doğanlardan sadece Yeni Türk Edebiyatı alanına giren isimler, edebî eser kapsamında yazanlar ve en azından

bir kitabı yayımlananlar çalışmaya dahil edildi. Gönül isterdi ki Çorum'daki kalem ehli herkes ele alınsın, ancak bu, mevcut imkanlarla söz konusu olamadı. Proje kapsamının genişliğine rağmen çalışmanın belli bir süre ile sınırlanmış olması da ister istemez konuyu sınırlamayı zaruri hale getirdi. Ancak bu çalışma ileriki zamanlarda devam ettirilebilir. “Çorum ve Edebiyat” başlığını ikinci, üçüncü hatta dördüncü projelerle sürdürmek ve bu sayede Çorum'un kültür coğrafyasında edebiyata dair bulunan bütün ayrıntıları önemli önemsiz ayırımı yapmadan, bir haritacı titizliği içinde şekillendirmek mümkün olabilir.

Bu çalışma, giriş dâhil toplam üç bölümden oluşmuştur.

Giriş bölümünde kısaca, kent-kültür-toplum bağlamındaki unsurların edebiyata yansımaları, yerel ve ulusal kültür arasındaki çift yönlü etkileşimlerin önemi üzerinde durulmuştur.

Birinci bölüm, Çorum'da çeşitli sebeplerle belli bir süre bulunmuş yazar veya şairleri içermektedir. Ayrıca herhangi bir sebeple, Çorum'dan ilham alıp eser veren edipler de ele alınmıştır. Söz konusu isimler doğum tarihleri dikkate alınarak kronolojik bir sırayla incelenmiştir. Yaşam öykülerine ana hatlarıyla yer verilmesinin ardından, Çorum'la bağlantıları ayrıntılı bir biçimde anlatılmış ve son aşamada eserlerinden bir veya birkaç alıntı yapılmıştır. Bu alıntılarının mümkün mertebe Çorum'la ilgili olmasına dikkat edilmiştir. Kimi isimlerin Çorum'la bağlantılı yazılarına birkaç satır düzeyinde ulaşılsa da yer verilmiştir.

İkinci bölüm, Çorum'da doğup edebiyatla ilgilenen şair ve yazarlara ayrılmıştır. Bu gruptaki isimlerin sayısı çok fazla olduğundan bir seçim yapma mecburiyeti doğmuştur. Birinci bölümde olduğu gibi bu bölümde de doğum yıllarına göre kronolojik sıraya riayet edilmiş, listedeki en yaşlı isimden en genç isme doğru bir sıralama yapılmıştır. Bu kapsamdaki şair ve yazarların biyografisiyle birlikte eserlerine yer verildikten sonra, Çorum'un kültürel dokusuna değinen eserlerinden bazı bölümler aynen alınarak antolojik bir çalışma gerçekleştirme yoluna gidilmiştir.

Çalışmanın sonuna az veya çok yararlanılan bütün kaynakları içeren geniş bir kaynakça eklenmiştir. Bu kaynakçaya göz atıldığında Çorum'daki edebî çalışmaların çokluğuna bağlı olarak kentte kitap

basım işlerinin de çok zengin olduğu görülmektedir. Bu zenginleşmede Çorum Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğünün lokomotif görevi gördüğü de hemen göze çarpmaktadır. Kent Arşivi sayesinde Çorum'a dair her tür bilgi ve belge, tek elde toplanıp sistemli bir biçimde yayına dönüşerek ulusal ve uluslararası platformlarda paylaşılabilir hale gelmektedir. Kent-kültür ilişkisi açısından bu durum çok olumlu izler bırakmakta ve Çorum'un marka şehir olarak tanınırlığına, imajına büyük katkılar sağlamaktadır.

Bu kitabın şekillenmesinde katkısı bulunanların sayısı, neredeyse yer verilen şair ve yazarlar kadar çok. Birçok isim bu çalışmaya inandı ve destekledi.

Çorum'un hafızası, bilge insan Sayın Abdulkadir Ozulu, bilgisiyle, kütüphanesiyle ve çok değerli görüşleriyle her zaman yanımda oldu, adeta bir ortak gibi çalıştı. Sevgili eşi Ruziye Hanımla birlikte evlerinin kapısını bir irfan yuvası olarak daima açık tuttu. Ozulu Hocama ne kadar teşekkür etsem az gelir. Çorum'un edebî çehresine özgün renkler katan kalem ehli, kitap dostu Sayın Ethem Erkoç, Bahri Güven, Muzaffer Gündoğar, Atilla-Gülten Lâçin, Özden-Ümit Uzel, İrfan Yiğit ve Halit Yıldırım imkanlarını seferber ettiler, kendilerine içten teşekkürler ediyorum. İskilipli kütüphaneci Mürsel Sümer'e paylaştığı bilgiler için teşekkür ederim. Reha Akkaymak ve Zeynep Umut Arslan'ın şahsında HİTÜ Merkez Kütüphanesine, sağladığı imkânlardan dolayı teşekkür ederim. HİTÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü araştırma görevlilerinden Selcen Koca ve Alperen Uluer Yaşar ile Tarih Bölümü araştırma görevlisi Hakan Yazar birtakım güçlükleri kolayca çözmemde yardımcı oldular. Geleceğin başarılı akademisyenleri olacak bu üç genç meslektaşına teşekkür borçluyum. HİTÜ BAP Birimi adına Leriman Zeybel ve Çorum Belediyesi adına Ömer Maz ile Zeynep Hanbaba teknik konularda hep destek oldular, kendilerine teşekkür ederim. Çorum'u "sevginin anayurdu" olarak nitelendiren Adnan Binyazar ile Meral Çelen'e kıymetli dostlukları ile paylaştıkları bilgi ve belgelerden dolayı teşekkürler ediyorum. Ayrıca Çorum Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Turhan Candan'a verdiği desteklerden ötürü teşekkür borçluyum.

Çorum Belediyesi ile Hitit Üniversitesinin geniş vizyonları sayesinde Türkiye'nin nadir proje programlarından biri güçlü bir iş birliği içinde hayata geçirildi ve böylece elinizde tutmakta olduğunuz kitap vücut buldu. Bu sebeple, Hitit Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Reha Metin Alkan ile Çorum Belediye Başkanı Sayın Zeki Gül'e saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Gösterilen bütün dikkat ve titizliğe rağmen çalışmada birtakım noksanlar, gözden kaçan yanlışlar illaki görülecektir. Yine de, umarım ve dilerim ki bu iyi niyetli çaba, kent-kültür-toplum bağlamında olumlu adımlardan biri kabul edilir, yeni girişimlerle geliştirilir.

Memleket kavramını sadece doğduğumuz yerle sınırlı görmeyip bütün ülke sathını aynı önem derecesinde dikkate alarak çalışmak vatan sevgisinin temel gereğidir.

Son olarak, Çorum'dan Türk edebiyatına, Türk edebiyatından Çorum'a uzanan nice eserlerle kültür hayatımızın zenginleşmesi, kalıcı güzel izlere dönüşmesi dileklerle.

Prof. Dr. Meral DEMİRYÜREK

21 Mayıs 2018, Çorum

GİRİŞ

Kent-kültür-toplum ilişkisi içinde edebiyatın yeri nedir? Bu sorunun cevabını bulmak hakikaten zor ve karmaşıktır. Hayatın bütün tezahürlerini, estetik unsurların belirlediği bir çerçeve içinde barındıran edebî eserlerin beslendiği ana kaynak, insan ve toplumdur. Coğrafya, iklim, din, dil, ırk, ekonomi, anane gibi maddî-manevî değerlerle kendine has bir bütünlüğe sahip olan ve geçen yüzyıllar boyunca bu özelliklerini kültür potasında birleştiren toplum, kültürel kodlarını kendi içinden yetişen kalem ehlleri sayesinde kalıcı eserlerle geleceğe taşır.

Bir milletin ortak kültürel belleğinin aktarımı ancak sözlü ve yazılı eserlerle mümkün olabilir. Özellikle yazılı metinler, kalıcılıklarıyla devirlerinin değişmez aynası, adeta kimlik belgesi konumundadırlar. Millî değerler, mikro düzeyden makro düzeye çift yönlü bir uzanım gösterirler. Yerelden ulusala doğru gelişen çizgide hareket noktası köy ve kasaba iken, büyük merkezlerden uzak ve küçük noktalara doğru giden çizgide ise şehir, etki ağının başlangıcını oluşturur. Esasen yerleşim yerleri arasında çift yönlü ve karşılıklı bir etkileşim mevcut olmakla birlikte, yönetim merkezleri ile gelişmiş ekonomiye sahip, kültürel etkiye açık ve nüfusu kalabalık yerler ülke genelinde çok daha baskın ve söz sahibi bir biçimde millî kültürün, dolayısıyla edebiyatın yönünü belirlerler. Bu durum, ayrıntıda kalan, ancak kendine has farklılıkları bulunan, özgün ama sesini duyurmada sıkıntılar yaşayan merkezden uzak şair ve yazarlar için sıkıntılı ve zor bir yazı hayatını kaçınılmaz kılar. Edebiyat mahfillerinden fiziksel uzaklık, beraberinde gözden irak olmayı getirir, kabul görmeyi güçleştirir. Ürettikleriyle sesini duyurmak, belli bir tanınırlığa kavuşmak isteyen sanatçı, karşılaştığı duvarlar neticesinde ya

vazgeçer ya da kendi kabuğunda Sait Faik Abasıyanık misali “yazmasa deli olacağından” kalemini yegâne dost edinip çalışmalarını mütevazı bir alanda sürdürür.

Günümüzde değişen ve gelişen edebî anlayışlar doğrultusunda artık yerel renklerin değeri bilinip el üstünde tutulur hale gelmiştir. Eskiden İstanbul’un dışında kalan her yer “taşra” olarak nitelendirilip hor görülürken bugün farklı ve olumlu bir bakış açısıyla hareket edilmektedir. Türkiye’nin dört bir yanına dağılmış kendine özgü her ayrıntı, vazgeçilmez bir değer olarak kabul görmektedir. Yeraltı zenginlikleri gibi birer cevher olarak el üstünde tutulmaya başlanan mahalli sanatçılar, geç de olsa, zor da olsa, ulusal kültür ortamlarına taşınmakta büyük bir ilgiyle karşılanıp ilgi odağı haline gelmektedirler. Bu sebeple, hiç yılmadan bilinçli ve kararlı bir tutum izleyerek kent kültürünü ülke geneline duyurmaya çalışılmalıdır. Güçlü imkânlarla donatılmış çağımızın yeni belediyeçilik anlayışı, var olan değerleri korumak, yaşatmak ve yaymak için sürdürülebilir projeler üretmelidir. Maddî kaynaklar kadar manevî kaynaklar da korunmalı, desteklenmelidir.

Bir zincirin halkaları gibi iç içe geçmiş ve birbiriyle ayrılmaz bir bütünlüğe sahip olan kentin kültürel birikimi ne kadar canlı tutulursa kentin ruhunu korumak da o kadar mümkün olur. Bu aşamada sözlü unsurların yazıya geçirilmesi ve yazılı metinlerin yeni baskılarla çoğaltılıp okunması büyük önem arz etmektedir. Kent tarihini kişisel tarihleriyle harmanlayan şair ve yazarların şiir, anı, otobiyografi, roman ve öykü gibi farklı türlerle kayda geçirdikleri eserler öncelikle dikkate alınmalıdır, çünkü kuru, didaktik bilgiler yığından ziyade yaşantıya dayalı, estetik, öyküleyici ve renkli edebî örneklerle gelecek kuşakların ilgisini çekip kültür hafızalarında yer edinmek çok daha kolaydır.

Çorum özelinde düşünüldüğünde, kent kültürünün vazgeçilmez değerleri olan sanat ve edebiyat insanları geçmişten günümüze bütünüyle tespit edilip onlara gereken önem verilerek geleceğe uzanmaları sağlanmalıdır. Çorum’un yüzyıllara dayanan tarihi kökleri ve kimliği bu duyarlılığı hak etmektedir.

Son olarak, Çorum kültür atlasına yapıcı katkıda bulunmak sadece Çorum'un ve Çorumlu'nun değil, ülke sathında millî kültürü önemseyen herkesin görevidir.

I. BÖLÜM

ÇORUM'A YOLU DÜŞÜP ÇORUM'U YAZANLAR

Türk edebiyatı uzun yüzyıllar boyunca İstanbul merkezli bir yapıda ilerlemiştir. Divan şairlerinin saraya yakın olmalarının getirdiği birtakım ayrıcalıklar, onları ülkenin dört bir yanından merkeze yöneltmiş; İstanbul, kalem ehli için doğal bir üs haline gelmiştir. Bu durum, dar bir alanda çok işlenmiş bir edebiyatın meydana gelmesini sağlarken diğer yandan, taşra olarak görülen ülkenin uzak köşeleri ve buralara ait karakteristik özellikler göz ardı edilmiştir. Yerel sanatçılar ise kabuklarını kırıp merkeze seslerini duyurmakta büyük zorluklar yaşamışlardır.

II. Meşrutiyet yıllarında edebiyat ve fikir çevrelerinin dikkatlerini İstanbul dışına yöneltmeye başlamalarıyla birlikte, başta Anadolu ve Balkanlar olmak üzere İstanbul'a uzak coğrafyalar, kişiler gittikçe artan oranda edebiyatın konusu oldular. Ezbere bilinen, kitaplardan okunan bilgilerle uzak köy ve kasabaları anlatma çabaları zamanla değişti. Yerlerini gerçekçi anlatımlara bıraktı. Bu değişimde rol oynayan en önemli faktör olarak şair ve yazarların belirli bir mecburiyetle İstanbul'dan uzaklaşmaları sayılabilir. Sanatçılar, sürgün, mahkûmiyet ve görevlendirme gibi çeşitli sebepler sonucunda alışık oldukları yerlerden çok farklı yerlerde yaşamak zorunda kaldılar. Bu kişiler, sanatçı duyarlılığıyla çevrelerine duyarsız kalamayıp gözlem yaptılar. Yaşantılarından hareketle realist çizgileri belirgin yazılar kaleme aldılar. Hatta büyük bir çoğunluğu bu sayede asıl kişiliğini buldu, edebî yönünü belirledi. Onlar, millî ve yerli kimliklerini tanıyıp belirli bir bilinç içinde olgunlaşırken eserleri

sayesinde ülke coğrafyasının bilinmeyen yerleri, yönleri de okura ulaştı.

II. Meşrutiyet yıllarında sürgün yeri olarak anılan yerlerden biri Çorum'dur. Mahmut Şevket Paşa'nın katlinden sorumlu tutulan çok sayıda isim, ilk aşamada Sinop'a, I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine ise oradan Çorum'a sürgün edilir. Kafiledeki isimlerden özellikle Refik Halit Karay'ın edebî hayatında Çorum'un çok ayrıcalıklı bir yeri vardır. Anadolu'yu içinden tanımaya başlaması buradaki gözlem ve birikimlerine dayanır.

Çorum, Cumhuriyet yıllarında yine sürgün yeridir. Hüseyin Cahit Yalçın, Abidin Dino İstiklal Mahkemelerindeki yargılanmaları neticesinde Çorum ve Mecitözü'nde yaşamaya mecbur edilirler.

Cumhuriyet'in ilerleyen yıllarında Çorum, cezaevi sayesinde Türk edebiyatına dolaylı bir katkıda bulunur. Kemal Tahir, Çorum Cezaevindeki yılları boyunca Anadolu insanını derinlemesine tanır. Çorum ağzı romanlarının dilini zenginleştirir.

Görevli veya davetli gelen Adnan Binyazar, Buket Uzuner, Sevinç Çokum gibi isimler anı ve izlenimlerinden hareketle Çorum'u eserlerine taşırlar. Melih Cevdet Anday, Mahfi Eğilmez gibi bazı başka isimler ise Hitit uygarlığından ilham alırlar.

Türk edebiyatına kazandırdıkları eserlerde çeşitli yönleriyle Çorum'u anlatan ve bu çalışmada ele alınan şair ve yazarlar sırasıyla şunlardır: Hüseyin Cahit Yalçın (1874-1957), Refik Halit Karay (1888-1965), Refii Cevat Ulunay (1890-1968), Recep Rahmi Tankaya (1895-1981), Etem İzzet Benice (1903-1967), Kemal Tahir (1910-1973), Behram Lütü (1911-?), Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975), Abidin Dino (1913-1993), Orhan Kemal (1914-1970), Melih Cevdet Anday (1915-2002), Mehmet Seyda (1919-1986), Adnan Binyazar (1934), Meral Çelen (1934), Sevinç Çokum (1943), Mahfi Eğilmez (1950), Gazanfer Eryüksel (1952), Buket Uzuner (1955).

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN (1874-1957)

Hüseyin Cahit, 7 Aralık 1874'te Balıkesir'de doğdu. İlköğrenimini Rumeli'de Siroz şehrinde, ortaöğrenimini İstanbul'da yaptı. Mülkiye Mektebini bitirdikten sonra Maliye Nezareti Mektubi Kalemünde kısa bir süre çalıştı. Fakat devam etmeyerek öğretmenlik mesleğine geçti. Vefa ve Mercan idadilerinde Türkçe ve Fransızca dersleri okuttu. Servet-i Fünun topluluğuna katılarak hikâyeler, eleştiri ve çeşitli polemikler yazdı.

1901 yılında Servet-i Fünun'da yayımlanan “Edebiyat ve Hukuk” başlıklı çeviri yazısı yüzünden dergi kapatılıp topluluk dağılınca II. Meşrutiyet'in ilanına kadar (1908) edebiyat ve basın hayatından uzak kaldı. 1908'de siyasete atıldı. *Tanin* gazetesini kurdu. İttihat ve Terakki'nin en hararetli savunucuları arasında yer aldı. Malta'ya sürgün edildi. İki yıllık sürgünden sonra 1921'de serbest kaldı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni hükümete karşı muhalif bir tavır takındı (Kutlu, 1981: 168). Şeyh Sait İsyanı nedeniyle tutuklanan Üsküplü Salih Başo'nun Ankara İstiklâl Mahkemesindeki ifadesi doğrultusunda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın İstanbul merkez şubesindeki evraklara el konur. Bu olayı *Tanin* gazetesine taşıyarak “Dün Gece Terakkiperver Fırka Basıldı” şeklinde haber yapan Hüseyin Cahit tutuklanır. Ankara'ya götürülerek yargılanan Hüseyin Cahit, ömür boyu sürgün cezasına çarptırılır. Ceza yeri olarak Çorum tespit edilir (Acehan, 2011: 182). Çorum'daki sürgünlüğü affedilene kadar devam etti. İstanbul'a döndükten sonra siyasi hayattan uzak kaldı. Kendini tamamen ilmî ve edebî çalışmalara verdi. II. Dünya Savaşı yıllarında yeniden siyasete ağırlık vererek muhalif tutumuyla dikkat çekti. Hatta ilerlemiş yaşına rağmen hapse girdi. Serbest bırakıldıktan kısa bir müddet sonra, 18 Ekim 1957'de vefat etti.

İstiklal Mahkemelerinde birlikte yargılandığı isimlerden Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı) anılarında Hüseyin Cahit'e yer verir ve onun Çorum'a gidiş yolculuğunu şöyle anlatır:

“Zekeriya ve ben kalebentliğimizi Bodrum’da geçirmeye mahkûm olmuştuk. Fakat sonradan Zekeriya’yı Sinop’a göndermeye karar verdiler. Belki de Sinop, İstanbul’a daha yakın olduğu için böyle bir karar almışlardı. Ben Bodrum’a, Zekeriya’nın da Sinop’a gönderilmemizi hapisnede bekliyorduk. Hükmü yedikten on beş yirmi gün sonra Zekeriya’yı aldılar Sinop’a götürdüler. Hüseyin Cahit Beyi de Çorum’a götürecektir olan otomobil geldi. Fakat sonra otomobiliyle gitmesine izin vermediler. O da arabayla gitti. Yolda büyük bir kaza geçirdi. Araba, yolun kenarından bir uçuruma devrildi. Hüseyin Cahit de uçurumun kenarında bir çalıya takılakaldığı için kayalık yar’ın dibinde parçalanmaktan kurtuldu. Aşağıda karakol varmış, karakol eratı yetişip Hüseyin Cahit Beyi kurtarmışlar. Zekeriya ve Hüseyin Cahit ayrıldıktan sonra, Cebeci’de ben kaldım.” (Halikarnas Balıkcısı, 1990: 95).

“Çorum eşrafından Mustafa Efendi, Hüseyin Cahit’in otel odasında rahat edemeyeceğini düşünerek ona hem yazlık hem de kışlık evler bulur. Bu imkân üzerine Hüseyin Cahit, ailesini de yanına alır. Boş vakitlerinde bol bol tercüme yapar. Hüseyin Cahit, kanun değişikliğinden dolayı sürgün cezasının bittiğini Ankara’daki dostu Hakkı Tarık (Us)’a bir mektup yazarak izah eder. Her ikisi de bir dilekçe ile mahkemeye başvurma konusunda hem fikir olurlar. Bunun üzerine Hüseyin Cahit, kanun değişikliğinden dolayı sürgün cezasının müddetiyle ilgili bir dilekçe yazarak mahkemeye müracaat eder. Mahkeme heyeti dilekçeyi inceler ve Hüseyin Cahit’in sürgün cezasının kaldırıldığına karar verir. Cezası biten Hüseyin Cahit İstanbul’a döner.” (Acehan, 2011: 182).

Hüseyin Cahit Yalçın, Çorum’da iken çeviri çalışmalarıyla ilgilenmiştir. Öğretmenlerle arkadaşlık kurmuş, fikir alışverişinde bulunmuştur. Fransızca bildiği halde çevredeki öğretmen arkadaşlarının ısrarına rağmen, yine de Türkçe konuşmayı tercih etmiştir. Mehmet Seyda’nın *İhtiyar Gençlik* romanında bu konuyla ilgili ayrıntılar mevcuttur.

REFİK HALİT KARAY (1888-1965)

Refik Halit Karay (1888-1965) edebî çevrelere Fecr-i Âti topluluğuyla girip daha sonra Millî Edebiyat'ın en önemli temsilcilerinden biri haline gelen ve edebî şöhretini Cumhuriyet yıllarında da muhafaza eden hikâye ve roman yazarıdır. Onun *Memleket Hikâyeleri* adlı eserindeki hikâyeler, Türk edebiyatına gerçek mânâda Anadolu'nun kapılarını açmıştır. Özellikle köy ve kasaba yaşayışını canlı tablolar halinde, kıvrak ve akıcı bir Türkçeyle olay hikâyesinin imkânlarını kullanarak sunan yazar, İstanbullu aydınının bakış açısını taşımakla birlikte, konu edindiği köylü ve kasabalı insanlara büyük bir sevgi ve şefkatle yaklaşır. Refik Halit'in 1918 yılında *Yeni Mecmua*'da yayımlanan "Anadolu'yu Gördüm" başlıklı yazısı onun bütün eserlerinin arkasındaki bu ortak duyguyu özetler niteliktedir: "Garipliği, sessizliği, kimsesizliği yüreğimi yakan yollardan Anadolu'yu böyle, kalbimde ayrıldığım yerin sevgisi, gözlerimde yarının endişesi, avare bir halde dolaştım; Anadolu'yu böyle adım adım, uzun uzun kendi malım gibi gördüm. Anadolu'yu bile bile, tanıya tanıya, öyle sevdim." O her ne kadar Anadolu'yu uzun uzun tanıyarak "kendi malı gibi" görüp sevdiğini ifade etse de İstanbullu köklü bir ailenin oğlu olan Refik Halit'in Anadolu'ya geçişi ne görev ne de gezi nedeniyle olmuştur. Aşağı yukarı I. Dünya Savaşı yıllarına denk gelen bir dönemde Refik Halit'in Sinop, Çorum, Ankara ve Bilecik'te yaşaması tamamen kendi rızası dışında gelişen bir durumdur.

Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 tarihinde arabasında seyahat halindeyken kurşun yağmuruna tutularak katledilmesi üzerine hükûmet, olaya karıştıkları gerekçesiyle -içlerinde Refik Halit'in de bulunduğu- bazı muhalifleri İstanbul'dan uzaklaştırır. Böylece Refik Halit'in sürgün yılları başlar. Ceza niteliği taşıyan bu zorunlu ikamet değişikliği yazarın biyografisine ve edebî faaliyetlerine bir bütün halinde bakıldığında aleyhte değil, lehte bir gelişme olarak yansır. Onun Anadolu'yu gözleme dayalı olarak tanınması ve hikâyelerinin ana konusu haline getirmesi Türk edebiyatı içindeki bir boşluğu

doldurmuş ve kendisinden sonra gelenlere örnek teşkil etmiştir. Refik Halit, Prof. Dr. Abdullah Uçman'a Rıza Tefvik Bölükbaşı'ndan intikal eden evrak içinde bulunan mektuplarında, kendini ve yaptıklarını şöyle değerlendirir: “Ben, sadece İstanbul çocuğuyum, devir ve yaş icabı İstanbul'un ancak bir tarafını öğrenebilmişimdir. Sonra biraz da Anadolu'yu yaşadım. Filvâki –başkaları hiçbir şey yapamadıklarından- benim yazdıklarım beğenildi. Lüzumlu yerleri kavramak ve bunları az yer tutarak hoş bir üslûpla hülâsa edivermek marifetini göstermiştim. Dalkavukluk da etmemiştim. Meselâ Türkçü olduğum halde yine Anadolu'yu kusurlarıyla gördüm ve öyle yazdım.”

Refik Halit'in Anadolu'daki ilk sürgün yeri Sinop'tur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Refik Halit'in Sinop'taki nispeten rahat düzeni bozulur. Önce pahalılık başlar. Ardından Rus torpidolarının sık sık Sinop limanına girerek deniz vasıtası olarak ne varsa batırmaya başlaması tedirginlik yaratır. Osmanlı Hükümeti Sinop'ta bulunan menfilerin çoğunu affederek İstanbul'a gönderir. Genç olanlar askere alınır. Geriye kalanlar en fazla mimli olanlardır. Onların arasında Refik Halit de vardır. Kalanları Sinop gibi bir sahil şehrinde barındırmayı uygun bulmayan hükümet, yeni menfa yeri olarak Çorum'u uygun bulur ve böylece Refik Halit için Sinop'tan sonra Çorum günleri başlar. İki yıl boyunca Sinop'ta otel ve pansiyonlarda idare eden Refik Halit, savaşın ikinci senesinde yatağını da alıp diğer bazı sürgünlerle birlikte Kastamonu ormanlarını geçerek Çorum'a doğru yola çıkar. Nakil sırasında tehcir çetelerinin saldırısına uğrama korkusundan büyük heyecanlar yaşarlar. Yazar için sevindirici olan ise Kızılırmak'ı görmektir. Hayatında Menderes'ten sonra gördüğü ikinci büyük nehir Kızılırmak'tır. Yolculuk boyunca Kızılırmak'ı görmeyi sabırsızlıkla bekleyen Refik Halit duygularını şöyle anlatır: “Ha geldik, ha geliyoruz!” diye bütün bir günü sabırsızlıkla bitirdim. Yazık ki o gün geç kaldık ve uzaktan şarılısını dinleyerek açıkta, kırdı, rutubete gömülü korkunç bir gece geçirdik. Sabahleyin Kızılırmak önümüzdeydi, onun da -tıpkı Menderes gibi- üzerinden geçecektik ve geçtik de... Hem de bu sefer arabalarla! Su dizlerimizi bulmuş, heyecandan gözlerimizin bebeği büyümüşü.” Çorum'da kaldığı müddet zarfında Kızılırmak'ı üç defa daha geçen yazar, bu geçişlerinin her birini ayrı ayrı hatırlar ve Kızılırmak'a olan hayranlığıyla birlikte ifade eder: “Sonraları Kızılırmak'ı üç defa daha aştım. Birisinde, asma bir demir köprüden... Diğerinde Bağdat

seferinden bakiye eski bir taş köprüden... Üçüncüsünü de içinden, atla... Fakat en büyük lezzeti bana o eski köprü verdi. Düşündüm ki aynı taşlara basarak ıslahatçı ve fütuhatçı Dördüncü Murat'ın atı da oradan geçmişti.”

Refik Halit Çorum'da bir müddet hanlarda geceledikten sonra kendine bir ev tutar. Artık kendi evi vardır. Önce kendine bir hizmetçi tutan yazar, daha sonra ailesini Çorum'a getirir. Refik Halit, Sinop ve Çorum günlerinde yanında olan kişiler arasında kendisine Sinop ve Çorum'da vekilharçlık ve muhafızlık eden Şihlîli Mustafa Ağa adlı birinin varlığından da kısaca söz eder. Refik Halit Çorum'da iken anne ve babası kendisini ziyarete gelirler. Annesi Çorum'da iken üremi krizi geçirir ve ölür. Hıdırlık Tepesi denilen yerdeki mezarlığa gömülür. Annesinin mezarını Çorum'da bırakarak oradan ayrılan Refik Halit, “Ah Çorum, o ne huzurlu yerdi!” diyerek çeşitli vesilelerle hatırlamaya devam eder. Onun için Çorum “anavatanın top sesi gelmez, cenk avazesi işitilmez bir emniyetli merkezi”dir. Bu durum onun Çorum'a dair izlenimlerinin, anılarının ne kadar kalıcı ve güçlü olduğuna işarettir. Hatta İstanbul'a döndüğü vakit dahi, oradayken İstanbul'u ne kadar özlediğini hatırlayarak dolaylı da olsa, yine Çorum'u anar: “Tramvay yoluna saptım, yürüdüm, yürüdüm; artık Eminönü'nün gürültüsüne karışmıştım; durdum, bir nefes aldım. Bana meydan pek büyük, pek kalabalık göründü. Ah bu meydan... Çorum'da durgun, donmuş kış akşamlarının hüznü yüreğime sızarken haşhaş kandili önünde bu kalabalığı ve bu aydınlığı ne tahassürle, ne yana yakıla arardım.”

Refik Halit, *Ay Peşinde*'de topladığı yazılarından biri olan “Kervanda Muaşaka” adlı anısında Çorum'dan Ankara'ya yaptığı bir yolculuğunu “hâlâ tadı damağımda kalan yolculuklardan biri” olarak nitelendirir. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği sıralarda alelacele Çorum'dan Ankara'ya gidip dönmesi icap eden yazar, otomobil bulunmadığından Havuzlu kahvenin müdavimlerine danışır ve “bir hafta süren şose yolu” mu yoksa “dört günlük kestirme toprak yolu” mu takip etmenin daha iyi olacağı kahveler hüpürdetilerek nargileler guruldatılarak tartışılır. Sonunda şose yolda karar kılınır. Uzun ama emin olan Yozgat yolu tercih edilir. Puslu bir sabah vakti Refik Halit, yaylı bir araba ile yola çıkar. Önünde Ankara'ya ulaşmak için tam yedi günlük, yedi konaklık bir yol vardır. Bu durumu yazar şöyle özetler: “Yedi gün arabacı ve ben dağlar, diyarlar geçerek, ovalara

düşüp nehirler atlayarak meskûn dünyanın hemen hemen en az nüfuslu, yarı çöl bir kıtasını bin zahmetle ve iç sıkıntısından eriye üzüle aşmaya mahkûm idik. Alelhusus Yozgat'tan sonrası hakiki manasıyla bir sahra, bir kum, toz sahrası idi." Yozgat'tan sonrası ise biraz daha ayrıntılı anlatılır: "Yozgat'tan sonra, bir müddet Delice Çayı'nı, söğütlerinden binlerce leyleklerin mesken tuttuğu coşkun bir ırmağı takip ettik. Mütemadiyen iniyorduk ve mütemadiyen havanın ısındığını ve çölden gelen sıcak nefeslerin yüzümüzü kavradığını duyuyorduk. Artık yolumuz üstünde köy, bahar ve manzara yoktu. Etrafımız bomboş, hazin ve yakıcıydı." Her gece bir handa mola vererek büyük zorluklarla devam eden yolculuğun sonunda Ankara yazara olduğundan çok farklı görünür: "O gün, son gün, akşamüzeri, tıpkı Kızılırmak'ın görünüşü gibi birden, bir tepeden önümüze kocaman bir şehir çıktı, kocaman bir şehir... Yolda o kadar az mesken görmüş ve umrandan eser bulmamıştık ki kara, küçük ve sıkıntılı Ankara bize bir mamure, bir payitaht gibi görünmüştü."

Yaylı bir araba ile Çorum'dan Ankara'ya yaptığı başka bir yolculuk sırasında ise yol üzerinde bayraklı çadırlar, devriyeler ve at üstünde bekleyen redingotlu kaymakamlar gören yazar, bu hazırlıkların Enver Paşa'nın kafilesi geçeceği için yapıldığını öğrenir. Enver Paşa ile bu ilk ve son karşılaşmasını yıllar sonra şöyle anlatır: "Kızılırmak kenarında köprü başında idik; uzaktan bir otomobil kafilesi, tozu dumana katarak sökün etti. Arabayı korkumuzdan, hendeğe düşürecek derecede kenara çektik; arabacı atların başına geçti; ben büzuldüm.. Ne olur ne olmaz, gözüne çarpmak istemiyordum. İşte birinci otomobil... Pişdarmış; rüzgârını yedik, geçti. Kendisi herhalde arkadakilerden birinde ama hangisinde?... Dördüncüsünde gözüme bir an ilişti, Sarıkamış'ı ve akıbeti düşündüm, titredim."

Yazarın, Ankara'ya giderken Çorum'dan beraberinde götürdüklerinin başında üç coşkun ses vardır. *Deli*'de bunları şöyle sıralar: "Çengilerin durup dinlenmeden vurdukları gümüş zil sıkırtıları; komşu ve han ahırlarındaki eşeklerin birbirlerine, kapı ardından sürekli, candan sabah merhabaları; kağnıların yeri, göğü saran bir nevi, tarihten evvel yaşamış azman, yaralı arı vızıltıları!"

Ankara'daki ilk günlerinde yazara yardım eden kişi yine Çorum günlerini hatıra getirir. Eski Çorum komiseri Ankara'da merkez

komiserliğinde bulunmaktadır ve Refik Halit ona müracaat ederek kalacak yer bulmasına yardımcı olmasını ister. Birlikte Hisar dibindeki “erkeksiz Katolik Ermeni aileleri arasında bir pansiyon” ararlar. Bu komiser Çorum’da iken mektup sansürü olduğundan Refik Halit’in İstanbul’a ailesine ve arkadaşlarına yazdığı mektupları sansürden geçirmiştir. Hatta mektuplarda ilgisini çeken, beğendiği bölümleri bir deftere not etmiş ve Ankara’da karşılaştıkları vakit bu defteri çıkararak yazara kendi ifadelerini okumuştur. Refik Halit, Ankara’da iken tanıştığı Fransuva Huri adında Lübnanlı bir gazete muhabirinin Ankara yangınından sonra hükümet tarafından Keskin’e gönderilmesi sebebiyle ona yardımcı olmak ister ve Çorum’dan tanıdığı Keskin jandarma kumandanına bir tavsiye mektubu gönderir. Mösyö Huri, Keskin’de bu mektup sayesinde çok iyi ağırlanır. Bu iki olay, Refik Halit’in Çorum’da geniş ve seçkin bir çevre edinerek oradaki görevli memurların saygı ve sevgisini kazandığına işaret etmesi açısından önemlidir.

Refik Halit’in çeşitli yazılarındaki Çorum’a dair izlenimlerini kendi kaleminden peş peşe aktarmak bütünü görmek açısından etkili olacaktır:

“Bağlık bahçelik, günlük güneşlik, şenlikli memleket”

“Dört tarafı uzak dağlarla çevrilmiş, hoşça bir ova ortasında yaylım, geniş, sevimli bir yer. Minare, minare, minare... Minaresi bu kadar çok memlekete az rast gelinir.”

“Çarşı, pazar her taraf kalabalık, alışveriş, bolluk ve ucuzluk yerinde... Şurada burada, fiskiyeli, havuzlu, çardaklı ve kameriyeli kahveler var; halk güle söyleşe nargilelerini hopurdattıyor, suyu taşan bardaklardan biteviye hararetini gideriyor, iri, kulpsuz fincanlardan kahvesini sümürüyordu.”

“Kasabada faal ittihatçılık hüküm sürmüyordu; ahali fırkacılıktan el yummuş, işine, ticaretine dalmıştı.”

“Benim o havaliye [Çorum] gelişim “etlik” denilen zamana tesadüf etmişti, yani kış tedariki yapıldığı devre, harman sonuna... Bu devir kırk gün sürer; kırk gün kasaba bir hummalı hazırlık buhranı, bir karınca faaliyeti geçirir.”

“Güçlü kuvvetli kızlar, ellerinde tokmaklar, bulgur dövüyorlar. Avlularda erişte, tarhana yapılıyor; nişasta ve irmik eleniyor; pastırma, sucuk kurutuluyor; kavurma, kıyma kavruluyor. Satır, tokmak, kağı, değirmen seslerinin birleşmesinden hasil olan bir fabrika uğultusu duymaktayım.”

“Kasabanın yağı, sütü, balı, üzümü, pekmezi çok güzel; Tosya’ya uzak olmadığımız için pirincin nefisini de bulmak kabil; boğazına düşkün olanlara gün doğmuştu. İstanbul’un yarı aç yaşadığı bir müşkül devre içinde benim burada tavuk, hindi dolmaları, kaz kızartmaları, mantarlı sini börekleri, ballı sütlaçlar ve kaymaklı nazlaçlarla beslenmekliğim bir nimet idi... keşkekler, gözlemeler, mantılar ve muhallebiler yaptırarak yiyor, içiyor, sürülmüş olduğumdan dolayı, çoğu defa, talihime şükrediyor, teselli noktasını taamda ve gıdada buluyordum.”

“Türbe ve mescit bolluğuna diyecek yoktu; elli adımda bir, başı kavuklu bir mezar taşı ile bir cam fener ve tıknaz minareli bir ahşap cami...”

“Yeni menfamızda bizi sevk ettikleri han, han değil, içinden boyacıları henüz çıkmış bembeyaz, tertemiz, kocaman, ferah ve güneşli bir kervansaraydı ve odalarındaki eşya, tam istediğim gibi, bir demir karyola ve tahta bir masa ile iki iskemleden ibaretti.”

REFİİ CEVAT ULUNAY (1890-1968)

Refii Cevat Ulunay 1890 yılında Şam'da doğdu. Kökleri Mevlana'ya dayanan Konyalı bir aileye mensuptur. İstanbul'un Vefa semtinde büyüdü, ilköğrenimini Vefa Taş Mektebinde yaptı. Ortaöğrenimini Şems'ül-maarif'te tamamladıktan sonra Galatasaray Lisesine devam etti ve 1909 yılında buradan mezun oldu.

Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra *Tanin* ve *İkdam* gazetelerinde çalışarak gazeteciliğe başladı ve 58 yıl boyunca devam etti. *Alemdar* gazetesini çıkardı, ancak gazete siyasi yazılar yüzünden kapatılınca *Şehrah*, *Takvimli Gazete*, *Teşrih* gibi isimlerle 1921 yılına kadar yayın hayatını sürdürdü. Refii Cevat Ulunay *Gıdık* adlı bir mizah dergisi de çıkardı ve buradaki yazılarında "Arı" takma adını kullandı.

İttihat ve Terakki Partisine muhalefet edip Hürriyet ve İtilaf Fırkasını destekledi. Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 tarihindeki katli üzerine Anadolu'ya sürgün edildi. Sinop, Çorum ve Konya'da 1917 yılına kadar sürgün hayatı yaşadı. 1918 yılında I. Dünya Savaşı bitince *Alemdar* gazetesini yeniden çıkarmaya başladı. Millî Mücadele karşıtı bir tutum izledi. İngiliz Muhipler Cemiyeti üyesi olarak faaliyetlerde bulundu. Bu sebeple, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında 150'likler listesine alındı ve yurt dışına çıkarıldı. Refik Halit Karay, Rıza Tevfik Bölükbaşı gibi bir süre Cunye'de kaldıktan sonra Fransa'ya gitti. 1938 yılında çıkarılan aftan yararlanarak yurda döndü (Karacar, 2010: 22-30). Siyasetten uzak kalarak gazetecilik hayatını sürdürdü. *Yeni Sabah* ve *Milliyet* gazetelerinde yazdı.

Türk basın tarihinin önemli gazetecilerinden biri olan Refii Cevat Ulunay, 4 Kasım 1968 tarihinde vefat etti. Vasiyeti üzerine Konya'da Mevlana Türbesi karşısındaki Üçler Mezarlığına defnedildi.

Refii Cevat Ulunay, Sinop, Çorum ve Konya'da geçen sürgün yıllarına ait anılarını *Alemdar* gazetesinde tefrika halinde yayımlamış,

bunlar daha sonra kitaplaşmıştır. Ancak kitaplaşan ı içinde Çorum ile ilgili kısma tesadüf edilememiştir. Bununla birlikte, “Sinop’tan Çorum’a” başlığını taşıyan anıların son bölümünde Çorum yolculuğunu anlatırken Sinop ile Çorum arasındaki bölgenin şartları çok çarpıcı bir biçimde dile getirilmiştir. Bu ayrıntılar arasında, yer alan yol üzerindeki hanlardan biri şöyle anlatılır:

“Ta uzakta bir bina görünüyordu. Bu Anadolu’da sık sık tesadüf edilen hanlardan biri idi. İlk tesadüf ettiğimiz han, yeşil bir kisveye bürünmüş, iki dağın ortasından sükut ile akan ufak bir derenin kenarında idi. Dere o kadar yatağını yalıyordu ki, bembeyaz çakıl taşlarının parlaklığına imrenmemek mümkün değildi.

Arabalar sırayla durdular. Hemen atladık, hepimizde mesir yerine gelenlere mahsus bir neşe vardı. Handan arabaların yaklaştığını gören birkaç adam kapının önüne çıkmışlardı.

Han oldukça büyük bir bina idi. Açık duran kapısından hemen hemen karanlık bir evin altı görünüyordu. Kapının bir tarafında gübreden yüksekçe bir tepe vardı. Kısa ve tıknaz vücutlu birçok tavuk bu gübrelikte dolaşıyordu. Aralarında çil, siyah horozlar birbirlerini kiskanarak ufak bir patırtıyla, gürültülü bir feryat koparak eşiniyorlardı.

Handan çıkanlar bizim sürgün kafilesine hayretle baktılar ve bir mana veremediler.” (Ulunay, 1999: 232).

Refii Cevat Ulunay, *Milliyet* gazetesinin 27 Temmuz 1957 tarihli sayısındaki “Takvimden Bir Yaprak” başlıklı köşesinde yer alan “Histopatolojiden İlham” adlı yazısında dünyaca ünlü İsveçli bir diş doktorunun İstanbul’a geliş haberi ve bunun üzerine geçmişte yaşadığı, duyduğu diş ağrısı ve çekimiyle ilgili birtakım anılarını anlatır. Hatırladıkları arasında Çorum’da geçen sürgünlük dönemine dair ayrıntılar da vardır. Bu bölümü yazarın renkli üslubuyla aynen aktaralım:

“Anadolu’nun büyük kasabalarının çoğunda dişçiliği berberler yaparlardı, hatta söktükleri dişleri ipe geçirip dükkânın önüne asmak suretiyle bu işteki meharetlerini de iğrenç bir tarzda reklâm ederlerdi.

Bir tarihte Çorum'da bulunduğum esnada dişim tuttu. Oraca diş sökmekte mahir olan Ömer Ağa isminde bir berberi getirdiler. Ömer Ağa, çam yarması gibi bir adamdı, belindeki silahlıktan üzerinde hâlâ kan lekeleri bulunan kocaman bir kerpeten çıkardı, başıma geçti gürül gürül tekbir getirmeğe başladı, kendimi çukurun başında bir kurbanlık koyun zannettim, titreye titreye sordum:

-Ağa! Dişimi mi çekeceksin, yoksa beni boğazımdan kesecek misin?

-Dişini çekeceğim ama bu kolay iş değildir. Kenetli olur, yanındakiler de çıkar, çene kemiğine kaynamış olur, kemik kırılır... Bakarsın, acıya dayanamazsın ölürsün. Ben tekbir getirmeden diş çekmem.

Korkudan ağrı durmuştu. Tatlı canımı böyle kurtardım.

Bugün dişçilik eski zamanlarla nisbet kabul etmiyecek derecede ilerlemiştir. Anadolu'da hâzık olmak şartıyla yerli veyahut seyyar dişçiler vardır. Terakki durmaz, daima ilerler.” (Ulunay, 1957: 2).

RECEP RAHMİ TANKAYA (1895-1981)

Recep Rahmi Tankaya, 1895 yılında Bayburt'un Balahor (Akşar) köyünde doğdu (Gündoğar, 2017: 17). I. Dünya Savaşı sırasında (1916) Rusların Bayburt'u ele geçirmesi üzerine Bayburtlular Anadolu içlerine doğru kaçarak düşmandan kurtulurlar. Kaçan kabilelerden birinde dayısıyla birlikte Recep Rahmi Tankaya da vardır. Sivas Göçmen Komisyonu tarafından Çorum mutasarrıflığı emrine gönderilirler. Çorum'a gelerek Ayas Köyüne yerleşirler.

Muzaffer Gündoğar tarafından yazılan *Pamukkulak Hoca Recep Rahmi Tankaya* (2017) adlı kitap çalışmasında Recep Rahmi Tankaya hakkında ayrıntılı bilgiler vardır. Ayrıca 9 Mart 2015 tarihli *Çorum Hakimiyet* gazetesinde Recep Rahmi Tankaya hakkında bir yazısı yayımlanan eğitimci-yazar Abdulkadir Ozulu da önemli bilgiler aktarır. Ozulu'dan aynen iktibas edecek olursak:

“Recep Rahmi Tankaya Birinci Dünya Harbi içinde Bayburt'tan Çorum'a muhaceret eden bir ailenin çocuğudur. Cumhuriyet döneminin ilk öğretmenlerindedir. Uzun yıllar Çorum'da, Gezici Başöğretmen ve ilkokul öğretmeni olarak çalışmıştır. Yine uzun yıllar Çorum'da Türk Hava Kurumunun (Türk Tayyare Cemiyeti) yöneticiliğini de yapmıştır. Geçmişte aldığı medrese tahsili ile edindiği dinî-ahlakî bilgileri fahri vaiz olarak insanlarımızla paylaşmış, Ceza-İslah Evi'nde haftada bir gün dinî-ahlakî bilgiler üzerine eğitim vermiştir.

Yaşadığı müddetçe iki kulağına da pamuk tıkadığı için bu hocamıza halk "Pamukkulak Hoca" adını yakıştırmıştır.

Çocukluğumuz yıllarında ilk defa Hocayı, Şehitler Abidesinde ilk Türk Havacılarımızı anlatırken görüp tanıdım. İçten gelen duygularla bu ilk havacılarımız olan Fethi, Sadık beylerin kahramanlıklarını anlatıp ardından okuduğu kendi yazdığı "Şehitler" şiirinin akisleri hala kulaklarımdadır. Öğretmenlikten emekli olduktan

sonra da yazdığı bir şiiri veya kitapçığı bastırıp halkımıza armağan ederdi. Güler yüzlü, insan sevgisiyle dolu, daima halk içinde olan ve sevilen bir insandı.”

Recep Rahmi Tankaya'nın imzasını taşıyan kitaplar: *Yiten Gölgeler* (1960), *Din ve Ahlak Şiirleri* (1962), *Ramazan Dersleri* (1967), *Milli Acılarımız* (1975), *Din ve İnsan* (1978), *Ramazan Hediyesi* (1980).

Öğretmenlik mesleğini tam 34 yıl sürdürdükten sonra, 17 Ocak 1956 tarihinde 61 yaşındayken emekli olur. 26 Eylül 1981'de vefat eder (Gündoğar, 2017: 17).

Yiten Gölgeler, Recep Rahmi Tankaya'nın yurt ve tabiat sevgisini gösteren şiirlerle doludur. Çorum İl Maarif Müdür Yardımcısı Recep Bulut'un imzasını taşıyan ön sözde “Bu kitap, yüreğinde filizlenen duyguları, kafasında ışıklanan düşünceleri, yalın ve sıcak bir dille ölçülü, uyaklı kırk altı kadar manzumeyi içine alan, emekli bir öğretmenin kitabıdır.

Bu kitapta okuyacağınız manzumelerin bir kısmı bütün iyiliklerin sembolü olan ağaç, bir kısmı da, yaşamalarımızı mânalı kılan, acı ve tatlı anılarımızla bizi hayata bağlayan yer ve yurt köşeleri üstünedir. Bunun için, bu kitapta yer alan manzumelerin tamamında, bütün iyilikleri yeşil ve aydınlık havasında toplayan ağaçta vatani, vatanda insanı, insanda milleti kucaklayan, bilgili ve imanlı bir yüreğin tüten sevgilerini göreceksiniz.” (Tankaya, 1960: 3).

Recep Rahmi Tankaya'nın *Yiten Gölgeler*'de Çorum ve köylerine yazdığı şiirler özellikle dikkat çekicidir. Şiirlerde Çorum'un hemen bütün köylerinin adı geçmektedir. Bunlardan bazıları: Buğabağı, Büğdüz, Kılıçören, Sarta, Türkayşe, Ahiilyas, Harzadın, Ayasköyü, Urludağ, Ortaköy, Hamamözü, Laçın, Farzant vd.

Recep Rahmi Tankaya'nın 15 Şubat 1947 tarihinde kaleme aldığı ve *Yiten Gölgeler*'de yer alan *Çorum* şiiri:

Çorum

Etrafında çamlı, meşeli dağlar
Meyveli, üzümlü, sayısız bağlar
Billûr gibi berrak suları çağlar
Kurulmuş bir zümrüt ovaya Çorum.

Bereket doludur bu zümrüt ova
Suları tatlıdır, sağlamdır hava
Köyleri güzeldir, çoktur şen yuva
Sahiptir birkaç da yaylaya Çorum.

Çorumdur çeşitli mahsul yatağı
Hububat bakliyat, tiftik, yapağı
Kavun, karpuz, sebze, pekmezi, yağı
Nimetle garkolmuş safaya Çorum.

Çalışır üç yerde un fabrikası
İçi, dışı dolu okul binası
Bir şifa yurdudur hastahanesi
Hazırdır her derde devaya Çorum.

Bahçelerde açar gonca gülleri
İmara müsait, güzel her yeri
Ah! Tren uğrasa, olsa rehberi
Kavuşur büsbütün şifaya Çorum.

Arı gibi işler çarşı ve Pazar
Güler yüz gösterir tüccar, sanatkâr
Camiler güzeldir, nur, sürur saçar
Uzar minareler semaya Çorum.

Türlü ağaçlarla süslenmiştir park
Havası saf, temiz, seması berrak
İstikbalin senin görünür parlak
Candan bağlı sana Rahmiya Çorum
(Tankaya, 1960: 24-25)

ETEM İZZET BENİCE (1903-1967)

Etem İzzet Benice (1903-1967) İstanbul'un Kasımpaşa semtinde doğar. Asıl adı İbrahim Ethem'dir. Yazar Salahaddin Enis'in önerisiyle babasının adı İzzet'i kullanır. Ayrıca Ethem'in söylenişi zor diye Etem şeklinde kullanmayı tercih eder. I. Dünya Savaşı yıllarını, ailesiyle beraber Çorum'un İskilip ilçesinde geçirir. İskilip'te belediye hekimliği yapan dayısı Lütfi'nin yanında kalırlar. Rüştüeyi İskilip'te okuyan Benice'nin ailesi, Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'a geri döner. Galatasaray Lisesi ve Kabataş Lisesine devam eder. Benice'nin gazete, siyaset ve edebiyatla ilgisi de bu yıllarda başlar (Semra Bayraktar, Etem İzzet Benice Hayatı Sanatı ve Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2003, s. 35).

Benice, 1920-1964 yılları arasında on beş roman kaleme alır. Bunların çoğu halk tarafından sevilen, edebî değeri düşük aşk ve macera romanlarıdır.

Benice, 1923-1930 yılları arasında yazdığı *Çıldırın Kadın*, *Yakılacak Kitap*, *Istırap Çocuğu* ve *Aşk Güneşi* romanlarıyla şöhret sahibi olmuştur. Konusu İskilip'te geçen ve mekân unsurlarıyla İskilip'e dair değerli bilgilerin yer aldığı *Yakılacak Kitap* aşk romanları kategorisindedir. Yazarın "ilk büyük romanım" dediği *Yakılacak Kitap* ilk kez 1927 yılında *Milliyet* gazetesinde tefrika edilir. Aynı yıl kitap olarak yayımlanır. 1938 yılında *Son Telgraf*, 1960 yılında ise *Gece Postası* gazetelerinde yeniden tefrika edilir. Kitap olarak 1961 yılına kadar dokuz baskı yapar. Romanın büyük ilgi gördüğü ve bu ilginin uzun yıllar devam ettiği baskı sayısından anlaşılmaktadır. Ayrıca *Yakılacak Kitap*, Rusça, Macarca ve Almancaya çevrilir, sinemaya aktarılır. "*Gece Postası*"nda yeniden tefrika edilmesi sırasında söylenen sözler, eserin bir dönem ne kadar popüler olduğunu göstermektedir: "Yakılacak Kitap paranın kıymetli zamanında bugünkü piyasa karşılığı elli liraya karaborsaya düşen eser..." (Bayraktar, 2003: 87).

“Millî edebiyat temsilcilerinden olup Cumhuriyet Dönemi’nde şöhret ve mevki kazanan Yakup Kadri, Halide Edip ve Reşat Nuri’nin etkilerine Benice’nin dokuz baskı yaparak bestseller olan ve yabancı dillere çevrilen romanı “Yakılacak Kitap”, çok rağbet görmesinin yanında, aşkından kaçarak Anadolu’da öğretmenliğe başlayan kimsesiz Vicdan’ın hikâyesini anlatması bakımından da Reşat Nuri’nin “Çalıkuşu”nu andırır. Selim İleri Benice’nin Yakılacak Kitap’ının Çalıkuşu’na örnek teşkil ettiği görüşündedir.” (Bayraktar, 2003: 64).

“Yazarın 1927 yılında yayınladığı romanı olan Yakılacak Kitap bir dönem yazarın (Kitaba göre 1915 yılında) İskilip’te bulunduğunu göstermektedir. Bu bulunuşun nedeni olarak İskilip’te görev yapan bir öğretmen hanımın ağzından İskilip’e ait önemli bilgiler ile Hacı Ali Peyk tarafından 1828 yılında kurulan bir vakfa ait ve o zaman ayakta olan bir han hakkında bilgiler vermektedir. İskilip’in o yıllarına ilişkin çok önemli toplumsal gözlemler de ayrıca yer almaktadır.”

Yakılacak Kitap, mekân unsurlarının büyük bir çoğunluğu İskilip üzerine kurulu olduğundan ve yöre insanına dair birçok ayrıntıyı romanın kurgu evreni içinde dile getirdiğinden dolayı Çorum’un edebiyata yansımaya güçlü bir örnektir. Bu özellikler, romana bölgede özel bir ilgi gösterilmesine yol açmaktadır. Nitekim İskilipli emekli kütüphaneci Mürsel Sümer internet sitesinde (yavumuz.com) *Yakılacak Kitap ve İskilip* başlıklı bir yazı yazmıştır:

Çalıkuşu Romanı ile Yakılacak Kitap’ın Karşılaştırılması

Reşat Nuri Güntekin Türk Edebiyatı’nın büyük isimlerindedir. 1922 yılında yayınladığı *Çalıkuşu* adlı kitabının 2010 yılında 68. baskısı yapılmıştır. Edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahip olan eser, Millî Eğitim Bakanlığı’na yayınlanan tebliğlerle okullara tavsiye edilmiş, ders kitaplarına girmiştir.

Çalıkuşu romanının konusu *Yakılacak Kitap*’la neredeyse bire bir denecek kadar benzerlik gösterir. Bu benzerlikleri şöyle sıralayabiliriz:

Çalıkuşu’nda romanın kahramanı olan Feride, *Yakılacak Kitap*’taki Vicdan gibi küçük yaşta öksüz ve yetim kalmıştır.

Her ikisi de İstanbul'da değişik okullarda okuyarak öğretmen olma hakkını elde etmişlerdir.

Çalığıuşu'nda Feride, okulu bitirdikten sonra tam teyzesinin oğlu Kâmuran ile evlenecekken onun dul bir kadınla ilişkisini duyunca evlenmekten vazgeçer ve İstanbul'dan kaçarcasına uzaklaşarak Bursa'nın bir köyünde öğretmenliğe başlar.

Yakılacak Kitap'ın kahramanı Vicdan da okulu bitirince bir arkadaşının evinde tanıştığı Vecdet ile duygusal ilişki içindedir. Vecdet'ten beklediği evlenme teklifi gelmeyince ondan ve İstanbul'dan uzaklaşır ve öğretmen olarak tayin olduğu İskilip'e gider.

Feride Çanakkale'de görevli iken bir gün komşusu olan alay imamı Hafız Kurban Efendi'nin karısı evine gelir ve Feride'yi kocası ile evlenmeye ikna etmeye çalışır. Eğer bu evlilik gerçekleşirse Kurban Efendi Feride'ye düğün hediyesi olarak elli beşbiryerde takacaktır. Tabii ki Feride bunu derhal reddeder.

Yakılacak Kitap'ta da Vicdan'a âşık olan Kâmil annesini gönderir ve nişan hediyesi olarak yirmi beş beşbiryerdeyi oracıkta Vicdan'ın boynuna takmak isterler. Kâmil'le evlenmeyi düşünmeyen Vicdan da zorla boynuna geçirilen beşbiryerde dizisini anında çıkararak atar.

Feride Çanakkale'de bir arkadaşının tuzağına düşerek bir evde düzenlenmiş içki âlemine götürülür.

Vicdan da İskilip'te evlenme teklifini kabul etmediği Kâmil tarafından silah zoruyla kaçırılır. Ancak, bağırması üzerine imdadına yetişen İskilipliler ve Jandarma tarafından kurtarılır.

Her iki roman arasındaki benzerlik bu kadarla da bitmez. *Çalığıuşu*'nda Feride kendisinden uzaklaşmak adına İstanbul'u terk ettiği Kâmuran'la evlenir.

Yakılacak Kitap'taki Vicdan da romanın sonunda sevdiği kişi Vecdet'le evlenir.

Ancak, romanların neticesi birbirine hiç benzemez. *Çalığışu* mutlulukla sona ererken, *Yakılacak Kitap* bir facia ile biter.

Her iki kitap da halk tarafından çok tutulmuş ve defalarca basılmıştır. Ancak, *Çalığışu*'nun *Yakılacak Kitap*'a göre daha fazla tanındığı, daha çok basıldığı ve daha çok okunduğu gerçektir. Konu itibariyle hemen hemen aynı, edebî açıdan ise *Çalığışu*'ndan hiç bir eksik yönü bulunmayan *Yakılacak Kitap*'ın, küçük yaşta cinsel taciz ve kardeşin kardeşe evlenmesi gibi toplumda infial uyandırabilecek olayları işleme sebebiyle devlet kurumlarınca okullara tavsiye edilmediği ve bu yüzden popüleritesinin *Çalığışu* seviyesine çıkamadığı görüşündeyiz.

Bize göre *Yakılacak Kitap* Türk Edebiyatının klâsikleri arasına girmeyi hak eden bir romandır. Ayrıca, konusunun büyük bir bölümü İskilip'te geçtiğinden, İskilip halkı ve kültürüyle ilgili çok önemli bir başvuru eseri niteliğindedir.

İki Defa Filme Alındı

Yakılacak Kitap 1963 ve 1968 yılında olmak üzere iki defa filme alınmıştır. Her iki filmde rejisör Süreyya Duru tarafından çekilmiştir. 1963 yılında çekilen filmde: Leyla Sayar, Tamer Yiğit, Ulvi Uraz, Atıf Kaptan, Mualla Sürer, Hüseyin Baradan gibi zamanın önde gelen oyuncularını oynamış; 1968 yılı yapımında ise: Ekrem Bora, Nazan Şoray, Tanju Gürsu, Muzaffer Tema, Fatma Karanfil gibi isimler rol almıştır.

Yakılacak Kitap Gerçekten Yaşanmış Bir Olayın Hikâyesi midir?

Yakılacak Kitap'ı ilk defa İskilip Ortaokulu öğrencisi iken İskilip Halk Kütüphanesi'nde okumuştum. O zaman kitabın üzerimde bıraktığı izlenim olayın yaşanmış bir olaydan, gerçek bir hayat hikâyesinden alınmış olduğu şeklindeydi. Çevremdeki yaşlı kişilere böyle bir olayın olup olmadığını sorduğumda kimi kişiler, Tokatlı Mahallesi'nden Meydan Çayına atlayarak ölen bir kişiyi duyduklarını söylemişler, ancak olayın detayını tam olarak hatırlayamamışlardı. Bugünlerde özellikle Temenne Mahallesinde oturmuş olan yaşlı kişilerden olayı tekrar araştırdım. Onlar da bu olayın hayal mahsulü

olmayıp gerçek bir hayat hikâyesinden kaynaklanmış olabileceği görüşündeler.

Olay gerçek midir, değil midir? Kesin olarak bir şey bilmiyoruz. Benim görüşüm gerçek olduğu; ancak bazı şahıs isimlerinin romanda değiştirilmiş olabileceği yönündedir. Kanaatime göre, böylesine gerçeklere uygun ve en ince noktasına kadar şahısların duygu, düşünce ve karakterlerini verebilen bir eserin hayalî olması mümkün değildir.

Eserin bu yönüyle de iyice araştırılıp konunun gerçek olup olmadığının kesinliğe kavuşturulması gerekir düşüncesindeyim.

Yakılacak Kitap ve Yazarı Etem İzzet Benice ile İlgili Neler Yapmalıyız?

Bir kültür ve sanat şehri olma düşüncesindeki İskilip bu amacını gerçekleştirebilmek için pek çok imkâna sahiptir. *Yakılacak Kitap* gibi ünlü bir eserin konusunun büyük bir bölümünün İskilip'te geçmesi ve yazarı Etem İzzet Benice'nin çocukluğunda ailesi ile birlikte bir süre İskilip'te oturması değerlendirilmesi gereken imkânlardan sadece biridir.

Etem İzzet Benice 1. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda ailesi ile birlikte İstanbul'u terk ederek bir süreliğine İskilip'e yerleşmiş ve rüştiyeyi (ortaokul) İskilip'te okumuştur.

İskilipliler olarak *Yakılacak Kitap*'a ve onun değerli yazarına sahip çıkmamız gerekir.

Bu konuda:

1-Yazarın İskilip'te bulunduğu süre içinde oturduğu ev tesbit edilmeli ve kapısına "Etem İzzet Benice bu evde oturmuştur." başlıklı bir pirinç levha çakılmalı ve bu levhada yazarla ilgi kısa ve öz bilgiler verilmelidir.

2-Aynı şekilde romanın kahramanı Vicdan'ın oturduğu ev de bulunarak kapısına aynı şekilde bir tabela asılmalıdır (Eğer Vicdan gerçekten İskilip'te yaşadıysa).

3-*Yakılacak Kitap* edebiyat günleri düzenlenmeli, yazar ve kitabı bu günlerde anılmalıdır. (İzmir'de *Çalkuşu* ile ilgili böyle bir anma günü yapılmaktadır.)

4-Her ne kadar *Yakılacak Kitap* iki defa filme alındıysa da sözü edilen filmler İskilip'te çekilmediğinden şehrimiz için fazla önemi yoktur. Filmin yeniden ve İskilip'te çekilmesi için girişimlerde bulunulmadır.

5-Film olmazsa TV dizisi olarak çekilmesi için de çalışılmalıdır. (Unutmayalım ki bir 'Asmalı Konak' çekildi, Türkiye'nin her tarafından Asmalı Konak'ı ve dizi ekibini görmek için millet Ürgüp'e akın etti)

Eğer film veya dizi olayı gerçekleşirse bunların CD'leri İskilip'i ziyaret edenlere hediye olarak eşya gibi satılabilir.

Bir kültür şehri olma iddiasında olan kentimizin böyle kişilere mutlaka sahip çıkması gerekir. Dün Bedri Rahmi Eyüboğlu'na sahip çıktık; bugün Etem İzzet Benice'ye yarın bir başkasına sahip çıkmalıyız.

Kültür şehri; ancak böylesine değerlerimize sahip çıkmak yeri ve zamanı geldiğinde onları anmak suretiyle olunur.”

Mürsel Sümer'in 22 Şubat 2017 tarihinde tarafımıza gönderdiği elektronik posta mektubu:

“Meral Hanım,

İskilip'in kenarda köşede kalmış bir köyüne ait olan internet sitesinde yayımlanan yazımıza karşı bir edebiyat doçenti olarak ilgi duymanız ve tebriklerinize mazhar olmamız bizi fazlasıyla sevindirdi. İlgileriniz ve olumlu görüşleriniz için biz de size teşekkür ediyoruz.

Sorularınıza gelince:

1-Pek çok yayında Etem İzzet Benice'nin 1915'lerdeki savaş yıllarında ailesiyle birlikte İstanbul'u terk ederek İskilip'e yerleştikleri yazılıdır. Bu yazılardan bazılarının örneklerini ekte gönderiyorum.

2-Romadaki olayın gerçekten yaşanmış olup olmadığını daha sonra derinlemesine araştıramadım. Ancak konuya ilgi duyan arkadaşlarımın çoğu kitapta yazılı olayların gerçek olduğu görüşündedir. Konuyla ilgili olarak görüşlerine başvurduğum bizden çok daha yaşlı kişiler de olayı hatırlamamakla birlikte gerçek olabileceği kanısındadırlar. Ben bu romanı defalarca okudum. İlk okuyuşum ortaokul öğrencisi olduğum 1953 veya 1954 yıllarında idi. İskilip Halk Kütüphanesinde bulunan kitap benim gibi pek çok öğrenci tarafından okunmakta ve büyük ilgi görmekteydi. Kitap pek çok öğrenci arkadaşım gibi beni de etkilediğinden o zaman bile romanda yazılanların gerçek olup olmadığını çevremde bulunan yaşlı kişilere sormuştum. Onlardan şimdi ismini hatırlamadığım bir kişi Tokatlı Mahallesinden bir kızın Meydan Çayı'na atlayarak intihar ettiğini duyduğunu söylemişti.

İskilip'in duayen öğretmenlerinden Mehmet Kısar da kitapta yazılı olayın gerçek olduğu kanaatindedir.

3-Bu konuyla ilgili herhangi bir yayın organında yazım çıkmadı. Ancak, daha sonra İskilip'le ilgili çıkan bazı yayınlarda olayın gerçek olabileceğini destekleyecek bazı araştırmalara rastladım. İlginizi çekebileceğini düşünerek bunlardan önemli gördüklerimi aşağıda yazıyorum.

İlim ve Hilm Kenti İskilip (yazarı Nurettin Tanay): Bu kitabın 132. sayfasında Selim Efendi adında bir kaymakamın 1915-1916 yıllarında İskilip'te kaymakam olduğu yazılıdır ki, bu kaymakam *Yakılacak Kitap*'ta Kaymakam Selim Bey olarak adı geçmektedir.

Yine aynı yazarın *İskilip Tarihinden Derlemeler, İlk Çağdan Günümüze İskilip* adlı kitabında 1913 yılında İskilip'te "Hanönü Aymelik Hatun Kız Mektebinin" bulunduğu yazılıdır. (s.109)

Aynı kitapta "Aymelik Hatun Nisa (Kız) Mektebi"nde görevli öğretmenler de yazılı olup:

Baş Muallim: Cemile Hanım

Diğer Muallimler: Necmiye, Pakize, Vicdan, Nilüfer, Ferhunde ve Ayşe Hanım olarak sıralanmaktadır.

Görülüyor ki kitapta sadece İskipli aileler ve kişiler değil, romanın birinci ve ikinci derecede kahramanı sayılabilecek kişiler de uydurma isimler değildir.

Romanda adı geçen kişilerin gerçek kişilerle bire bir örtüşmesi, haliyle her okuyucuda olduğu gibi bizlerde de romanın gerçek hayattan alınmış olduğu inancını uyandır-maktadır.

Son olarak Nurettin Tanay'ın şu görüşlerine burada yer veriyorum:

“...Etem İzzet edebiyatla da haşır neşirdi. Ne şekilde eline geçti bilemiyoruz. İstanbul'dan İskilip Kız Mektebine tayin edilen bir bayan öğretmenin günlüklerinden yola çıkarak, konusu tamamen gerçek olan bir roman yazar. Yıl: 1927'dir.” (*İskilip Tarihinden Derlemeler İlkçağdan Günümüze İskilip Tarihi*, s. 85).”

Mekân; iklim, bitki örtüsü, yaşama koşulları gibi coğrafi özelliklerin etkisiyle kültüre, dolayısıyla insana şekil verir. Bir başka deyişle, yaşadığı ortamdan hareketle insana dair ipuçları elde etmek mümkündür. Mekân içinde barındırdığı kişileri etkiler, onların davranışlarını, hatta düşünme biçimlerini belirler.

Etem İzzet Benice'nin *Yakılacak Kitap* romanında belli başlı mekânlar İstanbul ve Çorum'un ilçelerinden İskilip'tir. Özellikle İskilip mekân unsuru olarak romanda önemli bir fonksiyona sahiptir.

Roman, Vicdan adlı genç bir kızın günlüklerinden oluşur. Vicdan kimsesizdir. Babasını hiç tanımamış, annesi ise Vicdan daha beş yaşındayken başından gaz yağı dökerek kendisini yakmıştır. Bu yüzden onu bazıları “piç” olarak adlandırır. Çocukluğu türlü ıstıraplar içinde geçer. Vicdan'ın günlüğündeki detaylar aracılığıyla roman asıl başlangıcı, Vicdan'ın öğretmen okulundan mezun olduğu dönemden itibaren. Genç kızın ilk tayin yeri İskilip'tir. Böylece Vicdan, istemeyerek de olsa İstanbul'dan çıkar, Anadolu'yla karşılaşır. Romandaki İskilip, o dönemin Anadolu gerçeğini temsil eder. Vicdan'ın bakış açısı ise devrin hemen bütün okumuş, İstanbullu aydınlarında görülenle aynıdır. En azından başlangıçta böyledir.

Yakılacak Kitap'ta İskilip adı ilk kez şöyle geçer:

“-Vicdan Hanım atanma emriniz geldi. Dedi. Hemen sordum:

-Nereye?...

-İskilip kazasına...

Cevabını verdi. Tuhaflaştım. İskilip de neresi?... Acaba Suriye’de falan mı? Ne fena, okulda kırk tane coğrafya kitabı değiştirdik dünyanın en kuytu yerlerini öğrendik de kendi memleketimizi kendimize öğretene olmadı.” (s. 54)

Vicdan, ısrarla İskilip’in yerini öğrenmeye çalışır kitap ve haritalardan. Bu arada, devrin eğitim sistemine eleştiriler yöneltir. Vicdan’ın düşünceleri, Anadolu’ya ne kadar uzak ve yabancı kalındığının somut bir örneğidir. Genç kız, ancak uzun aramalardan sonra İskilip’in nerede olduğunu öğrenebilir:

“Ne ayıp... Ne ayıp?... Okuldaki beş Anadolu haritasından ancak birinde İskilip’i görebildim. Suriye’de filan değil. Anadolu’da Ankara ilinin bir kazası: Çorum sancağına bağlı.

Fakat hepsi bu kadar. Coğrafya kitaplarında santim bilgi yok. Bula bula bir satır buldum: ‘İskilip ilçe merkezidir. Çorum sancağına bağlıdır. On bin küsur nüfusu vardır...’ Hepsi bu mu?... Vallahi yazık.” (s. 55)

Üç kısımdan oluşan *Yakılacak Kitap*’ta birinci kısım İstanbul, ikinci kısım İskilip, üçüncü kısımda İskilip ve Osmancık’ta geçer. İkinci kısımdan itibaren asli mekân İskilip’tir.

Vicdan’ın İskilip’e yolculuğu denizden ve karadan gerçekleşir. İstanbul’dan Gülcemal vapuruyla yola çıkarak Samsun’a gelir. Genç bir kadının tek başına seyahat etmesinin zorlukları vardır. Vicdan Samsun’da maarif müdüründen yardım ister ve kendisini İskilip’e götüreceği güvenilir bir arabacı bulmasını rica eder. Samsun’u kısa da olsa görme şansı bulan Vicdan’ın bu şehre dair izlenimi olumludur:

“Samsun hiç de fena bir yer değil. Benim çok hoşuma gitti. Çiftlik ve Fener mükemmel gezinti yerleri, saz, eğlence, dolaşan, yürüyen, hava alan yığın yığın kadın ve erkek var. Doğrusu, İstanbul’dan ayrıldığıma hiç üzgün değilim...” (s. 103)

Kendisine tutulan arabayla Samsun'dan Çorum'a günde dokuz saat yolculuk ederek dört günde gelebilen Vicdan'ın şehre dair ilk izlenimi “tuhaf” kelimesiyle özetlenebilir: “Çorum... Hasanpaşa Hanına girdik. Saat Kulesi ne kadar tuhaf. Her şey tuhaf ya?...” (s. 103) Ancak günlüğüne 27 Eylül tarihinde (Günlük tarihleriyle vaka zamanı arasında bazı çelişkiler vardır. 25 Eylül'de Samsun'a geldiğini belirten Vicdan, dört günde Samsun'dan Çorum'a geldiğini yazar. Ancak Çorum'da olduğu güne ait tarih 26 ve 27 Eylül'dür. M.D.) yazdıkları Çorum'a dair fikirlerinin değiştiğini gösterir:

“Çorum da fena bir yer değil. Epey kalabalık. Yemek, yiyecek çok ucuz, hem de temiz. Arabacının getirdiği tandır kebabı ile elmalar öyle hoşuma gitti ki...

Fakat en fena tarafı: Taassup ve gericilik...

Yalnız sokağa çıkıp gezmekten çekiniyorum.” (s. 103)

Yola devam eden Vicdan, arabacının yöresel ağızla söylediği şu sözlerle İskilip'e geldiğini anlar: “Hanımım bannağımın ucuna bak! Aha, şu karşiki başı dumanlı dağı görüyor mu? İşte onun adı İskilip. Doğrusu, ne diyeyim? Essahtan güzel bir yere gidiyon.” (s. 104)

Arabacının bütün övücü sözlerine rağmen, genç kızın İskilip'e dair ilk izlenimleri hiç de olumlu değildir. Mekâna ve insana dair iyi düşünceler gelişmez içinde. Şöyle ki:

“Öğleyin Kızılırmak'ı geçtik. Karaburun denilen bir köyde bir saat kadar dinlendik. Eğer şehir de köyünden biraz farksızsa arabacının ballandıra ballandıra anlattığı İskilip pek de hoşuma gitmeyecek. Köydeki evler hep birer kat. Topraktan. İnsana ilk devirlerin yaşayışını hatırlatıyor. Hele kadın ve erkeklerin giyinişi öyle garip ki?... Kadınlarda bol paçalı, çok yamalı, kirlî, paslı bir şalvarla, dallı basmadan bir içlikten başka giyim namına bir şey yok! En çok tuhafıma giden başlarındaki fesler oldu. Fessiz kadın yok. Kısa, yayvan, vişne çürüğü bir fes, fesin üzerine, altına irili ufaklı sıra sıra altın dizmişler. Boyunları da beşibirlik dolu.” (s. 104)

Vicdan kadınlara başlarındakinin altın olup olmadığını sorar ve o esnada boyna takılan altına “kıstı”, feslerdeki altına ise “tura” adı

verildiğini öğrenir. Ayrıca tepelerinde “taç” denilen ayrı bir altının daha olduğunu görür. Hepsini safi altındır.

Vicdan, erkeğiyle kadınıyla yöre insanının yabancıyı sevmediğini “yaban” olarak nitelendirdiğini yazar defterine. Bu noktada bir özeleştiriyen genç kız, özellikle İstanbullulara karşı geliştirilen bu olumsuz bakış açısının, pek de haksız olmadığını düşünür: “Yüzlerce yıldır, İstanbul bu viran köylerden yalnız asker ve vergiyi çekmekten başka ne yapmış?..” (s. 105). Hatta daha da ileriye giderek İstanbul’a dair kin ve nefret dolu kanaatlerini şöyle açıklar:

“İstanbul... İstanbul... Ne İstanbul’u, yükseldiği kadar çürüten İstanbul mu? İçinden çürüten toplum mu?... Ben, orada: İkiyüzlülükten, şeytanlıktan fitne ve hainlikten, acı ve üzüntüden başka ne gördüm ki? Sözlerim kuşkusuz, her İstanbullu için değil, fakat İstanbul için... İstanbul’un ifade ettiği çerçeveden artık öğreniyorum.” (s. 105)

Aradan aylar geçtikten sonra, Haziran ayında, Vicdan’ın İstanbul-Anadolu karşılaştırmasını yine yaptığı görülür. Başlangıçtaki olumsuz izlenimleri İskilip’i ve civarını tanıdıkça yerini olumlu düşüncelere bırakmıştır:

“İstanbul’un aranacak pek çok şeyleri var amma... Anadolu da hiç fena değil... Anadolu’ya her gelen İstanbul’u arayacağına, buraları da birer İstanbul yapmaya çalışsa daha mı az iyi olur!... Bütün sorun, uygarlığın gereklerini buralara da sokmak, buralar için de biraz çalışmak... Eskiler: “Bakılırsa bağ, bakılmazsa dağ olur” demişler. Anadolu’nun da bütün noksanı bakımsızlık, umursamazlık... Acaba, İskilip’te elektrik yapılırsa, biri kalkıp da:

-Biz bunu istemeyiz...

mi... der.? Otomobil işletilse:

-Kağrı daha iyi idi...

Diye karşı mı koyar?... Kerpiç evi gözalcı bir apartmana üstün tutar mı?... Biraz kültür, biraz bakım, biraz çalışma her işi yoluna koymaya yeter...

...Çağıl tepesine gittik de vallahi İstanbul'da birçok züppelerin:

-İsviçre.... İsviçre...

Deyip durduğuna şaşırıp kaldım. Buraların ilkellikten, bakımsızlıktan, uygarlıktan başka İsviçre'den ne eksigi var?... Gözlerimizi Avrupa'ya çevirdiğimiz kadar biraz İstanbul'un gerisine, Anadolu'ya da çevirip baksak:

-Türkiye yaşanacak yer değil. Canım Avrupa...

Demekten çekinir, Türkiye'nin her köşesini de bir Avrupa şehri yapamadığımız için kendimizden utanırız.” (s. 208-209)

Eylül ayı sonunda İskilip'e ulaşan Vicdan, bir süreliğine handa kalır. Kasabaya dair ilk izlenimleri şöyledir: “Dört tarafı dağlarla çepeçevre, engin bir şehir. Epeyce büyük. Yeşilliği bol. Şehre girinceye kadar sade bir saat bağlardan geçtik. Suları da çok. İçinden kasabayı ikiye ayıran büyük bir çay geçiyor.

Şimdilik gördüklerim bu kadar. Han odasından başka ne görülür?... Amma, han da han? Oturulacak gibi bir yer değil. Bana, kuytu, basık ve karanlık bir oda verdiler. Pis kokuyor. Sanki burası kasabanın en iyi hanı imiş. Keşke en fena bir belediyesi olsa da bu iyi hana bir defa baksa!” (s. 105)

İskilip yaşayışı, giyim kuşam özellikleri açısından Vicdan'a çok farklı gelir. Anlamakta zorlanır. Aynı şekilde o da, İskilip halkına farklı görünür. Hemen dikkat çeker. Özellikle örtünme konusunda sıkı kurallar vardır. Genç kızın bu konudaki ilk izlenimleri şöyledir:

“Handan çıkarken çarşafıma sıkı sıkıya büründüm, peçemi iki kat örttüm. Burada böyle gerekmiş! Kadını, açık saçıklık şöyle dursun, biraz peçe ile bile görseler hemen defe koyarlar çalarlarmış. Ben bu kadar sıkı sıkıya giyinmiş ve örtünmüş olmama rağmen, yine han önünde ve çarşıda gözden kaçmadım. İki erkek bir saraç dükkanının önünde durmuşlar, benim yürüyüşüme bakıyorlardı. Tam önlerine geldiğim zaman:

-Anam, emme de yosma... şey...” (s. 108)

Yerli halktan kadınların sokakta nadiren görülmesi ve giyim kuşam özellikleri Vicdan'ın garibine gider. O da karşılaştığı kadınları büyük bir merakla inceler:

“Kadınlar hep siyah carla geziyorlar. Hoş onlar da çarşıda değiller ya... Okula gidinceye değin iki üç kadına ya rastgeldik, ya gelmedik...

Kapıdan içeri girerken öyle garibime gittiler ki... Siyah bir cara bürünmüşler. Her tarafları sıkı sıkıya kapalı. Yüzlerini de car örtüyor. Sadece bir tek gözleri meydanda. O tek göz de kapansa sokakta dünya kendilerine zindan olacak. Zaten bütün yerli kadınların dış görünüşleri bu: Siyah car, cicili bicili basmadan bir önlük, kaloş potin.

Carın altında da: Üç etek entari, bol bir şalvar ve basma bir yelek var. Yoksul, varlıklı... Her kadında da taçlı, turalı bir fes ile gerdanlık yerine geçen bir iki sıra altın dizisi muhakkak eksik değil. Altın hastalığı kız çocuklarına bile hâkim. Altın bulamayanlar penez diziyorlar. Yeter ki âdet yerini bulsun...” (s. 109)

İskilipli erkeklerin giyimi de yöreye özgüdür. Fakir olmayan eşraftan, yani zengin bir erkeğin giyimi romanda şöyle anlatılır: “Sırtında eşraf işi, siyah bir sako var. Cepleri göğsünde, yandan mintanı çitarı. Yollu, ipekli bir kumaşa bunlar:

-Çitarı...

Diyorlar. Belindeki şal kuşak, hem iyi, hem yeni. Kaloş potinleri çok güzel. Sivri, mor fesinin üzerindeki kıvrım kıvrım sarılı yazma da pahalıcalarından.” (s. 117)

Vicdan, örtünme biçimiyle İskilipli kadınlara ayak uydurur. Arkadaşı Nezihe'ye yazdığı mektupta İskilip'teki yaşantıyı ve yöreye uygun kıyafetini şöyle anlatır: “Sonsuz bir sükun var. Yalnızlık, huzur ve inziva arayanlar buralara gelmeli. Belki, çevreye, hayat koşullarına çabucak alışveriş biraz güç. Fakat, ben derhal uydum. Şimdi halimi görse. Evin içinde bile başörtü ile geziyorum. Sokağa çıkmak için uçkurluklu bir çarşaf diktirdim. Bol etekli. Yüzüme kalın bir peçe örtüyor, ayaklarıma da kapalı ve üzerinden bağlı yerli işi bir iskarpin giyiyorum. Çarşafımın dışından parmaklarımın ucu bile görünmüyor...” (s. 111)

İskilip yiyecek ve yaşam koşulları açısından çok iyidir. Vicdan'a göre tam bir ucuzluk vardır. Sebze, süt, yumurta, meyve gibi yiyecekler hem bol hem de çok ucuzdur. Örneğin, yirmi yumurta bir kuruş, bir okka süt on paradır. Aylık maaşı sekiz lira olan Vicdan, bu paranın yarısını bile harcayacak yer bulamaz. Şehirde ne sinema, ne tiyatro, ne de gezinti yeri mevcuttur. Ayrıca Vicdan gazete, dergi ve kitap gelmemesinden şikâyetçidir. Okuyamamak onu bunaltır, fakat çevresindekiler bunu ihtiyaç olarak görmezler. Özellikle kadınlar için komşulara oturmaya gitmek dışında vakit geçirmeye yönelik yapılacak bir şey yoktur. (s. 110)

Vicdan'ın defterine yazdıkları arasında yer alan İskilip düğünü çok dikkat çekicidir. Hemen bütün detaylarını anlattığı düğünde söylenen türküler -eğer gerçekten Çorum türküsü ise- oldukça önemli veriler olarak düşünülmelidir. Kadınların kendi aralarında eğlenirken söyledikleri türkülerde aşk ve sevdaya ilaveten kısmen müstehcenlik söz konusudur. Romandaki türkü parçaları şunlardır:

1-“Ah ben şu derenin el değmemiş dutuyum

Koynumdaki memeye çoban tut da güdüyüm

Ah alam da, anam sarı kız...

Gel ben yatamıyom yalnız...

Oy...Oy... Oy...”

2-“Elâ gözlü, benli dilber

Koyma beni el yerine

Altın kemerin olayım

Dola beni bel yerine”

3-“Evlerinin önü nane...

Ben kül oldum yane yane...

Oy nenni...”

4-“Adı yangın Anşem nerden geliyon!” (s. 115)

Düğüne dair ayrıntılar (s. 112-117)

Bir İskilip düğününün tüm ayrıntıları, Vicdan’ın bakış açısıyla ve yine onun kaleminden resmedilir. Görüntüyü aktaranın tarafsız olmaması, okuyucuyu yönlendirici bir etki yaratır ve düğüne dair yöresel özellikler yer yer komikleşir. Aslında tarafsız bakıldığında, yöresel farklılıklar büyük bir zenginlik ve orijinalite içerir.

Vicdan’ın gözünden ve dilinden düğüne dair anlatılanlar şöyledir:

“Belki 200 atlı. Hep ikişer ikişer dizilmişler. At üstündekiler, bütün kabile kadın. Amma bu sefer hiç birinde siyah car yok. Baştanbaşa bembeyaz car, simsiyah at, sarı papuç... Gerçekten gülünç, uyumsuz bir görünüş değil mi? Süvari taburunun en önünde bir topal, biri yampiri iki bastıbacak ihtiyar da darbuka çalarak yürüyorlar. Gelin, alayın tam ortasında. Erkekler sokağın iki tarafına dizilmişler, tek gözlerinden başka yerleri görünmeyen kadınlara hayran hayran bakıyorlar. Yılışanlar da başka...

Gelenler, kız evi. Temenne mahallesinden gelini Kaledibi’ne oğlan evine getiriyorlar...

Gelin bahçe kapısının önünde attan indi. Eşraf evi... Çok büyük. Tek oğlu evleniyor. Yiyecek, içecek, döken, saçan bellisiz. Evdekiler neşe dolu...

Gelin attan iner inmez etrafı alındı ve evin asıl kapısından içeri sokuldu.

Merdivenleri, sofayı, girişi dolduran bütün kadınlar gelini görmek için birbirlerinin üzerine abanıp duruyorlar.

En önde kayınvalide; Hacı Hanım, teyzeyle, görümceler, yengeler var. Eşiğin üstünde bir tas duruyor. Gelin kapıdan içeri adımını atar atmaz, biraz şaşkın, telaşlı, su kabına bir tekme vurdu, carının arasından, yüzünü göstermeden, kaynanasının elini öptü. Kaynana:

-Hoşça kal kızım...

Dedi. Şalvarının ceplerinden çıkardığı avuç avuç parayı gelinin başına serpti. Kapışan kapışana...

Daha sonra, gelin üst kata çıktı. Kayınbabasının elini öptü. Amma, yüzü hiç açık değil, görmenin imkânı yok. Âdeta kadın kadından sakınır gibi bir şey!

Kayınbaba sevinçten yaşaran gözlerini kızcağızın üzerine dikti, baktı... baktı, önüne uzatılan büyük tepsi içindeki şeker ve leblebileri avuçladı, gelinin başına serpti. Para değil de niçin leblebi ve şeker?...

Bu da bitti. Gelin odasına götürüldü...

Gelinin başından carı alındı. Gelen misafirler de carlarını çıkardılar. Üç etek entariyle kaldılar. Fakat gelinin yüzü bir türlü açılmıyordu, yüzünü örten koca bir şal vardı.

Meğer, gelin yatsıya kadar yüzünü açmazmış! Akşam güveyi gelecek, açacakmış.” (s. 113-115)

Gelinin giydiği gelinlik, diğer bütün kıyafetler gibi yöreye özgüdür. “Gelinlik üç eteğin kumaşına ‘aka’ diyorlar. Mor kadife, klaptanla işlenmiş. Bol, iri işlemeli. Yeleği de ondan. İçliği ipek hilâlden. Gerdanı kat kat beşbirlik. Turasında yepyeni mahmudiyeler var. Küpeleri de altın. Taşa değer vermiyorlar. En göz alıcı bir pırlantayı beş beşbirdeye değişmezler.” (s. 116)

Vicdan, dışarıdan geldiği için her ayrıntıyı büyük bir merakla izler. Kimini garipsen, kimini komik bulur, kimini beğenir. İskilip kadınlarının dünyasına girdikçe adetleri, alışkanlıkları kısacası oraya özgü ne varsa hepsini büyük bir dikkatle takip eder, elinden geldiğince ve mecburiyet hissettikçe uyum sağlar. Onlardan ayrık durmamaya gayret eder.

Düğün esnasında Vicdan’a ilginç geldiği için anlattığı detaylardan biri de kadınların oyunudur. Gelini yerine oturtup misafirlere şerbet dağıtılan düğün evinde “Hazineciliğin Anşe” ve “Emine aba” tef, darbuka, bir kadın da bağlama çalmaya başlar. Şarkılar söylendikçe genç kızlar, yeni gelinler de oynarlar. İskilipli

kadınların oyun konusundaki maharetini Vicdan şöyle anlatır: “Her kadın oynamayı biliyor ve hepsi oynuyor. Hele genç kızlar gelinin önünde pervane gibi şakrak ve çevik dönüyorlar. Oyunun özelliği yok. Bildiğimiz şey. Kantonun bir başka türüsü. Gerdan kırma, göğüs titretme, göbek kıvrırma...” (s. 115)

Her düşünün olmazsa olmazı yemek sofrasıdır. Nitekim Vicdan’ın anlattığı İskilip düşününün bir bölümü de yemek konusuna ayrılmıştır. Onun yabancı gözleri, özellikle sofrada adabını anlamakta zorlanır. Garipser. Düşün sofrasına dair anlatılan şöyledir:

“Alt kat odalara, sofalara, belki yirmiden fazla sofraya kurulmuştu. Sofra; büyük yuvarlak bir bakır tepsi. On kişilik. Üzerindekiler: Birer peşkir. Yalnız tahta kaşık. Pide ve sac ekmeği. Üçer tas ayran! Hepsi bu kadar. Çatal matal yok! Meydancı kadınlar misafirleri sofralara paylaşıyorlar. Memur aileleri için iki ayrı sini ayırmışlar... Yemek yemek hayli müşkül. Bir kaba dalıp çıkmak gerek. Bütün parmaklar oraya giriyor... Hem, yemeği almak da bir hüner, sac ekmeği ince, zar gibi bir şey. Ekmek parçasını baş, işaret parmaklar arasına yerleştirmek ve lokmayı ustalıklarla buraya kıştırıp almak gerek! Nasıl? Bari sofraya, birer çatal, tabak filan koymaya alışsalar...

Yemeklere diyecek yok. Hem çok güzel, hem çok. Çorba gidiyor, et geliyor; börek götürülüyor, baklava getiriliyor... Çeşit çeşit yemek, tatlı ve meyva.” (s. 116)

İskilip geleneklerine göre düşün âdetini gözlemleyen Vicdan, bu esnada yöresel konuşma özelliklerini de işitir, bilhassa İskilipli kadınların konuşmalarından bazı örnekler verir. Bunlar arasında gız (kız), gozel (güzel), yandahi (yandaki), essah (sahi), çıhar (çıkır), bannağ (parmak) sayılabilir. Deyimler arasında yer alan “Zemheri soytarısı gibi” ifadesini Vicdan “İskiliplilerin dedikleri gibi: Zemheri soytarısı gibi giysilerle âlemin içine çıkılmaz ya...” (s. 216) şeklinde kullanır.

Vicdan’ın İskilip’e dair günlüğüne yansıyanlar arasında mevsim koşullarıyla ilgili ayrıntılar da var. Karlı kış mevsimini anlatırken manzara gözümüzün önünde canlanır: “Kar... kar. Ne kadar da çok kar yağıyor. Diz boyuna çıktı. İstanbul’da hiç böyle kış görmemiştim. Geceleri müthiş tipiler oluyor, kar yığınları rüzgarın önünde savrula

savrula uçup gidiyor. Korkunç geceler, çakalların ulumaları, köpeklerin haykırışları bu ruhu da karartan gecelerde sınırları büsbütün geriyor. Bu gece odada yalnız başıma kalmaktan âdeta korktum, sabahı güç ettim. Şehir sessiz, bembeyaz. Kar ve tipiden başka göze görünen hiçbir şey yok” (s. 127).

Yakılacak Kitap romanında İskilip'teki ekonomik şartları ve pazar yerini anlatan önemli bir bölüm vardır. Vicdan'ın pazarcı kadınlardan biriyle diyaloguyla başlayan bu bölümü aynen almakta yarar vardır:

“-Kaç kuruş yumurtalar?...

-On sekizi bir kuruş hanımcığım.

-Pahalı değil mi?...

-Emme de pahalı ha... On sekizini bir kuruşa veriyok da yine mi pahalı diyon?...

-Taze mi bari?...

-İnan olsun hepsi bu haftanın yumurtaları, bizim küçücük göbel askere gidiyor da yağı, yumurtayı, pazara döktüm. Yoğsam pazarda ben nidecem.

Pazar yerindeyim. Hükûmet konağına gidecek yolun ağzında. Okula yakın. Buradaki satıcıların çoğu kadın. Köylü. Şehirli. Yumurta, yoğurt, yağ, peynir burada satılıyor. Çarşamba günleri oldu mu... Şehrin koca çarşısında semt semt pazar kuruluyor. Ekin pazarı, at pazarı, meyve pazarı... Hepsi ayrı ayrı... Bütün köylüler o gün kasabaya iniyorlar, satacaklarını satıyor, alacaklarını alıyorlar. Ben de, buraya geldim geleli ilk defa pazara uğradım, bir kadından yumurta satın almak istiyorum. Köylü kadın ile pazarlığımızı yaptık. On sekiz yumurtayı kırk paraya almağa razı oldum. Nesini pazarlık edeyim?... Ucuz bile... Belki İstanbul'da tanesi kuruşadır.” (s. 142)

Yumurta ve benzeri şeyleri pazardan başka yerde bulmanın mümkün olmadığı bir İskilip söz konusudur. Başka yerde satmazlar. “Böyle şeyler pazardan pazara satılır. Pazar... Âdeta bunlarda hastalık. Herkeste para hastalığı olur; bunlarda da pazar hastalığı.

Hafta başını bile Pazar saymışlar. Haftaları perşembelerden başlıyor. İsimler de başka başka. Alışınca kadar epey güçlük çektim. Perşembeye: Pazartesi, Cumaya: Cumai diyorlar. Ve sonra devam ediyor: Cumaiertesi, girevü, düşünbe, deri... Günlerin isimleri bildiklerimizden hayli yabancı...” (s. 142-143)

İskilip’teki yer isimleri arasında Temenna Mahallesi ve Meydan Bağları adı Vicdan’ın evinin yerini tarif etmesi sayesinde geçer: “Dün yeni evime taşındım. Temenna Mahallesinde... Bir kez ev epey rahat. Manzarası güzel. Ölüdere’den ta Meydan Bağlarına kadar şehrin büyük bir parçası gözümün önünde. Aşağı yukarı bütün memurlar bu mahallede oturuyorlar.” (s. 174)

Romanda geçen İskilip’e ait yer isimleri arasında Uludere bahçelerinin ayrı bir önemi vardır. Çünkü şehrin çevresine dair ayrıntılar içerir. Bu sayede mekân genişler. Vicdan için önemi, Vecdet ile birlikte olmasıdır. Ruh halindeki mutluluk bahçedeki ayrıntıları aktarışına yansır:

“Uludere bahçelerine girdik... Şehrin tâ yukarı başında. Yemyeşil, sonu gelmeyen, kolay kolay ucu bucağı bulunmayan, bağlık, bahçelik bir yer. Boğaziçi’nin Bebek’ten ilerideki görünüşleri burada da var denilebilir. İki taraf; yamaç koruluk, ağaçlık. Ortadan Meydan Çayı süzüle süzüle, sular taştan taşa çarpa çarpa akıp gidiyor. İssiz, yapyalınız ağaç dallarında yuva kuran bin çeşit kuşun binbir cıvıltısı da olmasa ıssızlıktan burasına “Kuş uçmayan, kervan geçmeyen” bir yer denebilir. Fakat, doğanın bütün şirinliğini devşiren böyle güzel bir yerin ıssızlığını da insan kırk yıl geçse herhangi bir şehre değişmez, ayrılmak istemez...” (s. 218). Uludere bahçelerinde mevsimin meyveleri olan armut, yaz elması ve taze ceviz bol bol bulunur.

Sadece adı geçen iki bağ ve bahçe, İdilici ve Mafadar adlarını taşır. Bu yerler hakkında ayrıntı verilmez. Ancak yalnızca Mafadar’da yetişen armutlar methedilir: “Amma ne armutlar?... Tanesi yarım okka gelir. Sulu, baldan farksız... Bu cins, yalnız İskilip’te varmış ve Mafadar bahçelerinde yetişiyormuş!” (s. 225).

Vecdet kaymakam olarak Osmancık'a tayin edilir. Vicdan ile evlendikten sonra onunla Osmancık'a yerleşirler. Vicdan, İskilip ile kıyaslayarak Osmancık'ı şöyle anlatır:

“Kasabalar birbirine çok yakın. Sabahleyin İskilip'ten çıkanlar, kendilerini sıkınca yatsıya doğru Osmancık'a gelebilirler... Osmancık, İskilip'e hiç benzemiyor... İskilip daha güzeldi. Bir kez, buradaki sıcak, cehennemde bulunmaz. Şehir basık, havasız. Kalenin dibine sıkıştıvermiş! Kızılırmak ortasından geçiyor, ilçeyi ikiye bölüyor. Kenarları sazlık, sıtma bol. Bağ, bahçe, meyva da kıt.” (s. 253)

Vicdan, Osmancık'taki hamam geleneğini tuhaf bulur ve defterine yazar. Osmancıklılar, bir gün öncesinden hamama haber vererek hamamı bütün gün için kapatıyorlar. O gün, hamama başka birileri giremiyor, yalnızca önceden ayırtan kişi, aile veya grup kullanabiliyor. Hamamın rezerv edildiğini anlatmak için kapısına bir peştamal işaret olarak asılıyor. (s. 255)

Osmancık ile ilgili bölümde Koyunbaba'dan da bahsedilir: “Koyunbaba tekkesine gittik. Kasabadan araba ile kırk beş dakika ötede... Yüksekçe bir tepenin üzerine tekkeyi kurmuşlar. Bir adı da Çoban baba... Şehrin içindeki büyük taş köprü de Babanın ismiyle anılıyor. Bir taraftan sayılınca kırk, öbür tarafından sayılınca otuz dokuz gözü varmış!...” (s. 255)

Yakılacak Kitap'ta Anadolu'nun sorunları arasında doktorsuzluk ve buna bağlı olarak birtakım batıl inanışlar ve basit hastalıkların dahi tedavi edilemeyişi anlatılır. Vecdet'in babası İskilip Kaymakamı Selim Bey rahatsızlanır. İskilip'te yalnızca bir doktor vardır ve işinin ehli olmadığından Selim Bey'i tedavi edemez. Vicdan, durumu şöyle yorumlar: “Koca şehirde başka işe yarar doktor yok. Bu adamcağız da hasta yüzü görmediğinden mi, yoksa yeteneksizliğinden midir, nedir? Tımarcıdan farksız.” (s. 259)

“Doktorsuzluk ne fena şey! Koca şehir kala kala bir tek doktorun eline kalmış!... Hastalığı anlasa da anlamasa da, hastayı öldürse de, diriltse de onun dediği olacak. Fakat, ne kadar umursamaz adam.” (s. 261)

Selim Bey'in iyileşmesi için tek çare olarak Çorum'dan doktor getirilmesi görülür. Dahiliyeci Talat Bey, Çorum'dan gelir. Çok iyi, işinin ehli bir doktor olmasına rağmen, hasta yanlış tedavi nedeniyle o kadar kötüleşmiştir ki elinden bir şey gelmez ve Selim Bey vefat eder.

KEMAL TAHİR (1910-1973)

Kemal Tahir, 13 Mart 1910'da İstanbul'da doğdu. Asıl adı İsmail Kemalettin Demir'dir. 1923 yılında ortaöğrenimini tamamlar ve Galatasaray Sultanisine girer. Annesi Nuriye Hanım'ın 1926 yılındaki vefatı üzerine okulunu tamamlayamadan ayrılır. 1928-32 yılları arasında avukat katipliği, Zonguldak'ta ambar memurluğu, 1932'den 1939'a kadar da gazetecilik yapar. Edebiyata ilgisi okul yıllarında başlar ve özellikle şiire ilgi duyar. Yayımlanan ilk şiirleri 1931 yılında *İçtihat*'ta çıkan "Bardaki Kadınlar" ve "Açın Türküsü" şiirleridir. 1933-34 yıllarında *Geçit* dergisinde toplumsal temalı yazı ve şiirleri yayımlandı. *Vakit*, *Son Posta*, *Haber*, *Tan*, *Yedigün*, *Karikatür* gibi gazete ve dergilerde roman ve öyküleri yayımlandı.

Düşünce ve bakış açısının sosyalist dünya görüşüne yakınlığı nedeniyle bir dizi kovuşturmayla uğrayan Kemal Tahir, 1938 yılında 15 yıla hüküm giydi. İki yıl İstanbul tevkifhanesinde kaldı. Daha sonra Nazım Hikmet ile birlikte 16 ay kalacağı Çankırı'ya gönderildi. 1941'den 1944 ortalarına kadar ise Malatya Cezaevinde kaldı. 1944-1950 yılları arasında Çorum Cezaevinde mahkûmiyetini sürdürdü. Çorum Cezaevindeki izlenimleri sonucunda, Çorum ve ilçelerinin anlatıldığı romanlar yazdı. Bunlar: *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu*, *Büyük Mal*, *Rahmet Yolları Kesti*, *Damağası*.

Kemal Tahir üzerine hazırladığı tez çalışmasının yanı sıra, *Türkiyeli Bir Aydın Kemal Tahir* adıyla bir kitabı bulunan İrfan Yiğit, Çorum'un yazara etkisiyle ilgili olarak şu tespitlerde bulunur: "Çorum, Kemal Tahir'in edebî şahsiyetinin oluşumunda Anadolu şehirleri içerisinde çok önemli etkiye sahiptir. Kemal Tahir'in edebî şahsiyetinin temel özelliklerinden olan dili, çok büyük oranda bu yörenin dili kullanım şekli ile şekillenmiştir. Kemal Tahir, Çorum'da diğer şehirlerde olduğu gibi birçok roman konusu derlemiştir. Çorum yöresini konu alan romanlarında yazarın yazım tekniğindeki farklılık dikkati çekmektedir. Kemal Tahir, bu döneme kadar romanına şahsın

dramını esas alırken; bu dönemden itibaren toplumun dramından şahsın dramına gitmeyi tercih etmiştir.” (Yiğit, 2013: 86)

Çorum yıllarında Başsavcı Tahsin Bey sayesinde Çorum’un epey zengin olan milli kütüphanesinden, özellikle tarihî kitaplarından çok yararlanır. Böylece “Çorum’u kitapsızlık rejiminden” ayrı tutar (Berksoy, 2010: 28). Çorum’dan sonra Nevşehir’e gönderilen Kemal Tahir, 1950 yılında çıkan afla serbest kalır ve İstanbul’a binlerce sayfa tutan notlarıyla birlikte bir romancı olarak geri döner. Geçimini temin etmek adına hummalı bir çalışma temposu içine girer. Romanları peş peşe çıkmaya başlar. Yazar, bu yoğun yazma çalışmalarını 21 Nisan 1973 tarihindeki ani bir kalp kriziyle vefat edene kadar sürdürür.

Kemal Tahir’in Çorum’a dair ayrıntılar içeren romanlarından bazı bölümler:

Köyün Kamburu’ndan: “Çorum toprağı seferberlik kıyameti içinde böyle debelenirken Parpar’ın oğlu Kerim çalıklığının faydasını görmüş, askerlikten yakasını kurtarmıştı. ‘Ulan aman! Bu adam kırımı biraz daha sürmeli de biz büyük caminin imamlığına konup keyfimize bakmalıyız...’ diye gizlice güler sevinirken seferberlik illetlerinden tifo hastalığına yakalandı.” (Tahir, 2010: 190)

Büyük Mal’dan: “Sülük Bey, delibaşısı Zülfükâr’a daha açmamıştı ama, seferberlikte, rahmetli babası Kara Abuzer’in Ermeni mahallesine kondurduğu Üçüncü Ordu göçmenlerinin Çorumlularla sopalı silahlı çatışmaya gireceklerinden son günlerde korkmaya başlamıştı.

Çorumlular gibi göçmenler de sert başlıydılar.” (Tahir, 2012: 43)

Damağası’ndan: Çorum Cezaevi’nin birinci sınıf gardiyanlarından bay Hamarat Karatay, yaygın adıyla Çökük Hamarat, bir an kalkacak gibi davrandı. Sonra Kör Dedo’nun oyununa gelmekten korkarak vazgeçti. ‘Çünkü bu Dedo namussuzunun (Tanrı tek) dediğine her kim inanırsa, onun dininden şüphe etmek gerekir!’

-Oğlum Amasyalı! Gerçek mi fayton mayton?

Ağırceza koğuşunun pencerelerinden bakan bütün Çorumlu mahpuslar, bu soruya tutuldu.” (Tahir, 2013a: 233)

Damağası'ndan: “Çorum Cezaevi, 1947 yıllarında bile birçok Çorumluların inancına göre, Türkiye’de bir benzeri daha bulunmayan beton dondurma bir cezaeviydi.” (Tahir, 2013a: 242)

Damağası'ndan: “Ankara Radyosu günlük programını yarıda kesip özel yayına geçince Çorum toprağına yeryüzüne fişkıran petrol rezervinin şu kadar tirilyon belki de katirilyon ton olduğunun ilk incelemelerden anlaşıldığını, daha önemlisi, bu petrolün, başka toprakların petrolleri gibi olmayıp Allahın bir hikmeti olarak aynen rafineriden yeni çıkmışçasına bildiğimiz ak petrol halinde bulunduğunu, yani, ayrıca bir muameleden geçirilmesi gerekmeyen doğruca lambalara, motorlara koyulup yakılacağını söylemişti.” (Tahir, 2013a: 255)

Rahmet Yolları Kesti'den: “İkindiye doğru Sungurlu'nun ‘Sultan’ pazarı çözülmüş gitmiş, alan satan savuşmuş, lakin Çerçi Süleyman Ağa'nın boz danası gene sabahtan beri bağlandığı yerde bir başına kalmıştı.

Çerçinin evi, bir aydır bu boz dananın elinden ‘dad bir feryat iki’ idi. Boz dana bela kesilmişti ötesi yok...” (Tahir, 2013b: 93)

Yediçınar Yaylası'ndan: “Koca Çorum ovasını bir leş kokusu kaplamış ki öyle beribenzer leş kokusu değil, adamın boğazına cellat kemendi gibi sarılıp soluğunu kesen bir koku...” (Tahir, 2013c: 71)

Yediçınar Yaylası'ndan: “Çorum'un birinciye gelen tüccarı Çilingiryanlarla Çakırlar arasında dede hukuku vardı. Ömer Efendi'nin, Kirkor Efendi için sık sık dediği ‘Gavur mavur ama bana kardeşimden ileri’ lafını babası Halil Efendi, Osep Efendi için, dedesi Osman Ağa, Kirkor Efendi'nin dedesi Artin Çorbacı için söyleyip durmuşlardı.” (Tahir, 2013c: 194)

Kemal Tahir, hapisane yıllarında önce arkadaşı sonra sevdiği kadın daha sonra ise eşi olan Semiha'ya çok sayıda mektup yazmıştır. Çorum'dan yazdığı evlilik öncesine ait 17 Kasım 1947 tarihli mektubunun başlangıç bölümü şöyledir:

“Sevgili Semihacığım,

Biraz geç de olsa mektubun beni gene sevindirdi. Buraya gelmek için mutlaka Bolu-Ankara-Çelikli-Çorum yolunu tutman lazım. Henüz başka bir yol icat edilmedi. En kısası budur. (Çelikli) Ankara-Kayseri arasında küçük bir istasyondur. Her zaman Çorum postasını yapan otobüsler orada hazır durur. Bunlardan birisinin mutemedi bizim eski başgardıyan muavinimiz Ömer Efendi'dir. Geleceğin günü telgraflarsan sana yabancılık çektirmez sanırım. Burada da otel derdi çekmezsın. Mahpus arkadaşlardan birisinin evinde seni misafir ederler umuyorum. Hasılı, sen mutlaka Çelikli (resmi adıyla Çerikli) istasyonuna ineceksın. Ama, buraya istersen Bolu-Ankara üzerinden gel, istersen Adapazarı-Arifıye-Ankara, üzerinden...” (Tahir, 1993: 235)

BEHRAM LÜTFİ (1911-?)

Behram Lütfi hakkındaki ayrıntıları Bülent Varlık'ın *Kebikeç* dergisinde yayımlanan “Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası Üyesi Behram Lütfi'nin Çorum Yılları” başlıklı makalesinden öğrenmek mümkündür. Buna göre:

Behram Lütfi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1327 (1911) yılında Manastır Darümuallimi'nden mezun olduğu bilgisi doğrultusunda 1890'lı yılların başında doğduğu kuvvetle muhtemeldir. Behram Lütfi Manastır'daki öğrencilik yıllarında önce Türkçü, sonra sosyalist çizgide ilerleyen Ethem Nejat'ın öğrencisi olmuştur. Bu fikrî yakınlık hayat boyu devam eder (Varlık, 2013: 215).

Behram Lütfi, 1922 yılı ortalarında Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın örgütlenme faaliyetlerine katıldığı için tutuklandı. Yaklaşık iki ay hapis yattıktan sonra kefaletle serbest bırakıldı ve Çorum'a öğretmen olarak tayin edildi. Görüşlerinden dolayı bir nevi sürgün olarak Çorum'a gönderilir. Çorum'da 1923 yılı başlarında çalışmaya başladı (Varlık, 2013: 218). Mehmet Seyda'nın *İhtiyar Gençlik* adlı romanında kendisiyle ilgili ayrıntılar vardır. Behram Lütfi'nin Çorum'daki gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılarının yanı sıra yine Çorum'da yayımlanmış bir kitabı bulunmaktadır. *Deli Muallim* adlı bu eser, Çorum Vilayet Matbaasında 1927 yılında basılmıştır. Tevzi merkezi olarak Turan Kitaphanesi yazmaktadır. Behram Lütfi kitabını oğulları Gündoğdu ve Ertuğrul'a ithaf etmiştir. *Deli Muallim*'in öğretmen okulunda tanıdığı biri olduğunu açıklayarak başlar kitap ve anı tarzındadır.

Behram Lütfi'nin Çorum'daki öğretmenlik yıllarında *Çorum* gazetesinde yazıları yayımlanır. Abdulkadir Ozulu'nun *Çorum Basın Tarihi Notları* ve *Çorum Gazetesi Çevirileri I-II* adlı eserleri bu yazılar için önemli kaynaklardır. Bülent Varlık tarafından kaleme alınan ve *Kebikeç* dergisinde yayımlanan “Türkiye Halk İştirakiyun

Fırkası Üyesi Behram Lütfi'nin Çorum Yılları” başlıklı makale de Behram Lütfi ve onun Çorum'daki faaliyetleri hakkında olup bir diğer önemli referanstır.

Mehmet Seyda'nın çocukluk anılarından hareketle yazdığı ve büyük bir bölümünde mekân olarak Çorum'un yer aldığı *İhtiyar Gençlik* romanında Behram Lütfi şöyle tasvir edilir:

“Behram Lütfi Bey bir çubuğa benzerdi. Uzun boylu, kupkuru ve çok sinirli. Yüksek, geniş, çevresindeki saçlar dökülerek iyice açılmış alnı gözlerini çukurda bırakır, onun bir “düşünen kişi” olabileceğini sezdirirken, aşağıda birbirine kavuşmak için elini tez tutmuş sanılan çene kemiği bu yüzü, sivrileştirmeden, uzun göstermeye yarardı. İnce, küçük dudaklar üstünde kırılmış ufacık, karacık bıyığını, parmaklarını taraklaştırır, kaşırdı sık sık. Dar paçalı, uzun, parlak rujan iskarpinleri üzerine katlanarak düşen çizgili kara pantolondan birkaç tane olmalıydı; değiştirerek giyse de, hep aynı pantolonu giyerdi sanki. Aftları incecik, cigara kağıdı gibi incecik, parlak rujan iskarpinleri de öyle, sittin seneden beri onlar da değişmemişti sanki. Kışın, üzerlerine, geyik derisinden yapılmış, yumuşak ve mat meşin tozluklar takardı okul yolunun yağmuruna çamuruna karşı.

‘Behram Lütfi Bey yere basmaz, uçarak gelir, uçarak gider!’

Böyle söylenirdi, çünkü en ufak bir leke, çamur görülemezdi onlarda. Kahverengi spor ceketinin, lacivert spor ceketinin, vişne çürüğü spor ceketinin mendil cebinde bir beyaz mendilin iri kulağı sarkar sallanır, gene o cepte kurşunlusu, mürekkeplisi, altınlısı, gümüşlüsü, dört beş dolma kalemin sapları sıralanırdı...

Bir parça pepe idi Behram Lütfi Bey. Konuşurken ‘b’li, ‘p’li hecelerde tutuklaşan dili ön dişlerinin arasına vururdu. Ama sürekli konuşmaya, hikâye okumaya, anlatmaya başlamasın; bayağı zamanlarda duraksayıp pepeleşen o dil, kendiliğinden anlattığı hikâyelere geçince açılır, düzelir, yağ gibi akıp gider ve renklenirdi. Öbür öğretmenlerin de düzenli, âdeta isteksiz isteksiz ders anlatışlarına karşılık, çocuklara kalırsa, Behram Lütfi Bey anlattığı konuları canlandırmasını, yaşatmasını bilerek anlatırdı. Onun derslerinden zihinsel bir yorgunlukla değil, doygun ve mutlu, yarı sarhoş çıkılırdı.” (Seyda, 1971: 162-163)

Behram Lütü'nin *Çorum* gazetesinde 7 Mayıs 1923 tarihli 106. sayısında yayımlanan bir şiiri:

İnkılap İçinde

(Gazi Paşamıza ithaf)

Muktedir olaydım kırar yıkardım

Zulmetle boğardım, zalim elleri

Ben hakim olaydım, tufan yapardım

Kemende takardım kara dilleri

Kızıl kana batar, deha arardım

Ruhumun dileği nura batınca

Dikenli yollara ateş yayardım

Yalancı ışıklar yerde kalınca

Nesiller önünde vecde gelirdim.

Okuna takardım kanlı yayını

Mazinin diline kuvvet verirdim

Haykırıp üflesin kırık neyimi

Muktedir olaydım cihan kurardım

Lekesiz yepyeni koca bir meydan

İçine dehadan burçlar yapardım

İnsanlık unutsun ne imiş hicran!... (Ozulu, 2008: 997-998)

BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU (1911-1975)

Bedri Rahmi Eyüboğlu 1911 yılında Görele'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamladı. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisini bitirdi. Paris'te iki yıl kaldı. Dönüşünde eğitim gördüğü akademide öğretim üyesi oldu. Profesör olarak ölümüne kadar çalıştı. 21 Eylül 1975'te kanserden vefat etti.

Şiir ve resmi bir arada sürdüren Bedri Rahmi'nin şiirleri *Dol Karabakır Dol* adıyla kitaplaştı. Mektupları, *Aşk Mektupları* ve *Kardeş Mektupları*; gezi ve yurt yazıları *Canım Anadolu* ve *Tezek*, sanat yazıları ise *Delifişek* adlarıyla yayımlandı (Necatigil, 1995: 141-142).

Yurt gezisi kapsamında 1942 yılında Çorum'a gelen Bedri Rahmi, Çorum ve özellikle İskilip'ten çok etkilenir. Meşhur *Karadut* şiirini buradaki izlenimlerinden aldığı ilhamla yazar.

Hitit Üniversitesi tarafından 21 Eylül 2011'de Bedri Rahmi Eyüboğlu adına İskilip ve Çorum'da konferans, şiir dinletisi ve sergiden oluşan bir etkinlik düzenlendi. Sanatçının doğumunun 100. yılı anısına gerçekleştirilen program basına şöyle yansır:

"Hitit Üniversitesi tarafından Devlet Tiyatro Salonu'nda düzenlenen "Doğumunun 100. Ölümünün 36. Yılında Bedri Rahmi" etkinliğine, Rektör Prof. Dr. Reha Metin Alkan, Çorum Belediye Başkan Yardımcısı Turhan Candan, İskilip Kaymakamı Mehmet Yılmaz, İskilip Belediye Başkanı Numan Sezer, Eyüboğlu'nun Kanadalı gelini Hughette Eyüboğlu katıldı.

Rektör Prof. Dr. Alkan, etkinlikte yaptığı konuşmada, üniversite olarak bilimsel vazifelerinin farkında olduklarını, ancak kentin kültürel ve sosyal yaşamına da düzenleyecekleri faaliyetlerle katkıda bulunacaklarını söyledi. Sanatçı Eyüboğlu'nun doğumunun 100. yılında, çok etkilendiği Çorum'da anılmasının vefa borcu olduğunu

ifade eden Alkan, "Tarih boyunca kentimizden yetişmiş ya da bu şehre katkılarda bulunmuş tüm büyüklerimizi, sanatçılarımızı benzer etkinliklerle anmaya devam edeceğiz" dedi.

Etkinliğe katılan Eyüboğlu'nun Kanadalı gelini Hughette Eyüboğlu ise, sanatçı Eyüboğlu'nun soyutsal düzenlemeler, motifler ve mozaik eserlerinin yansıtıldığı slayt gösterisi eşliğinde sanatçıyı anlattı. Sanatçının 1942 yılında Çorum'a geldiğini ve ilçelerini gezdiğini hatırlatan Eyüboğlu, şunları söyledi:

"İskilip gezisi, Eyüboğlu'nun resim anlayışını değiştiriyor. Artık resimlerinde halayları, köy kahvelerini, hanları işlemeye başlıyor. İlk kez 2009 yılında onun anlattığı bu ilçeye geldim. Türkiye'de ilk defa bir sanatçı adına sürekli sergi salonunu İskilip'te açtık. Eyüboğlu'na gösterilen bu vefa için teşekkür ediyorum."

Ressam ve şair Eyüboğlu'nun ölümünün ardından büyük bir arşiv oluşturulduğunu bildiren Eyüboğlu, sanatçının resimlerinin bakımının yapıldığını, özel eserlerinin sergilendiğini, ancak satılmadığını kaydetti.

Sanatçının yayımlanan tüm yazılarının da toplandığı ve kitap haline getirileceğini anlatan Eyüboğlu, şöyle devam etti:

"1929'dan bu yana Eyüboğlu'nun tuttuğu bir günlük var. Eski Türkçe ile yazılmış bu günlüğü çevirmek ve yayımlamak istiyoruz. Ancak Eyüboğlu, abisi Sabahattin Eyüboğlu'ndan başkasının günlüğünü okumasını istemediğini bildiren bir not yazmış. Ayrıca tüm mektuplarını da tarıyoruz. İçinde önemli bilgiler bulduklarımızı da yayımlayacağız. Bedri Rahmi 36 yıl önce öldü, 36 yıldır bize bıraktığı kültür mirasını toparlayamıyoruz."

İskilip'te 9-11 Ekim 2014 tarihleri arasında Hitit Üniversitesi İskilip Meslek Yüksekokulu tarafından düzenlenen sempozyumda Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun mektuplarından hareketle onun İskilip ve Çorum'a dair izlenimlerini tespitler halinde sunan Canan Uğurdağ, bildirisinde şu ayrıntılara yer verir:

"Bedri Rahmi Eyüboğlu yurt gezileri programı çerçevesinde 1942 yılında öncelikle Çorum'a gitmiştir. "Çorum"a gitmesi Bedri Rahmi'nin sanatsal yaşamında silinmez izler bırakmış; Çorum

yaşantısı, gözlemleri zamanla yoğunlaşmış, durdukça derinleşmiş ve sanatçının kişiliği, sanatının asıl bildirisi bu yaşantıdan çıkmıştır.”

Yine Canan Uğurdağ'ın tespitleriyle Bedri Rahmi Eyüboğlu ile eşi Eren Eyüboğlu'nun birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşan *Aşk Mektupları* adlı eserde Bedri Rahmi, Çorum'a dair ilk izlenimlerini şöyle anlatır:

“Çorum'dan ilk izlenimler çok güzel. Birçok taraflarını, çocukluk anılarımla tamamladığım ve süslediğim bir şehir. Kendisine özel bir havası var. Yolları, evleri, insanları hep bildiğim ve sevdiğim Anadolu.”

Sanatçının Çorum'dan İstanbul'a gönderdiği 17 Ağustos 1942 tarihli ikinci mektubunda ise Bedri Rahmi, İskilip'i -duyduklarından hareketle- oldukça merak etmiştir:

“İskilip diye bir kasaba varmış. Herkes methediyor. Fakat acaba resim için nasıl?”

“İskilip'e mutlaka gidin. Öyle nefis bir turşu vardır ki bayılırsınız diyorlar. Evet, turşuya bayılırım. Ama natürmort yapmak niyetinde değilim!!”

Bedri Rahmi; Çorum'dan İstanbul'a gönderdiği 27 Eylül 1942 tarihli kartpostalda ise İskilip'e gideceğinin kesinleştiğini, orayı iyi bulursa orada bir hafta kalacağını, bir bavul bir de boya sepeti götüreceğini eşine anlatır.

Sanatçı, eşi Eren Eyüboğlu'na İskilip'e gidiş yolculuğunun gayet zor geçtiğini, hiç durup dinlenmeden döne döne insanın başını döndüren yollardan geçmenin kendisini yorduğunu, ancak güzel bir vazoya gibi ortada duran bu kasabanın etrafından dönmenin kendisini mutlu ettiğini anlatır.

28 Eylül 1942 tarihli mektubunda ise ,“Bugün İskilip'teyiz. Burası çok ilginç bir yer!! İnsanı büyüleyen, hoşuna giden ve korkutan bir doğa. Dağlar her yanımızda dağlar.” (Mehmet Hamdi Eyüboğlu, *Aşk Mektupları*, s.144) diyerek İskilip'ten ilk izlenimlerini anlatmaya başlar:

“Çorum’da bir ay fazla kaldığıma, bilsen ne kadar pişman oldum. Doğrudan doğruya İskilip’e gelmek varmış. Burası, ressamlar için yaratılmış bir ülke. Daha doğrusu, sadece ressamlar için, bir köşeye saklanmış bir çevre.

Kendi başına akça pakça bir köyün ortasında duran bir dağ silsilesini gözünün önüne getirmeye çalış. İskilip’in çevresi de Çorum’unki kadar geniş ve karşılaştırma kabul etmeyecek kadar fazla bir konu zenginliği var.”

İskilip’i çok beğendiğini sürekli yineleyen Bedri Rahmi, eşine yazdığı mektupta İskilip’in Van Gogh’un yaptığı gibi bir ressamlar beldesi haline getirilmesi gerektiğini söyleyerek, eşi Eren Eyüboğlu’na kendisini mutlaka buralara getireceğini de ifade eder.

İskilip’ten İstanbul’a yazdığı 30 Eylül 1942 tarihli mektubunda ise İskilip’in “resim yapmak için yaratılmış bir yöre” olduğunu ifade ederek bulunduğu mekânın kendisinde uyandırdığı hayranlığı da okuyucuya aktarmış olur.

6 Ekim 1942 tarihli mektupta da; “Canuli, dün İskilip’ten döndüm. Bu canım yerden, yağmurdan ve vakit azlığından ötürü kaçtım. Çok uzun etüt isteyen bir yer. Konular çok dolgun ve genellikle çok panoramik.” cümlelerini sarfeder.” (Uğurdağ, 2016: 116-125).

ABİDİN DİNO (1913-1993)

Abidin Dino (1913-1993) resimleriyle uluslararası büyük bir üne sahip olmasının yanı sıra, çok yönlü bir sanat ve kültür insanıdır. Çağdaş Türk resmine önemli katkılarda bulunmuştur. 1933 yılında beş sanatçı arkadaşıyla birlikte Türkiye’de ilk öncü (avangarde) anlayış olarak nitelenen D Grubu’nu kurdu. 1939 yılında ise genç ressamlarla birlikte Liman Grubu’nun kuruluşuna katıldı. Resmin yanı sıra edebiyat ve sinema ile de ilgilenen Dino’nun yazarlık ve yönetmenlik tecrübeleri vardır. *Artist, Yeni Ses, Küllük, Yeni Adam, Servet-i Fünun-Uyanış* ve *Yeni Edebiyat* dergilerinde yazı ve şiirleri yayımlandı. Sovyetler Birliği ve Fransa’da bulunarak sanat çevreleriyle tanıştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki siyasal tutumu yüzünden devrin yönetimi tarafından sürgüne gönderildi. Önce Çorum, Mecitözü’nde daha sonra Adana’da ikamete memur edildi. 1946 yılında Ankara’ya yerleşmesine, 1951 yılında da yurt dışına çıkmasına izin verildi. 1952’den ölümüne değin Paris’te yaşadı. Seyrek de olsa yaz tatillerini geçirmek gibi çeşitli vesilelerle Türkiye’ye geldi. 1993 yılında Paris’te öldü, mezarı İstanbul Aşiyen Mezarlığındadır.

Abidin Dino’nun resimleri başta Paris ve İstanbul olmak üzere dünyanın birçok yerinde sergilendi ve tanındı. Resimlerinin yanı sıra öykü, piyes, senaryo, deneme ve eleştiriler yazdı. Karikatür, afiş, dekor, belgesel film, seramik ve heykel yaptı. Başta Nazım Hikmet ve Yaşar Kemal olmak üzere birçok Türk ve yabancı yazar ve şairin kitaplarını resimledi. Nazım Hikmet’in *Saman Sarısı* adlı şiirinde birkaç kez adı geçen, ancak özellikle “*Sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin?*” mısraıyla hafızalara kazınan kişi Abidin Dino’dur. *Kısa Hayat Öyküm* kitabında bu mısradaki yöneltile sorunun cevabını şöyle verir: “O gün bugün, bu soru sökülüp atılması olanaksız bir biçimde bedenime yapışmış gibidir. Tabii, şiirinde bu soruyu sorarken, mutluluğun resmini yapamayacağımı biliyordu Nâzım. Bu mutluluk imgesi şiirde de olanaksızdı. Yaşanan günler buna izin vermiyordu. Tabii Nâzım’dan Neruda’ya, Neruda’dan Aragon’a ve daha birçok ozan mutluluğu dile getirmişlerdir. Ama

Nâzım'ın bana yönelttiği sorunun yanıtını ben resimlerimde veremedim.” Abidin Dino belki mutluluğun resmini yapamamıştır, ama *Mutluluğun Resmi* şiirini yazmıştır. Bu şiirde Nâzım'a şöyle seslenir:

“ ...

İnebilseydin o vapurdan

Ayağında Varnanın tozu

...

Ve dolaşsaydık Türkiyeyi

bir baştan başa.

Yattığımız yerler müze olmuş.

Sürgün şehirler cennet.

İşte o zaman Nazım,

Yapardım mutluluğun resmini

Buna da ne tual yeterdi;

ne boya...”

Abidin Dino, 1941 yılında siyasî düşünceleri nedeniyle sıkıyönetim kararıyla İstanbul'dan uzaklaştırılıp önce Çorum'a ve ardından da Adana'ya gönderilir. Yedi yıl İstanbul'dan uzak kalmasına neden olan sürgün yıllarının ilk durağı Çorum'un Mecitözü ilçesidir. Bir süre Mecitözü'nde kaldıktan sonra sürgün yeri Adana olarak değiştirilmiştir. Eşi Güzin Dino'nun ifadesine göre Adana'ya gitme fikri Abidin Dino'ya aittir. Kendisi sürgün yerinin değiştirilmesini istemiş ve bu istek yönetim tarafından uygun görülerek Adana'ya sevk edilmiştir. Ancak Abidin Dino *Kısa Hayat Öyküm*'de bir müddet Mecitözü'nde kaldıktan sonra Adana'ya, hem de bir zamanlar dedesinin yöneticilik yaptığı bir yere, ikamete memur edilmek suretiyle “postalandığı”ndan bahseder ve içinde bulunduğu durumu şöyle özetler: “Çok geçmeden Adana'ya postalandım. Bu da

garipti. Büyükbabam, onun da adı Abidin'di ama paşaydı, bir zamanlar yörenin genel valisiydi. Başka bir deyişle polis tarafından kuramsal olarak büyükbabamın bir zamanlar yönetiminde olan topraklarda ikamete zorlanmışım. Doğrusu çok hoş bir durumdu bu. Çünkü Adana'nın en büyük caddesi, büyükbabamın adını taşıyordu. Hâlâ da taşıyor.

Düşünün bir, Abidin Paşa'nın torunuyum, dünyayı görmüşüm, İstanbul'dan geliyorum, bu kültür başkentinde dergiler yayınlamışım, gazetelerde yazmışım, sergiler açmışım ve şimdi büyükbabamın bir zamanlar vali olduğu kentte sürgündeyim.”

Abidin Dino hayatına ve sürgün yıllarına dair anılarının bir bölümünü kendi kaleme almıştır. Ayrıca 1990 yılında bir radyo programı için arkadaşı şair André Veltre'in sorularını cevaplandırmak suretiyle hayatını anlatmış ve bunlar Ferit Edgü tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu iki ana bölüm bir kitap halinde *Kısa Hayat Öyküm* başlığıyla yayımlanmıştır. Sanatçı, 1941 yılında Çorum Mecitözü'nde geçen sürgünlüğünü yaklaşık kırk yıl sonra kaleme almıştır. Biyografisini içeren *Kısa Hayat Öyküm* adlı kitabın yayımlanmasından bir süre sonra evrakı arasında bazı kâğıtlar bulunmuş ve bunlar Ferit Edgü tarafından okunup incelendiğinde yazarın Çorum ve Adana'da geçirdiği sürgün hayatına dair ayrıntıları içerdikleri anlaşılmıştır. Ferit Edgü bu notları düzenleyerek *Kızılbaş Günlerim* adıyla 2001 yılında kitaplaştırmıştır. *Kızılbaş Günlerim* ve *Bir Anlatı'dan Kopuk Sayfalar* başlıklarını taşıyan 34 sayfalık kitabın birinci bölümü Abidin Dino'nun mahkeme edilmesini, Mecitözü'ne sürgün edilmesini, tren yolculuğunu ve Mecitözü'ndeki izlenimlerini içermektedir.

Abidin Dino'nun kaleminden Çorum ve Mecitözü'ne dair ayrıntıları peş peşe alıntılanak fazla söze hacet bırakmadan yazarın duygu ve düşüncelerini anlamaya kifayet edecektir. İşte Abidin Dino'nun ilk kez karşılaştığı Anadolu insanına ve yaşadığı Çorum, Mecitözü'ne dair bazı izlenimleri:

“Günün birinde Anadolu'nun ücra bir köşesinde buldum kendimi. Sait Faik'in dediği gibi 'haritada bir nokta'. Doğrusu harita üzerinde bulunması pek kolay olmayan bir yerde. Demiryollarının ulaşmadığı, ama olağanüstü halkı olan bir yöre. Tuhafliklar beni izliyordu.”

“Gerçekten olağanüstü insanlardı. Onlardan çok hoşlanmıştım. Sanırım onlar da benden. Bir tür, nasıl söylesem ilkel bir ortak yaşam söz konusuydu. Umarım, 10-15 yüzyıl sonra insanlık böylesi bir dostluğa ve ortak dayanışmaya kavuşur. Bu konuda gerçekten zamanlarının çok ötesindeydiler. Bu da, sık sık başlarının derde girmesi için yetiyordu. Bu nedenle olsa gerek, yetkililer tarafından İstanbul’dan alınıp Anadolu’nun içlerine sürülmüş bir beyi, yani beni korumaları boyunlarının borcuydu.”

“Elini havaya kaldırarak: ‘Mecitözü, demişti bir parmağı kesik Komiser Hamdi Bey, ikamete memursunuz, sizi Mecitözü’ne gönderiyorum...’

‘Neresi orası?’ diyecek oldum.

‘Görürsünüz efendim, görürsünüz’ karşılığını verdi sırttan komiser, ‘sadece biraz uzak, ama iki jandarma refakatinde gidersiniz. Hiç merak etmeyin, neresi olduğunu gösterirler size’...

Zarar yok, ama Mecitözü neresi? Nereye düşer, Akdeniz taraflarında olsa duyardım adını, Karadeniz’de mi, yoksa Doğu’da mı Mecitözü?”

“Bu bilmece çok geçmeden çözülecek, kendimi Mecitözü’nde bulacaktım. Çorum’la Amasya arası bir yer. İri bir köyle kasaba arası, hoş...”

“Trende olup bitenleri, konuşulanları ve nihayet Çerikli [Kırıkkale’nin Delice ilçesine bağlı bir belde] adında yitlik bir istasyonda, iki jandarma ile nasıl indiğimizi anlatacak değilim...”

“Tam tren kalktı, birdenbire, bir süredir trenimizin tepesinde dolaşan kara bulutlar boşalıverdi üstümüze, korkunç gök gümbürtüleriyle. Pencerelerden sarkıp bakan diğer tren yolcularının şaşırmış bakışları önünde...”

“Çerikli istasyonu bir kulübeden ibaret, baktık ki, az ötede topu topu, yarı yıkık, belki Selçuklulardan kalma bir han pusuda duruyor sağanaklar altında. Jandarmalarla seğirttik, hana attık kendimizi. Bir anda sıırıslam olmuşuk ve ortada ne bir hancı vardı ne bir yolcu. Jandarmalar çakmak çakıp, göllenip, akmayan bir oda buldular zar

zor... Şiltelere uzandık. Ne var ki, Bozkır yağmurundan kaçan yüzbinlerce pirenin saldırısı başlayacaktı çok geçmeden. Sarılmıştık. Avrupa'ya saldıran Nazi panzerleri solda sıfır, öylesi sistemli bir savaşa, ne jandarma tüfeği ne de tutuklu direnişi karşı koyabilirdi. Dayanabilirsen dayan, hele başparmak kelepçesi ile kaşınmak tümünden olanaksız!”

“Ertesi sabah ortalık pırl pırl. Çerikli istasyonundan Çorum'a, Çorum'dan Mecitözü'ne nasıl gittiğimizi anlatmak için küçük bir roman yazmam lâzım.

Yazılmamış kitabın bölüm başlıklarını yazayım diyorum, kestirmeden, hiç olmazsa serüvenin üstüne bir fikir verebilir:

1) Çorum yaylası barut mu kükürt mü, bir taş kokuyor.

2) Yılda bir, Çorum yaylasında toplanan Türkiye çingene kralının senelik düğününe rastlıyoruz.

3) Vilâyet sarayının altında “mapusane”

4)Vali Bey çağırıyor. Gittiğimde Çorum'da resim yapmaya gelmiş Bedri Rahmi'yi görüyorum Vali'nin yanında. Öpüşüyoruz. Valiyi tanıyorum. İstanbul Emniyet Müdürüydü bir yıl önce, Çorum'a sürülmüş o da, nedense! Ses Dergisinde yayımladığımız, başka bir imza altında Nâzım'ın bir şiiri yüzünden beni kibar bir sorguya çekmişti. Şiir ve de sanat meraklısı bir yetkili. [Onun sayesinde] başparmak kelepçesinden kurtuluyorum ve jandarma karakoluna gönderiliyorum “mahfuzen”.

5) Beni görür görmez karakolda bir “yazıcı” jandarma boynuma atılıyor: “Sen Tophane esrarkeş tekkesinde resmimi çizen ağabey değil misin?” “Evet, benim.” Ondan sonra ikram kıyamet, karakolda kral kesiliyorum.

6) Ankara'dan gelen keskin bir emirle, çingene düğünü bozulup dört bucağa dağıtılınca, yüz kadar çingene bizim karakolun sularına düşüyor. Akşam ondan sonra sabaha kadar çal oynasın (Bereket versin yüzbaşı izinli.)

7) Açık kamyonunda tekrar yolculuk

8) Hele şükür, işte yeni ikamete memuriyetimin başkenti Mecitözü! Fena değil, hoş bir yer.

9) Harapça bir yer olan kaymakamlık binasında Kaymakam Sabri Bey tarafından kırk yıllık ahbap gibi karşılanma

10) Her gün jandarma karakolunda deftere imza atılacak o kadar. Cebimde topu topu iki buçuk kuruşla “serbes”im.

11) Sokağa çıkınca başlangıçtan beri peşime takılan “velet”e soruyorum. Kahve nerede?

12) Şükrü’nün kahvesi (zaten başkası yok)

13) Çay ve kahve kalmadığından boğma ikram ediyor Şükrü.

14) Kahveci Şükrü, Kasap Şükrü’ye “Sen de oturacak bu can” diyor. Elcevap “Başüstüne!” Oldubitti. Kira kaç diyecek oluyorum “Sus, sus ayıp ediyorsun, ne demek para...” diyorlar.

15) Kasap Şükrü’nün evi hoş, iki katlı bir köy evi. Avluyu, koca incir ağacını, kuyuyu, ahırını, helayı ve evi saran yüksek bir duvar, çepeçevre kıvrılıyor.

16) Odam mükemmel, kerevetli ocaklı bir oda. Ama tamtakır. [Daha sonra bu oda, Pir Ali tarafından getirilen eşyalarla döşenir. Deprem yüzünden uzun süre elektrik olmaz. Abidin Dino’nun 1943 yılında ikinci sürgün yeri olan Adana’da evleneceği ve bir ömür beraber olacağı Güzin Hanım, kendisine İstanbul’dan pilli bir el lambası gönderir.]”

“Mecitözü küçük ama şirin. Topu topu üç beş dükkân, birkaç ev, karakol, şu bu... Şükrü’nün kahvesinde Mecitözü’nün önde gelenleriyle tanışıyoruz artık. “Geçmiş olsun”a geliyorlar hepsi, sürgünlüğüm, sürgünlüğümün nedeni umurlarında değil. Çabucak farkına varıyorum ki, “ikamete memur” olmam bir erdem, ressamlıktan “terfi” edip, saygıdeğer sürgün “payesine” yükselmişim bilmeden... “Yıllar önce Hüseyin Cahit Bey de sizin gibi bize misafir olmuştu efendim” diyorlar, yaşlı iki Mecitözülü. Hem Abdülhamid, pek seçkin sürgünleri, özellikle Mecitözü’ne gönderirmiş.. Ne şeref!”

“İki üç gün geçti geçmedi, sabah erken Kasap Şükrü heyecandan nefes nefese daldı odaya: “Çabuk kalk kardeşim, Piroğlu Halil ziyaretine geliyor!”

Uyku sersemi, neye uğradığımı pek anlamadan kalktım, şilte, yorgan acele dürüldü.. Bir de pencereden baktım ki, avluda, kırbaç elde beş-on çizmeli adam, bekliyorlar aşağıda. Yoksa basılıyor muyuz, ne oluyor, tatsız şeyler mi patlak verecek, demeye kalmadan, Piroğlu Halil yavaşça odaya girdi. Uzun söze ne hacet! Öylesine bir saygı, ömür boyu ne gördüm ne de göreceğim vardı bir daha. Piroğlu'nun arkasında duranlar elpençe bekliyorlar karşımda. Buyur ettim kerevete misafiri. Karşılıklı hoşbeş, hal hatır sormalar filan... Bir türlü neye uğradığımı, misafirin kim olduğunu, ne istediğini kestiremiyorum. İyiye alâmet! Kasap Şükrü'nün anası seğirtip elini öpüyor Piroğlu'nun. Çok geçmeden kahve getiriyor, bir erkân, bir nezaket, saraylarda böylesi yok.”

“Bunca ikram elbette bana değil, herhangi sürülmüş, başı derde düşmüş bir insana, gurbet yolcusuna gösteriliyordu.

Koca Anadolu, öylesine denemişti ki, tepeden inme yüzyıllık buyrukların, fermanların, emirlerin, zorbalıkların baskısını, kendiliğinden bir dayanışma çıkıyordu ortaya. Siyasaldan öte insansal.

Sultanlık, arkasından Cumhuriyet, tamam da, Anadolu kendine özgü hayatını yaşıyordu yüzyıllar içre töresiyle, hoşgörüsüyle, sevgisiyle. İnsanoğlunun kutsallığına inancını yitirmeden, eziyetlere aldırılmadan doğur doğurabildiğin kadar Anadolu.”

ORHAN KEMAL (1914-1970)

Asıl Mehmet Raşit Öğütçü olan Orhan Kemal 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. Babası Abdulkadir Kemali Bey, annesi Azime Hanım'dır. Abdulkadir Kemali Bey Darülfünunda hukuk eğitimi almış, daha sonraki yıllarda İttihat ve Terakki Fırkasına katılmıştır. Azime Hanım Rumeli göçmeni olup rüştiyeyi bitirmiş ve Adana'da buldukları yıllarda ilkokul öğretmenliği yapmıştır.

Orhan Kemal'in çocukluğu Adana'da geçmiştir. Bölgenin Fransız işgaline uğraması üzerine aile, Niğde'ye oradan da Konya'ya taşınmıştır. Abdulkadir Kemali Bey, Kurtuluş Savaşı'nda Kuvayı Milliye hareketine katılmış, 1920-23 dönemindeki birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kastamonu milletvekili olarak bulunmuştur. 1923 yılında ailesiyle Adana'ya geri dönmüş ve *Tokgöz* gazetesini çıkarmıştır. Yazdığı yazılar sakıncalı bulunarak İstiklal Mahkemesine verilmiştir. Sonraki yıllarda da hükümete muhalif tavrını sürdüren Abdulkadir Kemali Bey en sonunda Suriye'ye kaçmıştır. Ailesini yanına aldırması ve avukatlık mesleğini icra edemediğinden geçimini sağlamak için bir lokanta açmıştır. Orhan Kemal ilk iş deneyimini babasının bu lokantasında yaşamıştır. Sonrasında basımevinde çalışmaya başlamış ve hayatın güçlüklerini görmeye, tanımaya başlamıştır. 1932 yılında tek başına Adana'ya geri dönen Orhan Kemal için, o yıllar arayışlar dönemi olmuştur. Bir yandan futbol merakı nedeniyle başı boş bir hayat sürdürürken bir yandan da toplumsal bilinçlenmesi gelişmiştir. Bu süreçte çalıştığı ortamlardaki işçi kesiminin ve Bursa Cezaevinde tanışıp beraber hapis yattığı Nazım Hikmet'in büyük rolü olmuştur. Yine Nazım Hikmet sayesinde şiir yazmaktan vazgeçerek öykü ve roman yazmaya yönelmiştir. Yaşadığı çevredeki bilinçli işçi dostlarının okumaktan vazgeçmemeleri ve bütün fakirliklerine rağmen umutlarını yitirmemeleri Orhan Kemal'in yazarlık çizgisini çok köklü bir biçimde etkilemiştir. (Eyigün, 2006: 5-15). Eserlerinde bu bilinçli arkadaşların izlerini açıkça görmek mümkündür.

Orhan Kemal 1937 yılında evlendi. Eşi Nuriye Hanım'ı ve ona aşkını *Cemile* romanında anlattı. 1938 yılında Niğde'de askerlik görevini yaparken Ceza Yasasının 94. maddesine muhalefetten yargılanarak beş yıl hüküm giydi. 1940 yılında Bursa Cezaevinde Nazım Hikmet ile tanıştı. 1943 yılında serbest kaldı. 1946 yılında askerliğinin kalan süresini tamamlamak üzere 1946 yılında Çorum'a gönderildi. 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. Geçimini yazarlıkla sağlamaya başladı. 1966 yılında bir ihbar üzerine tekrar tutuklandı. 35 gün sonra salıverildi. 1968 yılında bu davadan beraat etti. 2 Haziran 1970 tarihinde davetli olarak gittiği Sofya'da vefat etti.

Orhan Kemal'in ailesi tarafından yazarın adına 1972 yılından beri bir roman ödülü verilmektedir. Oğlu Işık Öğütçü, Orhan Kemal'in eserlerini yayına hazırlayıp babasının tanıtılması için çalışmalarını sürdürmektedir.

Hayatı boyunca geçim sıkıntılarına, maddi imkansızlıklara ve hapis cezalarına rağmen toplumsal düşünce ve ideallerinden vazgeçmemiş, umudunu korumuştur.

Orhan Kemal şiir, öykü, roman ve senaryo türlerinde eser vermiştir. Bunlar içinde sayıca çoğunluğu oluşturanlar roman ve öykü kitaplarıdır. Senaryolarının yanı sıra filme uyarlanan romanlarının sayısı da oldukça fazladır.

Eserlerinden bazıları: *Murtaza, El Kızı, Yalancı Dünya, Sokakların Çocuğu, Müfettişler Müfettişi, Ekmek Kavgası, 72. Koğuş, Eskici ve Oğulları, Cemile...*

Orhan Kemal'in *Yazmak Doludizgin* adıyla ilk kez 2002 yılında kitaplaşan günlük ve şiirlerinden oluşan eserinde Çorum'a dair bazı ayrıntılar bulmak mümkündür. Çorum'a askerliğinin kalan süresini tamamlamak üzere gelen Orhan Kemal'in günlükleri içinde Çorum'da kaleme alınan ilk yazı 15 Ekim 1946 tarihine aittir. Çorum'dan ayrıldığı gün olan 23 Ekim 1946 tarihinde günlüklerin sonuncusunu yazmıştır. 16 ve 17 Ekim tarihlerinde birden fazla yazı yazdığından, 9 güne ait toplam 10 yazısı mevcuttur.

Orhan Kemal, Çorum'da kısa süreli kaldığından *Yazmak Doludizgin*'de şehre dair ayrıntıların sayısı çok azdır. Yine de kayda değer birkaç izlenim söz konudur. Bunlar:

“16 Ekim 946,

Çarşamba Yıllık yiyecekleri elli kilo tuzla yirmi beş kilo ekin yedim bu sene. Karısı tarlayı sürüp ekıyor, kendi hasat ediyor. (Tarlalar mart ayında sürülmeye başlar, nisan ayının onundan sonra mayısın onuna kadar ekim devam eder. Tarlayı öküzle, karasabanla sürerler. Öküzü olmayanların meheli vardır.) El ile toprağı açıp ekıyorlar. Kasım ayında biçmeye başlıyorlar, eve taşıyorlar, sepetle, çuvalla. Evde soyuyorlar. Kabuklarını “mal” yer. Koçanları keserle ufalıyorlar.” (Kemal, 2007: 22)

“20 Ekim, Pazar. Buz gibi bir sabah, hava kapalı. Saat yediyi buldu. Hâlâ kalk borusu çalmadı. Millet yarı uykulu, yarı uyanık. Fakat uyur görünüyor.

Öyle soğuk ki, velense ve kaputumun altında donuyordum. Sabahleyin erkenden kışladan çarşıya... Tatsız tuzsuz bir gezinti, ta akşama kadar. Bugünümün en enteresan hadisesi şu: Halkevi pencerelerinden ikisinde sokağa bakan iki manken. Bu mankenler köylü kadın ve erkeğini canlandırıyorlar. Üzerlerinde köylü elbiseleri... Onlara bakıyordum. Biraz yanda bir köylü karısı peydahlandı. Otuzunda yok, yirmi beşinden yukarı, güzel değil, iğrenç de değil.

Güzellik namına sıfır, fakat genç, ayaklarında çamur içinde kalmış çarıklar. Avuçlar çatlak ve nasırlı, dudaklar yer yer patlamış: Bütün vücudu sağlam. Bir erkeğe benziyor. Otuz yaşlarındaki kadın “mankene” bakıyor. Bakarken başına sarılı bezi uçtu, ağzını kapadı ve bir müddet bahçeye baktıktan sonra: “Cannı mı ki?” Böyle sormuş bulundu. Göz göze geldik, utandı. Ağzını örten bezi az daha kaldırdı.

“Cansız” dedim.

Derhal pervasızlaştı ve sormaya başladı:

“Gözlere bak hele, anan ulan güzel mi, canlı melek mi ki?”

“Canlı melek.”

“Hangi köyde ölmüş ula?”

“Bilmem.”

“Allah mı taş etmiş ki?”

“Allah taş etmiş.”

“Bele bak kız. İpince tüyler.”

“Fena mı?”

Utandı, gözlerini bakışından kaçırırken, “Ben e, e...” dedi.

Sonra öteki mankene, erkeğe geçti:

“Buyyuma hele buyyuma,” dedi. “Tövbe. Bunu da mı Allah taş etmiş?”

“Bunu da Allah taş etmiş.”

Sonra ona mankenleri anlattım.

“Ya elleri var,” dedi.

“Elleri de yapma,” dedim. “Mumdan.”

Köylü kadına sordum.

“Hangi köydensin?”

“Yukarı Alıcık’tan.” (Kemal, 2007: 27-28).

“23 Ekim, Çarşamba

Gecenin dokuzunda belediye otobüsü ile Çerikli’ye hareket ettik, altı veya yedi saat yol ve sabahın üçünde Çerikli.

Şimdi bu satırları Çerikli’nin kahvesinde yazıyorum. Bugün bu havalinin pazarı. Pazar yeri bir panayıra benziyor. Kağnı gıcirtıları, bezirganlar, yüklü eşekler, atlar, koyun ve keçi sürüleri.

Aynı gün, saat dörtte Çerikli'den hareket... Koca Allah -renkli manzaraları yaratan- bizden bedel alıyor; belki insanın solan renkleri, döne döne uzaklaşıp yaklaşıyor renkler.” (Kemal, 2007: 30)

MELİH CEVDET ANDAY (1915-2002)

1915'te Çanakkale'de doğdu. Ailesi onun doğumundan hemen sonra İstanbul'a yerleşti ve böylece çocukluğu İstanbul'da geçti. Babasının görevi nedeniyle liseyi Ankara Gazi Lisesinde bitirdi. Orada okurken Orhan Veli Kanık ve Oktay Rıfat Horozcu ile tanıştı. 1942-51 yılları arasında Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğünde danışmanlık, Ankara Kitaplığında memurluk ve gazetecilik yaptı. 1951 yılından itibaren İstanbul'da gazeteciliğe devam etti. *İkdam* ve *Tercüman* gazetelerinde çalıştıktan sonra *Cumhuriyet*'e geçti ve vefatına kadar orada yazdı. 1954'ten sonra İstanbul Belediye Konservatuarı Tiyatro Bölümünde fonetik-diksiyon öğretmenliği yaptı, emekli oldu (Necatigil, 1995: 39-40).

Edebî hayatı *Varlık* dergisinde 1936 yılında yayımlanan "Ukde" adlı şiiriyle başlayan Melih Cevdet Anday, Orhan Veli Kanık ve Oktay Rıfat Horozcu ile birlikte 1940 dönemi Türk şiirinde büyük yankı bulan Garip hareketinin temsilcilerinden oldu. Ancak daha sonra Garip çizgisinin dışına çıkarak sosyal içerikli şiirler yazdı. Edebî hayatı boyunca şiirin yanı sıra roman, tiyatro, deneme, gezi, anı türlerinde eserler kaleme aldı, çeviriler yaptı.

Şiir, tiyatro, roman ve denemelerinde toplumsal sorunların yanı sıra ağırlıklı olarak doğa-kültür çatışmasını ve bu çatışmanın yarattığı problemleri anlatan Melih Cevdet Anday, 28 Kasım 2002 tarihinde İstanbul'da vefat etti.

Mehmet Başaran "Yazınımızda Türkiye" başlıklı yazısında Melih Cevdet Anday'ın şiirlerinde tarihin esin kaynaklığı ettiğine dair ifadelerine yer verdikten sonra, Hitit uygarlığının da bu kaynaklardan biri olduğuna değinir. Şairin "Tarihi asıl canlandıranlar tarihçiler değil, ozanlardır. Ben daha çok Hitit ile İyonya, Likya'yı seçtim." şeklindeki sözlerine yer veren Başaran, konuyla ilgili şiirleri de yazısına ekler (Başaran, 1995: 6).

Melih Cevdet Anday'ın bütün şiirleri 2016 yılında Sel Yayınları tarafından *Sözcükler* adıyla yayımlanmıştır. Bu kitapta, Melih Cevdet Anday'ın Hitit uygarlığından ilham alarak yazdığı şiirleri de yer alır. Söz konusu şiirler: “İlkyaza Hitit Yalvarısı” ile “İlk Krallar ve Kadeş Savaşı” adlarını taşır.

İlkyaza Hitit Yalvarısı

Neşâş giysileri üstümüzde

Yalvarıyoruz!

Eğer sen nehirlerin, çeşmelerin içindeysen

Buraya gel!

Eğer sen çobanların arasındaysan

Kaç, buraya gel!

Eğer sen Güneş Tanrısının yanındaysan

Buraya gel! (Anday, 2016: 264)

İlk Krallar

Ah ilk krallar unutulmaz!

İki dilde, Hititçe ve Akadça,

Tutsu bırakan Kral Hattusilis,

Evet, hastalanmıştı Kuşşara'da,

Ama oğlu Huzziyas'ı bunun için mi

Attı veliahtlıktan? Bu yüzden mi

Torunu Mursilis'i geçirdi

Onun yerine? Kraliçe Haştayar da

Karşı komakta haklıydı belki
Ölüm döşeğindeki kocasına.
Bereket Halpa savaşı çıktı da
Dirlik düzenlik yeniden kuruldu
Yüksek duvarlı Hatusaş'ta,
Kral Anitta'nın kargıladığı. (Anday, 2016: 266)

Kadeş Savaşı

Asi Irmağı'nın bir yakasında Muvattali
Ayakta, askerleri arasında,
Durmuş bakıyordu kıpırdamadan.
Irmağın öbür kıyısında Firavun,
Ramses, savaş arabasına çıkmış,
Gözlerini dikmiş karşıya.
İşte bütün bildiğimiz bu.
Gerçi tarih uzun uzun anlatır,
Ama bu bakışma kalır, kalsa kalsa. (Anday, 2016: 267)

MEHMET SEYDA (1919-1986)

Tanzimat döneminde ilk kez Batı tarzı anlatı türlerinde eser vermeye başlayan Osmanlı Türk yazarları yaşadıkları mekânın İstanbul olması nedeniyle roman ve hikâyelerde öncelikle İstanbul'u ele aldılar. Hemen bütün roman ve hikâyelerin olay örgüsü İstanbul'un çeşitli semtlerinde şekillendi. Tanzimat romanında Çamlıca, Servet-i Fünûn romanında ise Tepebaşı ön plana çıktı. Başlangıçta romantik ekolün izleri görülürken Samipaşazâde Sezai gibi yazarların etkisiyle romantizmden realizme doğru bir geçiş görüldü.

Ahmet Mithat Efendi'nin roman ve hikâyelerinde görülen farklı ülke, şehir ve köyler yazarın daha çok hayal gücüne ve çeşitli ansiklopedik bilgileriyle kısa süreli gezi ve gözlemlerine bağlı olarak çeşitlilik gösterdi. Onun *Bir Gerçek Hikâye*'si ve *Bahtiyarlık*'ı köyü anlatmaları yönünden önemlidir. Uzun yıllar boyunca Nabizâde Nazım'ın *Karabibik* romanı sembolik de olsa Türk romanının Anadolu'ya açılışının ilk ürünü bilindi ve öylece kabul gördü. Ancak Kayahan Özgül'ün tespitiyle, Paşabeyzâde Ömer Ali Bey'in *Türkmen Kızı* (1889), *Karabibik*'ten önce yazılmıştır (Özgül, 2012). Özellikle II. Meşrutiyet ile başlayan süreçte yazar ve şairlerimizin Türk edebiyatını millî bir çizgide şekillendirme gayretleri sonucunda roman ve hikâyede mekânın sadece İstanbul olmaktan çıktığı görülür. Bu durumu güçlendiren sebeplerden biri de, yazarların çeşitli sebeplerle İstanbul dışına çıkmalarıdır. Sürgün ve görevli gitme bu sebeplerin başında gelmektedir. Refik Halit Karay'ın Sinop, Çorum, Ankara ve Bilecik'te sürgün hayatı yaşaması ona *Memleket Hikâyeleri*'ni yazdırırken, babasının ve daha sonra kendisinin askerlik görevleri nedeniyle Anadolu ve Balkanları dolaşması, görmesi ise Ömer Seyfettin'e çok sayıda hikâyeyi ilham eder. Aynı şekilde Ebubekir Hazım Tepeyran'ın *Küçük Paşa* romanı da yazarın görev yıllarının bir sonucudur.

Millî Edebiyat ve sonrasında Cumhuriyet döneminde devam eden memleket edebiyatı sayesinde Türk edebiyatı bir bütün halinde İstanbul'dan çıkararak Anadolu'ya açılır. Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Han Duvarları* şiiri ile Yahya Kemal Beyatlı'nın *Üç Tepe* adlı makalesi şair ve yazarlar için birer manifesto niteliği taşır. Bu çabaların sonucunda en azından İstanbul merkezli aydınlar arasında Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'ya bilinçli bir açılım yaşanır. İlerleyen yıllarda eğitim sisteminin getirdiği doğal bir sonuç olarak okul ve okuryazar sayısının artmasıyla ülkenin her yerinden yazar ve şairler yetişmeye başlar. Köy Enstitülü isimlerin etkisiyle bu yaygınlık daha da hızlanır.

Edebiyatın Anadolu'ya açılmasıyla roman ve hikâyelerimizdeki mekân çeşitliliği artar. Hemen her bölge ve yörenin izlerini bugün roman ve hikâyelerimizden takip etmek mümkündür. Bu kapsamda sözü edilebilecek yerlerden biri Çorum'dur. Refik Halit Karay, Hüseyin Cahit Yalçın, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Abidin Dino gibi yazarların yolunun düştüğü Çorum, sanatçıların eserlerinde hatta edebî karakterlerinde derin etkiler yaratmıştır. Çorum'un edebiyatımıza yansımalarının en yeni örneğini 2015 yılında yayımlanan Buket Uzuner'in *Toprak* romanında görmekteyiz.

Çorum'u ve Çorumluları merkeze alan ve bu çalışmada sözü edilecek eser ise Mehmet Seyda'nın *İhtiyar Gençlik* romanıdır.

Mehmet Seyda kimdir? Tam ismiyle Mehmet Seyda Çeliker 1919 yılında İstanbul'da doğdu. Baba tarafından kökenleri Yozgat'a dayanır. Kemal Ateş'in *Varlık* dergisinde yayımlanan röportajında yazar ailesinden şöyle bahseder: “Epey süre önce İstanbul'a (Kadıköy'e) gelip yerleşmiş, çiftçi kökenli bir ailenin çocuğuyum. Büyükbabam Yozgatlı. Bize orada ‘Ciğeroğulları’ diyorlar.” Dedesi Ömer Sâkıp Bey Yıldız Sarayı eczacıbaşısıdır. Aynı şekilde yazarın babası Mahmut Kâmil Bey de eczacılık mesleğini seçmiştir. Mehmet Seyda, İstanbul Kadıköy'de İskelebaşına çok yakın olan, önce dedesine daha sonra babasına ait olan Turan Eczanesinin üstündeki evde doğsa da çocukluk ve ilk gençlik yılları Anadolu ve Trakya'da geçer (Ateş, 1982: 18). Mübeccel İzmirli tarafından 1965 yılında gerçekleştirilen bir söyleşide Mehmet Seyda, o yılları şöyle anlatır: “...doğduğumdan 1951 yılına dek, Türkiye'de dolaşmadığım yer, boyumun ölçüsünü almadığım iş, girmedığım delik pek kalmadı.

Şimdi şu an birkaç yılda, oturdum, birikmişlerle birlikte aklıma geleni yazıyorum. İşte bir çeşit çürümedir bu. Ya da, bir yanıyla gelişir görünen çürümelerin öyküsü” (İzmirli, 1965: 13). Babası altı evlilik yapar. Mehmet Seyda annesini hiç bilmez. Babası Turan Eczanesini Afyon’a taşır. Ardından Uşak’a gider ve orada eczanesini satar. Meslek değiştirip memur olur. Bu sebeple, Mehmet Seyda küçük yaşlarda Edirne, Düzce, Uşak, Afyon, Konya Ereğlisi, Antalya, Çorum ve Kırıkkale’yi görür. Ayrıca halasının Burgazada ve Osmanbey’deki evinde iki yıl, Antalya’ya göçmüş büyük halasının yanında iki yıl, Etyemez ve Kurtuluş’ta oturan amcasının yanında bir süre sığıntı olarak kalır.

Mehmet Seyda’nın bütün hayatı türlü çalkantılar ve imkânsızlıklar içinde geçmiştir. Çocukluğundan itibaren düzenli bir aile hayatı görmemiştir. Babasının ve kendisinin birkaç kere evlenmiş olması, farklı şehirlerde çalışma ve düzen kurma arayışları yaşantısındaki karmaşanın nedenlerindedir. Üstelik hayatı boyunca maddi açıdan sıkıntılar çekmiş olması bütün bu karmaşayı daha da içinden çıkılmaz hale getirir. Memurluktan çatı ziftleme işçiliğine, muhaberat şefliğinden sondaj ekiplerinde puantörlüğe kadar çok çeşitli işlerde çalışarak geçimini temin eden Mehmet Seyda, farklı isimler altında magazin dergilerine popüler yazılar da yazar. Ancak kendisinin ifadesiyle ilkokul sıralarında başlayan yazarlık sevdası ömrü boyunca hiç eksilmeden devam eder. Şiirle başlayan edebî hayatı roman, hikâye, çocuk kitapları, deneme, makale gibi türlerle çeşitlenir. Öne çıkan ve Mehmet Seyda ismiyle özdeşleşen tür ise romandır. Kendisi de romancı kimliğini hepsinden çok önemsenenin bir işareti olarak deneme yazılarında “Romancı Günlüğü” üst başlığını sıklıkla kullanır.

Yazının türü ne olursa olsun, dil ve üslubu çok önemseyen Mehmet Seyda, İstanbul Türkçesini yetkin olarak kullanabilmesini Ömer Seyfettin, Refik Halit, Reşat Nuri, Halit Ziya gibi yazarları okumasına bağlar. Ona göre, roman ve hikâye yazarı olmanın başka yolu yoktur. İnsanın ancak başka yazar ve metinleri okuyarak kendi kendine bolca yazarak “yazar” olacağını savunur. Orijinal bir düşünceyle roman ve hikâye yazarlığında başarı elde edebilmek için şiirden uzak kalınmaması gerektiğini dile getirir. O, “şiire sırtını dönerek” dili zenginleştirmenin, anlatım gücünü çoğaltmanın mümkün olamayacağına inanır. Diğer taraftan, Stendhal, Dostoyevski,

Faulkner gibi bazı yazarların kimi satırlarının kendisinde nefis birer şiir etkisi yarattığını belirtir (Ateş, 1982: 13). Çorum'da henüz ortaokul altıncı sınıfı yeni bitirmişken *Varlık* dergisinin ilk sayısıyla karşılaşan Mehmet Seyda, arkadaşlarıyla birlikte hemen kâğıda kaleme sarılıp şiirlerini dergiye nasıl gönderdiklerini anlatırken dolaylı bir biçimde edebî hayatına dair ayrıntılardan söz eder. O, önce şiirle başlamıştır, sonrasında Yaşar Nabi Nayır'ın şiirde değil de hikâyede başarılı olabileceğini söylemesi üzerine hikâye ve romana yönelmiştir (Seyda, 1963: 7-8). Ancak yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere şiir, her zaman önemini korumuş, düzyazıda bile şiirsel bir üslubun arayışı içinde olmuştur. Mehmet Seyda ile 1982 yılında yapılan bir röportajda roman ve hikâye türlerinden hangisinin ağır bastığı sorulduğunda yazar, bu durumun değişkenlik gösterdiğini romandan hikâyeye, hikâyeden romana geçtiğini ve aralarında bir ayırım yapamadığını, ancak önce şiirle başladığını sonrasında hikâye ve ardından romanla yazarlığa devam ettiğini belirtir (Özcan, 1982: 14). *Varlık* dergisindeki “Nasıl Yazıyorlar?” (Köklügiller, 1968: 7) başlıklı anket kapsamında sözü geçen soru Mehmet Seyda'ya yöneltildiğinde yazmanın kendisi için ne ifade ettiğinden başlayarak çalışma metoduna ve üslubuna dair çok önemli ayrıntılar içeren cevaplar verir. Burada öncelikle dikkat çekici olan, Mehmet Seyda'nın yazarlığı hayatının bir parçası haline getirmesiyle kişisel mutsuzluğundan kurtulmak arasındaki güçlü bağıdır. Yazarlık mutsuzluğunun bir sonucudur. Eğer yazar olmasaydı, mutsuzluğunun ya bilincine varamayacağı ya da varsa bile onu yazma yoluyla açıklayamadığı için çok daha acıklı durumlara düşeceği görüşündedir. Bu anlamda, yazarlık onun için bir tür sağalma işlevi görmüştür. O, mutsuzluklarını yazarak tedavi etmiş ve rahatlamıştır. “Roman üzerinde çalışmadığım günler kendimi eksik, yetersiz, havada kalmış sayarım” demesinde de bu gerçeğin payı vardır. Adeta bir tutku halinde sürdürdüğü yazarlığında üslubuna gösterdiği titizlik ayrıca dikkate değerdir: “Bir sayfanın baştan yazılması için, onda hoşuma gitmeyen bir tek tümcenin, hatta bir sözcüğün bulunması yetip de artan bir nedendir.” Bu anlamda, Mehmet Seyda, üsluba önem verdiğini her fırsatta vurgular ve bazı yazarların düşündüğü gibi “Ben gerçekleri dile getiriyorum. Nasıl getirirsem getiririm!” anlayışının yanlışı olduğunu savunur (Seyda, 1973: 8). Bununla birlikte, bütün çaba ve gayretlerine rağmen, sanatçı mükemmeli yakalamaya çalışsa da sanatta “son”un, “yeterli”nin olmadığını bilincindedir. Ona göre, sadece “yeterliye yaklaşma” deneyleri vardır.

Kendini “gerçekçilik akımının içinde” (Ateş, 1983: 13) sayan, romanın “yaşantıların özüne, olayların nedenlerine inebildikçe” (Seyda, 1974: 21) güçlendiğini düşünen Mehmet Seyda, insanı odaklayan bir romanın “ister istemez, insan gerçeğini yalnız dış görünüşüyle, açıkça gözlemlenebilen davranışlarıyla değil, bu davranışları oluşturan iç dünyasıyla kavramak zorunda” olduğunu düşünür. Ayrıca romanda bu ayrıntıların “uzun açıklamalara gerek kalmadan, dikkatli okuyucu için bir iki ‘üstü kapalı tümce’ ile halledilebileceği görüşündedir” (Tümer, 2000: 46). Öte yandan anlattıklarının “Düz bir anlatıma ve ancak davranış psikolojisinin saptamalarına kalmaması için, konuda biraz derinleşebilmek ve insansı gerçeği belirtebilmek için” (Köklügiller, 1968: 7) kendi anılarından ve kişisel psikolojiden faydalanır. Freud ve Jung’un romancının rolü üzerine düşüncelerine yer verdiği bir yazısında Mehmet Seyda, roman-insan psikolojisi meselesini daha derinlemesine ele alır: “Freud: ‘İnsanın ruhsal yaşamının tasarımı gerçekte romancının alanıdır. Romancı her zaman bilim adamından, özellikle psikologdan önce gelmiştir’ diyerek çağımızın bence ermişleri arasında sayılması gereken romancıya bir öncelik tanırken, Jung bu kanıda değildir. Ona göre, psikolojik roman, psikolog için yazınseverlerin sandığına önemli bir konu olmaktan uzaktır... Jung, romancılara ‘Roman kahramanlarının yorumlanmasını siz yapmayın, onu bize bırakın!’ demeğe getirmektedir” (Seyda, 1981: 20). Mehmet Seyda’ya göre, Jung yanlış düşünmektedir, çünkü yazar insan gerçeğini sadece dış görünüşüyle, gözlemlenebilen davranışlarıyla değil, bu davranışları oluşturan iç dünyası, “içyüzü”yle de kavramalı, okuruna da kavratılabilmelidir.

Mehmet Seyda’nın gazete ve dergilerde çok sayıda tefrika romanı yayımlanır. Kitap olarak hazırladığı ilk romanı *Ne Ekersen* adını taşımakla birlikte, yayımlanan ilk kitabı *Yaş Ağaç* (1958)’tir. *Bir Gün Büyüyeceksin* (1964), *Cinsel Oyun* (1964), *Süeda Hanımın Ortanca Kızı* (1970), *Yanartaş* (1970) ve *İhtiyar Gençlik* (1971) romanları, yazarın nehir-roman olarak tertip ettiği eserlerdir. Hepsinin ortak kişisi olarak karşımıza Osman çıkar. Yazarın biyografisinden izler taşıyan bu seri romanlarda, yazarı temsil eden kişi Osman’dır. *İç Dönük ve Atak* (1973) ve *Gerçek Dışı* (1976) Mehmet Seyda’nın kitaplaşan romanlarıdır. Ayrıca *Sultan Döşegi* (1969) ve *Nemrut Mustafa* (1970) adlı tarihî romanlarıyla; *Büyük Beyin* (1966), 6

Numaralı Rostov Planı (1966) ve *Gezici Ölüm Hücresi* (1966) adlı polisiye romanları çeşitli yayınevleri tarafından yayımlanır.

Sağlığının bozulması üzerine 1975 yılında Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğündeki kontrol bürosu şef yardımcılığı görevinden emekliye ayrılan Mehmet Seyda, 13 Temmuz 1986 tarihinde beyin kanamasından vefat eder. Sahrayıcedid Mezarlığına defnedilir (Tümer, 2000: 24).

Mehmet Seyda'nın Çorum Günleri: Babasının sorumsuz yaşantısından dolayı çocukluk ve ilk gençlik yılları Çorum, Kırıkkale ve Antalya gibi çok çeşitli yerlerde geçen Mehmet Seyda'nın, bu yüzden düzenli bir okul hayatı da olmaz. İlkokul ve ortaokulun her sınıfını bir başka şehirde okur. İstanbul Pertevniyal Lisesinin orta kısmını dışarıdan bitirir, lise kısmına devam etse de mezun olamadan hayata atılır (Günay, 2011: 95).

Mehmet Seyda'nın ileriki yıllarını etkileyen ve edebiyata olan ilgisini körükleyen şehir Çorum'dur. Babasının Memleket Hastanesinde eczacı olarak görev yapması nedeniyle Çorum'da bulunurlar. Tümer'e göre, Mehmet Seyda ortaokula 1932 yılında Çorum'da başlamış ve birinci sınıf ile ikinci sınıfın ilk yarısını Çorum'da okumuştur. Daha sonra Kırıkkale Askeri Sanayi Lisesine devam etmiştir (Tümer. 2000: 21). Yaklaşık olarak 1932-1935 yılları arasında Çorum'da yaşadığını çeşitli yazılarından tespit ettiğimiz yazar, buradaki öğrenciliği sırasında Ruşen Zeki, Behram Lütfi gibi hüküm giymiş, sol görüşlü hocalarının etkisinde kalmıştır. Yine şiire ilgi duymaya 1932 yılında Çorum'da başlamıştır (Tümer, 2000: 29). O günleri yazar şöyle anlatır: “1932 yazı. Çorum Milli Kütüphanesinde, Faruk Nafiz'in Çoban Çeşmesi'nin bütün şiirlerini defterime geçirmekteyim. Saat kulesine bakan salondaki piyanoda birisi, ‘Mama, beni evlendir!’ çalıyor. Kalemı bırakıp kulak kabartıyorum. Hızlı yağmurlardan sonra eğri büğrü iç sokaklarını seller götüren Çorum! Sıcak günlerin akşamüstlerinde, savran çöpleriyle dolu toz bulutları giymekten soluk alamayan Çorum! Sonra da bir piyano sesi..” Mehmet Seyda'nın büyük bir hevesle okuduğu şairlerden biri de Necip Fazıl'dır. *Ben ve Ötesi*'ni hem okuyup defterine geçirir hem de ezberler. Türkçe öğretmeni Ruşen Zeki “Nazım'ı hiç okudun mu?” diyerek onu Nazım Hikmet ile tanıştırır. Şiire olan hevesinin bir sonucu olarak kendisi de şiirler yazar. 1935 yılında Çorum'da okul

dergisi olarak yayımlanan *Çağlayan* dergisinde arkadaşı Orhan'ın adıyla *Öncüler* başlıklı bir şiiri yayımlanır. Muhtemelen İstanbul'da Pertevniyal Lisesinde okuduğu 1936 yılında önceki dönemlerde resim öğretmeni olan Reşat Bey'in İngilizcesinden çevirerek kendilerine aktardığı Tolstoy'un *Mum* hikâyesini aklında kaldığı kadarıyla yazıya geçirerek *Yücel* dergisine gönderir ve hikâye orada S. Toprak imzasıyla yayımlanır. Yazısı yayımlandığı vakit edebiyat öğretmeni Keise İdalı'ya gösterir ve onun "Siz Rusça bilir miydiniz?" şeklindeki alaycı sorusu üzerine verecek cevap bulamaz (Seyda, 1967: 10). Görüldüğü gibi Mehmet Seyda'nın daha ilkokul sıralarında başlayıp ortaokul yıllarındaki çeşitli etki ve tecrübelerle devam eden yazma hevesi, başlangıçta henüz yönünü bulamamış taklit ve denemelerden ibarettir. Dikkati çeken nokta, yazarın şiire olan ilgisidir. Yaşar Nabi Nayır'ın şiirde iyi olmadığı, hikâyede eğer çalışırsa başarılı olabileceği yönündeki görüşleri üzerine hikâyeye ve romana yönelen yazar, her iki türü bir arada sürdürür. Onun çocukluğundan itibaren yaşayıp anı ve izlenim biriktirdiği yerlere dair ayrıntılar hikâye ve romanlarına yansır. Hatta kendisinden ve çevresinden kişilere de yer verdiği eserlerinde otobiyografik izler güçlüdür. Bunlar arasında Mehmet Seyda'nın nehir-roman serisindeki romanlarından biri olan *İhtiyar Gençlik* onun çocukluk anılarına dayalıdır ve Çorum'da geçer.

İhtiyar Gençlik ve Çorum: May Yayınları, 1968 yılında, sanatçıyla halk arasındaki ilişkiyi pekiştirmek, özellikle genç ve yeni sanatçıları tanıtip okutmak düşüncesi ve amatör yazarları teşvik etmek amacıyla kırk bin lira ödüllü bir yarışma düzenler. Oluşturulan jüride Hasan Ali Ediz, Tahir Alangu, Behçet Necatigil, Rauf Mutluay, Selahattin Hilav ve Aykut Oray (Seyda, 1971: 5) vardır. Yarışmanın sonucunda Bekir Yıldız hikâye, Özdemir İnce ile Mehmet Karabulut şiir, Gündoğdu Gencer tiyatro eseri, Kemal Bilbaşar ile Mehmet Seyda ise roman dalında birinci olurlar. Bu son iki isim, genç ve yolun başında olmamalarına rağmen ödülü kazanırlar, çünkü hem yarışmaya başvururlar hem de gençlere fırsat tanımayacak kadar başarılı bulunurlar.

Öncelikle, Kemal Bilbaşar'ın *Yeşil Gölge- Şu 1945 Yılı* adlı romanı *Milliyet*, Mehmet Seyda'nın *İhtiyar Gençlik* romanı ise *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilir (Seyda, 1971: 7). *İhtiyar Gençlik*, 1971 yılında May Yayınları tarafından ilk kez kitap olarak yayımlanır. Kitabın başında editör Mehmet Ali Yalçın'ın yukarıda

bahsi geçen yarışma hakkındaki bilgileri aktardığı bir bölüm vardır. Ayrıca Mehmet Seyda'nın biyografisine yer verilir.

Roman, Antalya'da halası ve ailesiyle kalan, ilkokulu yeni bitirmiş bir çocuğun babasının yanına gönderilme anıyla başlar. Antalya'da bir kamyon şoförüne emanet edilen çocuk, Afyon'da trene bindirilecek ve Konya Ereğlisi'ndeki babasının yanına gidecektir. Yolculuk esnasında zamanda geriye dönüşlerle çocuğun halasının ailesi ve çevresiyle olan ilişkileri gözler önüne serilir. Satır aralarındaki detaylardan adının Osman (Seyda, 1971: 150) olduğunu öğrendiğimiz çocuğun, babasının eşyaları arasında bulunduğu ve okuduğu Osmanlıca üç kitap yazarın otobiyografik özelliklerine eserinde yer verdiğine işaret eder. Bu kitaplar Reşat Nuri'nin *Yeşil Gece*, Burhan Cahit'in *Gönül Bahçesi* ve Mahmut Yesari'nin *Ak Saçlı Genç Kız* (Seyda, 1971: 73) adlı romanlarıdır.

Olay örgüsünde bilhassa mekâna dair ayrıntılar dikkat çekicidir. Antalya, Burdur, Afyon, Konya Ereğlisi ve Pozantı realist bir anlayışla kısa, ama keskin biçimli çizgilerle resmedilir. Baskın üç özellik; fakirlik, hastalık ve cinsellikle ilgilidir. Hepsinin kökeninde ise cehalet vardır. Oğlunu Konya Ereğlisi'nde karşılayan babanın anlattığı şu ayrıntılar oldukça çarpıcıdır: “Sivrisinek dedin mi bitirmiş, kum gibi kaynıyor. Öyle pis, bataklık, sıtmalık, cenabet bir yere düştük ki, sorma... İşçi karılarına kinin dağıtacak, sırasında iğne yapacaksın. Görme karıların kollarını, kışkılarını... her birinde dalga dalga kir. Su neye yarar bilmezler. Yıkılmak neymiş, temizlik neymiş, haberleri yok. Yanında alkolü şişeye değil, yetmez, tenekeyle götüreceksin. İğne yapacağın yeri görebilmek için” (Seyda, 1971: 39).

Romanda Çorum'a dair ilk ayrıntı adının Mahmut (Seyda, 1971: 38) olduğunu öğrendiğimiz babanın, Konya Ereğlisi'nde kendisinden haber bekleyen eşine ve çocuklarına yazdığı mektupta Çorum Memleket Hastanesinde eczacı olarak çalışmaya başladığını yazması üzerinedir (Seyda, 1971: 75). Mahmut, ailesini yanına çağırır ve onların trenle Konya Ereğlisi'nden Ankara'ya, oradan da Yerköy'e gelmelerini ister. Ankara'da verilen mola esnasında Mahmut'un üç çocuğunun gözünden TBMM binası, Ulus Meydanı ve Saman Pazarı'na dair izlenimler yansır. Çocukların en çok ilgisini çeken ise Ulus Meydanı'ndaki heykeller olur (Seyda, 1971: 83). Devrin bir göstergesi olarak plak satan mağazalarda “Mazi Kalbimde Bir

Yaradır” ve “Sarı Yapıncak” şarkıları çalar. Yine devrin bir özelliği olarak, Ankara’dan Çorum’a gelmek isteyen yolcular trenden Yozgat’a bağlı Yerköy’de bulunan istasyonda inerler. Nitekim Mahmut ailesini orada karşılar. Yozgat’taki bir handa geceyi geçirirler. Bu esnada Mahmut, Osman’a soylarının Yozgat’a dayandığına dair ayrıntıları anlatır: “Bize buralarda Ciğeroğulları derler. Bak neden öyle derler? Senin dedenin dedesi pehlivanmış. Gerek bu Yozgat’ta, gerek bir zaman gidip eğleştiği Bayburt’ta bileğini büken, sırtını yere getiren kimse yokmuş” (Seyda, 1971: 90). Bu detaylar yine yazarın otobiyografisiyle ilgilidir.

İhtiyar Gençlik’in ikinci bölümü Çorum’un geniş bir biçimde tanıtımıyla başlar. Devrin bakış açısını ve şehrin o dönemdeki özelliklerini yansıtmaya açısından önem arz eden bu bölüm tam olarak şöyledir: “Çorum, İmparatorluk zamanında bir sürgün yeri idi. Ne Meşrutiyet, ne Cumhuriyet onun bu özelliğini bozmadı; gidişatı beğenmeyip eleştirmiş sivri kalemlerle iktidarını yitiren İttihatçıları, ilericileri ve gericileri oraya sürgün etti, yolladı. Yollamakla, çok iyi düşünür, çok iyi ederdi. Çorum’da kim olsa yola gelirdi, dünyanın kaç bucak olduğunu, yabancıya pek yüz vermez ve karışmaz Çorumlu arasında çok geçmeden anlardı.

Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Silik, kel tepeler ortasına düşmüş göz alabildiğine uzanan bir düzlükte oturur Çorum. Çevresinde yer yer çukur yataklar vardır ki, içleri bağlık ve bahçeliktir. Çocuk kellesi iriliğinde, ısırınca şakır şakır suları akan armutlar yetişir burada, elmalar çiçek açar, kara üzümü pek ünlüdür.

9 ilçeye ayrılmış Çorum’dan demiryolu geçmez; yaya olarak iki günlük yoldadır en yakın tren istasyonu” (Seyda, 1971: 94).

Yazarın Çorum’a dair anlatımlarında toplumcu gerçekçi anlayışın izleri görülür. Dış gerçekliğe ait ayrıntılar, daha çıplak ve yer yer sert görünüşleriyle aktarılır. Meselâ aşırı yağmurlu havalarda Çorum sokaklarının aldığı hal, perişan bir biçimde anlatılır: “Şehirde demiryolu geçmediği gibi, nehir de geçmez. Dere bile geçmez. Yalnız, hızlı yağmur yağın günlerde, eğri büğrü sokaklardan seller geçer. Çamurlu sular içinde taşların yuvarlanması duyulur. Çarşıdakiler evlerine dönmek için, evdekiler çarşıya çıkmak için, selin yatışmasını beklerler. Sokak aralarında, çocuklar, kirli uzun paçalı donlarını diz kapaklarına kadar sıvayıp, sırtlarına bindirir, sırasında koca adamları,

sırasında küçük kardeşlerini, ebelerini ve bacılarını karşıdan karşıya, evden eve taşırlar. Yağmurdan sonra hava birden açılır. Seller, batının boş sokaklarına doğru çekilir. Pırıl pırıl, masmavi ortaya çıkar gökyüzü. Kadınlar, avluya dolmuş, evlere girmiş çöplü taşlı çamurları kürek kürek dışarı atar. Güneş onları kurutur, yel ise saçar dağıtır” (Seyda, 1971: 95-96). Bu izlenim, Mahmut Bey’in ailesi için kiraladığı evin bulunduğu sokak için bir peyzaj halinde şöyle tekrarlanır: “Önce manda sürülerinin, sonra ineklerle öküzlerin hiç şaşırmadan kendi ağıklarını buldukları, kapıların açılması unutulmuşsa, sahiplerini kapılar önünde böğürerek uyardıkları, saat kulesine yakın bir sokak” (Seyda, 1971: 96). Bu manzara, şehrin o yıllarda henüz kasaba, hatta kimi yönlerden köy özelliklerini sürdürdüğünün ispatıdır. Saat Kulesi civarı şehrin en eski yerleşim bölgesidir ve orada yaşayan insanların büyükbaş hayvan beslemesi, evlerin ağaçlarının olması devrin şartları içinde gayet normaldir, ancak bugünün insanının bu durumu gözünde canlandırması bile zordur.

Çorum’da Cumhuriyet’in 10. yıl dönümü kutlamaları kapsamında yapılan faaliyetlerin romana yansımaları, tarihî ve kültürel açıdan çok önemli ayrıntılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkinlikler içinde özellikle Çorum Sineması dikkat çekmektedir. Öncesinde bir sinema salonuna sahip olmakla birlikte film gösterilmeyen Çorum’da, öyle anlaşılıyor ki, 1933 yılında durum değişmiştir. İlkokullar ve ardından ortaokul öğrencileri sinemaya götürülür. Roman kahramanı Osman ve arkadaşları ortaokulda olduklarından onlar cumartesi günü giderler. Adı “ağaca yaslı bir tabelâya” yazılan film *Beyaz Örimcek*’tir. Sıradan bir kovboy filmi olan *Beyaz Örimcek*, aralarında ilk defa sinema filmi izleyen öğrencilerin olduğu grubu derinden etkiler. Film başlamadan bir konuşma yapan sinema sahibi “Amanın dikkat! Film başlayanda sıraları kırmamanızı, uslu ve tek oturmanızı hepinizden ricacıyız. Sizden önce gelen mektaplar küçüktüler, söz dinlemeyip sıralarımızı kırdılar. Milletimize feda olsun. Biz bu büyük filmi Cumhuriyet Bayramı şerefine getirdik. Binbir fedakârlıkla getirdik. Belediyemizin elektrikçisi sinema makinasından anlamaz olduğunu söylediğinde, işbu filmi muhakkak göstermek maksadıyla Samsun’dan bir de sinemacı getirttik. Binbir fedakârlıkla gelen işbu filmi oturup, sıraları bozmadan ve kırmadan seyrettiğimizde, ben size başka filmler de getirteceğimi vaadeder, söz veririm” (Seyda, 1971: 235-236). Sinemacının sözlerinden de anlaşıldığı üzere, halk arasında henüz

sinema kültürü yaygınlaşmadığından birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Öte yandan, Cumhuriyet kutlamaları adına, şehirde sıradışı bir hareketliliğin olduğu ve en azından öğrencilerin farklı tecrübeler yaşadıkları görülmektedir. Sinema dışındaki etkinliklerden bir diğeri de, ortaokulda Yaşar Nabi Nayır'ın *İnkılap Çocukları* adlı oyununun sahnelenmesidir. Behram Lütfi'nin yerine Türkçe derslerine girmeye başlayan Ruşen Zeki, bu manzum oyunu romanın merkez kişisi ve bakış açısı vurgulanan Osman'a ve arkadaşı Orhan'a verir. Oyunu Cumhuriyet Bayramı günü önce okul sahnesinde, sonrasında halk için oynarlar. Günün şerefine, Çorum'daki zengin, fakir her eve bayrak asılır. Müzik öğretmeni Osman Bey, öğrencilerine *10. Yıl Marşı*'ni öğretir. "Bütün yurt coşkun ve ayakta. Çorum da Türkiye'nin bir ili. Çorum sineması, caddeleri, sokak araları, alanları günlerce öncesinden günlerce sonrasına, ortaokul öğrencilerinin kızılı erkekli söyledikleri bu marşla" (Seyda, 1971: 251) çınlar.

İhtiyar Gençlik romanına yansıyan Çorum'a dair izler arasında çeşitli mekânlar da vardır. Millî Kütüphane, Osman'ın dolayısıyla Mehmet Seyda'nın edebiyata ilgisinin temellerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Çocuk çarşıya, pazara gönderildiği zaman mutlaka Millî Kütüphaneye uğrar. Fikret adlı arkadaşıyla dergiden kitaba ellerine ne geçerse, rastgele okurlar. Faruk Nafiz, Osman'ın gözbebeğidir, onun *Bir Ömür Böyle Geçti*'sindeki bütün şiirleri defterine yazar, ezberler. Ama zamanla, yeni yayımlanan *Ben ve Ötesi* adlı eseriyle Necip Fazıl gözdesi olur. Şaire olan hayranlığını şöyle dile getirir: "İnsan, kimi şiirlerini okurken, elektrik akımına tutulmuşçasına titremekten kendini alamıyor" (Seyda, 1971: 200). Romanın kurgu dünyası içinde karşılaşılan bu ipuçları, tamamen Mehmet Seyda'nın biyografisiyle alakalıdır. Nitekim çeşitli dergilerde yayımlanan deneme türündeki bazı yazılarında bu örneklerin aynısına veya benzerine rastlamak mümkündür.

Çocuğun bakış açısıyla anlatılan yerlerden bir diğeri Ulu Cami'dir. Kalûbelâ Cemil'in yönlendirmesiyle, ne namaz kılmasını ne de dua etmesini bilmeyen Osman için ilk cami tecrübesi niteliği taşıyan anlatımdan hareketle Ulu Cami'ye ait detaylara ulaşılır: "Adam almayacak kadar kalabalıktı Ulu Cami'nin önü. Kalûbelâ, Softa Emin'in babasını tanıyordu. Ayakkabıları ona teslim edip, verdiği nalınları giyip, sonra onları da bırakıp, camiden içeri daldılar. Beyaz, yüksek kubbeden aşağıya sayısız demir çubuklar sarkıyordu.

Her birinin ucunda bir yağ kandili. Kasketlerini ters çevirmiş namaz kılan adamların arasına karışıp, Cemil'in yol göstericiliği ile, bir sıra başında yerlerini aldılar.” (Seyda, 1971: 153). Bu betimleme, Çorum'un tarihî nitelik taşıyan camilerinden olan Ulu Cami'nin *İhtiyar Gençlik* vasıtasıyla kurgu âlemindeki yerini kalıcı bir biçimde alması açısından kayda değerdir.

Romanda yer alan Çorum'a dair ayrıntılardan biri de futbolla ilgilidir. Çorum Sağlık Meslek Okulu ile Merzifon arasındaki maç “52. Alayın oradaki alanda, Çorum'u Yozgat'a bağlayan yolun solundaki alanda” oynanır. Çorumlunun futbola merakı şu satırlarla anlatılır: “Millet dökülmüş yollara. Alayın yanındaki futbol alanı ise mahşer, kaynıyor. Bildik bilmedik herkes oradaydı. Sanki başka bir şehre gelinmiş gibi, başı açık kadınlara kızlara da rastlanıyordu. Subaylarla memur ailelerine iskemleler konulmuştu özel olarak. Güneş altında pişmemeleri için, tepelerine tenteler gerilmişti.” (Seyda, 1971: 201). Oldukça çekişmeli geçen maç, Çorum'un galibiyetiyle bittikten sonra iki takımın sempatizanları arasında kavga çıkar. Anlatıcı hem maçı hem de kavgayı ayrıntılarıyla tasvir eder.

Diğer unsurlar yönünden olduğu gibi şahıs kadrosu açısından da realiteye oldukça sadık kalan Mehmet Seyda, bu bağlamda Hüseyin Cahit, Behram Lütfi, Ruşen Zeki gibi bazı meşhur şahsiyetlere de romanında yer verir. Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası üyesi olan Behram Lütfi, önce hapsedilir, daha sonra Çorum'a öğretmen olarak gönderilir ve 1923 yılı başlarında Çorum'da Türkçe öğretmeni olarak görevine başlar (Varlık, 2013: 218). *İhtiyar Gençlik*'te fizikî, ruhî bütün özelliklerine ayrıntılı yer verilen Behram Lütfi, romanın olay örgüsü içinde Çorum'a sürgün edilen Hüseyin Cahit Yalçın ile tanışmasını büyük bir övünçle dile getirir. Sırası geldikçe, onunla ilgili anıları paylaşır etrafındakilerle. Meselâ anlattıklarından biri şöyledir: Bir akşamüstü ortaokulun Fransızca öğretmeni ile Hüseyin Cahit gezintiye çıkarlar. Fransızca öğretmeni Hüseyin Cahit'e sürekli Fransızca bir şeyler anlatır, ama o, hep Türkçe karşılıklar verir. En sonunda dayanamayan Fransızca öğretmeni “Üstadım siz, Fransızca'yı hepimizden iyi bilirsiniz. Niçin bendenizle Fransızca konuşmuyorsunuz?” Hüseyin Cahit Bey, şöyle cevap verir: “Şunun için, dostum; Türkiye'deyiz ve ikimiz de Türküz.” (Seyda, 1971: 166). Behram Lütfi'nin Çorum'dan ayrılması üzerine Türkçe derslerine Ruşen Zeki gelir. O da, Nazım Hikmet gibi devrin sosyalist düşüncüyü

savunan isimleri arasındadır. Romanda yer bulduğu gibi, Mehmet Seyda'yı sol düşünceyle tanıştıran kişi Ruşen Zeki'dir. Ayrıca aralarında Nazım Hikmet'in de olduğu Andre Gide, Yakup Kadri gibi edebiyat isimlerini Mehmet Seyda, Ruşen Zeki sayesinde okur (Seyda, 1971: 250). Bu okumalar yazarın ileriki yıllarda üslubunu ve sanat anlayışını belirleyecek derecede etkili olur.

İhtiyar Gençlik'te adı en çok geçen kişiler, öğrencilerdir. 1930'lu yılların başında Çorum Ortaokulunda okuyan öğrenciler lakapları, karakterleri, aileleri gibi çeşitli yönlerden ayrıntılı bir biçimde romana yansılar. Yaşları 12-19 arasındaki 35 öğrenci arasında erkeklerden; Ayı Abdüllatif, Kıynak Hüseyin, Kızılbaş İbrahim, H 5 Cafer, G 5 Recep, Sarı Orhan, Kalender Necmi, Şair Fikret, Parlak Celal, Vampir Hüsnü ve kızlardan; Dişlek Emel, Baygın Melahat, Kör Nazmiye, Değnek Yaşar ile Pamuk Naime olay örgüsünde sıklıkla görünürler. Okulda İskilipli ve Sungurlulu öğrencilerin kendi grupları vardır ve birlikte hareket ederler. Hatta Çorumlu-Sungurlulu çatışmasının sonucunda ortaya çıkan bir kavga bölümü vardır ki, merkezle ilçeler arasında yaşanan çatışmayı gözler önüne serer (Seyda, 1971: 156). Bu öğrencilerin İskilipli Bekir, Sungurlulu Arif gibi lakaplarla adlandırılmalarından da anlaşıldığı üzere, lakapları aracılığıyla geldikleri yer ön plana çıkarılır ve ötekileştirilirler.

Genel olarak, İstanbul Türkçesiyle yazılan romanda Çorum ağzına özel çok az sayıda kelime ve söyleyişe rastlanmaktadır. Birkaç yerde geçen "heyri" dışında "Biz o göbelle konuşacağız", "Ne konuşacağınız?", "yuğundum bi güzel" (Seyda, 1971: 127, 157, 230) gibi ifadelerden başka örnek yoktur. Çorum'da nelerin değerli olduğunu, kimlerin zengin sayıldığını göstermesi açısından ise şu cümle dikkat çekicidir: "Çorum değirmenlerinin hiç değil yarısı, Çorum bağlarının, ben diyem onda ikisi, babasındır" (Seyda, 1971: 124). Sonuç olarak, o dönemde Çorum ve civarında kıymet ifade eden varlıkların değirmen ve bağ olduğu anlaşılmaktadır.

Hippolyte Taine, bir eserin oluşumunda ırk, devir ve çevreyi üç temel unsur olarak görür. Bu anlayış doğrultusunda bakıldığında sanatçı yaşadığı coğrafya ve zamandan ari düşünülemez. İlaveten mensubu bulunduğu toplumun kültürel ve tarihî birikimlerinden mutlaka istifade eder. Mehmet Seyda'nın *İhtiyar Gençlik* romanını da

bu çerçevede değerlendirmekte yarar vardır. Yazar, hayat hikâyesinden hareketle hayal ve hakikat arasında güçlü köprüler kurarken reel unsurlardan daha fazla yararlanmayı tercih etmiştir. Böylece 1930'lu yılların başında Çorum'da yaşanan hayatı, Çorum Ortaokulunu odak noktasına alarak göstermeyi seçmiştir. Bir fotoğraftan ziyade, sanatçının bakış açısının damgasını vurduğu bir resim olarak nitelendirilebilecek romanda, her şey çirkine yakın bir biçimde anlatılır. Toplumcu gerçekçi izlerin esere hâkim olması nedeniyle Çorum, güzelliklerden ziyade yoksulluk ve ilkelikler içinde tasvir edilir. Her ayrıntıda belli bir estetik ve duygu yoksunluğu vardır. Bu durum, okur ile eser arasındaki birleşmeyi güçleştirir. Özellikle Çorum'u tanıyan bir okurun gözüyle bakıldığında güzelliklerin anlatılmaması şehrin tarihi açısından bir kayıp olduğu gibi insanlarına karşı da haksızlıktır. Mehmet Seyda, romanda “İnsanoğlu nereye gitse gene kendini götürür” sözünde de dile getirdiği gibi, iç dünyasındaki acıların ve sevgisizliğin etkisiyle bulunduğu mekâna, karşılaştığı insanlara umutla, sevgiyle bakamamıştır. Bunun sonucu olarak *İhtiyar Gençlik*'e Çorum'un daha çok olumsuz yönleri aksetmiştir.

ADNAN BİNYAZAR (d. 1934)

Çağdaş Türk edebiyatının seçkin yazarlarından Adnan Binyazar 7 Mart 1934 Diyarbakır doğumludur. İlköğrenimine ancak 14 yaşında başlayabilen yazar, daha sonra eğitimini tamamlayarak öğretmen okulları, üniversiteler başta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli kurumlarında görev yaptı. Almanya, Hollanda, İsveç ve İsviçre'de eğitim ve öğretmen yetiştirme programlarıyla ilgili projelerde görev aldı. Türk folklorundan yararlanarak yazdığı eserlerinde Türk edebî geleneğinin izleri görülür. Kitaplarından bazıları: *Masalımı Yitiren Dev*, *Ölümün Gölgesi Yok*, *Şairin Kedisi*, *Duyguların Anakarası*, *Edebiyatın Dar Yolu*, *Kızıl Saçlı Kontes*, *Şah Mahmet...*

Öğretmenlik mesleğine ilk kez Çorum'da başlayan Adnan Binyazar, Çorum Öğretmen Okulu'na edebiyat öğretmeni olarak atanır. Geceleri okulda kendisine verilen odada kalan yazar, öğretmenliğe başladığı gün karşılaştığı öğrencisi Filiz Laçın'e âşık olur. 1958-1959 eğitim ve öğretim yılı boyunca Filiz'e duyduğu sevgi artarak devam eder, öyle ki öğrencilerden öğretmenlere kadar okuldaki birçok kişi bu ilgiyi fark eder. Yaz tatili döneminde İstanbul'a giden Adnan Binyazar'a okul müdürü Hüseyin Tuncer bir mektup yazıp tayinini başka bir yere aldırarak dedikoduları sonlandırması telkininde bulunur. Adnan Binyazar tayinini istemek yerine durumunu Filiz'in babası Sabri Laçın'in arkadaşı Dursun Acet'e yazarak Filiz ile evlenme isteğinden söz eder. Çorum'un çok sevilen öğretmenlerinden olan Sabri Laçın'in olumlu yaklaşımı üzerine Adnan Binyazar ve Filiz'in evlenmesine bir engel kalmaz. Yalnız Filiz'in okulunu bitirmesi için bir yıl beklenir. Bu dönemde Adnan Binyazar, nişanlısının derslerine girmez, okulda mümkün olduğunca mesafeli durur. 27 Mayıs 1960 ihtilalinin olduğu sıralarda artık nikâh hazırlıkları başlamıştır. Filiz'in mezuniyetinden sonra evlenen çift, bir süre Çorum'da oturur, daha sonra Adnan Binyazar askerlik görevi için Kahramanmaraş'a gider, Filiz de tayinini oraya aldırır. Askerlik dönüşü aile Ankara'ya yerleşir. 1981 yılında Berlin Eğitim Senatosunun davetlisi olarak ders kitapları yazma projesi için

Almanya'ya gider ve sonra eşini de yanına alır. Filiz Hanım orada rahatsızlanır, uzun tedavilere rağmen hastalığın vücudunun çeşitli yerlerine yayılması nedeniyle 5 Ekim 1990 tarihinde Almanya'da vefat eder. Cenazesi Çorum'a getirilerek Ulu Mezarlık'taki aile kabristanına defnedilir. Evlilikleri sırasında çocukları olmaz. Adnan Binyazar, Alman hükûmetine bir vasiyet vererek dünyanın neresinde ölürse ölsün, na'sının Çorum'a getirilerek eşinin yanına defnedilmesini ister. Ayrıca 1990 yılında eşinin vefatı üzerine yazar, Ankara'daki evlerinde bulunan yaklaşık 10.000 adet kitabı Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'ne bağışlar. Bugün karı-kocanın fotoğraflarının bulunduğu kütüphanedeki okuma salonu Filiz Binyazar'ın adını taşımaktadır. Çorum'da yaşayan Atilla Laçın ve eşi Gülten Hanım ile görüşmeler yapılmış, birçok bilgiye ve belgeye sayelerinde ulaşmamız mümkün olmuştur. Kendilerine teşekkür etmek zevkli bir borçtur.

Filiz Binyazar'ın ailesinden ağabeyi Atilla Laçın ve küçük kardeşi Soner Laçın hayattadır. Adnan Binyazar her yıl düzenli olarak Çorum'a gelmekte, eşinin mezarı başta olmak üzere, yaşadığı dönemde kendisinde derin izler bırakmış yerleri ve kişileri ziyaret etmektedir. Çorum'un kendisini bulmasında, bilinçlenmesinde çok önemli bir yeri bulunduğunu ifade eden yazar, kaleme aldığı birçok eserinde doğrudan veya dolaylı olarak Çorum'dan bahsetmektedir. Nitekim *Ölümün Gölgesi Yok* edebî kıymet açısından önem taşıyan bir eş ağzı olmasının yanı sıra, Çorum'un 1960'lı yıllardaki sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına dair detaylı bilgilere ışık tutması açısından da ilgi çekicidir. Romanda geçen Tıkı, Gazeteci Mustafa, Sallal (Çorum ağzı: sallalı, aslı: salyalı) Ali ve Kaleli Ana gibi şehre renkli kişilikleriyle çok şey katmış ve hâlâ hafızalarda yaşayan gerçek kişiler; “lokul yutturmak”, “ıslak tuman”, “ağzı olan konuşuyor” gibi deyimler; kadınların sözcükleri bastıra bastıra konuşması ve kaç göç bilmemeleri, yabancıya iyi davranmaları ama onunla yüz göz olmamaları, aile geleneğinin yasaların üzerinde olması, sevgilerinin/okşamalarının parmaklarının ucunda değil de gözlerinde olması gibi geleneksel davranış biçimleri Çorum'un zengin sosyo-kültürel dokusuna dair değerli gözlemlerdir. Adnan Binyazar ile yaptığımız yazışmalar esnasında kendisine Çorum'un ne anlam ifade ettiğini sorduğumuzda kısa ama bir o kadar etkileyici bir cevap vermiştir: “Sevgimin Anayurdu”.

Ölümün Gölgesi Yok'taki Çorum'a dair bazı ayrıntılar ise şöyledir:

“Çorum'a geldiğim günün akşamı, eski okul yapısının bekâr öğretmenlere ayrılan üst katındaki odasına yerleşmeden, uydurma bir lokantada karnımı doyummuş, gece karanlığında kente ilişkin hiçbir ayrıntıyı görmeden okula dönmüştüm... beni dostça karşılayan müdür, okulda geceleri tek başına kalmanın sıkıcılığını biliyor olmalıydı ki, akşamları, makam odasında oturabileceğimi, orada bulunan pikaplı radyoyu dinleyebileceğimi söylemişti. İçinde 33'lük –uzunçalar-pikabıyla kocaman bir salon radyosuydu bu. Böyle olağanüstü bir radyo, düş dünyamın sınırlarının çok ötelindeydi. Beni Çorum'a ilk bağlayan, bu temiz sesli radyo olmuştu.” (2012: 43-44)

“Dinlediğim Dokuzuncu Senfoni de olsa, Ankara'dan Çorum'a eski bir otobüsle yedi sekiz saatte gelmiş olmanın yorgunluğuyla kirpiklerime uykunun ağırlığı binmişti.” (s. 45)

“Güneş, çıplak dağların arasından yükseliyordu. Dağ eteklerine gün vurmuş, ovanın pusu sıyrılmaya başlamıştı. Sabahın saydam ışığı, kavak yapraklarında ipiliyordu. Ses, Çorum'un tozlu yollarından geliyordu. Sonunda, tozların arasından; pehlivan yapılı köylülerin, “Haaa! Hooo!” diye bağırarak camışların önünde, yanında yöresinde gidip geldiklerini uzaktan seçebildim.

Gördüklerimle yetinmiyor, sabah görüntüsüne imge-lemimde yarattığım başka bir doğayı katıyordum: “Hitit Güneşi”nin altın kolları bozkırın koyu mor pusunu deliyor; ekin tarlalarının, suyu cılız akan derelerin, yol kıyılarına kümelenmiş ağaçların, koyunlarına kaval üfleyen çobanların üstüne düşüyordu. Kağnıların önündekiler, bildiğimiz kara camış değil, sanki yüzleri ay parçası Hitit tanrıları idi.” (s. 46)

“Kişiliği cıvıklardan, sözü sulandıranlardan, içtenliği sindiremeyenlerden, iki yüzlülerden tiksiniş onlardan uzak durmayı büyük ölçüde Dursun Bey'den öğrenmiştim. Çorum'da yılışık kişilere “ıslak tuman” dendiğini onun ağzından duymuştum. O zamanların Çorum'unda da “ıslak tuman”dan geçilmiyordu. Dursun Bey, içinde yetiştiği halkın geleneksel değerlerine düşünsel bağlamda önem veriyordu. Yaşam felsefesinin kaynağı, insanımızın bu görünmez erdemleriydi.” (s. 112)

“Çorum’un tozsuz topraksız bir günüydü. Güneş, tertemiz bir bahar göğünde parlıyordu. O akşamüzeri rüzgâr da çıkmadı.” (s. 113)

“Çorum’da az rastlanan günlük güneşlik bir öğle arası. Benim içimse tam tersi, karanlığın karanlığı. Uzaklardan üzüm şırası kokuları geliyordu. İçimden bir ses de, “Çık git,” dedi. Kitabı kapattım, kendimi sokağa attım. Sanki ayaklarım beni kendiliğinden onun geçeceği caddeye götürmüştü. Onu evine götürdüğüm aralıktan geçerek parka yürüdüm. Lisenin önünden Saat Kulesi’ne inen sağ tarafı villalı yolda yalnız başıma yürümeyi çok severdim. Yürürken soluğu gürleştiren serin bir yel esirdi karşıdan. Saat Kulesi’ni dolanıp geri döndüm. Eski halkevinin yanından yukarıya doğru yürüyordum ki, Filiz’le karşılaşmayayım mı!..” (s. 117)

“Nikâh dönüşü, merdiven tahtaları fırçalanmış çift kapılı evden içeriye adımımı atınca Çorum’un hayatına da girmiş oluyordum. Benim için yeni bir dönem başlıyordu. Günler geçtikçe, iki yıldır ekmeğini yiyip suyunu içtiğim Çorum’u insanıyla tanıyamadığımı anlıyordum. Kadın, erkek, yeni karşılaştığım her kişi bana ilginç görünüyordu. Hele Çorum kadınlarının sözcükleri bastıra bastıra konuşmalarını şiir gibi dinliyordum. Kaç göç bilmiyorlardı. Oldukları gibiydiler. Dolaylı, dolaysız sorularla beni tanımaya çalışıyorlardı. Kısa yanıtlarımdan hoşlanıyorlardı. Ben de onlara hayranlık duyuyordum. Çorumlu yabancıya yakın davranıyordu ama onunla yüz göz olmuyordu. Çorum’da aile geleneği yasaların üstündeydi... Çocuklar yaşlarına göre olgundular. Onlardan bir iş yapmaları istendiğinde, hemen yerlerinden fırlıyor, söyleneni ekspres hızıyla yerine getiriyorlardı. Çocuğa duyulan sevgi, yapay söz ya da davranışlarla değil, bakışla, onun yaptıkları değerlendirilerek gösteriliyordu. Çocuklarını abartılı sevgilerle şımartanlara rastlamıyordum. Okşamaları parmaklarında değildi, gözlerindeydi.” (s. 139-140)

“Çorum’un kadınları ak yüzlü, şimşir bedenlidirler. “Evin direği” onlardır. Kadının gözü erkeğinin üzerinden bir saniye eksik olmaz; erkek de bir işe başlarken önce onun gözünün içine bakar. Çorum, duygu tarihime, aile dayanışmasının simgesi olarak geçmiştir. Erkekleri orta boylu olup bedence dolgundurlar. Şımarık görünmemek için suratını asana rastlanırsa da, genellikle hep güleç yüzlüdürler. Şakalaşmaktan hoşlanırlar. Üç-beş metrekairelik çalışma yerini

tiyatroya çeviren dükkâncılar görürsünüz. Erkeklerin yüzü de kadınlarıninki gibi ak paktır. Öylesine ak paktır ki, başka yerlerin buğday benizlileri onların yanında “kara” kalır. Çorumluların “Çöplük” adını verdikleri sebze pazarında manavlık yapan bir Kara Lütfü vardı. Benden birkaç kat “ak” olan Kara Lütfü’nün yanında bana nasıl bir ad yakıştırılacağını merak eder dururdum.” (s. 141)

“O zamanlar, sarılıkta doktora gitmek kimsenin aklından geçmezdi. Çorum’da “Kaleli Ana”, sarılığın ocağıymış. O kesti mi, hastalık şıppadak geçermiş. “Kaleli Ana”, Çorum’un, adını eski bir kaleden alan Kale Mahallesi’nde, iki küçük odadan oluşan evinde oturuyordu... Kaleli Ana, seksenine yaklaşmış, suna boylu bir Anadolu yaşlısıydı. Hatırımızı sordu, bize içecekler sundu. “Bismillah!” deyip alınmda, iki kaşımın arasında bir yeri jiletle kesti. Kanı görünce “Senin kanın bile sararmış, ay yavrım, geçmişler olsun!” dedi. Anadolu kadını gizli konuşur da gizlilik nedir bilmez; kayınvalideme döndü, sözde yavaş konuştu; oysa ne söylediyse duydum: “Bunun ganı bek sulu, Raifem, bilmiyom ya, inşallah olur,” diye bizi uğurladı.” (s. 210)

“Kadınlar evlerin gizli filozoflarıdır. Filiz’in, yıllar sonra taklidini yaparak canlandırdığı bu filozoflardan (!) biri, benim duymamı istememiş, “Bunun çaresi var ya, bilmem sen yapabilerin mi?” demişti ona. Çareyi söylerken Filiz’in güzel gözlerinde umut ışıkları kim bilir nasıl parlamıştı! “Gardeşim, gusura galma emme, gocana kendi bilmeden eşşain südüğünü içirecan...” Eşeğin sidiğini nasıl içireceğini de anlatmış: “Südüğü gayfeye gat; heç bilmez! İçip bitirince içtiğinin eşşek südüğü olduğunu söyle. Tiksinip bulanacak gibi olunca o tiksintiyle sarılık yapan yollar açılacak...” (s. 211)

“Bozkır gibi içinden donanımlı Çorum insanı, çocuk yaşta da olsa duygusunu tez açığa vurmaz, bir şeyler sezmek için onun bakışlarında anlam aramalısınız.” (s. 300)

“Kentin garibanı Tıkı’nın sesi geliyordu uzaklardan. Yazları sokaklarda dolaşır, kışları hapisanede geçirirdi. Çorum’un kendi halinde kabadayısı, “Tıkı” idi. Önüne gelenden para istemez, verileni de geri çevirmezdi. Birine kızıp ona güç yetiremeyince kendine ederdi edeceğini...Yaz kış açık göğsünü jiletler, mintanının önünü göbeğine kadar açıp kuruyan kandan simsiyah olmuş göğsündeki yara oluklarını göstererek kentin uzun caddesinde kahramanlık turu atardı.” (s. 316)

Eş Ağıldı/Gömüt Taşında Söylemeler

Adnan Binyazar, eşi Filiz'i kaybetmenin yarattığı acıyı, hüznü ve yalnızlığı sadece *Ölümün Gölgesi Yok*'ta anlatmakla yetinmez hikâyelerinde de yeri geldikçe ondan bahseder, eşini her vesileyle hatırlar. Yazar, 5 Ekim 1990'da henüz 49 yaşındayken vefat eden Filiz Binyazar'ın kaybının yarattığı acı çok taze iken bütün yaşadıklarını ve hissettiklerini şair Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya anlatır. Dağlarca, bu sonu trajik biten aşk öyküsünden çok etkilenir ve kısa bir süre içinde *Eş Ağıldı / Gömüt Taşında Söylemeler* adıyla bir ağıt/şiir yazar. Temmuz 1991 tarihli şiiri Adnan Binyazar, *Masalını Yitiren Dev*'in başına alır. Şiirin tamamı şöyledir:

“O Çorum'da doğmuş Hititli bir kız

Ben Hititli bir genç

Sevgimizi kıskanan ölüm

Bütün ölümlerden iğrenç

Gömüldü ya Çorum toprakları hep açar

Nice çiçekleriyle onu

Ben gece gündüz sevgisini açarım

Yadsırım ölüm denen sonu

Hitit karanlıklarında

Sesin gecemizi aydınlık ederdi

Sanki güzelliğin:

“Sen beni benden çok yaşayacaksın” derdi.

Karımı çok sevdim ben binlerce yıl

Seviyorum da

İşte gece bir gündüz bir çiçek
Hitit yeli evliliğimizi büyütür Çorum'da.

Ne yazar deme karısı ölmüş de
Acısından dev olmuştur işte:
Gök ağzında leblebi
Bakışları Hitit elleri Çorum

Yazar yüreğine Adnan - Binyazar” (Masalını Yitiren Dev, 2013: 19)

Filiz Binyazar'ın anısına yazılan bu şiir, merhumeyi Çorum ve Hitit uygarlığı atmosferinde bu iki önemli tarihî, coğrafi ve kültürel unsurla öreerek bütüncül bir yapı içinde anlatmasıyla dikkat çekicidir.

Filiz Hanım doğduğu ve büyüdüğü topraklara cansız bedeniyle dönerken onun yüreklerde yarattığı kavurucu acı edebî metinlere, sanata dönüşmüştür. Böylece Filiz Binyazar sayesinde doğup büyüdüğü ve manen yaşamakta olduğu Çorum da ölümsüzleşmiştir. Sanatın gücü kişi, yer ve zamanı belli bir form içinde dondurmuş ve kalıcı kılmıştır. *Ölümün Gölgesi Yok* ve *Eş Ağıdı / Gömüt Taşında Söylemeler* sayesinde Filiz Binyazar da Çorum da edebiyatın ölümsüzlüğü içindeki yerlerini almışlardır.

MERAL ÇELEN (d. 1934)

Anılar, yaşantılardan geriye kalan kişisel tarih izleridir. Geçmişten bugüne gelindiğinde her şey hatırlanmaz. Hafıza bir elemeye tabi tutarak kendince en etkileyici olanları biriktirir. Mutluluk ve hüznün anları çok daha fazla akıllarda kalır. Ancak bakış açısı ve kişisellik anıları değişken kılar. Aynı olayı yaşayan kaç kişi varsa o kadar anlatım ve bakış açısı vardır. Hatta birinin hiç önemsemeyip atladığı bir detayı, bir diğeri önemli bulup bütün ayrıntılarıyla ön plana çıkarabilir. Değişmez olan ise anıların renkli üsluplarıyla her dönemde okur bulabildiğidir. Sözden yazıya geçtiğinde anı, bir tür olarak diğer edebî türler içinde yerini alır. Anı türü otobiyografi, günlük, tarih gibi bazı türlerle benzerlik gösterir, ama en çok otobiyografi ile karıştırılır, karşılaştırılır. Aralarındaki fark, otobiyografinin merkezinde anlatıcının kendi varlığı varken anının, çevre ve devir etrafında şekillenmesidir. Yazar bakışlarını kendi içine değil, etrafına yöneltir.

Anı, Batı edebiyatının oldukça yaygın türlerinden biridir. Özellikle Rönesans ile birlikte çok sayıda sanat, bilim ve siyaset insanı anılarını kaleme alarak kitaplaştırmıştır. En eski örnekler arasında Antik Yunan edebiyatında Ksenophon (M.Ö. 427-355), Fransız edebiyatında Saint-Simon (1675-1755), Rousseau (1712-1778), Chateaubriand (1767-1848), Türk edebiyatında Babür Şah (1488-1530) tarafından yazılan hatırat eserleri sayılabilir. Türk edebiyatında diğer birçok tür gibi anı türünün yaygınlaşması da Tanzimat ile birlikte olmuştur. Gazete ve dergilerin de etkisiyle Türk aydınları anılarını sayfalara taşımışlardır. Muallim Naci (1850-1893)'nin *Ömer'in Çocukluğu*, Ahmet İhsan Tokgöz (1868-1942)'ün *Matbuat Hatıralarım*, Halit Ziya Uşaklıgil (1866-1945)'in *Kırk Yıl*, Halide Edip Adıvar (1884-1964)'ın *Mor Salkımlı Ev*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)'nin *Anamın Kitabı* anı türüyle ilgili olarak ilk akla gelenler arasındadır.

Özellikle edebî çevrelerden kişilerin yazdığı anılar, şair ve yazarların bilinmeyen pek çok yönünün ortaya çıkmasına zemin sağlar. Edebiyat tarihlerine girmemiş yönleriyle kalem erbaplarını tanımak hem keyifli hem de bilgilendirici olabilir. Anlatılan detaylar sayesinde edebiyat dünyasının tek boyutlu olarak tanıdığı isimler, ete kemiğe bürünerek insanî bir kimliğe kavuşurlar. Bütün zayıf ve güçlü yönlerini tanımak bir sanatçıyı anlamak açısından oldukça faydalı bir eylemdir. Edebî çevreler ve şahısları tanıma yollarından biri o çevrelerde, söz konusu isimlerle birlikte zaman geçirmiş kişiler aracılığıyla mümkündür. Anı yazarları bazen edebî kimliğe sahip olmasalar da, anlattıkları aracılığıyla edebiyat âlemine dâhil olurlar. Elbette bu durum, edebiyata yakın duran bütün sanat dalları için geçerlidir.

Sanatçıların yanı sıra onların arkadaş, eş, çocuk kısacası, yakın çevresinde bulunan kişilerin gözlem ve tespitlerini okurla paylaşarak anılarını yazmaları dikkate değer çalışmalardır, böylece olayların ikinci dereceden tanıkları olarak büyük bir görevi yerine getirmiş olurlar. Behçet Necatigil'in kızı Ayşe Sarısayın (1957-)’ın *Çok Şey Yarım Hâlâ*, Mina Urgan (1915-2000)’ın *Bir Dinozor’un Anıları* adlı anı kitapları bu kategoride düşünülebilir. İşte bu sorumluluğun bilinciyle hareket eden isimlerden biri de Aziz Nesin’in eşi Meral Çelen’dir.

Meral Çelen kimdir? Meral Çelen, 1934 yılında Diyarbakır’da doğdu. Annesi doğma büyüme İstanbul, Kadıköylü’dür. Büyükbabasının soyu Bolu’nun Banaz köyüne uzanmakta olup sarayda aşçılık yapmıştır. Anneannesi Amasya Çerkezlerindedir. Babasının kökenleri ise Nevşehir’in Nar kazasına dayanmaktadır. Bıyıkoğulları denilen sülaledendir. Meral Çelen, öğretmenlik yapan babası Zeki Çelen’in görevi gereği Anadolu’nun hemen her yerini dolaştı. İlkokul “birinci sınıfı Sivas’ta, ikinci sınıfı Nazilli’de, üçüncü sınıfı İstanbul’da, dördüncü sınıfı Karabük’te, beşinci sınıfıysa Taşköprü’de okudu.” (Günçikan, 2008: 26). Kastamonu Ortaokulunda ve Kastamonu Lisesinde öğrenim gördü. Liseye Zonguldak Çelikel Lisesinde devam etti ve (şimdiki adıyla) Çorum (Atatürk) Lisesinden mezun oldu. İstanbul’a giderek *Akbaba* dergisinde sekreter olarak çalışmaya başladı. Aynı dergide çalışan ve yazıları yayımlanan Aziz Nesin ile evlendi. Varlık ve bazı başka yayınevlerinde düzeltmen olarak çalıştı. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde okudu.

Varlık, *Düşün* ve *Karikatür* yayınevlerinde çalıştıktan sonra Keloğlan Yayınevini kurarak çocuk kitapları yayımladı. Çamlıca Kız Lisesinde yedi yıl boyunca felsefe öğretmenliği yaptı. Tayini Adıyaman Lisesine çıktı, ancak böbrek yetmezliği sorunu nedeniyle gitmedi. İki kez evlenip ayrıldığı Aziz Nesin'den Ali ve Ahmet adlarında iki oğlu oldu.

Meral Çelen yazmaya şiirle başladı. İlk şiiri 16 yaşındayken *Mücadele* gazetesinde yayımlandı (Günçikan, 2008: 27). Kalem tecrübeleri hikâye ile devam eden Meral Çelen'in hikâyeleri, *Varlık* ve *Türk Dili* dergilerinde 1955 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. İlk hikâyesi *Varlık* dergisinin 1955 seçkisinde *Gece Nöbeti* adıyla yayımlandı. Yazdığı ilk hikâye ise *Fatma Hanım*'dır. 17 yaşındayken yazdığı bu hikâyeyi daha sonra *Fedim*, *Fadik*, *Fadime*, *Fatma* adıyla yayımlar. Hikâyeye yönelmesinde Yaşar Nabi Nayır'ın etkisi vardır. Aziz Nesin'in de eşini teşvik ettiği yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır. Aziz Nesin, 1 Temmuz 1963 tarihli mektubunda şöyle der: "...sen öyküyü boşladın. Bu yaz birkaç öykü yazmalısın. Bu akşam Ahmet Küflü'yleydik. O da neden öykü yazmadığımı sordu. Herkes de benim yüzümden sanıyor." (Nesin-Çelen, 1998: 43). Bir başka mektubunda da "Yaz Meral. Yazmak kurtuluştur." (Nesin-Çelen, 1998: 337) der. Meral Çelen'in hikâyenin yanı sıra yayımlanmış oyun, çeviri ve anıları da vardır. Yayınlarından bazıları şunlardır: İlk hikâye kitabı *Güllü Güzel* (Hikâyeler, 1961), çocuklar için hazırladığı Montepin'den *Ekmekçi Kadın* (1967), Victor Hugo'dan *Sefiller* (1967) ve Charles Dickens'tan *İki Şehrin Hikâyesi* (1968) kitap olarak yayımlanan eserlerindedir. TDK'nın *Türk Dili Dil ve Edebiyat* dergisinde *Bir Günbay Vardı* (1959), *Dağ Başında Bir Gelin* (1961), *Fedim Fadik Fadime Fatma* (1960), *Nine ile Torun ve Sisyphos* (1975) adlı hikâyeleri yayımlanmıştır. Aynı derginin öykü özel sayısında "Öykü Nedir? Öykü Anlayışınızı Anlatır mısınız?" (1975) başlıklı ankette konuyla ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Makale ve röportajları arasında ise *Refik Halit Karay'la Bir Konuşma* (*Zübük*, 16 Nisan 1962), Sanatçılarla Konuşmalar (Konuşan Mübeccel İzmirli, *Yelken*, 1965), *Tiyatro Topluluklarımız* (*Varlık*, 1968), *Fakir Baykurt* (*Yeni İnsan*, 1965) ve *Musahipzade / Sami Ayanoğlu* (*Varlık*, 1968) sayılabilir. *Varlık* dergisinin arşivi tarandığında Şubat 1959'dan Nisan 1979'a kadar olan dönemde, birkaçı röportaj, diğerleri hikâye olmak üzere yazarla ilgili toplam 30 yazıya rastlanır. Bu yazılardan biri *Güllü Güzel* kitabının yayımlanması üzerine Mehmet Seyda'nın

Meral Çelen ile gerçekleştirdiği 1 Temmuz 1961 tarihli röportajıdır. “Meral Çelen Anlatıyor” başlıklı röportajda Meral Çelen, kadın ve anne olmasının hikâyelerine nasıl yön verdiğini açıklar. İçe veya dışa dönük eserler kaleme alması ona göre, yaşantısındaki gelişmelerle ilgilidir. Kadın yazar olmanın ötesinde, toplumsal duyarlılığı nedeniyle kimi şikâyetleri bulunan bir aydın yazar olarak anılmayı tercih eder (Seyda, 1961: 7). Meral Çelen’in yayımlanan ilk kitabı olan *Güllü Güzel*’de toplam 11 hikâyeye vardır. Daha önce *Varlık* ve *Türk Dili*’nde yayımlanmış olan hikâyelerdir. Düşün Yayınevi tarafından yayımlanan kitabın sayfa sayısı 79’dur ve kapak tasarımı Sait Maden tarafından yapılmıştır (Çelen, 1961). Düşün Yayınevi, Aziz Nesin’e aittir ve uzun yıllar işleri Meral Çelen tarafından yürütülmüştür. Meral Çelen’in oğlu Ahmet Nesin tarafından *Aziz Nesin-Meral Çelen Mektuplaşmaları* adıyla mektupları 1998 yılında Düşün Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Mektuplar kitabı, Aziz Nesin’in 1955 yılında hapisten eşine yazdığı iki şiirle başlar. Nesin Vakfından 1988 yılında yazdığı bir mektupla biter. Karı koca arasındaki mektuplaşmalar uzun yıllara dayandığı ve bir gün okura ulaşacağı hiç hesaba katılmadan yazıldığı için birinci elden çok kıymetli kaynaklardır. Meral Çelen anılarında, yazdığı ancak yayımlamadığı bir romanından bahsetmektedir. İlâveten Çamlıca Kız Lisesindeki öğretmenlik yıllarının anılarını ayrı bir çalışma olarak kaleme alacağına dair detay bilgiler vardır. Telefon görüşmesi esnasında, kendisine öğretmenlik anıları ile yazdığı roman ve hikâyeleri yayımlayıp yayımlamayacağı sorulduğunda hepsini elden geçirmesi, toparlaması gerektiğini, ancak bunu henüz başaramadığını ifade etmiştir. Meral Çelen, yazı yazmayı çok ihmal ettiği özeleştirisinde bulunduktan sonra şöyle demiştir: “Yazı yazarsanız olaylara oyun, öykü, roman gibi bakıyorsunuz. Bu oyun olabilir mi, bu öykü ya da roman olabilir mi, diye düşünüyorsunuz hep.”

Meral Çelen, edebiyatın fonksiyonu üzerine düşüncelerini şöyle dile getirir: “Yazın’ın işlevi, önce topluma ışık tutmaktır elbet, buna hep inanmışımdır. Ama nasıl? Yeni Türkçe öğrenmiş ya da bozuk konuşan kişilerin ağzından anlatmakla, ‘yazın’ın gerçeğiyle yaşamın gerçeğini birbirine karıştırmakla, bölgesel deyim ve terimleri açıklığa kavuşturmadan kullanmakla bir yere varılabileceğini sanmıyorum. Çünkü yazının bir tek önemli gereci vardır: Dil.” (Çelen, 1975: 130-131). Toplumcu edebiyatı önemsemekle birlikte, özellikle köy enstitülerinden yetişen yazarların başlattığı köy edebiyatı çılgırını ve

bu kapsamda yöresel ağız özelliklerine abartılı bir biçimde yer veren dil anlayışlarını eleştiren Meral Çelen, bu tutumu “günün modası” olarak nitelendirir. Ona göre, önemli olan “insanın özünde ve her zaman geçerli olan gerçeği yakalamak”tır. Kalıcılık insani özdedir, aslolan onu bulup anlatmayı başarmaktır.

Yazarın bu çalışmanın konusu olan anıları, *Meral Çelen'in Anıları I-II* üst başlığıyla ilk kez 2008 yılında Nesin Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Meral Çelen, 2017 yılı itibarıyla Ören/Burhaniye’de hayatını sürdürmektedir. Kendisiyle gerçekleştirdiğimiz telefon görüşmelerinde sorularımıza cevap verme nezaketini göstererek çalışmamıza katkıda bulunmuştur, Meral Hanım’a teşekkür zevkli bir borçtur.

Meral Çelen’in Anılarında Yer Alan Edebî Şahsiyetler ve Çevreler: İki ciltten oluşan Meral Çelen’in anılarının birinci cildinde “Çocukluk ve İlkgençlik Yıllarım” alt başlığıyla çocukluk ve gençlik anılarına yer verilmiştir. İkinci cilt, “Aziz Nesin’li Yıllar” alt başlığından da anlaşıldığı üzere daha çok Aziz Nesin ve edebî çevresiyle ilgilidir. Aileye ait ayrıntılar da elbette önemli bir yer tutmaktadır. Bu bildiride konuyla doğrudan bağlantılı olduğu için anıların ikinci cildinden istifade edilmiştir.

Aziz Nesin ile İstanbul’a gider gitmez *Akbaba* dergisinde tanışan Meral Çelen, iki kez evlenip boşanmalarına rağmen yaklaşık 40 yıl boyunca hayatının her aşamasında eşiyle birlikte. Anılarında Aziz Nesin ile ilgili önemli tarihleri şöyle dile getirir: “Temmuz ayının ilk haftaları, bizim yaşantımızda, garip bir şekilde önemli oluyor. 1955 yılının ilk temmuz haftasında Aziz’le tanışıyorum. Ve tam bir yıl sonra, altı temmuzda Aziz’le evleniyorum. 1995 yılının beş temmuzunda, yani kırk yıl sonra Aziz’i kaybediyorum.” (Çelen, 2008b: 75). Meral Çelen, Aziz Nesin’in hapse atıldığı 6-7 Eylül olayları zamanından itibaren sürekli eşi adına mücadele eder. Yine onun etkisi ve kendi edebî çalışmaları sayesinde çeşitli edebî çevrelerde bulunur, birçok kişiyle tanışır. Arkadaş, dost ya da ahabap kategorilerinde farklılaşan kişilerden bir bölümü, Türk kültür hayatının çok iyi bilinen simalarıdır. Bunların başında Yusuf Ziya Ortaç ve Yaşar Nabi Nayır sayılabilir. Meral Çelen, Çorum’dan İstanbul’a gelince doğruca *Akbaba* dergisine gider, çünkü daha

Çorum'da iken Yusuf Ziya ile mektuplaşmış ve ondan iş teklifi almıştır. Dolayısıyla onun edebî çevrelere dahil olduğu ilk yer *Akbaba*'dır. Orada Yusuf Ziya Ortaç'ın yanı sıra Aziz Nesin, Nehar Tüblek, Altan Erbulak, Oğuz Aral, Cemal Nadir gibi isimlerle karşılaşır. Yusuf Ziya Ortaç ile ilgili izlenimleri başlangıçta çok olumlu olsa da zamanla aralarındaki birtakım anlaşmazlıklar nedeniyle fikri değişir. Meral Çelen "Akbaba'da bundan böyle hizmetinize gerek kalmadığı için işinize son verilmiştir." (Çelen, 2008b: 44) yazılı bir mektupla işten kovulduğunu anlatır ve sebebini Aziz Nesin ile evlenmesine bağlar. Birikmiş parasını almak için Akbaba'ya gittiğinde Yusuf Ziya ile karşılaşır ve aralarında şu diyalog geçer:

"Akbaba'ya gelip Ahmet Koçer'in odasına giriyorum. Altı günlük işlemiş paramı istiyorum. Tam o sırada Yusuf Ziya Bey dışarı çıkıp beni görüyor.

-Ne işin var senin burda? diyor.

-Altı günlük işlemiş paramı almaya geldim, diyorum.

-Sen Don Kişot musun be? diyor bana. Ne yapacaksın bu koca İstanbul'da?

-Bu koca İstanbul'da tek işveren siz misiniz Ziya Bey? diyorum küçümseyerek.

-Ben sana Aziz Nesin'den uzak dur dememiş miydim?

-Bunlar beni ilgilendirir Ziya Bey!

-Tamam, tamam, diyor, sen tam bir Don Kişot'sun.

-Hiç sanmıyorum, diyorum, ben yel değirmenleriyle savaşmıyorum.

Öfkeyle odasına giriyor." (Çelen, 2008b: 49).

Bu tartışmadan sonra Aziz Nesin'in hapisşanede yazdığı yeni yazılarını *Akbaba*'ya göndermesi ve Meral Çelen'e, Yusuf Ziya ile arasını bozmaması yönünde telkinde bulunması sonuçsuz kalmaz,

çünkü Yusuf Ziya gelen yazıların hatırına kendisine çok farklı davranır. Yazar, durumu şöyle değerlendirir anılarında: “Bu ‘Monşer’li Babialı beylerinin asıl yüzünü, ilk Yusuf Ziya Ortaç’ta görüyorum. Akbaba’nın yazısız kalma tehlikesi, tam yüzseksen derece çark ettiriyor.” (Çelen, 2008b: 56). Nitekim Aziz Nesin’in gönderdiği yazıları görünce Yusuf Ziya Ortaç’ın yüzü aydınlanır, büyük bir heyecanla “Tamam, diyor, tamam Meralcim. İkiniz de harikasınız. Bana her hafta bu yazılardan getir, tamam mı kızım? Şimdi git, Ahmet Bey’i gör! Sana ikiyüz lira ödesin.” (Çelen, 2008b: 57) diyerek iltifat gösterir. Hatta bu sözlerine ilave olarak şu sözlerle desteğinin devam edeceği mesajını verir: “...şimdi sizin paraya ihtiyacınız vardır. Çocuklar falan. Daktilo edilecek bir kitap var. Ama dili çok eski. Onu hem bugünkü dile uyarla, hem de daktilo et. Ercüment Ekrem Talu’nun, *Meşhedi Aslan Peşinde* adlı kitabı. Onun için sana yetmişbeş lira vereceğim.” (Çelen, 2008b: 57). Konuşmanın devamında daktilosunun olmadığını söyleyen Meral Çelen’e *Akbaba*’daki daktilolardan birinin verilmesini emreder. Yüzüne bu kadar gülen ve ilgi gösteren Yusuf Ziya’nın kendisi çıktıktan sonra arkasından yine olumsuz konuştuğunu öğrenen Meral Çelen, “eski Babialı beyleri” demekle yetinir.

Akbaba’da çalışan karikatüristlerle dost olan yazar, onlar hakkındaki izlenimlerini şöyle anlatır:

Oğuz Aral:

“Oğuz Aral, karikatüristlerin en genç ve yeteneklisi, ama kendiyse en çok övüneni... O yalnız karikatür getiriyor Akbaba’ya. Arada bir uğruyor. Her seferinde de, “Harika bir karikatür çizdim!” diye geliyor... Oğuz Aral’ın sevdiği şeylerden biri de bilek güreşi yapmak. O uzun boyuyla orantılı, sıska ve uzun kolunu uzatıp:

-Kim benimle bilek güreşi yapacak? diye meydan okuyor.

Çok çocuksu ve çok yetenekli buluyorum Oğuz Aral’ı ve güzel bir dostluk başlıyor aramızda. (Çelen, 2008b: 16).

Nehar Tüblek:

“Nehar Tüblek, Akbaba’da sürekli çalışıyor ve Akbaba’nın sayfa düzenlerini ve gerekirse yazıların resimlerini yapıyor. Çok

efendi, çok kibar bir insan. Ne olursa olsun bu tavrını hiç bozmuyor.” (Çelen, 2008b: 16).

Altan Erbulak:

“Altan Erbulak da dışarıdan karikatür getirenlerden. Ama başka işlerle de uğraşiyor, dağınık. Rüzgar gibi gelip yine rüzgar gibi gidiyor.” (Çelen, 2008b: 16).

İlhan Selçuk:

“İlhan Selçuk, gerçekten en sevdiğim insanlardan biridir. Başkalarının başarılarını kıskanmayan, dürüst ve içten bir insan...” (Çelen, 2008b: 87).

Meral Çelen’in *Akbaba*’dan sonra çalıştığı diğer dergi *Varlık*’tır. Yazdığı bir hikâyeyi bitirip Varlık Yayınevine gider ve orada ilk kez Yaşar Nabi Nayır ile karşılaşır. Aralarındaki diyalog, Yaşar Nabi’yi tanıtmaya açısından önemlidir:

“Yaşar Beyin kapısını çalıp içeri giriyorum. O çok disiplinli Yaşar Bey, masasının başında oturuyor.

Kendimi tanıtıyorum. Hikâyemi veriyorum.

-İstanbul’da ne yapıyorsunuz? diye soruyor.

-Akbaba’da çalışıyordum, şimdi boştayım, diyorum, iş arıyorum.

-Bizim burda bir musahhihe ihtiyacımız var Meral Hanım, diyor, Tahsin Yücel de burda çalışıyor, aynı zamanda fakülteye gidiyor. Bizimle çalışır mısınız?

-Çok sevindiriyor diyorum.

-Akbaba’dan kaç para alıyordunuz?

-Yüzyetmiş lira.

-Ben size kesintisiz ikiyüz lira veririm!

-Çok teşekkür ederim, diyorum, işe ne zaman başlayabilirim?

-Hemen yarın sabah!" (Çelen, 2008b: 51).

Varlık Yayınevinde çalışma ortamından son derece memnun olan Meral Çelen, Yaşar Nabi Nayır'ı "çok kibar, çok sakin ve mesafeli bir adam. Aramızda hiçbir sorun yok" (Çelen, 2008b: 53) şeklinde tanımlar. O yıllarda, genç bir üniversite öğrencisi olan yazar Tahsin Yücel ile tanışır, Varlık'ta birlikte çalışırlar.

Meral Çelen, Varlık'ta çalışmaktan dolayı çok mutlu olduğunu anılarında şöyle dile getirir: "Günler gelip geçiyor. Varlık'taki işim, bir mucize gibi geliyor bana. Çünkü kitap okuyarak para kazanıyorum ve kendimi ağustosböceklerine benzetiyorum. İstedğim işi yapıyorum, üstelik para kazanıyorum.

Yaşar Nabi Bey, her ay çıkanlardan bize hediye ediyor. Her ay on kitap çıkıyor. Daha önce basılmış kitaplardan almak istersek, az bir parayla onları alabiliyoruz. Ordan, adresini verdiğim kardeşim Cevval'e bol bol çocuk kitapları gidiyor." (Çelen, 2008b: 66). Aziz Nesin'in nişanlısı olduğu için polislerin Varlık'a gelip Meral Çelen'i sormaları üzerine işten ayrılmak zorunda kalır. Yıllar sonra anılarını kaleme alırken Varlık'a veda edişini "1956 yılının onbeş ocağında Varlık'tan ayrılıyorum. Gerçekten büyük bir üzüntü duyuyorum. Çünkü işimi çok seviyordum. Hem okumadığım kitapları okumak, hem de para kazanmak. Bundan daha güzel bir şey olabilir mi?" (Çelen, 2008b: 68) şeklinde dile getirir. Varlık ve Yaşar Nabi Nayır, onun hatıralarında çok olumlu ve güzel izler bırakmıştır. Aziz Nesin ile bir tartışmaları esnasında "...benim ilk yazım Varlık'ta çıktı ve Yaşar Bey'e duyduğum saygı sonsuz... Ben, biraz adım varsa ona borçluyum!" (Çelen, 2008b: 323) diyerek Yaşar Nabi Nayır hakkındaki duygu ve düşüncelerini açıkça ifade eder. Hakikaten, Yaşar Nabi hayatındaki bütün çalkantılara rağmen Meral Çelen'e yardım elini uzatmaktan hiç çekinmez. Maddi manevi tüm desteğini daima hissettirir.

Anılarda yer bulan isimlerden Kemal Tahir, eşi Semiha ile birlikte anlatılır. Hatta önce Semiha Hanım'a dair kanaatlerini öğreniriz. Meral Çelen, "Semiha, hayatımda tanıdığım en yiğit kadınlardan biridir. İçerde çok yakını var... Her şeye rağmen çok neşeli ve bütün bu olanlara hiç aldırılmıyormuş gibi bir tavrı var. Kemal

Tahir'in daha kitapları basılmadığı için, Semiha dikiş dikerek evi geçindiriyor... Semiha çok saydığım, çok sevdiğim insanlardan biridir. O ölünceye kadar bu dostluk sürüyor..." (Çelen, 2008b: 61) şeklindeki anlatımıyla Semiha Hanım'ı anlatırken dönemin şartlarına da ışık tutar. Kemal Tahir'e dair birçok ayrıntıyı paylaşır. Meselâ; hiç çocuğu olmayan Kemal Tahir çocukları çok sever, çocuklar da onu. Nâzım Hikmet'in oğlu Memet, kendisine "dede" diye hitap eder, o da Memet gelince vermek için çekmecesinde sürekli çikolata, oyuncak, şekerleme gibi şeyler bulundurur. Meral ve Aziz Nesin'in oğullarıyla da arası çok iyidir, onların "Kemal Amcası" olur (Çelen, 2008b: 95). Bir diğer ayrıntı ise, Kemal Tahir ve Aziz Nesin'in ortaklaşa bir yayınevi kurma teşebbüsleridir. İki yazarın amacı, kitaplarını kolayca ve geciktirmeden yayımlamaktır (Çelen, 2008b: 78-79). Söz konusu yayınevi Düşün Yayınevidir. Aziz Nesin ve Kemal Tahir'in ev toplantılarında veya dışarıdaki içkili meclislerinde eşleri de yanlarındadır. Özellikle Meral Çelen'in çeşitli tartışmalara dahil olduğu, görüşünü ifade etmektен çekinmediği görülür. Aziz Nesin ise bu durumdan hiç hoşnut olmaz. Anılarda yer alan tartışmalardan biri mizah ve hiciv üzerinedir. Tartışmayı başlatan Meral Çelen'dir:

"Bir gece onlar tartışırken,

-Bilmem farkında mısınız? diyorum. Siz hayatın yalnız bir bölümüne bakıyorsunuz ve bütünü gözden kaçıyorsunuz.

-Bu, yazarla okur arasında yapılan gizli bir anlaşmadır, diyor Aziz. Okur da her şeyin komik olmadığını bilir ama güler. Çünkü daha hikâyeyi okumak için eline aldığıında, yazarın bakış açısını bilir.

-Ve tabii bunun için de güler, diyorum, çünkü kitabı gülmek için almıştır. Ama benim demek istediğim bu değil.

-Ne öyleyse? diyor Aziz.

-Tam bilmiyorum ama, diyorum, doğada komik bir şey yok. Doğa her konuda çok ciddi. Ben insanları hem doğa, hem de toplum içinde düşünüyorum ve mizah yapmak bana göre biraz zorlama olarak yeni bir dünya kurmak gibi geliyor. Yani diyelim ki bir evde, odalar genellikle dört köşe olur. Ama sizler, bunu hep beş ya da altı köşeli olarak düşünüyorsunuz ve olayları kendi normal akışından çıkarıp kendi istediğiniz biçimde yorumluyorsunuz.

-Gülmecenin asıl kaynağı yergidir, diyor Aziz.

-Evet, diyorum, bunun farkındayım. Ama bir insanın her olaya olumsuz yaklaşmasını da anlamıyorum. Bu da aynen, bütün olayların komik olmaması gibi bir şey... Yeriyecek olayların mutlaka övülecek yanları da vardır, işte sizin yaptığınız bu. Yalnızca çirkinlikleri ve yanlışları gösteriyorsunuz. Bütün gözden kaçıyor.” (Çelen, 2008b: 80). Bu diyalog, Meral Çelen’in sadece Aziz Nesin’in eşi sıfatını taşımadığı, meclisteki diğer isimler gibi bir entelektüel olduğunu açıkça belli eder. Nitekim, eşinin kendini sürekli baskı altında tutup ev hanımlığına indirgeme çabalarına dayanamayıp ondan ayrılır. Kendi olmayı, kimliğini özgürce gerçekleştirmeyi seçer. Aydın bir yazarın eşi olduğu halde yaşadığı bu sıkıntılar, onun kadın hakları konusunda özel bir hassasiyet geliştirmesine sebep olur. Çevresindeki kadınlara karşı ayrı bir dikkati vardır. Bu kadınlardan biri Nâzım Hikmet’in eşi Münevver Hanım’dır. Kemal Tahir’in evinde tanıştığı Münevver Hanım’dan kendisine Fransızca dersi vermesini ister ve bu vesileyle aralarında bir dostluk oluşur. Onu şöyle tarif eder: “Münevver Hanımı ilk kez görüyorum. Kırk yaşlarında, dünyanın en şirin, en sempatik, en güzel kadını. Burnunun üstünde hafif çiller var. Neşeli, kültürlü, akıllı... Üç dil biliyor: Fransızca, İtalyanca, İngilizce. Nâzım Hikmet’le de kardeş çocukları.” (Çelen, 2008b: 91). Münevver Hanım, oğlu Memet ile çok zor şartlarda yaşar. Peşlerinde sürekli polis vardır, düzenli bir işe girmesine mani olunur. Maddi-manevi sıkıntıları olduğu halde, Münevver Hanım hiç şikayetçi görünmez. Yalnız bir kez Meral Çelen ve Aziz Nesin’in yanında Nâzım Hikmet’e sitemini dile getirir. Münevver Hanım ve Memet’i yakından tanıyan ve onların çektikleri çilelere tanıklık eden Meral Çelen, genelde sanatçılar, özelde Nâzım Hikmet hakkında birtakım kanaatlere varır. Birincisi, büyük sanatçıların tarihe iyi baba olarak değil, iyi sanatçı olarak geçtikleri yönündedir. Ona göre “Askeri bir zafer kazanıldığında nasıl çok kan dökülüyorsa, bir büyük adam yetiştiğinde de, çevresinde daima kurbanlar oluyor.” (Çelen, 2008b: 169). Memet ve Münevver Hanım bu kurbanlardandır. Meral Çelen’in ikinci yargısı ise Nâzım Hikmet, Memet ve Münevver Hanım için birçok şiirler yazdı ve bunların hepsi edebiyata kaldı. “Nâzım duyduğu özlemleri dile getirdi. Bütün dünya da, Nâzım’ın bu özlemlerini konuşacak ve Münevver Hanım’la Memet’in çektiği sıkıntıları kimse bilmeyecek.” (Çelen, 2008b: 170). Meral Çelen ileriki yıllarda, eşi Aziz Nesin’le birlikte, Moskova’ya gittiğinde Nâzım Hikmet’in son eşi Vera’yı

evinde ziyaret etme imkanı bulur, fakat pek istekli davranmaz. Duygusal davranarak Münevver Hanım ve Memet'ten dolayı onu görmek bile istemez. Ancak Aziz Nesin'in ısrarlarıyla Vera ile görüşür. İzlenimleri hiç olumlu değildir. Vera ve Nâzım'ın son dönemi hakkında belli bir eleştirisi vardır. Moskova'da duyduklarıyla duygu ve düşünceleri iyice katılaştır. Görüşlerini şöyle özetler: "Vera'ya kızıyorum, çünkü o yalnızca Memet'in babasını almakla kalmıyor. Nâzım'ı da mutlu edemiyor. Moskova'da konuşulandan öğrendiğime göre, son derece şımarık ve Nâzım'ın büyüklüğünün farkına varmayan bir kadın. Nâzım'dan çok genç, geceleri gezmek istiyor. Nâzım'ın sağlığı bozuk, kalbi var. Bazen dışarı çıkıyorlar. Nâzım dans etmediği için Vera başkalarıyla dans ediyor. Nâzım oturup onu seyrediyor. Bir Türk koca olarak böyle bir olaya katlanması kolay değil. Bu yüzden aralarında kavga oluyor. Nâzım dışarı çıkmadığı zaman da, Vera tek başına çıkıyor ve bazen sabahlara kadar gelmiyor." (Çelen, 2008b: 302). Yazara göre, Vera olmasa Nâzım Hikmet daha çok yaşayabilir, daha çok şiir yazabilirdi. Öte yandan Nâzım Hikmet, oğlunu ihmal etmiştir ve hiçbir şey, yazılabilecek en büyük şiirler bile, bir çocuğun mutluluğunu feda etmeye değmez. Bu satırlarda, Meral Çelen, kendisinin de itiraf ettiği gibi, bir kadın ve anne olarak tamamen duygusal bir bakış açısı sergiler. Yine de yazdıkları önemlidir, en öznel anlatımlardan bile realiteye dair ipuçlarına rastlanabilir.

Meral Çelen'in anılarında geçen ve sözü edilebilecek bir diğer isim, Necip Fazıl Kısakürek'tir. Aziz Nesin'in edebî kimliği kadar, düşüncelerinden dolayı, siyasi kimliğinin de ön plana çıkması nedeniyle, anılarda bu tür konularla alakalı ayrıntılara da yer verilmiştir. İşte bu kapsamdaki bir tartışma vesilesiyle Meral Çelen, Necip Fazıl Kısakürek'ten söz açar ve düşünce ayrılığına rağmen insanların medeni çerçevenin dışına çıkmaması, vicdanlı davranması gerektiğini savunur. Necip Fazıl'ı olumlu bir örnek olarak gösterir. Kayda değer tespitler olduğu ve yaşantıya dayandığı için bu satırları aynen aktarmakta yarar vardır. Şöyle ki: "Necip Fazıl Kısakürek'le Aziz karşıt düşüncedeydiler, ama dosttular. Ve hatta Aziz, bir ara Büyük Doğu'da yazılar yazmıştı, hem de kendi adıyla. Necip Fazıl, Aziz'in tek satırına bile dokunmadı. Ama orda yazı yazan yalnız Aziz değildi. Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Oktay Akbal'ı da anımsıyorum.

Bazen Aziz'le uğrar, yazıyı verirdik ve Necip Fazıl da bizimle Kadıköy'e geçirdi. Onun da para sıkıntısı vardı, ama uşaklı hizmetçili lüks bir yaşamı vardı. Bir de yarış atları vardı Necip Fazıl'ın...

Bir gün Aziz'e,

-Azizcim, demişti, atlar çok para ediyor ama satmaya kıyamıyorum. Ee, bugün şu kadar paraya ihtiyacım var deyip butundan bir parça kesip satamıyorsun. Bu meretler bütün oldukları zaman bir işe yarıyorlar (Çelen, 2008b: 215). Aziz Nesin vesilesiyle edebî çevreleri yakından tanıma şansına sahip olan Meral Çelen, anılarını yazarak böylesi kıymetli ve önemli ayrıntıları paylaşmakla çok isabetli davranmıştır. Sırf bu anı bile yapılan işin özünü yansıtmaktadır. Benzer yaşam öyküleri, birlik ve beraberlik mesajı vermesi açısından gelecek nesillere mutlaka ulaştırılmayı hak etmektedir.

Meral Çelen'in anılarında Yaşar Kemal, Sabahattin Eyüboğlu, Adalet Cimcoz, Füreya Koral, Hüseyin Cahit Yalçın, Oya Baydar, Macit Gökberk, Cahit Tanyol, Sunullah Arısoy, Recep Küpçü, Kamil Koç, İ. Hakkı Baltacıoğlu, Zekeriya Sertel, Ataol Behramoğlu, Ruhi Su, Hıfzı Topuz ve İsmet Bozdağ gibi Türk kültür ve sanatının çeşitli sahalarında yetişmiş daha birçok şahsiyete yer verilmiştir. Elbette odak noktasında Aziz Nesin vardır. Bu bildirimde edebiyatla bağlantılı anılara, dolayısıyla edebî şahsiyet ve çevrelere öncelik verilmiştir. Bütünü oluşturan işlevinden dolayı Aziz Nesin'e ayrı bir bölüm ayrılmamıştır. Zaten o, doğal olarak Meral Çelen'in hemen bütün anlatımlarında tali veya asli unsur olarak geçmektedir.

Anı türünde yazılmış eserler, içlerinde özneliği barındırırlar. Yazar, dış dünyaya geçmiş zamanın ötesinden, kendi gözlükleriyle bakar. Tarafli ve yetersiz bir bakış açısı söz konudur. Duygu ve düşünceler ön plandadır. Bütün bu zaaflarına rağmen anı, okurların gözdesi olan bir türdür, çünkü çoğu bilinen, ünlü kişiler etrafında örülmüş olaylar her zaman dikkat çeker, ilgiyle okunur. Resmî yapıları gereği yalnızca belgelere dayandırılmış bilgiler anılar sayesinde renklenir, boyut kazanır. İnsani ayrıntılar okura her zaman ilginç geldiğinden önemli bilgilerin kalıcılığına hizmet ederler. Bütün bu gerekçeler bağlamında belirli bir döneme tanıklık etmiş kişilerin anıları önem kazanır. Tanıklar, bir kamera gibi etraflarında olup biteni izleyerek sonrasında bunları kâğıda döküp geleceğe taşınmasını

sağlarlar. Meral Çelen bu tanıklardan biridir. Yazar ve yayıncı Aziz Nesin'in eşi olan Meral Çelen, aynı zamanda edebî bir kimliktir. Yazdığı yazılar devrindeki dergilerde yayımlanmış, bunlardan bazıları kitaplaşmıştır. Aziz Nesin'in ölümünden sonra, onun hakkında yazılıp söylenenlerde gördüğü kimi yanlış ve saptırmalar nedeniyle Meral Çelen anılarını kaleme almaya karar vermiştir. İki cilt halinde yayımlanan anılarda, sadece Aziz Nesin değil, çevrelerinde bulunan çok sayıdaki sanat ve kültür insanının da ayrıntıları mevcuttur. Yusuf Ziya Ortaç, Yaşar Nabi Nayır, Kemal Tahir, Nâzım Hikmet adları sıklıkla geçenler arasında başı çekerler. Edebiyat dünyasına ait olumlu, olumsuz olaylar ve kişiler bilinmeyen birçok yönleriyle anlatılırlar.

Meral Çelen gördüklerini, duyduklarını ve özellikle yaşadıklarını tüm yönleriyle anlatmaktan çekinmez. Kullandığı dil ve üslup, Türkçeyi özenli kullanma taraftarı olduğunun izlerini taşır. Ona göre, edebiyatın temel malzemesi dildir. O, yöresel ağız özelliklerine boğulmuş bir Türkçeyle eserler meydana getirilmesine karşıdır. Kalıcılığı insana dair özün yakalanıp yansıtılmasında gören yazar, edebiyatta toplumsal faydayı öngörür. Türkçe, bütün edebî amaçların gerçekleştirilmesinde asıl gücü temsil eder. Bu yüzden günün modaları uğruna heba edilemez. Yeni Türkçe öğrenmiş ya da bozuk konuşan kişilerin ağızından, edebiyatın gerçeğiyle yaşamın gerçeğini birbirine karıştırmakla, bölgesel deyim ve terimleri açıklığa kavuşturmadan kullanmakla bir sonuca ulaşamaz.

Meral Çelen, yazar ve yayıncı olarak Babıâli'de çalıştığı için 1955 sonrası Türk basın ve yayın hayatını yakından izler. Aziz Nesin ile birlikte Bulgaristan, Romanya ve Rusya gibi ülkelere gerçekleştirdikleri seyahatleri ise onun geniş görüşlü olmasını sağlar. Gittiği ülkelerin kültürel atmosferi ile birlikte şair Recep Küpçü, Nâzım Hikmet'in eşi Vera gibi kişilerle tanışması tecrübe ve birikimlerini artırır. Nitekim Düşün Yayınevini tek başına idare edebilmesi, hatta Keloğlan Yayınevini kurarak tek başına çocuk kitapları yayımlaması gelişme düzeyini gösterir.

Meral Çelen, eşi Aziz Nesin de dâhil olmak üzere, anılarında yer verdiği bütün güçlü şahsiyetler arasında, ayrı bir şahsiyet halinde belirir. Aydın bir Türk kadını olarak kaybolmaz, aksine karakterini güçlü bir biçimde var eder. Bu kadar geniş bir zaman dilimini, bu

kadar çok ayrıntıyla ahenkli bir biçimde iki ciltlik bir esere dönüştürebilmesi edebî yeterliliğinin ispatıdır. Gölgede kalan kimliği, anıları sayesinde gün yüzüne çıkma şansını yakalamalıdır. Nitekim çalışmamızın amaçlarından biri de budur.

Meral Çelen'in Çorum Anıları: Meral Çelen 2008 yılında iki cilt halinde anılarını yayımlar. Birinci cilt *Çocukluk ve İlkgençlik Yıllarım*, ikinci cilt ise *Aziz Nesin'li Yıllar* adını taşımaktadır. Geniş bir zaman diliminde, farklı mekân ve şahsiyetlere yer verilen anılarda, mekânlardan biri Çorum'dur.

Meral Çelen'in anılarının yayımlanması üzerine, onu yakından tanıyan Çorumlu araştırmacılardan Atillâ Lâçin, *Çorum Haber* gazetesinin kültür ve sanat eki olan *Yazılıkaya*'ya bir dizi yazı yazar. Atillâ Lâçin, 9 Ocak 2009 tarihli 105. sayı ile 3 Nisan 2009 tarihli 110. sayı arasında toplam 6 sayı süren yorumlarında Meral Çelen'in anılarına ilaveler yapar, bazı düzeltmelerde bulunur. Nitekim Çorum'a ait anıların başlangıcının 1954 yılına tekabül ettiğini Atillâ Lâçin'den öğreniyoruz (Yazılıkaya, 23 Ocak 2009, S. 106, s. 4). Atillâ Lâçin'in kendi anılarını çok akıcı bir üslupla anlatması, ilginç bir durumun ortaya çıkmasına sebep olur. Aynı dönemde, aynı okulda öğrenci olmaları ve babalarının arkadaşlığı nedeniyle yakın bir çevre içinde yaşamaları anıları çok katmanlı hale getirir. Meral Çelen'in bakış açısıyla okura yansıyan anılar, Atillâ Lâçin'in anlattıklarıyla tamamlanır, boyut kazanır. Üstelik Çorum'un aynı dönemine dair anıları ikinci bir ismin kaleminden okuma fırsatı doğar.

Meral Çelen'in babası Zeki Bey, öğretmendir ve tayini Zonguldak'tan Çorum'a çıkar. Bunun üzerine aile, Zonguldak'tan Çorum'a taşınır. Yazarın şehre dair anlattığı ilk ayrıntılar şöyledir:

“Yeniden yeşillikler içinde bir şehre gelmişim ve doğrusu, Zonguldak'ın kirli karasından sonra burasını sevmiştim. İki yıldır yeşil yüzü görmüyordum ve bunu ne kadar özlediğimin hiç farkında değildim.

Babam, bahçe içinde güzel bir ev tutmuştu. Üç oda, bir sofa ve bir mutfağı vardı. Şimdiye kadar oturduğumuz evlerin hemen hemen en büyüğü, en güzelyidi. Mecitözü Mahallesinde, genellikle Alevilerin oturduğu bir yerdeydi. Ev sahibimiz de genç bir kızı olan yaşlı bir Alevi kadınıydı.

Evlerimiz ve bahçemiz bitişikti. Gerçi arada duvar vardı ama bir kapıyla birbirine bağlanmıştı. Çeşme bizim bahçedeydi ve orda oturan kiracıyla ev sahibimiz suyu bizden alıyorlardı.

Bir ev arayla İstanbullu bir aile daha vardı ki, karısından boşanan oğlu ve iki torunuyla oturan yaşlı bir kadındı. Kadının torunları İsmet ve Oya, Zuhâl yaşlarındaydı ve arkadaşlıklar.” (C.1, s. 395).

Annesinin, babasını kıskanması sonucunda çıkan bir tartışma sonrasında aile başka bir eve taşınır: “Ertesi gün ev arıyor annem. Buraya çok yakın, sokağın köşesinde, iki katlı bir ev buluyor. Bahçesiz. Alt katta yalnız giriş, bir odunluk ve tuvalet var... Üst katta bir sofa, iki oda...

Ama bir sorun var. Zehirlenen bir çoban yavrusu köpeğini mahallenin çocukları bana getirmişti, o şimdi kocaman... Bizimle ve çocuklarla kovalamaca oynardı, o koca köpek ve çocuklar küçüklüğünden beri tanıdıkları için, Kurt’tan korkmazlardı...” (C.1, s. 415).

Meral Çelen’in anılarının satır aralarında yer alan Çorum’a dair diğer ayrıntıları şöyle sıralayabiliriz:

Çorum (Atatürk) Lisesi öğrencisi olan yazar, öğrencilerin kıyafetiyle ilgili bazı özelliklerden bahseder. Önlük giyilmesine ilave olarak öğrenciler kasket takarlar. Zonguldak’ta sadece erkekler için zorunludur. Çorum’da kız öğrenciler için de geçerli olan kasket uygulamasından başka, dikkat çeken bir diğer disiplin unsuru saçların kısacık kesilmesidir. Bu durum, okuldan ziyade öğretmenlerin belirlediği ölçüde uygulanır. Meral Çelen, Çorum’da kadın berberi (kuaförü) olmadığı için, saçlarını erkek berberine kestirir (C. 1, s. 396-397). Hatta saçları o kadar kısadır ki şapka taktığında erkek çocuğuna benzer. Önce saçlarını kestirmesini emreden okul müdürü, bu kez saçları fazla kısa olduğu için azarlar. Meral Çelen yıllar sonra okul müdürüyle ilgili olarak “Sevgili müdürümüz Mustafa Ünlü... Ne garip, hiç isim belleğim yoktur. En sevdiğim arkadaşlarımın adını unuturum. Ama Çorum Lisesi Müdürü Mustafa Ünlü’nün adını unutamadım...” (C. 1, s. 398).

Meral Çelen, liseden sonra üniversite eğitimi görmek ve çalışmak için İstanbul'a gider. Yusuf Ziya Ortaç ile yazışmaları sonucunda, doğrudan onun yanına gider ve *Akbaba* dergisinde çalışmaya başlar. Derginin yazarlarından Aziz Nesin ile tanışan Meral Çelen, bir süre sonra mizah edebiyatının bu ünlü ismiyle evlenir. Hatta ayrılıp tekrar evlenirler. Her iki evlenme de ayrılıkla sonuçlanır. *Akşam* gazetesi tarafından yurt içinde bir gezi yapıp gözlemlerini yazma görevi verilen Aziz Nesin, eşinin ailesini ziyaret etme isteği üzerine onunla birlikte Çorum'a gelir. "Ben Çorum'a gitmek isteyince, Aziz de geziye Çorum'dan başlamaya karar verdi ve Çorum'a kadar bizimle geldi. Bir iki gün, çocukları anneme bırakarak Aziz'le gezdim. Özellikle Alacahöyük'teki ve Boğazköy'deki Hitit kalıntıları beni çok duygulandırdı. Hitit sarayının, yıkılan duvarlarından artakalan yerdeki planı, beni ta ilkçağlara kadar götürdü. Bu konuda çok şey bilen köylülerden biri, yerde kalan planda odaları göstererek bilgi veriyordu:

-Burası taht salonu. Burası yatak odası. Burası banyo... Beni asıl duygulandıran, köyde kurulan küçük müzeydi. Belli bir eğitimden geçmemiş basit bir köylünün, elinde bulunan resimlere bakarak toprak altından kırılmış olarak çıkan çanak çömlekleri birbirine yapııştırarak, müzeye koymaları olacak iş değildi. Bu işler yalnız okuyup yazmakla olmuyor. Anadolu insanının o kendine özgü kültürünü özümsemek gerekir!" (C. 2, s. 159).

Aziz Nesin'in yurt gezisine devam etmek üzere Çorum'dan ayrılmasından sonra Meral Çelen bir müddet daha çocuklarıyla birlikte Çorum'da kalır. Tanıdıklarıyla görüşür, kardeşinin sünnet töreninde bulunur. Çorum'daki günlerinden birine ait olan bir anısı devrin Pazar yerini ve halkını göstermesi açısından önemlidir:

"Çorum pazarında gördüğüm bir kilim hâlâ düşlerime girer. Anadolu'da dolaştığım onca yıl, o kadar güzel bir kilim görmemiştim. Orta boy, harika bir kilimdi. Satan kadına,

-Ne kadar? diye sorduğumda,

-İkibuçuk, dedi.

Kadına öyle bir şaşkınlıkla baktım ki,

-Yani ikiyüzelli lira, dedi kadın.

O kadar param yoktu. Ne yazıkki kilimi alamadım.” (C. 2, s. 160)

Meral Çelen hem çalışıp hem de üniversite öğrenimi görmek üzere gittiği İstanbul’da Aziz Nesin ile tanışıp evlenince oraya yerleşir. Sonraki yıllarda Çorum ile bağlantısı ailesi nedeniyle devam eder. Anılarında Çorum’a dair ayrıntılar, lise yılları ve eşiyle ziyaretleri dışında çok sınırlı kalır. Annesi, kardeşi gibi aile bireyleri ve tanıdıkların İstanbul’a geliş gidişleri vesilesiyle Çorum’un adı geçer.

Meral Çelen, Çorumlu değildir, ancak babasının öğretmenlik görevi onu ve ailesini Çorum’a bağlar. Çorum ona, hayat boyu hatırlayacağı dostlar kazandırır.

SEVİNÇ ÇOKUM (d. 1943)

Sevinç Çokum, 25 Ağustos 1943'te İstanbul'da doğdu. Beşiktaş Kız Lisesi'ni, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi, ayrıca Umumi Sosyoloji dalında öğrenim gördü. Ortaöğrenimi sırasında İstanbul Radyosu çocuk korusu programlarına katıldı. Özel keman dersleri alarak A. Kavafyan yönetimindeki İstanbul Amatör Senfoni Orkestrası ikinci kemanlarında çaldı. Acıbadem Özel Anadolu Lisesinde Türkçe-edebiyat öğretmenliği yaptı. Kültür Bakanlığı bünyesinde yayın komisyonlarında görev aldı. İlk öyküleri *Hisar*'da dikkati çeken yazarın sonraki dönem yazdıkları, *Türk Edebiyatı*, *Gösteri*, *Varlık* dergilerinde ve *Dünya Kitap*'ta neşredildi.

Kuşaklara yön veren bir öykü çabası olan Çokum, genellikle İstanbul'u işlemekle beraber Anadolu coğrafyasını da hikayelerine kattı. Öykü türü yanında romana geçerek, tarihimizle bağlar kuran örneklerden sonra tanıklık ettiği zaman dilimlerinde yoğunlaştı. Ortaya attığı Abukizm adlı “ters doğru” felsefesiyle, klasik anlayış ve teknikleri kırmağa çalıştı. Kırım Savaşı sırasında Kırimlı bir ailenin var olma direncini anlatan romanı *Hilal Görününce*, kurgusu, evrensele uzanan çizgileri, karakterleriyle büyük ilgi topladı. Romanın ufkunu daha da genişleten Çokum, iddialı zenginlikler, farklılıklar ortaya koydu. Gözlem ve yaşantılarıyla, çevresinden dinlediklerine dayalı 27 Mayıs 1960 darbesini konu aldığı *Karanlığa Direnen Yıldız*'ın önemli bir roman olduğu vurgulandı. Güneydoğu'nun kendi dedelerine ait yaşanmış bir öyküsünden yola çıkarak yazdığı *Lacivert Taşı* “büyümlü gerçeklik” çizgisinde insanî değerlerle örülmüş yeni, parlak sayfalar sundu okura. *Deli Zamanlar*, *Tren Burdan Geçmiyor*, *Arada Kalmış Tebessüm*, *Çok Yapraklı İlişkiler*, *Kırmalı Etekler*, iç hesaplaşmalara, cesur eleştirilere yer veren, ironik bakışın öne geçtiği eserleridir.

Çeviriler: *Deli Zamanlar* romanı, Arapça olarak Mısır'da, daha sonra Hintçeye çevrilerek Hindistan'da ve Gürcü dilinde Gürcistan'da yayımlandı. *Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi*, -Moderne Turkse Verhalen-

Hollanda’da, *Denizin Dalgası Saçların*, -Racconti dell’Anatolia-İtalya’da, *Tarlabaşı’nda Sabah Oluyor* -İstanbul in Women’s Short Stories- İngiltere’de seçkilere girdi.

Öyküleri: *Eğik Ağaçlar, Bölüşmek, Makina, Derin Yara*. (Bu kitaplar, *Bir Eski Sokak Sesi, Evlerinin Önü, Onlardan Kalan* adlarıyla yeniden neşredildi.) *Rozalya Ana* (TYB Armağanı-1993), *Beyaz Bir Kıyı, Gece Kuşu Uzun Öter, Al Çiçeğin Moru*.

Romanları: *Zor, Bizim Diyar, Hilal Görününce* (Millî Kültür Vakfı ve TYB Armağanı-1984), *Ağustos Başağı, Çırpıntılar, Karanlığa Direnen Yıldız, Deli Zamanlar* (Karaman 723. Dil Bayramı Armağanı-2000), *Gülyüzlüm, Gece Rüzgârları, Tren Burdan Geçmiyor, Arada Kalmış Tebessüm, Lacivert Taşı, Çok Yapraklı İlişkiler, Kırmalı Etekler, Gözyaşı Çeşmesi*.

Hitit Üniversitesinin konuğu olarak konferans vermek üzere Çorum’a gelen Sevinç Çokum, İstanbul’a döndükten sonra Çorum izlenimlerini dile getiren samimi, içten ve güçlü tespitlerle dolu bir yazı kaleme alır. Sevinç Çokum’un Çorum’u ziyareti sonrasında yazdığı bu yazının tam metni şöyledir:

İçimde İz Bırakan Şehir – Çorum

Hitit Üniversitesinde Bir Söyleşi Dolayısıyla 7 Nisan 2014 Pazartesi günü bana hep ücra şehirlerimizden biri gibi gelen Çorum’daydım. Oğlum ve aynı zamanda asistanım olan Ali’yle zihnimde içe kapalı, biraz da küskün gibi şekillendirdiğim Çorum’a 6 Nisan gecesi uçakla giderken bu şehirden güçlü bağlarla ayrılacağım aklıma gelmezdi. Hitit Üniversitesi’nde öğrencilerle bir söyleşi yapmak üzere daha önceden İstanbul’da bir sempozyumda tanıştığım Doç. Dr. Meral Demiryürek’e söz vermiştim. Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı olan Meral Demiryürek, programı hayata geçirmek için aylardır özen ve titizlik göstererek beni de bilgilendiriyordu.

Aslında İç-orta Karadeniz Bölgesi’nin ili olan Çorum’u önceleri sadece ünlü leblebisi, romanımızın büyük ismi Kemal Tahir’in yattığı hapishane ve bir de kazı araştırma merkezi Alacahöyük’le bilirdim.

Oralara yolum hiç düşmemişti çünkü. 2010 yılında yayımlanan, Ankara, İstanbul, Yalova gibi illerde geçen *Arada Kalmış Tebessüm* romanımı yazarken, Hitit, Frigya medeniyetlerini merak edip kaynaklara bakmıştım biraz. Çorum'un Hititlerin başşehri olduğunu öğrenmiş, kişilere, görünüş ve ruh bakımından bir zenginlik katmak için eski çağ medeniyetlerinin sembollerine yer vermiştim. Romanın kahramanı ve anlatıcısı ressam Fedâ'nın soyadı Alaca'yı Çorum'un bir ilçesinin adından almıştım. Alaca ilçesinde bulunan Alacahöyük bölgesi, kazıların yapılmasıyla birlikte dünyaya sunulmuş bir bilgi hazinesiydi. Zaten Kızılırmak ve Yeşilırmak arasında yer alan Çorum ve Kızılırmak'ın hilal şeklindeki çizgisine denk gelen yerler, Hititlerden, Frigyalılara, Romalılardan Selçuklu ve Osmanlıya kadar eski medeniyetlere beşiklik etmişti. *Arada Kalmış Tebessüm* romanımda Hitit ve Frigya sembollerini kullanmamın şimdi sıradan bir rastlantı olmadığını düşünüyorum.

Çorum'un merkezinde tam da şehrin kalbinden geçen upuzun Gazi Caddesinde ve Osmanlı Saat Kulesi'nin çevresindeki yürüyüşümüz sırasında şehrin kendisine has özelliklerini fark edebiliyordum. Anadolu'nun çoğu illerinde karşılaştığım vefalı, ölçülü, iddiasız ve sade çizgiler burada da gözüme çalınıyordu. Cadde neredeyse uzaktan Saat Kulesi'nin adeta gözcülüğünde sürüp gidiyordu. İstanbul'da dev yapıların arasında yer yer kaybolmuş, ezilmiş geçmişin semtlerini, abidelerini düşündüm. Burada yeni yapılarla eskiler arasındaki savaşa rağmen yer yer aralardan kendini gösteren asıl mimariyi şimdilik fark edebiliyordunuz. Pencere özellikleriyle ev ustalıklarının örneklerine rastladığım gibi, eski kartpostallardan hayranlıkla seyrettiğim, iki katlı, enine doğru geliştirilmiş cumhuriyet yapılarından Çorum'da da yaşayanlar vardı.

İnsan ve mekân kaynaşmışlığının izleriydi galiba benim hissettiklerim. Özellikle Çorum'un, türleri çoğaltılmış leblebisinin, Osmancık pirinçlerinin satıldığı Ulu Cami çevresindeki dar sokaklara sıralı dükkânlar, eski İstanbul çarşılarına götürdü beni. Her tür esnafı bulabilirdiniz oralarda; terzisinden kundura tamircisine kadar. Köhnelik değil, hayır; orada zamanın sıvadığı bir renk hâkimdi. Kimbilir akşamdan sonra geç saatlerde el ayak çekilmeğe başlayınca nasıl rüyalı bir hale bürünürdü o sokaklar...

Nereye gitsek her yer İstanbul oluyor desem, belki haksızlık etmiş olacağım, ama Kâtipler Konağı'nda bir an kendimi çocukluğumun tahta merdivenli, beyaz duvarlı, nişli, avlulu evlerinden birinde bulur gibi oldum. İşlemeli örtüler, yüklükler, avluda anaç bir ayva ağacı İstanbul'dan önce çiçeğe durmuş. Masal ve gerçek karışımı her şey.

Bizde müze sevgisi ve ilgisi nedense gelişemedi; ayrıca eski değerleri korumak, eskileri korurken geçmişini anlamak fikri de öyle. O sebeple dış ülkelerde bir ressamın oturduğu çardağı ve kahve iskemlesini sahiplenen anlayışa da nedense henüz geçilmiş değil. Hitit Müzesinde şehre ve hatta genel olarak Anadolu'ya has kahvehaneyi, leblebici ve bakırcı dükkânlarını temsili olarak gördüğünüzde, ceketleri duvarda asılı işlerine koyulmuş cansız mankenlerle konuşasınız geliyor. Milattan öncesi kapacak, şu gün yapılmış gibi algıladığım Hitit işi gümüşlü, akikli takılar, evvelin savaş aletleri şaşkınlık veriyor insana.

Tabii dostlukla uzanan eller, kucaklaşmalar insanın en güzel resmini oluşturan hallerdir. O gün Hitit Üniversitesi Edebiyat Bölümünün konferans salonunda bir söyleşi yapmıştım; salon ağız ağıza doluydu. Bir kısım dinleyici ayaktaydı, bazıları açık kapının önüne ardına birikmişti. Meral Demiryürek'in tanıtıcı konuşmasından sonra söze girdim; galiba benim de en rahat konuşmamdı, daha çok gülmeyi gülümsemeyi amaçlayan. Genç yüzler içleri dolu, gerçekten dinlemeyi ve öğrenmeyi isteyen insanları yansıtıyordu, ilgileri ve söylemleri de aynı yoldaydı. Anadolu'nun ileri medeniyetlerle yoğrulmuş toprakları üzerinde "İşte güzel işler yapacak olan insanlar!" dedim kendi kendime. Belki birçok müzeler, birçok araştırma alanları, akademiler, bilim yuvaları kuracaklar onlar. Ve üretecekler...

Konuşmalarında dünün bugünün karşılaştırılması, popülerliğin gölgesinde direnen gerçek değerler gibi konulara girdim. Kendi hayatımdaki aykırılıkları, iniş çıkışları, kendime karşı eleştirilerimi... Güldüler zaman zaman. Söz gelimi " Bir şeyi anlatırken başka bir konuya geçiyor, neden sonra ona yeniden dönüyorsunuz. Bunu neden yapıyorsunuz?" şeklindeki soruya, "Ben de bilemiyorum. Sahi neden öyle oluyor acaba?" diye cevap verdiğim zaman da güldüler.

Sorular genellikle öykü ve romanlarımla ilgiliydi. Bunları, "beni etkileyen çevreler, desteklemiş olan isimler, Türkçeyi kullanışım,

birikimlerimi neye borçlu olduğum, anlatım tarzım, gözlem ve betimlemelerim, yaşanmışlıkların payı, karakterlerle isimlerinin bağlantısı, kitaplarımı yazarken herhangi bir plan yapıp yapmadığım, kendi yaşamımdan kesitler alıp almadığım, öteki sanatlarla olan ilgim, kitap adlarının tabiatla ilgili isimlere dayanmasının sebepleri ve eserlerde yer alan karakterlerin özellikleri, benim kişiliğimin yansıdığı noktalar” şeklinde sıralayabilirim.

Etkinliğin gerçekleşmesinde payı olan isimlere; başta Hitit Üniversitesinin değerli Rektörü Prof. Dr. Reha Metin Alkan'a, güler yüzleri, dostlukları ve ilgileriyle hatırlayacağım Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet Demiryürek'le edebiyata hayatın kendisini katarak hizmet eden eşi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Doç. Dr. Meral Demiryürek'e, ilgi ve çabalarıyla katkıda bulunan Halk Edebiyatı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. sevgili Atiye Nazlı'ya, Yrd. Doç. Dr. Elif Ayan Nizam'a, Öğretim Görevlisi Canan Uğurdağ'a, Okutman Burcu Özaydın'a, Öğretim Görevlisi Sevinç Ahundova'ya, Araştırma Görevlileri, Alperen Uluer Yaşar, Hasan İlkay Al, Ahmet Özhan Sucu'ya, Öğretim Üyesi Hiclal Demir'e, Hitit Müzesi Müdürü Önder İpek bey ve uzman yardımcılarına, Amasya-Merzifon Hava Limanı'ndan bizi karayoluyla Çorum'a, daha sonra Çorum'dan tekrar uçağa ulaştıran Mustafa Kahrıman'a sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Üniversitenin bu çalışmaları daha başka yazar konuklarıyla sürdürecektir olmalarından memnunluk duyuyorum.

Çorum ve Hitit Üniversitesinde yaşadığım o içten kaynaşma zihnime ve kalbime güzelden ve başarıdan yana çok şey bıraktı. Bundan böyle Hitit Üniversitesi için “O benim de gözde üniversitem!” diyebilirim.

MAHFİ EĞİLMEZ (d. 1950)

Mahfi Eğilmez 1950 yılında İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. Doktorasını Kamu Maliyesi dalında Gazi Üniversitesinde yaptı. Maliye müfettiş muavinliğiyle başladığı kamu hizmetinden, her aşamada görev yaptıktan sonra, hazine müsteşarı olarak ayrıldı. Özel sektörde çalıştı. Televizyon programları yaptı. İstanbul Bilgi Üniversitesinde dersler verdi.

Özel ilgi alanı olan Hititler ile ilgili çalışmalar yapan Mahfi Eğilmez'in bu kapsamda *Anitta'nın Laneti* adlı öyküleri 2001 yılında yayımlandı. Kitaptaki yer, ülke, kent adları, kraliçeler, prensler, soylular ve halktan kişilerin tamamen gerçek olduğu iddiasından bulunan Mahfi Eğilmez, bilgilerinin kaynağı olarak Hitit ve Hattuşa kazılarında elde edilen bulguları göstermektedir (Eğilmez, 2001: 7). Çorum Ortaköy'de gün yüzüne çıkarılan Şapinuva Hitit kentinin varlığıyla birlikte daha büyük bir zenginlik keşfedilmiş olmaktadır. Bütün bu tarihsel zenginliğine rağmen Hititlerin yeterince tanınıp tanıtılmadığından şikayetçi olan Eğilmez, Atatürk'le başlayan Hititlere ilginin artarak sürmesi gerektiğini düşünmektedir.

Mahfi Eğilmez, Hititlerle ilgili çalışmaları nedeniyle Çorum ili ve Boğazkale (Hattuşa) ilçesi fahri hemşehriliği ve Türkiye Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü muhabir üyeliğiyle onurlandırıldı. *Anitta'nın Laneti* sayesinde Hititler ve Çorum'a olan ilgi çok arttı, diyen yazar, 2008 yılında *Hattuşa'dan Kaçış* adlı öykü kitabını yayımladı. Bizzat bulunduğu Şapinuva kazıları sırasındaki izlenimlerini, gerçek ve kurguyla birleştirerek kaleme aldığı öykülerinde bir kez daha Hitit uygarlığına dikkat çekti.

Hititlerle ilgili kitapları: *Anitta'nın Laneti* (2001), *Hitit Ekonomisi* (2005), *Hattuşa'dan Kaçış* (2008).

Anitta'nın Laneti romanından bir bölüm:

“Hitit yasalarında kasıt ile ihmal olayının da ayrılması, kasten işlenen suçların daha ağır cezalandırılması söz konusuydu. Bu ayırımın, kişinin suç oluşturan eylemi başıyla (planlayarak) ya da eliyle (planlamayarak) işlemiş olmasına bakılarak yapılmasını hükme bağlıyordu yasalar.” (Eğilmez, 2001: 159).

Hattuşa 'dan Kaçış romanından bir bölüm:

“Şapinuva ile Hattuşa arası o zamanın koşullarında, yani at arabasıyla neredeyse bir gün sürüyor. Şafak zamanı çıktık yola. Önde at arabasında Kale Komutanı, iki yanında arabalı muhafızlar ve arkada bizim bulunduğumuz araba bir konvoy oluşturuyor. At arabası inanılmayacak derecede rahatsız bir taşıtmış. Her taşa denk gelişinde hoplayıp zıplamaktan içimiz dışımıza çıkıyor. Zaman zaman büyük karaağaç ormanlarının içinden geçiyoruz. Bana öyle şaşkın bakmayın. O zamanlar Karadeniz'den başlayıp Orta Anadolu'yu kapsayacak Ege'ye kadar uzanan karaağaç ormanlarıyla kaplıymış buralar. Yangınlar ve karakeçiler yok etmiş bu ormanları.” (Eğilmez, 2008: 84).

GAZANFER ERYÜKSEL (d. 1952)

Gazanfer Eryüksel, 8 Eylül 1952 İstanbul doğumludur. Pertevniyal Lisesi ve İTİA İktisat Maliye Bölümü mezunudur. İstanbul Belediyesi Konservatuvarı Türk Musikisi Bölümünde öğrenim gördü. İstanbul Radyosunda skeç yaptı.

İlk şiiri 1970 yılında *Yansıma* dergisinin “Günümüz Türk Şiiri Özel Sayısı”nda yayımlandı. 1986 yılında Avni Dilligil jüri özel ödülünü, 1994’te *Ahir Zaman Tangoları* adlı kitabıyla Arkadaş Z. Özger şiir ödülünü, 1996’da *Hep Çocuk Kalan* ile Dünya Kitap şiir ödülü ikinciliğini kazandı.

Gazanfer Eryüksel 1993 yılında Çorum’a yerleşip uzun yıllar burada yaşadı. Çorum basınında çeşitli yazıları yayımlanmaktadır.

Şiir Kitapları: *Ahir Zaman Tangoları* (1996), *Hep Çocuk Kalan* (1996), *Aşk Hiçlik ve Her Şey* (1997)

çöl kokusu

‘yeşil gözlü sarışın deniz’i
yürürken şiire durmak, kösedağ’ın
eteğinde. hanımeli kokan bahçeleri
arayarak... naz, niyaz işte...
o yaz.

komşu bahçelerden, kiraz
çalan çocukların telaşı
kır düşmüş saçlarımda

sevda ayaklı güzellemedir,
bahar.

ara sokakta bir konak
gencelmiş... avlusunda
yüzyılın humarı. perdelerin
dantelinden süzülen o keman sesi
kış'ı ısıtan nakış.

tava mayalı sı suratlı bir ay
peçesi bulut... “nar” uyaklı bir
mani nâr'ı harlayan. asmalarda üzüm
bağlarda taze pekmez kokusu
iki gözüm... güz...

mevsimler mevsimlere karıştı.
önce yaz, sonra bahar... güz
kış'ın ortasında kaymaklı ayva
tatlısı.

oyulup kum çekilen tarlalar, bozkırın
haritasız deniz gömütlüğü.
yazamadığım... ünlem! (2 Ocak 1996, Çorum)

(Eryüksel, 1997: 14)

BUKET UZUNER (d. 1955)

Buket Uzuner 3 Ekim 1955 tarihinde Ankara’da doğdu. Hacettepe Üniversitesi, Bergen Üniversitesi (Norveç) ve Michigan Üniversitesinde moleküler biyoloji ve çevre bilimi eğitimi aldı. Kuzey Sahra Afrika’sı, Kuzey Amerika, Kanada ve Avrupa’da uzun tren seyahatleri yapan ve yaşayan Buket Uzuner, gezgin, araştırmacı ve öğrenci olarak hayatını yurt dışında sürdürebilmek için kazandığı üniversite burslarına ek olarak, yaşadığı ülkelerde çocuk bakıcılığı, garsonluk, çevirmenlik, barmenlik ve aşçılık yaptı. Tam zamanlı yazar olabilmek için akademik yaşamına son verince sinema, turizm, reklam ve yabancı dil sektörlerinde çalıştı.

Romanları sekiz dile çevrilen Buket Uzuner 1996 yılında Iowa Üniversitesi (ABD) onur üyesi olmuş, 2004 yılında ODTÜ senatosu tarafından kendisine takdir belgesi verilmiştir.

Buket Uzuner 2015 yılında *Toprak* adıyla yayımladığı romanında, Çorum ve çevresini Hitit dönemine ait büyük bir tarihi eser kaçakçılığı bağlamında anlatır. Kaçakçılığı araştıran gazeteci Defne Kaman’ın ortadan kayboluşu ve sonrasındaki gelişmeler zengin bir olay örgüsü içinde yer alır. Günümüz Çorum’una dair ayrıntıların bolluğu sayesinde okur, bir yandan olayı takip ederken diğer yandan Çorum’un tarihi, coğrafyası, kültürü vb. hakkında bilgi sahibi olur. Çorum’u tanıyanlar için, ayrıntıların zihinde canlandırılması çok kolaydır, çünkü kimi kurgu unsurları dışında gerçeklik duygusu çok güçlü bir romandır *Toprak*. Romanın sonundaki “Teşekkür ve Bilgi” kısmında Buket Uzuner, *Toprak* romanını yazış sebebini ve kendisine yardımcı olan kişileri bütün ayrıntılarıyla dile getirir. “Her romanın asıl karakteri onun mekânıdır.” tespitinde bulunan Buket Uzuner, Çorum’u mekan olarak seçmesinde devrin valisinin büyük etkisi olduğunu yazar. Ayrıca müze müdürü Önder İpek, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Yüksel Kavukçu gibi kişilere yardımlarından dolayı teşekkür eder. Ayrıca romanı kaleme alırken yararlandığı kaynak eserleri bir liste halinde verir. Bütün bunlar gösteriyor ki *Toprak*

Çorum için özel olarak kurgulanmış farklı bir romandır. Adeta bir turist rehberi gibi fonksiyon üstlenir.

Toprak romanından Çorum ağzına özgü güzel örnekler içeren bir bölüm:

“Bu sırada ilk horoz ötmüştü.

“Amaan Defne! Zabah zabah gel heeri! Ecik oturalık dedik, nörüyon sen? E, ilimon ettin yüreğimi ama!” diye, birden abartıyla bağırmişti Karaca.

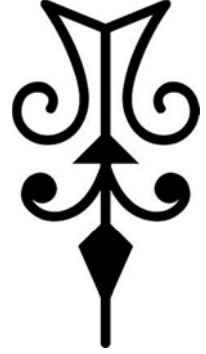
“Aaa, o ne be Karaca?”

“Neysen Defne, gel heeri şööle dingirde bakalım, bu işe ne diyon? Heeri senlen gündüz tahtalığış yarışak, gece sinembitti oynayak! Üsük oğlu Kemal’in tekne kazıntısı Karaca capcılık eder durur!”

“Haa hah ha! Ay Karaca sende neler varmış ya? Hah hah ha! Rahmetli Korkut Dedem duysaydı, şimdi kahkahalarıyla bütün Çorum’u uyandırırdı vallahi! Dur bakayım... Dur, bazı kelimeleri yakaladım ama... Tıpkı Kutadgu Bilig’i eski Türkçe metninden okurken duyduğum gibi, kelimeler tanıdık ama manayı kavramak için çalışmak gerek.” (Uzuner, 2015: 178-179).

Romandan Çorum Müzesi ile ilgili bir bölüm:

“Görenleri bir daha ziyarete gelmek için baştan çıkaran Çorum Müzesi’ni öğleden önce gezdiler. Müzede en çok çeken sergi, kuşkusuz, aslına birebir uygun olarak hazırlanmış planı ‘L’ şeklindeki bir mezardı. Üstü yarı açık bir kesit olarak sunulmuş mezarda, Hititler’den önceki dönemin yüksek kültürlerinden Hattiler’e ait bir iskelet ile dinî sembollerden geyik ve boğa heykelcikleri, güneş kursları, değerli süs eşyaları, takılar ve ölü yemeği için kurban edilerek mezar üstüne bırakılmış boğa başları bulunuyordu.” (Uzuner, 2015: 213).

II. BÖLÜM

ÇORUM'DA DOĞUP ÇORUM'U YAZANLAR

Türk edebiyatına kazandırılan eserlerle kalıcılığı yakalayan Çorum, kendi içinden çıkan şair ve yazarlar sayesinde bir başka açıdan daha varlık gösterir. Tarih boyunca çok sayıda sanatçının yetiştiği bu topraklar, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan yıllarda gittikçe artan bir hızla yeni isimler yetiştirir. Okul sayısındaki azlık, Çorumlu çocukların ya eğitimlerini daha birinci aşamada bitirmeleri ya da başka illere giderek devam etmeleri gibi bir seçimle karşı karşıya bırakır. Bu dönemlerde maddi imkânların yetersizliği nedeniyle okuyamayan, istediği hedefe ulaşana kadar eğitimini sürdüremeyen çok sayıda isim vardır. Cumhuriyet'in kazanımlarından biri olarak okul sayısının artarak eğitimin gelişmesi sayesinde Çorumlu çocuklar, gençler eğitimlerini çok daha kolay şartlarda gerçekleştirirler. Bu sebeple, geçmişten günümüze doğru geldikçe edebiyat çevrelerinde varlık gösteren Çorumlu şair ve yazarların sayısı gittikçe çoğalır. Ulusal düzeyde ün kazanan isimler görülür. “Koparan ile Sıklık arasına sıkışıp kalan” edebiyatseverler ise hiç yılmadan büyük bir azimle çalışmaya devam ederler. Türk edebiyatının atadamarlarından birini oluştururlar.

Çorumlu şair ve yazarlar arasında özellikle öğretmen kökenli olanların sayısının fazlalığı dikkat çekicidir. Eğitimci-yazar, eğitimci-şair olarak nitelendirebileceğimiz söz konusu isimler, büyük bir duyarlılıkla Çorum'a dair her konuyu etraflıca, bütün yönleriyle ele alırlar. Elbette, içlerinde mühendis, avukat, işadamı, memur gibi farklı meslek gruplarından isimler de vardır. Hepsinin ortak paydası, Çorum ve edebiyat sevgisi ile insana dair duyarlılıktır.

İleriki yıllarda bütün Çorumlu şair ve yazarları kapsayan bir isimler sözlüğü hazırlamak mümkündür. Bu çalışmada sadece belli sayıda Çorumlu şair ve yazara yer verilebilmiştir. II. Meşrutiyet'ten 1980 dönemine kadarki dönemden seçilmiş isimlerin ortak özellikleri Çorum'da doğmaları, eserlerinde Çorum'u anlatmaları ve en azından bir kitaplarının bulunmasıdır. Ayrıca edebî hüviyetlerinin ağır basması önemli görülmüştür. Bu çerçevede ele alınan şair ve yazarlar sırasıyla şunlardır: Halil Rıfat Arıncı (1898-1972), Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (1904-1992), Mazlum Kenan Köstekçi (1910-1936), Tayyar Kerman (1922-1999), Abdullah Ercan (1922-2011), İhsan Tombuş (1923-2009), Sermet Sami Uysal (1925-2016), Sait Maden (1931-2013), Orhan Çöplü (1931-1975), Ahmet Serin (1932-2017), Hayri Ucar (1933), Şükran Karabıyık (1935-2013), Ahmet Lütfi Kazancı (1936), İsmet Çenesiz (1936), Kazım Alkan (1938), Gürkan Coşkun (Komet) (1941), Mustafa Özçatalbaş (1941), Abdulkadir Ozulu (1941), Bahri Güven (1941), Muzaffer Gündoğar (1942), Paşa Çeten (1946-2007), Selahattin Koçak (Can Yoksul) (1947), Şükrü Gümüş (1948-1984), Ethem Erkoç (1950), Osman Çeviksoy (1952), Ayşe Çoban (1953-2006), Mahmut Tunaboş (1954-2002), Şahin Örgel (1960), Şahin Ertürk (1963), Halit Yıldırım (1968), Erdal Şahin (1969), Kenan Yaşar (1971).

HALİL RIFAT ARINCI (1898-1972)

Halil Rifat Arıncı 1898-1972 yılları arasında yaşadı. İskiliplidir. “Kendisine bölgede valilik yapan ve daha sonra sadrazam olan Halil Rifat Paşa’ya izafeten Halil Rifat adı verilmiştir.” (Arıkan, 2016: 105). Öğrenimine İskilip’te başladı. Daha sonra Ankara Muallim Mektebinde okudu. Burada henüz öğrenci iken 16 yaşında askere alındı. I. Dünya Savaşı’nda Irak Cephesinin Remadiye Bölgesi’nde savaşırken İngilizlere esir düştü. Basra üzerinden 1917’de diğer Türk esirleriyle birlikte sevk edilerek Hindistan’da Osmanlı Üsera Karargahı’na gönderildi. 1920 yılı Mart ayına kadar esir kampında kaldı. Deniz yoluyla gerçekleşen meşakkatli bir yolculuk sonunda İstanbul’a dönebildi. Hilafet ordularına katılmadı. İnebolu üzerinden İskilip’e döndü. Kurtuluş Savaşı’nda Millî Mücadeleye destek verdi. Mahalli organizasyon ve millî kuvvetlerin başarısı için bilfiil hizmet etti. Bu sebeple, kendisine, savaş bitiminde kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verildi.

İstiklal Savaşı sonrasında, Çorum ve ilçelerinde maarif memurluğu ve öğretmenlik yaptı. Çorum’un tarihi, jeolojisi, coğrafyası, yetişmiş şair ve edipleri konusunda ayrıntılı çalışmalarda bulundu.

1938 yılında Ankara’ya yerleşti. 1949 yılında emekliye ayrıldıktan sonra bütün vaktini yazma çalışmalarına ayırdı. Çeşitli gazetelere sosyal ve politik konularda yazılar hazırladı.

Hiciv tarzında çok sayıda şiiri vardır. Şiirlerinde Rifat Rami, Adsız Ozan, Rifat Kurdoğlu takma isimlerini kullandı (Arıncı, 1992: V-VI).

Kitapları: *Ülküç* (1934), *Ya Demokrasi Ya Ölüm* (1950), *Kıbrıs Destanı* (1964), *Avize* (1970), *Çorum ve Havalisi Şairleri* (1992).

Ülküç'ün başındaki “Tam yüz sene çalışıp çarpışmağa biz kal’abent bir canî gibi mahkûm olmalıyız.” sözü çok çarpıcı ve ibret doludur. Bu sözü Halil Rıfat Arıncı 1917 yılında Frangfort adlı vapurla Hürmüz Boğazı’nı aşarak esarete giderken yazmıştır.

Hindistan, Bellari’de esir iken yazdığı şiirlerden biri şöyledir:

Hürriyet İçin

Aydınlığım doğmasın mı? Zulmetleri boğmasın mı?

Ülkemizden kahbeliği evlatlarım kovmasın mı?

Ufku sardı feryadımız; yetişmedi imdadımız.

Daha birkaç yıl inleyecek kara bahtlı evlâdımız.

Aşkım yetim, bilgim yetim, ırkım yetim, fikrim yetim.

Nerde kaldın hürriyetim, hürriyetim, hürriyetim?

Ben bu zulme dayanamam, alkanlara boyanamam.

Zannetmeyin ey zalimler; uykudayım uyanamam.

Duracağım, duracağım; bir ideal kuracağım.

Unutmayın pek yakında zulmü sizden soracağım.

Aşkım yetim, bilgim yetim, ırkım yetim, fikrim yetim.

Nerde kaldın hürriyetim, hürriyetim, hürriyetim.

(Arıncı, 1934: 23)

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU (1904-1992)

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu 24 Ağustos 1904'te İstanbul'da doğdu. Aslen Çorumludur. Hıfzı Veldet'in büyük dedelerinden olan Veli Dede, bir gün Ulu Cami'de namaz kılariken birden ayağa kalkar ve "Ey cemaat, çabuk dışarı kaçın." diyerek herkesi dışarı çıkarır. Kendisi ise "Bize vuslat (Allah'a kavuşma) göründü." diyerek içeride kalır. Bu esnada büyük bir deprem olur ve diğer bazı yapılarla birlikte Ulu Cami yıkılır. Veli Dede cami yıkıntılarının altında kalarak can verir. İşte Velidedeoğlu soyadı bu efsaneye dayanmaktadır.

Hıfzı Veldet, babası Hüseyin Hüsnü Bey'in öğretmenlik görevi nedeniyle dokuz yaşına kadar İstanbul'da yaşadı. İlkokula İstanbul'da başladıktan iki yıl sonra Çorum'da Edeb Mektebi İbtidaisine (Edep İlkokulu) devam etti. Çocukluk yılları Çorum'da geçti. Başarılı bir öğrenci idi, bu sebeple sınıf atlayarak okudu. 1914 yılının Kasım ayında annesi Havva Halide Hanım çok genç yaşta vefat etti. Böylece daha 10 yaşındayken hayatının ilk büyük acısını yaşadı. Annesinin ölümünden sonra 1915 yılında, erkek kardeşi Fahri ile birlikte Yozgat Lisesi yatılı bölümüne gönderildi. Burada dört yıl öğrenim gördüler. Savaş yılları olduğundan büyük sıkıntılar yaşarlar; yiyecek, giyecek, yakıt bulamadıkları olur.

"Okulda ekmek siyah, kimi zaman çamur gibi çıkardı. Kabuklarını yiyebilirdik ancak. Onu da bulamayıp süpürge tohumu, hatta bir gün öğle ve akşam sadece haşlanmış kabak yediğimiz olmuştuk. Elektrik olmadığından, petrol lambalarıyla aydınlanırdık. Bir ara petrol de bulunmaz oldu. Gece etütlerinde, tenekeden yapılmış kandil içinde, hafif bir cızırtıyla yanan ve koku çıkaran haşhaş yağının ışığında ders çalışırdık. İki kişiye bir kandil verirlerdi.

Saç sobada odun yakarak ısınırdık. Odun bulunmadığı günler, elbirliği ile lüzumsuz kağıt, karton, kırık cetvel parçası gibi şeyler toplayarak sobayı doldurur, ateşler, onun saman alevinden farksız gürültülü yanışından, fizik olarak ısınmasak da, içimizi psikolojik bir

ısınma duygusuyla doldururduk.” (Velidedeoğlu, 1977: 82). Bu cümleler yaşadıkları kıtlığın özeti gibidir. Yozgat Lisesinin yatılı kısmının kapatılması üzerine lise öğrenimi için bir grup arkadaşıyla birlikte 1918-1919 eğitim-öğretim yılı sonunda Ankara Lisesine nakledildi. Okulda yaşadıkları birtakım problemlerden dolayı müdürü Milli Eğitim Bakanlığına ve TBMM'ye şikâyetleri herhangi bir sonuca ulaşmaz, aksine kendileri Konya Lisesine sürgün edilir. Burada yakalandığı zatürre hastalığını gerekçe göstererek tekrar Ankara Lisesine dönerse de 1921 yılı Ağustos başlarında düşmanın ilerleyişi nedeniyle Ankara'daki bazı devlet kurumları Kayseri'ye taşınır. Ankara Lisesi de Kayseri'de eğitim-öğretime devam eder. Hıfzı Veldet, Kayseri'de de sağlığı bozulunca Trabzon Lisesine geçişinin yapılmasını sağlar ve oradan mezun olur. Genç Kalemler ve Yeni Lisan hareketinin temsilcilerinden Ali Canip Yöntem, o yıllarda Trabzon Lisesi müdürüdür. Hıfzı Veldet'in okul hayatı ve sonrasında kendine yakın bulduğu isimlerdendir.

1922 yılında Trabzon Lisesini bitiren Hıfzı Veldet, 1925'te Ankara Hukuk Fakültesinde öğrenime başlar ve 1928'de de başarıyla tamamlar. Hıfzı Veldet, 1926 yılında evlendiği eşi Saime Hanım'la birlikte doktorasını yapmak üzere İsviçre'ye gider. Doktorasına ilaveten İtalya'da sertifika programına katılır. Yurda dönüşünde (1934) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine doçent, 1942 yılında profesör ve 1948'de de ordinaryüs profesör olarak atanır. 1974 yılında yasa gereği 70 yaşını doldurduğu için emekliye ayrılır. İki oğlunun annesi eşi Saime Hanım'ın 1975 yılındaki vefatından bir yıl sonra Meriç Karacaovalı ile evlenir (Erol, 2000: 35).

24 Şubat 1992 tarihinde kalp yetmezliğinden İstanbul'da vefat eden Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun inceleme ve söyleşi türündeki yazıları *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yayımlanmıştır. Bazı yazılarında babasının ve oğlunun isimlerinden oluşan Hüseyin Erdoğan adını kullanmıştır.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ankara Lisesinde okuduğu yıllarda TBMM'de memur olarak çalıştı. 23 Nisan 1920-5 Ekim 1920 tarihleri arasında ilk Meclis'te evrak ve tahrirat kaleminde mübeyyizlik ve dosya memurluğu yaptı. Ayrıca Kasım 1922'de yeniden TBMM'de memurluğa başladı. 1929 yılı başına kadar bu görevini sürdürdü (Erol, 2000: 29). O yıllara dair izlenimlerini *Millî Mücadele Anıları*

kitabında anlattı. *Anıların İzinde* adındaki iki ciltlik eserinde ise çocukluk yıllarından itibaren yaşadıklarını toplum ve insan bağlamında dile getirir. Özellikle birinci ciltte Çorum'a dair çok kıymetli bilgiler içeren ayrıntılar vardır.

Eserleri şunlardır: *Türk Medeni Kanunu* (2 C.), *Hayat Hukuk ve Cemiyet, Bir Lise Öğrencisinin Millî Mücadele Anıları, Türkiye'de Üç Devir* (2 C.), *Sağsız Solsuz Demokrasi, Devirden Devire* (3 C.), *Türk Yurttaşlar Yasası ve Borçlar Yasası Terim ve Sözlükler Kılavuzu, Ailenin Çilesi Boşanma, İnsancı Yolcular, Anıların İzinde* (2 C.), *Söylev* (Atatürk'ün *Nutuk* adlı eserinin sadeleştirilmiş şekli, 3 C.), *Yol Kesen Irmak, Çağdaş Düşünce, 12 Mart Faşizminin Felsefesi*.

Anıların İzinde adlı eserinde “Dedelerimin Kenti: Çorum” başlıklı bölümde yer alan Çorum'a dair ayrıntılardan bazıları:

İstanbul'dan Çorum'a gelip de sokaklarda odun yüklü eşek at ve kağnıları; sabah akşam böğüre böğüre ve başkalarını yukarıdan aşağıya sallaya sallaya yürüyen inekleri görünce: “Burası köy mü?” demişim. Oysa Çorum, o zaman “sancak” denilen “mutasarrıflık” idi.

İşte bir “sancak merkezi” olan Çorum kentinin beni ilk etkileyen yönü, onun kırsal havası olmuştu.

Bunca yıl sonra şu satırları yazarken düşünüyorum: O tarihte, yani 1910'larda Çorum 12.000 nüfuslu büyücek bir köyden başka bir şey değildi. Her sabah erkenden kentin Osmancık, Merzifon, Alaca ve Sungurlu ilçelerine yönelen şose yollarından dört beş büyük sığır ve koyun sürüsü çıkar ve bu sürüler aynı günün akşamı aynı yollardan kente girerek, sürüyü oluşturan hayvanlar evlerine dağılırlardı. Her hayvan kendi evini bilirdi... Ben akşam üzerleri bizim inekleri beklerken, daha önce gelen komşu inekler, evlerinin kapısını açık bulurlarsa içeriye dalarlar, kapı kapalı ise önünde durarak böğürürlerdi. Eğer kapı aralıksa boynuzlarıyla itip içeri girerlerdi. Hayvanların kendi evlerini tanımalarına şaşardım o zaman. Bizim inekler de kendiliklerinden gelirlerdi.” (Velidedeoğlu, 1977: 19-20)

“Ben çocukluğumda Çorum evlerinde şimdi “fosseptik” denilen lağım çukuru bulunduğunu hiç anımsamıyorum. Çünkü ilk günlerde “Burası köy mü?” diye sorduğum bu küçük kasabanın, yüzlerce yıl önce düşünülmüş ve yapılmış bir kanalizasyon şebekesi vardı. Bütün

kasabanın kanalizasyon künkleri kentin batısında, “Bahçealtı” denilen yere ve oradan “Derin Çay” adını taşıyan ve yazın kuruyan dereye, daha doğrusu sel yatağına akıtılırdı. Bu şebekenin planını bilen ustalar varmış. Bir yerde tıkanma olursa onlar onarırmış. Bir kez bizim başımıza geldi ve babam böyle bir usta çağırdı idi. Bu usta, evin dışında, sokağa doğru on metre kadar kazdıktan sonra “baca” denilen kavşak yerini buldu ve uzun demir ve sopalar sallayarak tıkanan yeri açtı. Sonra bizim kuyudan kova kova su taşıyıp tuvalete döktü. Suların “baca”dan geçişini merakla izlemiştim. Bu yapım ve onarım sırasında killi topraktan yapılıp birbirlerine “horasan” denilen maddeyle eklenmiş ve pekiştirilmiş “pöhrenk” adını taşıyan kanalizasyon künklerini de toprağın altında görmüş ve ustaya ‘Bütün Çorum’un altından böyle borular mı geçiyor?’ diye sormuştum. Onun bana verdiği cevap aşağı yukarı şöyleydi: ‘Bütün Çorum’un altından değil ama, işte böyle sokaklarından geçer. Sizin boru bu bacadan sonra Ulu Cami helâsının künküle birleşip Bahçeleraltı’na gider’. Şimdi düşünüyorum da Çorum gibi köşede bucakta kalmış bir Orta Anadolu kasabasında yüzlerce yıl önce bu lağım tertibatı gerçekleştirilmiş.” (Velidedeoğlu, 1977: 24)

“Çorum ilinin hemen bütün dağları eskiden ormanlıkmış. Bugün ormanlar, eli baltalı orman cellatlarından kaçça kaçça, yüksek dağların sarp yamaçlarına sığınmış durumda. İlkokula gittiğim yıllarda, bir gün babamla birlikte Çorum kentinin Osmancık yolunda dolaşıyorduk. Yanımızdan odun yüklü birkaç kağnı arabası geçti. Babam, ham yoldan kente doğru iniltili bir gıcırtyla ağır ağır ilerleyen bu kağnıları göstererek ve içini çekerek, benim o zamanki çocuk kafamın anlayacağı biçimde, şöyle konuşmuştu: ‘Oğlum ben senin kadarken Çorum’a odun 2-3 saatlik yoldan getirilirdi. Şimdi on saatlik yoldan getiriliyor. Sen benim yaşıma gelince kimbilir kaç saatlik yoldan odun gelecek.’

Bu olaydan beri 60 yılı aşkın zaman geçti; odun yürüyüşüyle onbeş saatlik yoldan geliyor şimdi. Zaten ağaçların bugünkü vatanına kağnı çıkamaz oldu artık.” (Velidedeoğlu, 1977: 30-31)

“Daha annem ölmeden önce, 1914 baharında, nereden elime geçirdiğimi şimdi anımsamadığım ince bir kavak dalını, su yürüyüp yürümediğini anlamak için muayene etmiş, kabuğundan düdük çıkarmağa uğraşmış, bunu beceremeyince, Ulu Camiinin avlusundan

geçerken onu armut ağacının kovuğunun tabanındaki yumuşak toprağa daldırıp orada bırakmıştım. Bir ay geçmeden bu kavak dalının yapraklandığını görünce çok sevinerek durumu hasta yatan anneme de anlattım. Herhalde benim çocuk sevincime bakıp o da sevindi. Sekiz ay sonra da, 30 Kasım 1914'te hayata gözlerini yumdu. Ertesi yıl 1915'te yatılı öğrenci olarak Yozgat Lisesi orta kısmının birinci sınıfına gönderildim. 1916 yaz tatilinde Çorum'a geldiğim zaman, bana annemle olan konuşmamı hatırlatan bu kavağın, Armut'un ortasından yükselip çıkarak onun boyuna ulaştığını görünce hem sevindim, hem şaşırdım. Ondan sonra memlekete her gidişimde ilk işim, 'Doruk Mezar'da yatan annemden sonra 'kavağımı' ziyaret etmek olurdu." (Velidedeoğlu, 1977: 37)

"Ramazanlarda Çorum'un iftar fişeği, Arap Kayyım tarafından bu şadırvana yakın bir yerde ateşlenir ve şiddetli bir fırtına ile havaya fırlayarak belirli bir yükseklikte patlardı. Şehrin güney yönündeki tarihsel kalenin üstünden bunu gören topçu hemen kurusıkı iftar topunu ateşler ve uğultulu ses kentin her yanından duyulurdu. Biz çocuklar ise fişeğin havada kaç minare boyu yüksekliğe çıktığı konusunda tartışa tartışa dönerdik evlerimize." (Velidedeoğlu, 1977: 39)

"Ev içinde yapılan yaramazlıkların en etkili cezası, sokak izninin kaldırılması idi. Belirli toplantı saatinde sokağa gelmeyenlerin cezalı olduklarını anlardık ve ana-babalarını etkileyerek cezayı kaldırtmak için kapılarının önüne gidip: 'Kim gelmeedi/Babası değnek vurmaadi/Alla, güllâ heyheeey' diye -vaktiyle kimin uydurduğunu bilmediğimiz- bir tekerlemeyi hep bir ağızdan bağırır ve uzata uzata yinelerdik. Kimi zaman bunun yararı olur, arkadaşımız affa uğrayarak gelir, kimi zaman da evin büyüğü kapıya çıkarak, eğer bağırılmayı sürdürürsek oğullarını hiçbir zaman sokağa göndermeyeceğini söyler, koroyu sustururdu.

Mevsime göre değişen oyunlarımız vardı. Yukarıda kendisinden söz ettiğim Çolak Emin, hızlı hareket gerektiren koşmaca, saklambaç, küçük el topu, çelik-çomak, hırsız-polis ve kışları buz kaymaca oyunlarına katılamazdı ama, o zaman *cemenek* dediğimiz zıp-zıp, aşık kemiği, ceviz oyunlarına katılırdı." (Velidedeoğlu, 1977: 41)

"Bir tarım bölgesi olan Çorum'da 'kuraklık' sözcüğü, çocukluk anılarımın, hiç unutamadığım korkunç sözcüklerinden biriydi.

Baharda yağmur gecikince büyükler, kasabanın güney batısında Suheybî Rumî'nin türbesi bulunan kutsal 'Hıdırlık' mevkiinde yağmur duasına çıkarlardı. Biz çocuklar ise mahallede hep bir ağızdan: *'Yağmur yağ/Ekin bit/Tarlada çamur-Teknede haamur/Öküzlere öömür-Ver Allahım veeer/Sellice sulluca bir yağmuuur'* diye makamla koro tutar, ortalığı çınlatırdık. Eğer yağmur yağarsa, sevincimiz sonsuz olurdu. Bunu, ıslanmaktan korkmaksızın, yağmur altında koşup oynayarak, el çırparak açığa vururduk." (Velidedeoğlu, 1977: 43).

MAZLUM KENAN KÖSTEKÇİ (1910-1936)

Ölüm en az doğum kadar doğal olmakla birlikte hiç kimseye yakıştırılmaz. Onun için her zaman vakit erkendir, henüz zamanı gelmemiştir, çünkü ölüm beraberinde acıyı getirir. Hele erken yaşta ölenler için duyulan ıstırap çok daha büyüktür. Yunus Emre “Bu dünyada bir nesneye / Yanar içim göynür özüm / Yiğit iken ölenlere / Gök ekini biçmiş gibi” mısralarında çok genç yaşta türlü sebeplerle ahirete sefer eyleyenler için hissedilenleri çok veciz bir biçimde dile getirmiştir. Edebiyatın çeşitli türlerinde eser vermiş sanatçılar arasında da çok genç yaşta vefat edenler vardır. Özellikle son dönemde *Kelebeğin Rüyası* adlı film sayesinde Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur isimleri öne çıktı. Sadece belli sayıdaki şiir meraklısının tanıdığı bu isimler, bir anda toplumun çok daha geniş kesimlerince bilinir hale geldi ve her iki şairin de eserleri yeniden okunmaya başlandı. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin iki genç fidanı olan bu isimlerle aynı kaderi paylaşan ve onlar gibi keşfedilmeyi bekleyen bir isim daha var: Mazlum Kenan Köstekçi. Şimdiye kadar hakkında yazılanlar birbirinin benzeri hatta kimi zaman aynı cümlelerden ibaret ve çok sınırlı olduğundan ona ve şiirlerine hak ettiği ölçüde yer verecek müstakil bir çalışma yapma ihtiyacının bir sonucu olarak bu makale kaleme alınmıştır. Çalışma esnasında Sayın Özden Uzel ve kızı Yasemin Sabuncu nezaket gösterip ailelerine dair belge, fotoğraf ve anıları bizimle paylaşmış ve böylece Mazlum Kenan Köstekçi’ye ait çoğu bilgi ve belgenin ilk kez bu makale aracılığıyla okuyucuya ulaşmasını sağlamışlardır. Kendilerine teşekkür etmek vicdanî bir görevdir.

Ailesinin verdiği isim ebced hesabıyla doğduğu tarihe denk gelen Ömer Mazlum, kendisinin şiirlerinde kullanmayı tercih ettiği isimle Mazlum Kenan, 26 Eylül 1326 (9 Ekim 1910) tarihinde Çorum’un Karakeçili Mahallesinde doğdu. Çorum’un eski ve köklü ailelerinden Köstekçioğulları soyundandır ve tam soyadı Köstekçioğlu’dur. Dedeleri saat kösteği yaptığından dolayı “köstekçioğulları” diye bilinirler ve soyadı kanunuyla birlikte

Köstekçioğlu soyadını alırlar. Asıl kökleri Hacı Mahmutogullarına dayanır.

Mazlum Kenan'ın babası Süleyman Köstekçioğlu, Ömer Zarif Bey ve Şerife Hanım'ın oğlu olarak 1889 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Çorum İdadisi'nden mezun olan Süleyman Bey, Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin başlangıcından itibaren Millî Mücadele'ye fiilî olarak katılmış, Umumî Seferberlik üzerine Kayseri ve Ankara'ya sevk olunmuştur. Ankara'da Meclis-i İdare başkâtipliği yapmış ve 1926 yılında terhis edilmiştir. Süleyman Köstekçioğlu, Çorum Tahrirat Kalemünde kâtiplik, Çorum ve Tokat'ta evkaf müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 1935 yılındaki seçimle Çorum milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. Bir dönem Çorum milletvekilliği yapan, ancak yeniden seçilemeyen Süleyman Köstekçioğlu'nu, İsmet İnönü Meclis'te 1943-50 yılları arasında halkı teşkilatlandırma bürosunda ve devamında diğer bürolarda görevlendirerek Çorum'a dönmesini engeller, yakınında tutar. Yalnız 1950 yılında "kırtası işlerin" azalması gerekçesiyle bir maaşlık tazminat verilerek büroyla ilgisi kesilir. Süleyman Köstekçioğlu milletvekilliği ve sonraki görevleri nedeniyle ailesiyle birlikte Ankara'ya yerleşir. Süleyman Köstekçioğlu'nun Melek Hatun Hanım ile evliliğinden en büyük çocuğu olan Mazlum Kenan'dan başka üç çocuğu daha olmuştur. Mazlum'un üç yaş küçüğü Munise, onun küçüğü Naciye ve en küçükleri Ahmet'tir. Naciye, Mazlum'dan yaklaşık altı ay sonra 27 Aralık 1936 tarihinde zatürreden vefat eder. Anneleri Melek Hatun 1965, babaları Süleyman Bey 1969, Mazlum Kenan'ın tek erkek kardeşi Ahmet 1981, ailenin son bireyi olan ve hayatını Ankara'da sürdüren 1913 doğumlu Munise Saylan ise 2005 yılında vefat eder. Ahmet ve Munise'nin evliliklerinden çocukları olmadığı için, bugün Köstekçioğlu soyundan kimse bulunmamaktadır. Yalnız akrabalarından Özden Uzel hayattadır. Mazlum Kenan ve Özden Hanım'ın annesi hem teyze hem amca çocuklarıdır. Özden Uzel'in eşi Ümit Uzel, Mazlum Kenan Köstekçi'ye anılarını yazmış olduğu *Korumasız Başkan* adlı kitabında yer verdiği gibi, 2014 yılında da *Zakkum Çiçekleri* adını taşıyan ve ilk kez 1942 yılında İstanbul'da Ahmet Halit Kitabevi tarafından yayımlanan şairin tek şiir kitabını yeniden yayımlatmış ve böylece onun yeniden hatırlanmasına vesile olmuştur.

Mazlum Kenan, ilköğrenimini 1923 yılında Çorum'da tamamladıktan sonra orta dereceli eğitimi için 1925 yılında Çorum'da

açılan Mıntika Ziraat Ameliyat Mektebi'ne girmiştir. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra 1927'de Ankara'da açılan Köy Muallimliği Kursu'na devam ederek öğretmenlik yapabilme hakkını kazanmıştır. Öğretmenlikteki ilk görev yerleri Çorum'un Mecitözü ilçesine bağlı Dođla ve o zamanlar nahiye olan Lâçin'e bağlı Karapınar Şeyhbızınlı (şimdiki adı: Çamlıpınar) köyleridir (Bu bilgi Atilla Lâçin'den alınmıştır). 1930 yılında Sivas Muallim Mektebi'nde okumaya giden Mazlum Kenan, oradayken tüberküloza (vereme) yakalanır ve tedavi için İstanbul'a prevantoryuma gönderilir. 1931 yılında okul kaydı Sivas'tan Ankara Gazi Muallim Mektebi'ne nakledilir. Fakat hastalığı devam ettiğinden eğitimini sürdürmez ve yeniden prevantoryuma gönderilir. Uzun süren tedavisi esnasında İstanbul'da sınavlarına girerek Gazi Muallim Mektebi'nden mezun olur. Annesine ve babasına yazdığı mektuplardan 1931 ve 1932 yıllarında Ankara'da bulunduğu anlaşılan Mazlum Kenan, özellikle babasına yazdığı 25.01.1932 tarihli mektubunda Doktor Zeki Bey'in kendisini muayene ettiğinden ve tekrar sanatoryuma gönderilmek istendiğinden söz eder. Mektubunda ayrıca, kilosunun ilk kez 53'ün altına düşüp 51 olmasının üzüntüsünü ifade eder. Mazlum Kenan, 1932-33 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da öğretmenliğe başlar. İstanbul Ondördüncü İlmektep Başmuallimliği'nden alınan 07.03.1933 tarihli belge Mazlum Kenan'ın bu tarihte öğretmenlik mesleğinin devam ettiğini gösterir. Ancak hastalığı yeniden nüksettiğinden hastaneye yatmak ve öğretmenlikten, en azından başlangıçta fizikî olarak, ayrılmak zorunda kalır.

Mazlum Kenan, 1933 yılından 1936 yılı Nisan ayına kadar Burgazada ve Heybeliada prevantoryum ve sanatoryumları ile Haydarpaşa ve Cerrahpaşa hastanelerinde sürekli tedavi gördü. 1935 yılında Cerrahpaşa Hastanesi'nde Prof. Dr. Rudolf Nissen (1896-1981) tarafından bir ameliyat yapıldı. Prof. Dr. Nissen, 1931 yılında dünyada ilk kez pnömonektomiye gerçekleştirerek ününü Almanya dışına da yayan ve 1933 yılında Türkiye'ye gelerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1. Cerrahi Kliniği direktörü olarak görev yapmaya başlayan çok ünlü bir cerrahdır. Muhtemel ki, Mazlum Kenan'a uyguladığı ameliyat da pnömonektomi, yani akciğerlerden tahrip olmuş bölümü çıkarma işlemidir. Çünkü babası Süleyman Köstekçioğlu, oğluna yapılan ameliyatı "kaburga kemiklerinden dört beş dıl'ı kesilmek suretile yapılan ameliyat" olarak anlatır. Yapılan cerrahî müdahale sonrasında Mazlum Kenan, kilo almaya ve iyileşme

belirtileri göstermeye başlar. Sağlığındaki bu düzelme üzerine sanatoryum ve hastanelerde geçen yılların yarattığı bıkkınlık ve ailesine -özellikle annesine- duyduğu özlemi giderme arzusuyla memleketi Çorum'a gitmek ister. Onun bu dileği doktorları tarafından da olumlu karşılanır. Mazlum Kenan, 1935 yılında öğretmen olan ve yaklaşık bir yıldır Çorum'un Sungurlu ilçesinde öğretmenlik yapmakta olan kız kardeşi Naciye'nin yanına gelir. Naciye de tıpkı ağabeyi gibi şiirle ilgilidir. 1933 yılında tanzim edilmiş şiir defterinde Naciye Mazlum imzası dikkat çeker. Belli ki o, ağabeyi Mazlum'un adını kendininkine ekleyerek hem ona olan sevgisini göstermiş hem de şiire ilgilerindeki ortaklığı vurgulamıştır. Elbette bugün genç yaşta ölüme giden alın yazılarındaki benzerliği de eklemek kaçınılmazdır.

Sungurlu'da kardeşi Naciye'nin yanında yirmi gün kadar kalan Mazlum Kenan'ın durumu beklenmedik bir biçimde tekrar ağırlaşır, hastalık nükseder. En yakın hastane olan Çorum Memleket Hastanesi'ne kaldırılır, ancak bütün tedavi çabalarına rağmen 13 Haziran 1936 tarihinde henüz 26 yaşında iken hayata gözlerini yumar. Mazlum Kenan, bugün Çorum'daki Ulu Mezarlık'ta birinci dereceden yakını olmayan Köstekçioğullarından bazı başka isimlerle birlikte mütevazı bir mezarda yatmaktadır.

Zakkum Çiçekleri: Mazlum Kenan'ın ölümünden altı yıl sonra, babası Süleyman Köstekçioğlu'nun çabası ve onun TBMM'den arkadaşı olan ünlü şair ve yazar İbrahim Alâeddin Gövsa'nın desteğiyle, yazdığı bütün şiirler *Zakkum Çiçekleri* adı ile yayımlanır. Gövsa, kitabın ön sözü yerine “başlangıç” başlığıyla kısa bir değerlendirmesini ekler. Daha sonra birçok kez farklı yayınlar aracılığıyla tekrarlanacak olan bu değerlendirmesinde Gövsa, genç şairin defteri kendisine teslim edildiğinde, büyük bir yetenekle karşılaşacağına hiç ihtimal vermediğini itiraf eder. Ancak şiirleri okudukça artık hayatta olmayan Mazlum'un yazısının güzelliği kadar şiirlerde kendini belli eden “dildeki pürüzsüzlük, nazımdaki dürüstlük, nihayet derin elemelerin vuzuhla duyuluşu ve tahlil edilişi” karşısında hayretini ve hayranlığını gizleyemez. Hatta bir öngöründe bulunarak “tekâsüf etmiş gözyaşları halinde bir avuç inci”ye benzettiği bu şiirlerin kıymetinin zamanı aşacağı tespitinde bulunur. *Şamdan* şiirinin ise onu ebediyete ulaştıracağı fikrindedir. Nitekim 1936'tan bugüne *Şamdan*, Mazlum Kenan'ın adıyla özdeşleşen şiiri olmuştur. Meselâ, Sedat Umran “Yirmi Altı Yaşında Ölen Gerçek Şair: Mazlum Kenan

Köstekçi (1910-1936)” başlıklı yazısında Mazlum Kenan ismine ilk kez 1942 yılında *Yedigün* dergisinde *Şamdan* isimli şiiriyle rastladığını belirtir. Umran, Mazlum Kenan’ın şiirlerinden aldığı estetik haz ve heyecanı daha önce de Ahmet Haşim’in şiirleri için hissettiğini ifade ederek iki şairin şiirlerindeki iç ihtiras kasırgası ve güçlü estetik yönünden benzerliğe dikkat çeker. İki şair arasındaki temel fark ise, Mazlum Kenan’ın şiirlerinde konuşma dilinin imkânlarını kullanarak hece vezniyle yazmasıdır. Bahri Miyak da *Çorumlu* dergisinde, Mazlum Kenan’ın Ahmet Haşim’in etkisi altında kaldığından bahseder ve şiirlerinde bir peyzajist yeteneğiyle tasvirler çizdiğini vurgular ki bu onun şiirine dair çok önemli bir tespittir. Ayrıca Miyak, Mazlum Kenan’ın kitabındaki iki bölüme dair yerinde bir tespitte bulunarak şiirleri sınıflandırır. *Zakkum Çiçekleri*’nde birinci kısım “İztraptan doğdular şiirlerim acıdır / Mısrararımda elem, ilhamın kırbacıdır..” mısralarıyla başlar ve Mazlum Kenan’ın şiirlerinde elem ve ıstırapın “hasta bir nabız gibi” attığını ve onun şiirlerinde “gönülden doğan yaşama ümidiyle zekadan doğan ümitsizlik, baş ucunda asılı ateş grafiği gibi intizamsız yükselişler ve tehlikeli düşüşler” olduğunu gösterir. İkinci kısımda ise kısa ve trajik hayatında bulabildiği aşka dair sınırlı hislerin masum hatıraları “Bir Aşkın İlhamları” başlığı altında yer alır. *Zakkum Çiçekleri*’nin üçte birinden fazlasının “hakiki şiir ve değer hazinesi” olduğunu düşünen Miyak, yazısını bir şair için yapılabilecek en şiirsel tanımlamalardan birini yaparak bitirir: “Çorum’un velût bağrından kopan Mazlum Kenan Köstekçi, his dünyasında, ölümün nefesiyle söndürülmüş muhteşem bir şamdandır.”

Annesi Melek Hanım’a ve kardeşi Ahmet (Amir Zarif)’e yazdığı mektuplardan edebiyatla ilgisini daima sürdürdüğü anlaşılan Mazlum Kenan, 06.11.1931 tarihli mektubunda Çorum’daki evlerinde unuttuğu elyazması *Başak* mecmuasını tez elden Ankara’ya göndermelerini ister. Ayrıca ölümünden birkaç ay önce 17 Şubat 1936’da İstanbul’dan yazdığı bir diğer mektubunda annesine en yeni ve en iyi şiirlerini gönderdiğinden bahseder ve hemen ilave eder: “Şurasını da ilave edeyim ki en iyi sözümünden maksat benimkiler arasında en iyi olanlar. Yoksa henüz duygularımı tamamıyla ifade eden şiiri yazmış değilim.” Mazlum Kenan “Harap Yalı” şiirini eklediği bu mektubunun son kısmında kardeşi Ahmet Amir Zarif’e hitap eder ve onun mutlaka Fransızca öğrenmesini ister. “Çünkü yeni bir lisan yeni bir dünyadır.” Kendisini örnek gösterir ve “dil bilmemek bedbahtlığı yüzünden

ellerim ve gözlerim bağlı, koca bir edebiyat dünyasına karşı oturuyorum” tespitinde bulunur. Kardeşine *Kültür Haftası* dergisinin ilk sayısı ile *Yüz Sene Uyuyan Adam* kitaplarını gönderdiğini yakında Fransızca kitaplar da temin edeceğini yazar.

Mazlum Kenan’ın küçük yaşlardan itibaren edebiyata ve özellikle de şiire ilgisi olduğu anlaşılmaktadır, ancak yazmaya yoğun bir biçimde yönelmesi hastalık yıllarında olur. Abdullah Ercan, onun şiirlerini “hayatının son dört beş yılına sığdırdığı”nı ve bir yandan da o günün şartları içinde tedavi imkânları sınırlı bir hastalıkla uğraştığından bahseder. Ancak *Zakkum Çiçekleri*’nde yer alan bütün şiirler tarihlidir ve bu tarihler incelendiğinde Mazlum Kenan’ın bilinen bütün şiirlerini hayatının son iki yılında (1934-36) yazdığı görülür. Şiirlerinden bazıları kendisi hayattayken *Varlık*, *Kültür Haftası*, *Yücel* ve *Çağlayan* gibi dergilerde yayımlanır. *Varlık* dergisinde yayımlanan “Özleyiş” adlı şiiri derginin 1 Şubat 1935 tarihli 38. sayısındadır. Anatole France’ın “Kime Türkücüsü” adlı hikâyesinin Türkçe çevirisinin içine yerleştirilmiştir. Yaşar Nabi yönetimindeki *Varlık* dergisinin devrin edebî hayatı içinde çok önemli bir yeri vardır ve bu dergide özellikle genç şairlerin eserlerini yayımlatabilmek için büyük bir heves duydukları aşikârdır. Bu bağlamda Mazlum Kenan’ın şiirinin *Varlık*’ta yayımlanması hem şahsiyeti hem de eseri açısından dikkat çekici bir etki yaratmış olmalıdır. Ayrıca Mazlum Kenan’daki şiir yeteneğinin zaman elvermiş olsa idi onu bu gün çok daha bilinir bir şair mertebesine ulaştırma ihtimali bulunduğu da hatırdta tutulmalıdır.

Yedigün dergisinde şairin ölümünden sonra *Zakkum Çiçekleri*’nin yayımlanması üzerine bazı şiirlerine ve değerlendirme yazılarına yer verilir. Dergide Mazlum Kenan’ın şiirlerinden ilk olarak “Şamdan” yayımlanır. “Yedigün’ün Cevapları” sayfası yazarı şiirin yanı sıra Mazlum Kenan’dan şöyle bahseder: “Altı yıl önce 26 yaşında iken veremden ölen Mazlum Köstekçi, son neslin en içli ve lirik şairlerinden biri idi. Bu hiç tanınmamış sanat harikasının verem döşeginde meydana getirdiği ve (Zakkum Çiçekleri) adını verdiği şiir mecmuası yakında ailesi tarafından neşredilecektir. Henüz hiçbir yerde neşredilmeyen ve satırları arasında deha pırıltıları sezilen bu şiirlerden bir kısmı *Zakkum Çiçekleri*’nin neşrinden önce *Yedigün* sayfalarında okunacaktır.” Nitekim *Yedigün*’de, “Şamdan” da dâhil olmak üzere “*Zakkum Çiçekleri*’nden” üst başlığı altında Mazlum

Kenan'ın peş peşe dört şiiri neşredilir. Diğer üç şiir şunlardır: "Heybeli'de Geceler" "Heybeli'de Akşam" ve "Ölümüm."

Yedigün dergisinde Mazlum Kenan'ın şiirleri yayımlanırken genç yaşta veremden vefat ettiğinden söz edilmesi okuyucuları derinden üzer. Şaire karşı büyük bir merhamet ve acıma duygusunun uyanmasına, şiirlerinin ayrı bir hassasiyetle okunarak tanınmasına neden olur. Hatta şairin hayat öyküsü ve şiirleri Kıbrıs'a kadar uzanır. Kıbrıs Türklerinden Lefkoşalı genç bayan şair Neclâ Salih Suphi, Mazlum Kenan için bir şiir yazar ve bu vesileyle ilk kez bir şiirini yayımlatma cesaretini gösterir. O zamana kadar şiirlerini hiçbir gazete ve mecmuaya göndermeyi düşünmeyen Viktorya Kız Mektebi öğrencisi Neclâ Salih Suphi, belli ki genç yaşında hayata veda eden şairin hassas ve lirik şiirlerinden çok etkilenmiştir. Mazlum Kenan'a ithafen yazdığı şiirine Neclâ Salih Suphi "Beni Ağlatan Şaire" adını verir:

"Mazlum Kenan Köstekçi, bilmem şimdi nerdesin?

Şiirin gönlümde ah! Yazık ki sen yerdesin.

(Şamdan)ını okudum, ıztırabına yandım,

Ölümünü düşündüm, hatırana bağlandım.

Nasibini andıkça içime doldu hüzün,

Eğer her yurddaş gibi vatanda olsam bugün,

Bir servilik içinde seni mutlak arardım,

Mezarının başında hayaline daldardım.

Fakat heyhat ayırır şu dağlar, şu denizler.

Bir Türk kızı inan ki uzakta sana ağlar.

Ruhun müsterih olsun o ebedî uykunda!

Ebediyen anılsın adın büyük yurdunda!"

(*Yedigün*, 10 Ağustos 1942, S. 492 s. 2)

Mazlum Kenan'ın genç yaştaki ölümü nedeniyle, Neclâ Salih Suphi gibi, doğduğu toprakların insanları da büyük üzüntü duyarlar. Yine *Yedigün* dergisinde Mazlum Kenan'ın kız kardeşini ziyaret ettiği ve kendisini ölüme götüren son rahatsızlığını yaşadığı yer olan

Çorum'un Sungurlu ilçesinin adını taşıyan ve “Merhum Mazlum Kenan Köstekçi'nin Aziz Ruhuna” ithafıyla bir şiir yayımlanır. Fethi Soysal imzalı şiirde Çorum'un tabiat manzarası içinde Mazlum Kenan'a duyulan hasret anlatılır:

“Garipler diyarıdır, akşam şehri basınca,
Bağlarından gazeller akseder yaklaşınca,
Sakin, sakın akışır, “Budaközü” suları,
Bir tekkeyi andırır ötüşürken kuşları.
Hicranlar uzun bir yol, arzular kılavuzdur,
Kağnıların sedası, çözülmez; bir aruzdur.
Uzakta bir ağılın titreyen meş'alesi
Kavalların derinden gelen ilahi sesi
Söğütler ağırlaşır suya yatıverirler
Aydın ilk ışıkları, matlaşır ve erirler.
Hatıralar canlanır, her köşede, her yerde,
Yanar merhum Mazlum'un şamdanı tepelerde.
Mumlar yakıverir, güneş batarken camlar
Onu hasretle arar şehrimdeki ilhamlar.”

(*Yedigün*, 19 Nisan 1943, S. 528, s. 2)

Fazıl Ahmet Aykaç ise *Yedigün*'de yayımlanan “Zakkum Çiçekleri” başlıklı yazısını tamamen Mazlum Kenan'a ayırmıştır. Kırk yıl önce (1902) henüz bir çocukken Musul'dan Diyarbakır'a katır sırtında çölü geçerek yaptığı yolculuğu ve ilk kez o zaman karşılaştığı zakkum çiçeğini anımsayarak sözü *Zakkum Çiçekleri*'ne getirdiği

satırlarında Aykaç, Mazlum Kenan'ın *Şamdan*'ından alıntı yaparak şöyle bir yorumda bulunur: “Şu sade, içli sözler insanın tâ can evine kadar yayılan uhrevî bir ışık yuvası değil mi? O sözler bize sezdiriyor ki, o nazik ve seçkin şairin erimesi, Mazlum'un yalnız kederli ailesinde değil, Türk şiirinin talihinde de bir aydınlık kaynağını söndürmüştür.” Ancak Aykaç, “talihin kırdığı bu narın dal”dan “dökülen içli sanat yapraklarını birer birer toplayan şefkatler” bulunduğunu, bunların başında da İbrahim Alaeddin Gövsa'nın olduğunu ve böylece “merhumun hatırası üzerine Tanrı'nın gufranından bir puşide serilmiş gibi”, bir başka deyişle Allah'ın affediciliğinin, rahmetinin Mazlum Kenan'ın hatırası üzerine örtülmüş olduğunu ifade eder. Ona göre, *Zakkum Çiçekleri* Mazlum Kenan'dan kalmış hüznü ve acı veren bir yadigârdır.

Yedigün dergisinde yayımlanan bütün bu şiir ve yorumlara ilaveten 1937-1947 yılları arasını kapsayan *Resimli Yedigün Şairleri Antolojisi*'nde Mazlum Kenan'a da yer verilir. Kendisi de şair olan Abdullah Rıza Ergüven tarafından hazırlanan antolojide “Pek genç yaşta hayata veda eden şairin hazin ölümü hepimizi ağlatmıştı. Merhumun 1942 de “Yedigün”de neşredilen şiirleriye gençler tarafından ısrarla takip edilip aranmıştır. Yakın yıllar edebiyatımızın kendini tarihe mal eden en lirik şairlerinden belki de ilki Mazlum Kenan'dır.” denilerek şaire Türk edebiyatı içinde özel ve önemli bir anlam yüklenir. Yine *Erken Ölümlü Şairler Antolojisi* adı altında hazırlanan ve isminden de kolayca anlaşılacağı üzere hayatının baharında arkalarında şiir kabiliyetleri sayesinde “hoşça bir seda” bırakarak giden şairler arasında Mazlum Kenan'dan da bahsedilir. Ümit Uzel'in *Zakkum Çiçekleri*'ni 2014 yılında yeniden yayımlatması sayesinde son aylarda genç şair hakkında çeşitli yayın organlarında bazı yazılar ve yorumlar yayımlanmıştır. Bunlardan birini kaleme alan Gazanfer Eryüksel internet ortamında okunabilen *Zakkum Çiçekleri* başlıklı yazısında Mazlum Kenan'ın Türkçeyi kullanımındaki arılığa ve duruluğa dikkat çeker ve nazım birimi olarak çoğunlukla dörtlülüğü tercih ettiği tespitinde bulunur. Hakikaten Mazlum Kenan, “Bıkkınlık” ve “Heybeli'de Akşam” şiirlerini üçlükler halinde; “Ölümüm”, “Ümit ve Mavilikler” ve “Kavuşmanın Korkusu” şiirlerini (4+4+3+3) biçiminde tasniflenmiş klasik uyak düzenine uymayan sone nazım şekliyle yazmıştır. “Bir Aşkın İlhamları” içindeki isimsiz şiirini beyitlerle ve dörtlülüklerle yazılmakla birlikte, son bölümü altılıktan

oluşan “Artık Gel Anneciğim” dışındaki 21 şiirini ise dörtlükler halinde oluşturmuştur.

Zakkum Çiçekleri'nin kapağında yer alan “İztıraptan doğdular şiirlerim acıdır / Mısralarımda elem, ilhamın kırbacıdır” şeklindeki iki mısra adeta bütün şiirlerin varoluş sebebinin özetler niteliktedir. Kitaba ismini veren *Zakkum Çiçekleri* ile aynı başlığı taşıyan bu iki mısra dışında toplam 27 şiir vardır. İlk bölümde 21, “Bir Aşkın İlhamları” başlığını taşıyan ikinci bölümde ise 6 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin isimleri sırasıyla şöyledir: Birinci bölümde “Özleyiş”, “Korkuyorum”, “Heybeli’de Günler”, “Heybeli’de Akşam”, “Heybeli’de Gece”, “Seni Düşünürken”, “Son Saatler Böyledir”, “Gelmeyen Şifa”, “Şamdan”, “İçimden Kopan Şiir”, “Artık Gel Anneciğim”, “Harap Yalı”, “Ölümüm”, “Kalbimin Çılgınlığı”, “Bir Yıldız Aktı Yine”, “Bıkkınlık”, “Resmimin Arkasına”, “Bir Bahar Günü Ben de”, “Ümit ve Mavilikler”, “Kavuşmanın Korkusu” ve isimsiz bir şiir; “Bir Aşkın İlhamları” adını taşıyan ikinci bölümde “Bakışmanın Şiiri”, “Elimde Değil”, “Dumandan Mısralar”, isimsiz bir şiir, “Senden Gelen Sarhoşluk” ve “İçimdeki İlkbahar” adlı şiirler yer almaktadır. Kitaptaki şiirlerden bazıları Mazlum Kenan tarafından kardeşleri Munise (Ümit ve Mavilikler) ve Naciye’ye (Kavuşmanın Korkusu), askerî doktorlardan operatör Cahit’e (Harap Yalı) ve arkadaşları olduğunu tahmin ettiğimiz Cevad (Bıkkınlık) ve Faris (Bir Bahar Günü Ben de) adlı kişilere ithaf edilmiştir.

Zakkum Çiçekleri'nin birinci bölümünü oluşturan şiirlerinde hâkim temalar ölüm ve anne özlemidir. İkinci bölümün başlığı olan “Bir Aşkın İlhamları” ise adından da anlaşıldığı üzere şairin hastalığa ve ölüm korkusuna karşın, aşkın varlığını derinden hissettiğini ve onun acısını da yaşadığını gösterir. Ailesinin anlatımıyla Mazlum Kenan bir hemşireye âşık olmuştur. Bu durum da kaçınılmaz ve doğaldır, çünkü hayatının son birkaç yılını sadece hastane ve sanatoryumlarda geçiren bir gencin karşılaşılabileceği ve platonik hislerle bağlanabileceği kişi, hiç kuşkusuz o çevrede sürekli gördüğü ve yakın temasta bulunduğu biri olacaktır. İkinci bölümdeki şiirlerde böylesi bir aşkın terennümlerini bulmak muhtemeldir. Diğer şiirlerinde olduğu gibi aşk şiirlerinde de hassas bir ruhun izleri okunur. Kendinden önce sevgilinin varlığı ile dolan bir bedeninin sahibidir şair:

“Ruhum bir kadehtir ki; sesin ona dolmasa,
Geçip giden her günüm, şuursuz sarhoşluktur.
Senin beni bağlayan o gözlerin olmasa,
Gözlerimde kâinat manasız bir boşluktur...”

(Seni Düşünürken)

Şiirlerini hastalık yıllarında yazmış olmanın getirdiği ruh hali ile hayata ümitvar gözlerle dahi bakmaktan korkar. Naif yaratılışlı bir genç olduğu ve geçirdiği hastalıkla bu özelliğinin daha da ön plana çıktığı anlaşılan Mazlum Kenan, yıllarca İstanbul hastane ve sanatoryumlarında kalmanın yarattığı çöküntüyle karamsar ve hüznüldür. Bu duygularını besleyen atmosferde ise İstanbul’a dair ayrıntılar vardır. Mazlum Kenan’ın şiirlerinde dikkat çekecek derecede deniz ve martı unsuruna rastlanır. Genel anlamda kuşun yanı sıra, baykuş ve özellikle martının onun şiirlerinde özel bir yeri vardır. Denizden uzak bir İç Anadolu şehri olan Çorum’da doğan Mazlum Kenan, okul hayatını Sivas ve Ankara’da sürdürmüştür. 26 yıllık hayatının uzun sayılabilecek bir bölümünü bu üç şehirde geçiren şairin hayatına İstanbul, biraz da zorunlu bir biçimde, 1930 yılından sonra dâhil oldu. Hastalık yıllarını bu şehirde geçirdiği ve şiirlerini bu dönemde yazmanın doğurduğu doğal bir sonuç olarak şiirlerinde denize sıklıkla yer verdi. Heybeliada’daki hislerinin ve izlenimlerinin birer yansıması olan “Heybeli’de Günler”, “Heybeli’de Akşam” ve “Heybeli’de Geceler” başlıklı üç şiirinde deniz ana çerçeveyi oluşturur. “Heybeli’de Günler”den alınan aşağıdaki mısralar, şairin deniz ve martı imgelerini kullandığı en başarılı örnektir:

“Bir martı olsam derim, beyaz tüylü bir martı.
Yanan göğsümü versem mavi serin sulara..
Bir gün bırakıverip küçücük bir kabartı
O serinlikle dalsam, en sonsuz uykulara...”

Ümitle dolu kalbini mavi denizdeki bir gemiye benzettiği “Ümit ve Mavilikler” şiirindeki martıda da yine şairin varlığı somutlaşır:

“Özlediğim sonsuz aşk, martı kadar yorgundur
Ne o zavallı martı gemiye girecektir;

Ne o gemi martıya teselli verecektir”

Bu mısralar şairin hastalıkla gelen ölüm düşüncesini tabiatla nasıl bütünleştirdiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. O, etrafındaki dış gerçekliğe duygularının gözlüğüyle bakmaktadır. Dolayısıyla Mazlum Kenan'ın şiirleri bir bütün halinde ele alındığında etrafındaki somut her tür ayrıntı ve eşya aracılığıyla ruh halini anlattığı, izlenimci bir şiir anlayışına sahip olduğu anlaşılır. Nitekim Doktor Cahit Bey'in Çengelköy'de oturduğu evden ilham alarak yazdığı “Harap Yalı” şiirinde kendini doktorunun oturduğu bu yerle özdeşleştirir ve aynı izlenimci yaklaşımla mekânı teşhis sanatına başvurarak kapalı panjurları, solmuş boyasıyla kendini denizin insafsız darbelerine bırakmış ve ölüm korkusuyla çırpınan bir kalp olarak hayal eder. Son dörtlükte ise sözü kendine getirir ve bu harap yalı ile arasındaki benzerliği vurgular:

“Bir gün ben de bıkarak bu yarım yaşamadan,
Bir harap yalı gibi çöküverecek miyim?
Zavallı bir sevinçle dolup da taşamadan
Kalbimi ellerimle söküverecek miyim?”

Mazlum Kenan'ı şiire, şiirlerini ise etrafındaki ayrıntılara yönlendiren unsurlardan birinin hissettiği yalnızlık ve ızdırap duygusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda “Haykırmak istiyorum bir martı çığlığıyla” mısraı onun şiirlerindeki özü temsil eder mahiyettedir. Mazlum Kenan, yaşının icabı olan hiçbir coşkuyu, heyecanı ve hevesi doya doya yaşayamadan, kısacası gençliğin ne demek olduğunu tam anlayamadan hastane ve sanatoryumlarda tedaviyle geçen, dünya nimetlerinden uzak bir hayat sürdürmüştür. Yüreği acı doludur: “Kalbim vahşi kuşlara sanki mağara gibi / Gülmeler dudağında bir kızıl yara gibi” mısraları onun hissettiği acının en keskin ve iç burkan anlatımlarındandır. Daha hayatının baharında olmasına rağmen sanki uzun yıllar yaşamış da yorgun düşmüş ihtiyar bir adamın ruhuna sahiptir. Hem ölümün soğuk nefesini ensesinde hissettiği için tevekkül etmeye çalışır, hem de gençliğin ve yaşama sevgisinin verdiği güçle hayata bağlanmakla ondan gönüllü bir biçimde vazgeçmek arasında gelgitler yaşar. Doya doya yaşamaktan ve dünyaya dair güzelliklere kendini kaptırmaktan adeta ürker, çekinir. Hayata tutunduğu takdirde onu bırakıp gitmenin çok daha zor olacağı korkusunu yüreğinin

derinliklerinde duyar. Bu sebeple olsa gerek, şiirlerinde ölümün nasıl geleceğini, neler hissedeceğini ve neye benzeyeceğini hayal eden mısralar vardır:

“Bu on sarı parmağı son gününe saklayıp,
Camlaşan gözlerimle onlara bakacağım,
Son bir hızla ruhumu tepemde kucaklayıp,
On kollu şamdan gibi başımda yakacağım...” (Şamdan)

“En ışıklı bir günde artık bitmiş olarak,
Asabî ellerimle saçlarımı yolarak,
Bir öksüz çiğdem gibi boynu bükük solarak,
Gözlerimi bir bahar gününde yumacağım”
(Bir Bahar Günü Ben de...)

“Camlaşan gözlerimle bakıp yalvaracağım,
Uzatılan bir tasta bir yudum alacağım,
Bu akış diyecek ki: Artık her şey bitmiştir...” (Ölümüm)

“O sonsuz boşluklara bir yıldız aktı yine
Ve sonsuz boşluklarda bir iz bıraktı yine,
Yine kimler bu gece gözlerini yumdular..
Boşalmış bir kadehte zaten son yudumdular”
(Bir Yıldız Aktı Yine)

“Bir ölüm isteğiyle âsâbım gerilir de,
Gözlerimin önünde bir engin belirir de,
Bir kurtuluş umarım geniş, derin sulardan” (Bıkkınlık)

Zakkum Çiçekleri'ni oluşturan şiirlerin yazıldığı 1930'lu yılların başında toplumun korkulu rüyası veremdir. Ölümçül bir hastalık karşısında her insan farklı tepkiler verebilir. Ancak değişmez olan hastalığın doğurduğu ölüm korkusu ve yarattığı karamsarlıktır. Hele de hastalığın tedavisi esnasında hastanın aile ve arkadaş çevresinden uzak kalması bu zorlu deneyimi daha da katlanılmaz kılabilir. Mazlum Kenan tedavisi için İstanbul'un çeşitli hastane, prevantoryum ve sanatoryumlarında yıllarca kalmış, çok özlediği ailesini ve doğduğu yer olan Çorum'u görememiştir. Aile albümündeki bazı fotoğraflar babası Süleyman Bey'in zaman zaman oğlunu tedavi gördüğü yerlerde ziyaret ettiğini göstermektedir. Ancak aileden uzun süreli ayrılığın hastalığa bir de özlem duygusunu kattığı aşikârdır. Mazlum Kenan'ın kardeşleri Munise ve Naciye'ye ithafen yazdığı şiirler de bunun bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Yaşanan özlem duygusunun odak noktasında ise annesi Melek Hatun Hanım vardır. *Zakkum Çiçekleri*'ndeki "Özleyiş", "İçimden Kopan Şiir", "Artık Gel Anneciğim" ve "Kavuşmanın Korkusu" şiirlerinde doğrudan veya dolaylı olarak anne özlemi dile getirilir.

"İçimden Kopan Şiir" anne özleminin nasıl dayanılmaz hale gelebildiğini derinden duyuran ve Mazlum Kenan'ın üslûbunu temsil kabiliyeti olan önemli bir şiirdir. Saçlarını yıllarca anne eli okşamayan birinin hissettiği acıyı somutlaştıran şiirde; saçların sert, kaba ve çirkin görünüşüyle şefkatten yoksun oluş arasında bir anlam ilgisi kurulmuştur. Hüsnü Talil sanatına örnek teşkil eden saçların sertliği ile o saçların sahibinin sevgiden mahrum kaldığı gerçeği arasındaki anlamsal bağlantı tamamen orijinaldir ve buluş niteliği taşır. Üstelik bu bağlantı mısraların bütününe yayılarak organik bir şiir yapısı oluşturulmuştur.

"Saçlarımı tarayan ellerim şaşırarak,
Onları kaba ve sert, sevimsiz buluyorlar.
Alnımdan başlayıp ta, başımdan aşırarak,
Çoğalan bir öfkeyle durmadan yoluyorlar..

Neden saçlarım serttir, böyle sevimsiz neden?..
Bir sebep arıyorum tarayıp her bir teli.
Nihayet buluyorum pek derin düşünmeden:
Dört yıldır okşamadı onları anne eli...”

Mazlum Kenan, ölümünden yaklaşık beş ay önce Burgazada’da yazdığı “Artık Gel Anneciğim” adlı şiirinde yine anne özlemine dile getirir ve kavuşma temennisinde bulunarak annesine “gel” çağrısında bulunur. Annesi İstanbul’a değil, ama kendisi Çorum’a giderek annesine, babasına ve kardeşlerine kavuşur, özlemine dindirir. Doktorların onu ailesinin yanına göndermesi en azından özlem içinde gözlerini hayata yummasını engellemiştir. Son nefesini verirken çok sevdiği annesinin, ailesinin yanında olması onun için teselli vericidir. Bugün ondan geriye kalan “Artık Gel Anneciğim” şiirinin mısralarında yakınlarına duyduğu hasret duygusunun hangi raddelere geldiğini görmek mümkündür. Çorum’a dönünce neler hissettiğini ve bu dönemde yüreğinde ve ruhunda duyduklarını şiire dönüştürüp dönüştürmediğini ise henüz bilmiyoruz. Belki ileriki günlerde ortaya çıkacak yeni şiirler bu belirsizliği ortadan kaldıracaktır.

“Artık Gel Anneciğim” şiirinde aileden ayrı kalmanın yarattığı hüznün, acı ve özlem duygusu hâkim görünse de, dikkatle okunduğunda asıl özlenen varlığın anne olduğu görülür. “Kimsesizim, yalnızım böyle son saatimde” mısraından da anlaşıldığı üzere Mazlum Kenan artık çok fazla zamanının kalmadığını sezmiş gibidir ve tek isteği annesinin dizlerine başını koyup onun şefkat dolu ellerini yeniden saçlarında hissedebilmektir. “İçimden Kopan Şiir”de olduğu gibi bu şiirde de saçlarını anne elinin okşamaması özlenir, dile getirilir.

“Bir anne sevgisinin ruha dolan ışığı,
Bir kızkardeş yüzünün mânalı kırışığı,
Bir babanın içinden kopan “Oğlum!” deyişi..
Bir bildik çehresinin sıcak gülümseyişi..

Bütün bunlar eksiktir, kırılan hayatımda,
Kimsesizim, yalnızım böyle son saatimde...
Dizlerine koysam da başımı, ellerinle
Okşasan saçlarımı, sonsuz emellerinle.

Tâ ruhuma sokulan o ılık sözlerle sen,
“Ah yavrum!” desen anne, buğulu gözlerle sen.
Rüyalarım da bile sana doğru koşarak,
Rüyaların aldatan sevinciyle coşarak,

Gözlerimi yumuyor, ışığı kovuyorum,
Bu rüya ümidini, içimde boğuyorum...
Bir “Anne!” diyen duysam kalbim paralanıyor,
En gizli bir yerinden ruhum yaralanıyor...

Dizlerine başımı ne zaman koyacağım?
Ben anne sevgisine ne zaman doyacağım?
Dudaklarında hazin tebessümler taşıyan,
Yıllardır benden ayrı, benden uzak yaşayan,
Anneciğim, sevgili ve melek anneciğim,
Artık yasımı dindir, gelerek anneciğim...”

(Artık Gel Anneciğim)

Mazlum Kenan'ın şiirlerinde ölüm düşüncesi kadar olmasa da aşka dair mısralar da oldukça dikkat çekicidir. Şiir kitabının tanzimi de bu görüşü destekler mahiyettedir. Kitabın ikinci bölümü “Bir Aşkın İlhamları” başlığını taşır ve bu bölümde yer alan altı şiir doğrudan aşk üzerinedir. Bununla birlikte kitabın birinci bölümünde yer alan *Seni Düşünürken* şiiri de aşk üzerinedir. İlk gençlik yıllarının getirdiği heyecanları doya doya yaşayamayan şair, muhtemeldir ki, tedavi gördüğü yerlerde karşılaştığı birine ya da birilerine içten içe ilgi

duymuş, platonik mânâda aşklar yaşamıştır. Nitekim bu grupta yer alan şiirlerinde öne çıkan “göz, göz göze gelmek ve bakışmak” gibi ifadelerden yaşanan değil de daha çok duygu dünyasında hissedilen aşklar olduğu anlaşılmaktadır. Şairin aile çevresi tarafından anlatılan ve Özden Uzel’in bir görüşmemizde naklettiği Mazlum’un bir hemşireye âşık olduğu yolundaki ayrıntı da bu görüşü destekler mahiyettedir. Yarım kalmış bir hayatın içinde yaşanan aşklar da doğaldır ki vuslata ermeden yarım kalacaktır.

“ ...

Çoğalan bir ateşle suları yarıyorum,
Düştüm gözlerindeki deniz serinliğine..
Gözleri deniz renklim, ah seni arıyorum,
Artık kavuştur ruhum; beni serinliğine...”

(Bakışmanın Şiiri)

“ ...

Bunları bilsem de ben, bu biliş neye yarar?
Bir yaralı kuş gibi kalbim avucundadır.
En uzak iklimlerde gözlerim seni arar,
Ilık nefesin gibi, ruhum başucundadır...” (Elimde Değil)

“ ...

Bir an göz göze gelse iki mavi yıldızla,
Ona bağlanıverir en umulmaz bir hızla.

...

Bir sarışın görür de gönlüm ona tutulur,
Esmerle ettiğimiz yeminler unutulur...” (İsimsiz şiir)

“ ...

Ruhum bir kadehtir ki; sesin ona dolmasa,
Geçip giden her günüm, şuursuz sarhoşluktur.
Senin beni bağlayan o gözlerin olmasa,
Gözlerimde kâinat manasız bir boşluktur...”

(Seni Düşünürken)

Çok genç yaşta hayata veda etmelerine rağmen geride unutulmaz ve kalıcı izler bırakan insanlara duyulan sempati ve ilgi onların eserlerini hayatta kalanlar için daha özel bir konuma taşıyabilmektedir. Edebiyatımızda çeşitli sebeplerle, ama en çok da hastalık nedeniyle göç edip gidenlere ayrı bir sevgi ve şefkat gözüyle bakılır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış ve devrin ölümcül hastalığı verem nedeniyle çok erken yaşta hayata gözlerini yummuş genç şairler bu kapsamdadır. Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur hayatlarının filme çekilmesi sayesinde bir anda geç kalmış bir şöhrete kavuştular. En az onlar kadar ilgiyi hak eden bir diğer isim ise Mazlum Kenan Köstekçi'dir. O, Çorum'da doğmuş, eğitimini tamamlayarak öğretmen olma hayalini kurmuştur. İsteğine kavuşmak üzere eğitimini sürdürürken yakalandığı veremin pençesinden bir türlü kurtulamamış ve 26 yıllık ömrünün son yıllarını hastane, prevantoryum ve sanatoryumlarda tedavi görmek için İstanbul'da geçirmiştir. Hastalığın sürekli ölümü düşündüren yıpratıcı etkisine, ailesinden uzak kalmanın hasreti ve aşk acısı eklenmiştir. Böylece dayanılmaz bedensel ve ruhsal acılarını aşamadığı gibi bir de bütün derinliğiyle yalnızlığı hissetmiştir.

Naif ve genç bir bünyeye sahip olduğu anlaşılan Mazlum Kenan, her zaman edebiyata ilgi duymuş ve tedavi döneminde çeşitli edebî metinler okumanın yanı sıra hislerini şiirler yazarak ifade etme yolunu seçmiştir. Ondan geriye kalan toplam 27 şiir ve 1 ikilik, eğer ömrü vefa etseydi nasıl gür bir kaynağa dönüşeceğini ve edebiyatımızda lirik şirin öne çıkan temsilcilerinden biri olabileceğini göstermeye kâfidir. Çeşitli antolojik çalışmalarda "Şamdan" adlı şiirine yer verilen Mazlum Kenan'ın diğer şiirleri de hak ettiği değeri bulmayı beklemektedir. Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur'un popüler kültür kaynaklarından sinema sayesinde geç de olsa bilinir hale gelmeleri örneği göz önüne alınarak Mazlum Kenan'ın da keşfedileceği ümidini içimizde saklı tutmak gerekmektedir. Elbette şaire, edebiyat tarihlerinde ve antolojik çalışmalarda zaman zaman yer verilmektedir. Ancak şiir severlerin tümü tarafından bilindiğini iddia etmek mümkün değildir. Öyle anlaşılıyor ki, Mazlum Kenan 1942 yılında tek şiir kitabı olan *Zakkum Çiçekleri*'nin yayımlanmasıyla birlikte belli bir bilinirliğe kavuşmuştur. *Zakkum Çiçekleri*'nin şairin ölümünden sonra yayımlanması okurların ilgisini çeken önemli bir ayrıntıdır. Nitekim Kıbrıs ve Ankara'da yaşayan bazı şiir heveslileri

Mazlum Kenan'a ağıtlar yazacak kadar hayatından ve şiirlerinden etkilenmişlerdir.

Mazlum Kenan'ın dikkati, çeşitli insan görünüşlerinden ziyade başta hastalığının etkisi olmak üzere yaşadığı hastane ve sanatoryum gibi kısıtlı ve dar mekânların imkânları nedeniyle daha çok kendine dönüktür. Doğaya ve çevreye izlenimci bir yaklaşımı vardır. Bütün şiirlerinde naif ve lirik bir şair portresi çizer. Bu sebeple, şiirleriyle ilgili yorumlarda öne çıkan unsur lirizmdir. İnsanın kendini var etme mücadelesi, yaşama bağlılıkla başlar ve onu estetik unsurlarla bezeyip birtakım şiirsel anlamlar yüklemesiyle devam eder. Mazlum Kenan gerek şair hüviyetinin kendine has özellikleri gerekse hastalığının yarattığı ruh haliyle şiirlerinde kırılmalı ve duygulu bir şair olarak görünür. Ölüm, aşk ve anne hasreti şiirlerinin ana temalarıdır. Bütün bunlara ilaveten dilindeki duruluk ve üslûbundaki kolayca söyleyivermiş izlenimi yaratan eda onu bugünlere taşıyan önemli etkenlerden biridir.

Mazlum Kenan Köstekçi ve onun şiir okurlarına yegâne mirası olan *Zakkum Çiçekleri* geçmişten bugüne kalmayı başarabilmiş ve bugünden de geleceğe ulaşmayı hak etmiştir. Tıpkı zakkum çiçekleri gibi içi ölümün acılığıyla dolu, ama dışı hayatın tüm canlılığı ve güzelliği ile pırıl pırıl mısralardan meydana gelen bu şiirler, insana dair değişmez duyguları anlattığı için hiç ama hiç eskimeyecektir.

TAYYAR KERMAN (1922-1999)

Tayyar Kerman 1922 yılında Çorum'da doğdu. İlk ve ortaokulu Çorum'da tamamladıktan sonra Sivas Öğretmen Okulunda okudu. Otuz yedi yıllık meslek hayatının 20 yılında Çorum'da hizmet verdi. 1957'den 1961'e kadar Kıbrıs'taki Türk okullarında öğretmenlik yaptı. 1970-81 yılları arasında MEB Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğünde yöneticilik yaptı. 1999 yılında vefat etti.

Tayyar Kerman'ın eserleri: *Çorum Ağzından Derlemeler* (1996), *Manzum Denemeler*, *Ünlü Deyimlerin Yorumları ve Öyküleri* (tarihsiz).

Çorum Ağzından Derlemeler kitabında Çorum'a özgü deyim, atasözü, dua, beddua, yemek isimleri, kişi adlarının söylenişiyle ilgili örneklere yer veren Tayyar Kerman, ayrıca birçok deyim ve atasözünün doğruş öyküsünü anlatır.

Kösedağı'ndan Kar Bağışlamak

Kösedağı'ndan kar bağışlamak deyiminin açıklaması: “Buzdolabının, diğer soğutucu araçların, buz fabrikasının olmadığı dönemlerde; yazın sıcak günlerinde, soğutucu olarak Çorum'da kar kullanılırdı. Kar ise Kösedağı'ndan her gün eşeklerle Çorum'a getirilir, dondurma ve soğuk meşrubat bununla yapılırdı.

Kösedağı'nın kuytu koyaklarında, sahipli karlıklar vardı. Kışın karlar bu çukur yerlere kükülür, üstü bastırılarak, çalı-çırpı ve samanla örtülürdü. Yazın da Çorum'da satılırdı. Yazın sıcaklığında parası olanlar, kahveciler, dondurmacılar bu karı kullanarak sıcak günlerin sıkıntısını giderirlerdi. Bir hayli de pahalı bir meta idi. Bunun ticaretini yapanlar, hatırı sayılır kazançlar edinirlerdi. Bundan yararlanamayan yoksulların gözünde yazın soğuk, karlı meşrubat içmek, ulaşılamayacak bir nimet gibi görülürdü. Onun için, doyurucu ve geçerli olmayan yardımlar ‘Sanki Kösedağı'ndan kar bağışlıyor.’ diye küçümsenirdi.” (Kerman, 1996: 130-131).

ABDULLAH ERCAN (1922-2011)

Abdullah Ercan 1922 yılında Çorum'un Karakeçili Mahallesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Çorum'da, liseyi Samsun'da okudu. 1944 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. 1948 yılından itibaren Çorum'da avukatlık yaptı. 1961 Anayasasını yapan kurucu mecliste Çorum'u temsil etti, ayrıca 1977 yılında Çorum'dan Cumhuriyet Senatosu üyeliğine seçildi. Şiirler yazdı, çeşitli gazetelerde felsefe konulu yazıları yayımlandı. Ulusal yayın organlarında eserlerine yer verildi. Çorumlu halk ozanlarının edebî olarak gelişmeleri için büyük çaba harcadı. 7 Ocak 2011'de Çorum'da vefat etti.

Abdullah Ercan'ın kitapları: *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler* (1983), *Şiirler* (1987?, 1997), *Düşünceler ve Duygular* (2002?).

Çorum Bağları İçin Maniler

Ahçılar Bağı yakın

Nazar değmesin sakın

Muska diye beni o

Yarın boynuna takın

Bol üzümlü Ayarık

Olukları dayarık

Koynundaki narı ver

Zekatına sayarık

Çomar yolu Sarıbayır

Tanrım bizi sen kayır

Ne o güzeli benden

Ne beni ondan ayır

Çoraklık'tan nar gelir

Kösedag'dan kar gelir

Kız senin aşıkların

Eve barka zor gelir

Çukuravlağı bükte

İki güzel bir yükte

Küçüğü elin olsun

Benim gözüm büyükte

Elemin bağı verep

Derdinle oldum harap

Adam sarhoş olur mu

İçtiğin bir tas şarap

Eskiekin bağları

Mor sümbüllü dağları

Yel gibi geldi geçti

O muhabbet çağları

Fitne Bağı düzdedir

Püskürme ben yüzedir

Şu derdimin çaresi

O kaşta o gözdedir

Güveyönü buradır

Gelin saçın turadır

Alla girip salla çıkmak

Bu ellerde töredir

Yol üstü Hacıkerim

Dertten kurtulmaz serim

Yazı bile geçirdik

Kışaysa Allah kerim

Mursal'ın üstü Hoy Hoy

Kadehlere bade koy

Meze diye sevdiğim

Koynundaki narı soy

İbrahim Çayırı'na

Gün vurmuş bayırına

Eğil bir yol öpeyim

Babanın hayırına

Cevizliktir İçerdere

Kız saçını kim öre

Bırak bu garip örsün

Ay karanlık kim göre

İğde kokar İlice

Suyu akar ılıca

Çakır gözlü o kızı

Sevmişim pek delice

Kapaklı'dan çay geçer

Kara günler say geçer

Seni görenler sanır

Ondördünde ay geçer

Kazan Bağı uzaktır

Sevda yaman tuzaktır

Kara deme bana ak kız

Biber kara tuz aktır

Köpeklik'in çağlası

Ak gerdanın bal tası

Kolum kanadım kırdı

Şu feleğin baltası

Mursal'ın suyu serin

Ok vurdu kirpiklerin

Tabib çare bulamaz

Yaralarım çok derin

Sülüklü'nün suyu az

Kız etme bu kadar naz

Ahirinde ölüm var

İkimizi de komaz

Deli akar Zımbalı

Yarın boyu gül dalı

Kokusu lale sümbül

Tadıysa oğul balı

(Ercan, 1997: 87-88)

İHSAN TOMBUŞ (1923-2009)

İhsan Tombuş 1923 yılında Çorum'da doğdu. Çorum'un köklü ailelerinden icra memuru Tombuşoğlu Elvan Efendi'nin torunu, Çorum belediye başkanlarından Nazmi Tombuş'un oğludur. İhsan Tombuş ilkokulu Çorum'da okuduktan sonra, ortaokulu Robert Kolejinde, liseyi ise Ankara Kolejinde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 1948'de mezun olarak Çorum'a döndü ve 1950 yılında avukatlığa başladı.

Demokrat Parti'den siyasete atıldı ve 1950 yılından itibaren aktif olarak siyasi hayatını sürdürdü. 1961-77 yılları arasında üç dönem Adalet Partisi'nden, bir dönem Demoratik Parti'den ve bir dönem de Anavatan Partisi'nden olmak üzere toplam beş dönem Çorum milletvekili olarak TBMMM'de bulundu.

Çeşitleme adlı eserinin ön sözünde İhsan Tombuş edebiyata ilgisinin nasıl başladığını şöyle anlatır: “Edebiyata merakım küçük yaşlarımda başlamıştı. İlk şiirimi 17 yaşımda, ilk tiyatromu da 19 yaşımda yazdım. *Hayali Sevgililer* isimli radyofonik piyesim 1942 yılında Ankara radyosunda temsil edildi. Yine aynı yıl yazdığım hocalarımızı ve okul idaresini karikatürize eden *Tembel Uykusu* adındaki bir skeci okul müsamesesinde kendim oynadım. Bu skeç çok mahdut bir okul çevresine hitap ettiği için bunu genelleştirerek herkese hitap edecek şekle soktum. 1945 yılında üç perdelik bir vodvilimi İstanbul Şehir Tiyatrosuna gönderdim. Gelen eserlerin ön seçimini yapan meşhur komedi yazarı rahmetli Musahipzade Celal Bey eserimi çok beğenerek beni çağırdı ve eseri, üzerinde birkaç küçük değişiklik yaparak tetkik komisyonuna gönderdi. Komisyon bana eserin güzel örülmüş bir vodvil olduğunu ve repertuvara alındığını bildiren bir mektup yazdı. Fakat ne yazık ki bu eser repertuvardan sahneye gelemedi. Bu olay benim tiyatroya da edebiyata da küsmeme neden oldu.” Sonraki yıllarda avukatlık mesleğine ve politikaya ağırlık veren İhsan Tombuş, uzun süre

edebiyata uzak durur. Ancak 1987 yılından itibaren yeniden yazmaya başlar.

İhsan Tombuş, 7 Kasım 2009 tarihinde Ankara'da vefat etti ve Çorum Ulu Mezarlık'taki aile mezarlığında toprağa verildi.

Eserleri: *Ankara Cinayeti* (roman, 2003), *Politikada 41 Yıl* (anı, tarihsiz), *Çeşitleme* (tiyatrolar, öyküler, şiirler ve manzum fanteziler, tarihsiz), *Ben Kimim* (yaşam öyküsü), *Çırağan Baskını* (roman).

İhsan Tombuş'un *Çeşitleme* adlı eserinde yer alan "Çorum Türküsü" adlı şiir, onun doğduğu topraklara olan sevgisini yansıtır. Şiirin tamamı şöyledir:

Çorum Türküsü

Çorum'un bağları zümrüt yeşildir.

Her mevsim etrafı efil efildir.

Köylüsü kentlisi uz ve ehildir.

Yiyecek ve içecek bol ve sebildir.

Çorum'da yaşamak ne mutlu olay

El ele tutuşup çekelim halay

Bir ovaya bağdaş kurmuş oturmuş

Bağrında modern bir sanayi kurmuş

Yığıtlığı sevgi ile yoğurmuş

Barış ve dostluğu buna delildir.

Çorum'da mutluluk ne kadar kolay

El ele tutuşup çekelim halay

Dayamış sırtını köse dağına

Bağlı tarlasına, bahçe bağına

Tarihi uzanır Hitit çağına

Ta ezelden beri uygar bir ildir.

Birlikte toplanıp hep alay alay

El ele tutuşup çekelim halay

Yaşlılar olgundur, gençler ise şen,

Evler şenliktir, bahçeler gülşen

Ayrılmaz Çorum'dan, bir kez yerleşen

Çorum hiç kimseye gurbet değildir.

Çorum'da yaşamak ne güzel olay

El ele tutuşup çekelim halay

(Tombuş, tarihsiz: 388)

SERMET SAMİ UYSAL (1925-2016)

Sermet Sami Uysal, 29 Ekim 1925 tarihinde Çorum'da doğdu. 30 Mart 2016 tarihinde vefat etti.

İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi bölümünde iki yıl (1948-1950) okuduktan sonra Türkoloji bölümünü birincilikle bitirdi. Ayrıca Paris Üniversitesi Fonetik Enstitüsünden “pek iyi” derece ile mezun olmuş, Sorbonne'da da “en üst başarı” derecesiyle doktora hazırlamıştır.

Galatasaray Lisesinde müdür yardımcılığı ve edebiyat öğretmenliği (1956-1963); Brüksel Üniversitesinde ve Paris Üniversitesinde (1965-1970) Türk Dili ve Edebiyatı okutmanlığı yapmıştır. Avrupa'da yedi yıl kaldıktan sonra yurda dönen Sermet Sami Uysal, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu Türkçe Bölümü başkanlığını emekli oluncaya kadar sürdürmüştür (1970-1990). Buradaki görevine ilaveten İstanbul Teknik Üniversitesinde ve Çapa Tıp Fakültesinde dersler vermiştir.

Sermet Sami Uysal'ın edebiyata ilgisi şiir yazarak başlamıştır. 15 yaşındayken yazdığı ilk öyküsü ise Türk Yolu gazetesinde yayımlanmıştır. Sonraki yıllarda *Varlık*, *Hayat*, *Türk Düşüncesi*, *Ayda Bir*, *Akşam*, *Ulus* gibi çok sayıdaki dergi ve gazetede inceleme, deneme, anı, sohbet, şiir ve hikâye türlerinde yazıları ve binin üzerinde röportajı, ayrıca çevirileri yayımlanmıştır. Bunlara ilaveten *Cumhuriyet* gazetesinde *Aşk Herşeyin Üstünde* (1954) adlı romanı tefrika edilmiştir. Radyofonik oyunları, Ankara ve İstanbul Radyolarında oynanan Sermet Sami Uysal'ın Ionesco ve Camoletti'den çevirdiği çeşitli oyunlar da başta Devlet ve Şehir Tiyatroları olmak üzere özel tiyatrolar tarafından da sahnelenmiştir. Ayrıca Necati Cumalı'nın *Derya Gülü*'nü *La Rose de la Mer* adıyla Fransızcaya çevirmiştir.

Abdülhak Şinasi Hisar ve Yahya Kemal Beyatlı ile yakın arkadaş olmuş ve onlar hakkında hazırladığı çalışmalarla tanınmıştır.

Yayımlanmış Eserlerinden Bazıları: *Yahya Kemal'le Sohbetler*, *Abdülhak Şinasi Hisar: Hayatı-Sanatı-Eserleri*, *İşte Gerçek Yahya Kemal*, *Tevfik Fikret ve Şermin*, *Türkçe Anlatım Yöntemleri*, *Şiire Adanmış Bir Yaşam: Yahya Kemal Beyatlı*, *Baki Kalan Bu Kubbede*, *Eşlerine Göre Ediplerimiz*, *Krallar da Ölür* (Ionesco'dan çeviri, B. Korkut ile birlikte).

Sermet Sami Uysal'ın *Baki Kalan Bu Kubbede* adlı eserinde yer verdiği sanatçılardan biri Hüseyin Coşkun'er'dir. 1950'lerde büyük ses sanatçılarına eşlik eden keman sanatçıları arasında "seyircinin coşkun alkışlarına yarı mahcup, dudaklarında tatlı bir gülümsemeyle selam veren; velhasıl gerek esmer, kavruk fiziği gerekse davranışlarıyla 'Ben Anadolu'yum' diyen bir tarafı olan, bu yüzden de taşra kökenli dinleyiciler tarafından daha da benimsenip sevilen bir sanatçı" olan Hüseyin Coşkun'er ile Sermet Sami Uysal'ın ortak bir yönleri vardır: İkisi de Çorumludur.

Sermet Sami Uysal'ın Hüseyin Coşkun'er ile gerçekleştirdiği röportajdan bir bölüm:

"Çok alçak gönüllü –ve üstelik hemşerim- olan Hüseyin Coşkun'er'le beni, Lütfi Güneri tanıştırmıştı... Ve daha tanıştırmaz tanıştırmaz da, hemen o akşam çalıştığı gazinoya davet etmişti... Daha önceden verilmiş başka sözümüz olduğundan Lütfi de ben de bu candan davetine gidememiştik...

Birkaç gün sonra bulduğumuzda hayatını şöyle anlattı:

-326 yılında Çorum'da doğdum... Üç sene medrese tahsilinden sonra ilk mektebe girdim... Sonra Orta'ya geçtim. Fakat musiki aşkı orta mektebi bitirmeme fırsat vermedi. Ben musikiye beş yaşında iken başlamıştım... O zamanlar duyduğum bir şarkıyı kusursuz söyleyebiliyordum... Okuyup yazmaya başlayınca Çorum'da musikişinas olmadığından İstanbul'dan nota getirttim. Ve nazari olarak öğrendim... Halbuki ağabeyim hoca tuttu, buna rağmen öğrenemedi... Bir gün kendisinden gizli kemanını çalarken odaya girdi. Kemanını saklamak istedim, fakat gülererek: "Çok güzel çalıyorsun, kemanım senin olsun." dedi.

Sünnet olduğum gün de elime udu alır almaz çalmaya başladım!... 15-16 yaşında iken bir tiyatro trupu ile Çorum'dan kaçtım... Fakat babam, tekrar memlekete getirtti... Ben tekrar kaçtım... Ve bir tek kemanla operet oynattım... 1930'da İstanbul'a geldim... Aynı heyetle İstanbul'un muhtelif yerlerinde temsiller verdik... Sonra Muhlis Sebahattin'le çalıştım... Daha sonra operette kalmamın doğru olmadığını düşünerek saza geçtim... Evvelâ ikinci sınıf sazlarda çalıştım... Sonra, Sadettin Kaynak, Münir Nurettin, Selahattin Pınar, Kadri Şençalar, Sâdi Işılay ve Lütfi Güneri'nin yaptıkları film müziklerinden çaldım... 1945'te, Maksim'deki birinci sınıf saza geçtim. Ve o günden beri de İstanbul'un muhtelif yerlerindeki birinci sınıf sazlarda çalışıyorum... Görüyorsun ya hemşerim, bugüne gelinceye kadar hayli çileli bir hayatım oldu.”

(Uysal, 2011: 97-98).

SAİT MADEN (1931-2013)

Sait Maden 3 Mayıs 1931 tarihinde Çorum'da doğdu. Bazı kayıtlarda doğum yılı 1932 olarak yazmaktadır. Çorum'un eski ve köklü ailelerinden, iki yüzyıl önce konar-göçerlikten yerleşik düzene geçmiş bir Türkmen oymağı olan Madanoğulları'ndan gelmektedir. Babası Madanoğlu İsmail, annesi Çerkez Besney Prensesi Janset'in kızı Hacer (Kadriye)'dir (Ceran, 2014: 43). Çorum'daki ilkokul yıllarından itibaren resme ilgi duyan Sait Maden, ortaokul çağlarında yarışmalara katılmış ve ödüller kazanmıştır. O yıllarını kendisi şöyle anlatır: “İyi havalarda, okul dönüşü, elimde koca bir defter kırlara çıkardım desen çizmek için; ağaçlar, hayvanlar, köy evleri, köylü yüzleri çizdim... Daha ortaokul öğrencisiyken, yağlı boya, sulu boya, gravür tekniklerini öğrendim” (Timurhan, 2014: 5). Sait Maden, resim kadar yazı sanatına da aynı yıllarda ilgi duyar. Hat dersleri alır. Daha 12-13 yaşlarında aruz vezniyle şiir okuyup yazmaya başlar. İlk şiiri 1946 yılında *Çorum* gazetesinde yayımlanır. Hatta yazdığı şiirlerden dolayı Çorum'da tanınmaya başlar. 15 yaşındayken İstanbul dergilerinde şiirleri yayımlandığında Çorumlu bazı ihtiyarlar “Bak, bak Sait Maden” diyerek birbirlerine gösterirler. 16 yaşındayken Osmanlıca ve yabancı dil olarak Fransızca öğrenmeye başlar. Fuzuli ve Baudelaire en sevdiği şairlerdir. 18 yaşından itibaren başta Baudelaire olmak üzere birçok Fransız şairin şiirini Türkçeye çevirir. Hatta 1949 yılında *Varlık* dergisinin düzenlediği yarışmada birincilik ödülü kazanır. O günleri *Varlık*'ın 1000. sayısı için yazdığı “Tek Kişilik Ordu” başlıklı yazısında anlatır: “Yaşar Nabi Nayır'ı 1949'da tanıdım. Güzel Sanatlar Akademisi'nin liseye denk gelen orta bölümünde ilk sınıf öğrencisiydim. Kendi kendime Fransızca öğrenmeye çabalıyordum. Varlık, bir çeviri şiir yarışması açmıştı. Yanılmıyorsam, ülkemizdeki ilk özel yarışmaydı bu. Baudelaire'den çevirdiğim bir şiirle ben de katıldım. Ama takma bir adla. Üç beş ay sonra sonuç açıklandı. Birinciliği ben kazanmıştım. Ama günler boyunca dergiye gitmeyi, kendimi tanıtmayı göze alamadım. Ya inanmazlarsa diyordum o takma adlı kişinin ben olduğuma. 18 yaşında çelimsiz bir öğrenciydim. Bir ay sonra gidebildim ancak... Benim

çeviren efendim, dedim, yarışmayı kazanan o şiiri. Asıl adım da şu. Ne kadardı birincilik ödülü, söyleyeyim mi? Elli lira. Az mı? Hayır, az değil. Bir öğrencinin boş cebi için çok iyi paraydı” (Maden, 1990: 2). Sait Maden, ileriki yıllarda Lorca’yı kendi dilinden okuyabilmek için İspanyolca’ya merak salar. Yabancı dil bilgisi, Lorca, Baudelaire, Neruda, Poe, Aragon gibi şairlerin şiirlerini çevirecek kadar güçlüdür. Hatta şiir çevirileriyle çeşitli ödüller kazanır. Mesela, Neruda çevirilerinden dolayı Şili hükümeti altın madalya ile ödüllendirir.

Sait Maden, ortaokulu Çorum’da tamamladıktan sonra şiir ve resim yeteneğini geliştirebilmek adına eğitimini İstanbul’da sürdürür. O zamanki adıyla İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümüne devam eder. Çorum’da iken ondaki yeteneği keşfeden resim öğretmeni Reşat Eroğlu, Akademide hoca olan arkadaşı Bedri Rahmi Eyüboğlu’na, öğrencisi için bir referans mektubu yazıp gönderir. Reşat Eroğlu mektubunda şöyle yazar:

“Bedriciğim, sana bu mektubu verecek olan Sait Maden’i gözümün bebeği gibi severim. Onu sana emanet ederken içim rahattır; herhalde sana fena bir emrivaki yapmış değilim. Eminim ki onu, sana has olan o sıcak, o candan samimiyetle, yani bir artist samimiyetiyle karşılayacak ve bu çok ince ve zengin ruhlu, sessiz, çekingen Anadolu çocuğuna gurbet diyarının o yürekler yakan acısını çektirmeyeceksin. Yine eminim ki, bu çok kabiliyetli çocuğun üzerine, güzel bir kelebek, bir kır çiçeğinin üzerine eğilirken duyduğu alaka ve şefkatle eğilecek, ona, bugün atılmak üzere bulunduğu çetin yolda pek değerli bir rehber olacaksın. Yalnız... bir sanat rehberi değil, bir sanat kelimesinin bütün zengin muhtevasıyla bir rehber...” (Timurhan, 2014: 6).

Sait Maden 1949 yılında başladığı Bedri Rahmi Eyüboğlu Resim Atölyesinden 1955 yılında başarıyla mezun olur. Akademideki öğrenciliği sırasında, şiir yazmayı kesintisiz sürdürür, arkadaşlarıyla beraber birtakım faaliyetlere katılır. Şiir, grafik tasarımı yanında, onun hayat boyu süren bir tutkusu olur. Dünya edebiyatından yaptığı çeviriler sayesinde, Türk edebiyatını zenginleştirip okurların ufkunu genişletir. Ayrıca Bedri Rahmi Eyüboğlu sayesinde, yöresel ve özgün olmayı öğrenir. Hocasından edindiği ufuk genişliğiyle kendi topraklarının kokusunu ve dokusunu eserlerine yansıtmayı bir prensip haline getirir.

Haydar Ergülen, 19 Haziran 2013 tarihinde vefat eden Sait Maden için yazdığı “Şiir Dervişi: Sait Maden” başlıklı yazısında sanatçırı şöyle betimler:

“Her sabah 9 vapuruyla Kadıköy’den Eminönü’ne gelen ve her akşam saat 5 vapuruyla Kadıköy’e dönen, uzun saçlarıyla, yıllardır, değıştirirse de, aynısını kullandığı geniş çerçeveli kemik gözlükleriyle, çantasından çıkarıp okuduğu kitabıyla, hiç eskimeyen eski adam, eskiyeni adam. Cemal Süreya’nın ‘İspanyol Asilzadesi’ne benzettiği ‘şık derviş’. ‘Özgünlük’ anlamında yine şık, yine derviş meşrep, saçları uzun bir yolculuğa önceden hazırlanmış. O yüzden hep böyle uzun ve dervişlikten yalvaçlığa giden yolda beyazlamış gibi...”

Sait Maden’le şiir üzerine “Çağımızda Söz’ün Büyüsü Yok Oldu, Kutsallığı Yitti” başlıklı bir söyleşi gerçekleştiren Nurduran Duman, sanatçının yalnızca şairliği üzerine sorular yönelterek birçok ayrıntıyı birinci elden öğrenmeyi sağlar (*Yasakmeyve*, Ocak-Şubat 2007). Duman’ın yönelttiği “Şiir yazmaya Çorum’da, çocukluk yıllarında başladınız. İlk şiirleriniz 1946-1950 arasında *Yedigün* dergisinde, daha sonraki şiirleriniz ise *Türkçe*, *Soyut*, *Yazko Edebiyat*, *Somut*, *Varlık*, *Adam Sanat*, *Gösteri* gibi dergilerde yayımlandı. Şiir yolculuğunuzdan biraz söz edebilir misiniz?” sorusu üzerine Sait Maden şu cevabı verir:

“Şiire on üç yaşında başladım. İlk şiirimi on dört yaşında yayımladım. Bunlar daha çok Ahmet Haşim ve Yahya Kemal etkisinde aruzla yazılmış şiirlerdi ve bu şiirler 1950’ye kadar İstanbul’un bazı dergilerinde yayımlandı... İstanbul’da güncel şiiri tanıdım: Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat ve toplumcu gerçekçi şairlerin şiirleri. Ben de yazmakta olduğum şiirin yönünü bu doğrultuda değıştirdim. 1960’a kadar sürdü bu yönelim. Ama on beş yıllık bir çaba sonunda, geriye dönüp bakınca yazdığım her şeyin bir kocaman sıfır olduğunu gördüm ve hepsini yırtıp attım. Bu arada değışik dillere çalışıyordum: Fransızca, İngilizce, Latince, İspanyolca ve elbette Osmanlıca.” Yıllar içinde bu dillere Rusça da eklenir. Sait Maden’in çocukluğundan itibaren güzel sanatlara ilgi duymasında aile faktörünün önemi büyüktür. Kendisiyle yapılan bir söyleşi programında özellikle annesinin yetişmesinde büyük rol oynadığını şöyle ifade eder: “Annem hiç okula gitmemesine rağmen eski dildeki yazıyı çok iyi bilir ve bana masallar, şiirler okurdu. Aruz ve mısra

kurmayı genç yaşta öğrendim. Şiirlerimi köklerden beslenerek yazıyorum... Annem eline ne geçerse okuyan biriydi. Yerde bir kâğıt parçası görse, alıp kaldırır, yüksekte bir yere koyardı. Alın terini simgeleyen ekmek gibi; bilgi aktaran her şey kutsaldı onun için. Ben de öyle şartlandım.” (Ceran, 20114: 52).

Sait Maden için kim ne demiş?

Fethi Naci: “Şiir emekçisi”

Cemal Süreya: “Şık derviş. Diller arası bir adam”

Şükran Yurdakul: “Bulunmaz şiir tutkunu. Sözcüklerle savaşımda kendini esirgemeyen”

Turgay Gönenç: “Şiir simyacısı”

Memet Fuat: “Dili bir kuyumcu gibi işledi.”

Doğan Hızlan: “Dünya şiirinin Atlas’ı”

Ressam, grafik tasarımcısı, şair ve çevirmen Sait Maden’e “kendinizi nasıl tanımlarsınız?” diye sorduklarında, “Şairim.” cevabını verir. Bu cevaptan da anlaşıldığı üzere, o kendini öncelikle, şiir yeteneğiyle tanımlamaktan memnuniyet duyar. Nitekim grafik tasarımcılığı ve çevirmenlik, onun hayatına edebiyat, özellikle de şiir sayesinde girer. Yayıncı, şair ve kitapçı gibi çevrelerle yakınlığı artınca resimden para kazanamayan Sait Maden, kitap tasarımlarıyla hem para kazanmaya hem de grafik tasarımcısı tarafını geliştirmeye başlar.

Sait Maden geçirdiği açık kalp ameliyatı sonrasında 19 Haziran 2013 tarihinde vefat etti. Sait Maden’in iki çocuğu vardır: Can Maden, Sarp Maden.

Kavuşma

Anam çağırıyor beni

gece herkes uykudayken

anam çağırıyor beni.

Ay gökte bir olmaz ayken

anam çağırıyor beni
yıldızlar ölü sudayken.

Onun usul parmakları
gölgelerle bir arada,
onun usul parmakları.

Bir okşayış gibi ya da
onun usul parmakları
ot kokusunda, havada.

Anam çağırıyor beni
yıldızın, kuşun dilince,
anam çağırıyor beni.

Düşten, esintiden ince
anam çağırıyor beni
göl uykuya çekilince.

Bekle beni, geliyorum
sen yüğrük su, evecen yel,
bekle beni geliyorum.

Rüzgârla savrulup tel tel
bekle beni, geliyorum
uçuruma atılan sel?

(Maden, 1991: 21).

ORHAN ÇÖPLÜ (1931-1975)

Orhan Çöplü 1931 yılında Çorum'da Karakeçili Mahallesinde doğdu. 1941 yılında babasını kaybetti. İlkokulu Albayrak İlkokulunda okudu. Lise öğreniminden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne başladı. Maddi olanaksızlıklardan dolayı üniversite öğrenimini tamamlayamadı. Askerliğini yaptıktan sonra Çorum Defterdarlığında sicil memuru olarak çalışma hayatına atıldı. 1955 yılında evlendi. Siyasete girdi. *Yeni Çorum* ve *Çorum Ekspres* gazetelerinde yazı işleri müdürü olarak çalıştı. 13 Ekim 1975 tarihinde vefat etti.

Sıla

Koparan'da top top açan bulutlar;
Kuşburnum, mor menevşem, iğdelim.
Yağmurlar dinince gelecek
Çocuğun babası benim sevgilim!

Damlar üstündeki bıldıırki leylekler...
Kasabamız, büyükpark ve bahar.
Çapkın gelişlerinde akşamüstleri
Etekleri havalanan yar.

Bir yanda uyanmış anne toprak
Yüreğim kuşların göğsünde
Daldan dala serüvende
Saatler çaldı çalacak!

(Çöplü, 2002: 72)

AHMET SERİN (1932-2017)

Ahmet Serin 1932 yılında Çorum'un Çıkrık Köyünde doğdu. Akpınar İlköğretim Okulu ve A.Ü. Açık Öğretim Fakültesini bitirdi. Yurdun çeşitli yerlerinde 34 yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra emekli oldu. Çok üretken bir isim olan Ahmet Serin, 2017 yılında vefat etti.

Ahmet Serin hayatını ve eserlerini şöyle anlatır:

"1932 yılında Çorum'un M. Çıkrık Köyünde doğdum. Aynı köyde yatılı bölge okuluna kaydım problemlili oldu. 2. Cihan Harbi'nin sonuna doğru buhranlı yıllardı. Ülkede kuraklık, kıtlık vardı. Babam "Bir evden bir kişi yeter. Ağabeyin okula gidiyor." diyerek beni okula göndermedi. 1944 yılında okul açıldıktan kırk gün sonra jandarmalar 2.5 liralık devamsızlık cezası aldılar. On bir yaşında birinci sınıfa kayıt oldum. 1949 yılında ilkokulu bitirdim. Kırk beş kişi içerisinde sınavları birinci olarak kazanmıştım. Çıkrık'tan yedi kişi sınavları kazanmıştı. Velilerimiz bir araya geldi. Birbirlerini ikna ederek, birbirlerine kefil olmaya karar vererek anlaştılar. Yükleme senetleri de böylece yapıldı.

Öğretmen okulunda güçlük çekmedim. İlk öğretmen okulunu 1955'te bitirdim. İlk tayinim Çanakkale'ye yapıldı. Mesleğimin otuz ikinci yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesini bitirdim. Otuz dördüncü yılında emekliye ayrıldım. İlkokulda meslek dalı hakkında, hiçbir hayalimiz yoktu. Bizden öncekiler Lâdik İlköğretim Okuluna gittiler, biz de aynı yeri düşledik. Öğretmenlikten başka işlerde çalıştım. Yaz tatillerinde bağ, bahçe işlerinde çalıştım. Su motoru çalıştırdım. Kendi inşaatlarımızda çalıştım. Çıkrık'taki evimizi üç defa temelinden yıkarak yeniledim. Ahşap yapı çabuk yıprandığından son defa yığma yaptım. Çorum'da da üç katlı binamız bulunuyor. Bu binaların en az %30 işini kendi elimle yaptım.

Eğitim Günlüğü adıyla bir kitap hacminde notlarım var. İsim belirtmeden yayımlamak istiyorum, inşallah yayımlamak nasip olur. Yazı yazmaya beni teşvik eden olmadı. İlkokulda hazırlama merakım vardı. Elden düşme eski kitaplar buluyorduk. Bunlardan özet çeker, kitapçıklar haline getirirdik. Öğretmen okulunda özetlere devam ettim. Günlük tutmaya başladım.

Yayımlanmış dört kitabım var.

1-*Çıkrıktan Esintiler* şiirlerle köy incelemesi

2-*Bozkırdan Yankılar* memleket şiirleri

3-*Yurdum Doğam* (yurt ve doğa şiirleri)

4-*Çorum Erenleri* (şiirlerle tanıtılan 20 evliya)

Şiir dalında yayımlanan dört kitabımdan başka bilgisayardan çıkmış, yayımlanmaya hazır altı kitabım şunlar:

1-*Kutsal Ziyaret*

2-*Peygamberler Mücadele ve Mucizeleri*

3-*İçten Dıştan*

4-*Zaferler Dizisi*

5-*Köy ve Göç*

6-*Tarihi Köy Çıkrık*

Bunlardan ilk beşi şiir, altıncısı şiir ve nesir karışık. Ayrıca 2 roman, 1 hikâye, 1 piyes, 1 köy incelemesi, 2 anı ve 6 şiir olmak üzere 12 eserim bilgisayara geçmek üzere hazır beklemektedir.

Çıkrık'tan Esintiler adlı kitabında doğum yeri olan Çıkrık Köyünün tabii ve kültürel değerlerini şiirleriyle anlatmaya gayret etmiştir. Söz konusu kitabında yer alan bir şiiri:

Bahçem

Vişnenin moru, kirazın alı
Şafak ispinozun aşk masalı
Tat, lezzet dolu sarı şeftali
Bahçemde gül örtündü al şalı

Süsenler kenarda oymak oymak
Gönlüm bilmez güzel renge doymak
Ak, pembe, zakkum, oyalı zambak
İğde çiçeğinden mistir sokak

Saksıda turunç, makiden örnek
Ihlamurda pırıl pırıl yaprak
Bardakta dem çiğdem sarı çiçek
Gönlümde bahçem hep cennete dek

Badem, ceviz sert çekirdek tuttu
Kaysı dalda sarı ballar tattı
Elma yeşil, mora suyun kattı
Havam çamda reçineye yattı

Kızılarmut dalında göynüdü
Maydanoz tel tel boya yürüdü
Marulda ak göbekler dürüldü
Erik sofraya mağrur kuruldu

Serçe cik cik dalda yuva yaptı
Sığırcık bahçeyi talan etti
Kelebek tül kanat polen ekti
Usera arıya can bahşetti

Ceviz yaprağında acı koku
Ayva sarılı kadife doku
Meyvenin mayhoşu derin uyku
Vitamin yüküdür leziz suyu

Asma çardağında of oturdum
Çay bardakta demdir, yudum yudum
Gurûb vakti şiirler okudum
Vakti tutup bahçemde uyuttum

(Serin, 1995: 86)

HAYRİ UCAR (d. 1933)

Hayri Ucar 1933 yılında Çorum'da doğdu. Ortaokuldan sonra öğrenimine devam etmedi. Bir müddet avukat ve noter katipliği yaptı. 1956 yılında zabıt katibi olarak Çorum Adliyesinde çalışmaya başladı. 1973 yılında ceza mahkemeleri başkatibi oldu. Bu görevdeyken 1980 yılında emekli oldu.

Şiir yazma yeteneği erken yaşlarda kendini gösterdi. Hece ölçüsüyle halk edebiyatı geleneğine uygun şiirlerin yanı sıra serbest nazımla da şiirler yazdı. Mahlas olarak “Ucar” mahlasını kullandı.

1957 yılında *Dilara* adlı şiir kitabı yayımlandı.

Çorum

Kandilkaya yeşil, yeşil göründü.

Doğuda örülmüş ağı ÇORUM'UN.

Mertler yurdu güzelliğe büründü

Dillere destandır şanı ÇORUM'UN.

İğerci'nin asık durur suratı,

Bırakmaz ki düşman olan kır atı;

Kuzeyi kaplayan sağlam bir çatı,

Dağlar bekçidir tanı ÇORUM'UN.

Kösedağı mağrur, mağrur bakıyor,

Arkasından Kızılırmak akıyor,

Bu eşsiz güzellik gönül yakıyor,

Kırkdilim'i harpte canı ÇORUM'UN.

Güneyde upuzun koca Dörttepe,
Yan bakılmaz kardaş bu güzel şehre
Düşmansan gitme dur, dostsan ilerle!
Diye ihtar eden dağı ÇORUM'UN.

Dört taraf demir ağ, orta ovalık.
Esiyor rüzgarlar hep ılık, ılık.
İnsanı sağlamdır, değıldir çalık.
Yurt aşkıyle taşar kanı ÇORUM'UN.

Ilıca, Ahçılar uzar kolkola,
Sık ağaçlar şarkı söyler rüzgâra.
Şu yemyeşil meyvesi bol bağlara,
Diyorlar öpeöz malı ÇORUM'UN.

Bu şehir cennetten sahte bir köşe
Ayarık, Kapaklı, İçeri dere,
İbrahim çayırı, Elemin, Fitne,
Emekle yetişen bağı ÇORUM'UN.

Parkımızda öter kuşlar, bülbüller.
Gelen geçen ne güzel de yer derler,
Güzel bahçelerde açmıştır güller
Tertemiz oteli, hanı ÇORUM'UN.

(Ucar, 1957: 6)

ŞÜKRAN KARABIYIK (1935-2013)

Şükran Karabıyık 1935 yılında Çorum'da doğdu. 2 Nisan 2013 tarihinde vefat etti. İlkokul mezunudur. Evli ve üç çocuk annesi olan Şükran Karabıyık, gençlik yıllarından itibaren şiir yazmaya ve ozanları dinlemeye ilgi duyar. “Şiirlerimde içtenlikle, hiçbir kasıt olmaksızın, kendi duygularımı yansıtmaktayım. Bazen mutluluğumu bazen kederimi, bazen içimdeki masum düşüncelerimi... Belki tam anlamıyla düzgün bir şekilde duygularımı anlatamamış olabilirim. Şiirlerimi süslemeden, serbest, kafiyesiz yazmaktayım. Yazmadan da duramıyorum ve hatalarımla okuyucularıma sunuyorum” diyerek yazma sebebini ve şiir anlayışını açıklayan şairin kitapları: *Turkuaz* (1996), *Zaman Değirmeni* (tarihsiz).

Kırkdilim

Çorum'dan çıktım Dodurga yoluna,
Osmaniye virajı kırkdilim belinde
Hamamözü kavşağı Laçın kolunda,
Dilim dilim dilinesin Kırkdilim.

Bir ağaç altında molamı verdim,
Kırkdilim'i geçtim Dodurga'yı gördüm,
Bundan sonra artık rahata erdim,
Dilim dilim dilinesin Kırkdilim.

Suyun başında demledim çayı,
Oturup dağlara seyrettim köyü,
Laçın çeşmesinden buz gibi suyu,
Dilim dilim dilinesin Kırkdilim.

Kızılırmak gelin gibi süzülür,
Arabalar gıcım gıcım gıcılar,
Tarlalarda çalışıyor bacılar,
Dilim dilim dilinesin Kırkdilim.

Kırkdilim'e gitmek bir ölüm,
Dodurga dağlarında kaldı gülüm,
Bırak Kırkdilim etme bana zulüm,
Dilim dilim dilinesin Kırkdilim.

(Karabıyık, 1996: 34)

AHMET LÜTFİ KAZANCI (d. 1936)

Ahmet Lütfi Kazancı 1 Ağustos 1936 tarihinde Çorum'da doğdu. İnkılap İlkokulu (1948), Çorum İmam Hatip Lisesi (1960) ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü (1964) mezunudur. Kısa bir süre Çorum Kubbeli Camiinde imam-hatiplik (1960); Çorum, Isparta ve yeniden Çorum İmam Hatip Liselerinde öğretmenlik yaptı. 1977 yılında, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesine o zamanki adıyla Bursa Yüksek İslam Enstitüsüne Arap Dili ve Edebiyatı asistanı oldu. Yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. 1991 yılında doçent, 1999 yılında profesör oldu. Çalışmalarını Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İslam Tarihi öğretim üyesi olarak sürdürdü.

Çok sayıda araştırma-inceleme kitabı, makale ve bildirileri bulunan Ahmet Lütfi Kazancı'nın yayımlanmış dört romanı vardır. Bunlar: *Münevver Hanım* (1971), *Üvey Anne* (1971), *Bir Vicdan Uyanyıyor* (1972), *Son Fırtına* (2005).

Üvey Anne romanının ön sözündeki Çorum-insan benzetmesi:

“Çorum şehrini, coğrafi konumu veya endüstri ve ticaret sahasındaki değeri itibariyle tanıtmaya bilgimiz kâfi değildir. Bu bakımdan Samsun'dan Ankara'ya doğru içinden geçip giden yolcularla aramızda pek fark yoktur denebilir. Fakat bu mütevazi şehri bir insan olarak kabul ederseniz, kitapta takdim edilen Fatma Hanım, bu insanın en kıymetli tarafı olan edep ve terbiyesini temsil eder. Bize göre bir şehrin kıymeti, o şehirde yaşayan ahlâk numunesi ve edep mümessili insanların kıymetine müsavidir. İçinde bir Fatma Hanım yaşayan şehir ise methedilmeğe lâyıktır.” (Kazancı, 1971: 6)

Son Fırtına romanında geçen Çorum'a dair bazı ayrıntılar:

“Albayrak İlkokulunun karşısına düşen aralıkta akşama kadar kömür dağıtılmıştı. Burası aynı zamanda İnanetullah Camiinin kiblesine düşüyordu. İkiyüz elli kiloluk kömür parasını yatıranlar

kuyruğa giriyor, sırası gelenler birer birer kömürlerini alıp dönüyorlardı.

Nihayet gelen kömür bitti. Sırası gelmeyenler, bir gün sonra alabilme ümidi ve akşama kadar beklemenin hırsı ile dağıldılar.

Saatlerdir soğukta çivi kesmek, bir günlük işten geri kalmak, yarın yine bu ayazda beklemek... Bu gibi gönül hoşluğuyla yapılması mümkün olmayan can sıkıcı durumlar; sigaraları peş peşe yaktırmış, küfürleri ard arda sıralatmıştı. Bu arada sesini çıkartmayan, sigaranın ve kötü sözün bir fayda getiremeyeceğini nefesine ihtar ederek:

-Kazanamadığına göre hiç olmazsa kaybetme! diyenler de vardır.” (Kazancı, 2005: 8)

Kendimi Anlatayım başlıklı anı türündeki kitabından bir bölüm:

“Kış günlerinde Pazar sabahı oldu mu ayrı bir heyecanla yataktan kalktığımı, bugün kaz dövüşü var diye için için kıvrandığımı hatırlıyorum. Kazımız (mahallenin kazı) mahalleyi terk ederken, arkadaşlarla birlikte onun peşine düşer, kaçmaması ve galip gelmesi temennileriyle ona eşlik ederdik.

Dövüş başlayınca dişiler ayrı bir havadan üflercesine ve alabildiğine haykırmağa başlar, “Haydi yiğidim, göreyim seni...” der gibi haykıra haykıra, dövüşen kazı teşvik ederler. Dövüşen kaz ise bir taraftan hasmına karşı kanat çırpıp ve gagasıyla onun kanadını ısırırken kulakları daima eşlerinden gelen sestedir. Şayet onların ortalığı birbirine katan, öte sokaklardan duyulan sesleri arzu ettiği bir düzeyde değilse dövüşü bırakır ve koroda sesi hafif çıkan dişiyi bulur ve evvela onun hakkından gelir, sonra tekrar dövüştüğü erkek kaza yönelir. Bir zaman gelir ki birinin gücü tükenir ya da karşısındakine üstün gelemeyeceğini anlar ve dövüşü terk edip kaçır. Bir kaz, bir defa mağlup olduğu ve kaçtığı kaza karşı yıllarca sonra da olsa meydan okuyup karşısına çıkamaz.” (Kazancı, 2009: 76-77)

İSMET ÇENESİZ (d. 1936)

İsmet Çenesiz 6 Haziran 1936 tarihinde Çorum'da doğdu. Erkek Sanat Enstitüsünden 1955 yılında mezun oldu. İnşaat Mühendisi olmak istedi, ancak ağabeyi İlhan Çenesiz ile birlikte, baba mesleği olan marangozluğu seçti. Güneş Kiremit Fabrikası kurucuları arasında yer aldı. Bir süre Samsun'da ticaretle meşgul olduktan sonra, 1987 yılında Başaran Kiremit Fabrikasını satın alarak ticari faaliyetlerini tekrar Çorum'da sürdürdü. Çorum'da 1994 yılında ECE Seramik adıyla bir fabrika kurdu.

İsmet Çenesiz ticaret hayatının haricinde edebiyatla yakından ilgilidir. Yıllardır gazetelerde köşe yazıları yayımlanan Çenesiz, şiir, öykü, makale türlerindeki yazılarını kitaplaştırmıştır.

Kitaplarından Bazıları: *Doğruları Söyledim Dokuz Köyde Sevildim, Hayalimdeki Köy Sefaköy, Yüreğimin Sesi, Pazartesi Yazıları, Pazartesi Günlüğü.*

Çorum

Çorum İlyas Bey oymağından,

Alır adını.

Havası sağlam, adamı sağlam.

Deniz kıyısında oturanlar,

Bilir bunun kıymetini.

Çorumlu yiğit, sert onurlu

Kızlar buğday tenli, iyi huylu

Düşmanın ayak basmadığı nadir il.

1426 şehit veren Çanakkale'de.

Canım diyen canana,
Canlar, can içinde Hûda'ya.
Canım deme o kadar candan bana
Canlar kurban Çorumlu'ya

(Çenesiz, 2004: 70)

KAZIM ALKAN (d. 1938)

1938 yılında Çorum'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Çorum'da tamamladı. Bugünkü adıyla Endüstri Meslek Lisesinin orta kısmından 1955-1956 eğitim-öğretim yılında mezun oldu. İstanbul Yıldız Teknik Okulu Makine Mühendisliği sınavını kazandıysa da maddi imkânsızlıklar nedeni ile devam edemedi. Aynı yıl Ankara'da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Kadastro Fen Kursuna kayıt yaptırarak dokuz aylık bir kurstan sonra Çorum Kadastro Müdürlüğünde fen memuru olarak çalışmaya başladı.

Çorum'da iki yıl çalıştıktan sonra, vatani görevini yapmak üzere askere çağırıldı. 1959 yılı ortalarında 60. dönem yedek subay adayı olarak Tuzla Uçaksavar Yedek Subay Okulunda altı ay eğitim gördü. Çekilen kura sonunda 1. Ordu 2. Kolordu Topçu Alayı Uçaksavar Taburu 2. Bölük 1.Takım komutanı olarak görev yapmaya başladı. Altı ay sonra teğmenlik rütbesine yükseldi. Gösterdiği liyakatten dolayı Kolordu Komutanlığından alınan onayla tabur karargahında personel subayı olarak çalışmaya başladı. 1961 sonunda tezkeresini alarak ordudan ayrıldı.

1962 yılı başında yeniden Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından Kayseri Kadastro Müdürlüğüne fen memuru olarak atandı. İki yılı aşkın bir süre bu müdürlükte çalıştı. Bu arada Kayseri Lisesi edebiyat bölümü fark dersleri sınavlarını vererek lise diplomasını aldı.

Çorum Kadastro Müdürlüğüne tayinini isteyerek, yeniden bu müdürlükte fen memuru olarak çalışmaya başladı. 1967-1969 yılları arasında Balıkesir'in Bandırma ilçesinde fen memuru olarak çalıştıktan sonra Erzincan ili Refahiye ilçesi Kadastro Müdürlüğüne fen amiri olarak atandı. Refahiye ilçesinin kadastro sunu iki yıl gibi kısa bir sürede bitirme aşamasına gelmişken Bingöl'de meydana gelen deprem dolayısıyla müdürlüğün Bingöl Afet Bölge Grup Amirliği emrine verilmesiyle Afet Kadastrounda çalışmaya başladı. 4,5 ay gibi kısa bir sürede kendilerine verilen görevi tam gün mesai yaparak

başarı ile tamamlayan müdüriyet elemanları istedikleri yerlere tayin edilmeye başladı. Kazım Alkan, babası öldükten sonra yalnız kalan annesine yakın olmak için Sungurlu Kadastro Müdürlüğüne tayin istedi. Sungurlu'da üç yıla yakın bir çalışmanın sonucunda ilçenin kadastroğunu bitirdi. Genel Müdürlükten, Kadastro Müdürlüğünü Merzifon'a taşıma emrinin alınması üzerine 1974 yılından itibaren Merzifon Kadastro Müdürlüğü fen amirliği görevini yürütmeye başladı. Bu arada iki yıllık Tapu ve Kadastro Meslek Yüksek Okulunu bitirdi.

Müdüriyetin başarılı çalışmalarını dikkate alan Genel Müdürlük, birkaç yıl sonra Amasya ili Gümüşhacıköy ve Suluova ilçelerinde de kadastro çalışmalarını eleman takviye ederek Merzifon Kadastro Müdürlüğüne bağladı. Bu çalışmalarda da Kazım Alkan fen amirliği görevini üstlendi. Bu ilçelerin nirengi tesisi ve rasat işlerini de yaptı. 1986 yılında Merzifon Kadastro İkmal edildikten sonra Suluova Kadastro Müdürlüğüne müdür yardımcısı olarak atandı. Bir yıl sonra da aynı müdürlüğe, müdür olarak atandı. 1991 yılında Suluova Kadastro Müdürü iken emekliye ayrıldı. Suluova Kadastro Müdürlüğünü yürütürken üç yıl Amasya Meslek Yüksek Okulu Tapu ve Kadastro Bölümünde meslek dersleri verdi.

Kazım Alkan, emekliye ayrıldıktan sonra Çorum Meslek Yüksek Okulu Harita ve Kadastro Bölümünde dışarıdan üç yıl öğretim görevlisi olarak meslek dersleri verdi

Gençlik yıllarından itibaren edebiyata gönül verdi. Hocalarının teşviki ile sürekli okuyup yazarak kendini yetiştirdi. Türkiye genelinde yayımlanan ulusal nitelikli bazı dergilerde şiirleri yer aldı. Ancak daha çok Çorum'daki mahalli gazetelerde yazıları ve şiirleri yayımlandı. *Umuda Yolculuk Var* (2010) adlı bir şiir kitabı bulunmaktadır. En az 2 kitap olacak kadar hikayeleri ve 15 kitap olacak kadar da şiirleri bulunmaktadır. Uzun araştırmalar ve titiz bir çalışma neticesinde meydana getirilen Yemen konulu şiir kitabı basıma hazır beklemektedir.

Şimdi Nerdesin Çorum

hüzünlü çiçekler açardı bahçelerinde,
utangaç bakardı evlerin yollara,
sıtmalı toprak akardı sellerin...
kekeme serçeler konardı
dallarına ağaçların...
yolların,
yılan yılandı,
sokakların solucan...
hortumlar,
kavalyeydi saman çöplerine
kağıt parçalarına,
kıvrak dansları vardı rüzgârın
tozlu meydanlarında...
en sevdiğim şarkıydı
kağnı gıcırtiları...
çıplak ayaklı çocuklar,
mesuttu kapı önlerinde
bilya yuvarlarken,
çivit oynarken
çıkmazlarında...
şimdi nerdesin ÇORUM

(Alkan, 2010: 45)

GÜRKAN COŞKUN (KOMET) (d. 1941)

Gürkan Coşkun 1941 yılında Çorum'da doğdu. Çorumlu araştırmacı Atillâ Lâçin'in ifadesine göre, ailesi aslen Çorum Osmancıklı'dır. Babası ilkökul öğretmenliği ve müdürlüğü yapmıştır, annesi ev hanımıdır. Kardeşi Kayhan Coşkun halen Çorum'da yaşamaktadır.

Kökeni Latince “cometes”ten gelen ve Türkçede “kuyruklu yıldız” diye karşılık bulan “komet”i takma isim olarak kullandı. Onun bu ismi almasında 1952 yılında kurulan “Bill Haley & His Comets” adlı grubun etkili olduğu ifade edilir. Mehmet Güteryüz *Güldüğüme Bakma* adlı nehir söyleşi kitabında Komet isminin sağladığı uluslararası şöhret kazanmadaki olumlu etkilerinden söz eder: “Komet’in her dilde telaffuz edilebilmesi, kısa ve yaygın olması sanatçı adı için idealdir. Yolda birisi Gürkan diye çağırırsa dönüp bakmaz Komet herhalde” (Sönmezay 2004: 414). Komet ise kullandığı takma isimle ilgili durumu şöyle açıklar: “Benim için isimlendirme, etiketlendirme meselesi önemli. Yani toplum ve iktidar bizi belli şekilde tanımlıyor, kimlik veriyor. Oysa kendimize çıplak baktığımızda ne rütbe ne meslek... 1994’ten beri sergilediğim Komet levha ve resimleri bu etiketlenmeye karşı bir tavırdı. Ve kendi kendime koyduğum Komet ismi daha çok genç yaşta bu verilen kimliği reddetmenin bir başlangıcıydı.”

Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünde Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Zeki Faik İzer’in öğrencisi oldu. 1960-67 arasındaki bu dönemde Türk toplumundan çeşitli insan manzaralarını kalabalık gruplar halinde, eleştirel, toplumsal ve psikolojik bir anlatımla resmetti. 1971 yılında devlet bursuyla Paris Vincennas Üniversitesi Plastik Sanatlar Bölümünde eğitim gördü. İlk sergisini Fransa’nın Rouen şehrinde açtı. Türkiye’de pek yaygın olmayan, fantastik realizm denilen akımın temsilcisi oldu. Nüktedanlığıyla bilinen Komet, resimlerinde felsefe, romantizm ve komediye birleştirdiğini ve nüktedan yönünü vurguladığını söyler. Komet’in gerçek dışı bir

mekânda yer alan figürleri, geçmiş dünyanın günümüze yansıyan bireyleri ve insan olgusunun simgeleri resimlerinin ana ögesidir.

Resim kadar şiirle de ilgili olan Komet, bu iki sanat dalının iki ayrı dil olduğunu kabul eder, duygu ve düşüncelerinin aktarımı için her ikisini de uygun bulur, kullanır. 1960'lardan itibaren bazı dergilerde şiirleri yayımlanmaya başlar. 1997'den sonra *Kitap-lık*, *Adam*, *Yasak Meyve*, *Uç*, *Sözcükler*, *Gnosis*, *Duvar*, *Varlık*, *Heves*, *Gösteri*, *Defter*, *Öküz* gibi dergilerde şiirleri yayımlandı. Komet'in şimdiye kadar yayımlanmış iki şiir kitabı vardır: *Olabilir Olabilir* (2007), *Komet Momet* (2013). 1960'lı yıllarda not defterine yazdığı anılardan oluşan kitabı *Koşarak Geldim Çorabı Deldim* (2004) başlığını taşır.

1960-2007 yılları arasında yazdığı şiirlerinden oluşan *Olabilir Olabilir*'in başında Fazıl Hüsni Dağlarca, Edip Cansever ve Ece Ayhan'ın şairliği hakkındaki olumsuz görüşlerine yer veren Komet, onlara rağmen devam eder. “Çocukluktan beri iyi şiir okuyucusuydum. Yüzlerce şiiri ezbere biliyordum. 19 yaşında şiire başladım, Rimbaud'nun şiiri bıraktığı yaşta. 1960 başlarında bazı dergilerde birkaç şiir yayımladım, hatta şiir matinelerine katıldım. On yıllardır kitap projeleriyle yatıp kalktım. Nihayet genç arkadaşlarımın yardımıyla, kaybolmayan son bavuldan (şaka değil) bu kitap çıktı. Hem kolay, hem zor bir kitap. Yarım asır boyunca yazılmış değişik tip şiirleri karıştırdım. Tek kişilik bir antoloji ortaya çıktı.” diyerek şairliği ve şiirleri hakkında bilgi verir.

Komet, 2010 yılında yapılan bir röportajda yöneltilen “Şiir ve resmi iki ayrı dil olarak düşünürseniz hangisi sizin duygu ve düşüncelerinizin aktarımı için daha uygun?” sorusunu kısaca “Her ikisini de kullanıyorum ve uygun buluyorum.” cevabını verir. Ayrıca eserlerin oluşum safhasıyla ilgili olarak şöyle der: “Hakiki yaratım tek kafadan, anında çıkan oluşumdur. Öyle sanat tarihine göre veya trendlere göre, sağa göre, sola göre sanat yapmak diye bir şey palavradır, taklitçiliktir.” (Şirin Kahveci, Boğaziçi'nde “Çağdaş Sanat” Röportaj Dizisi, 2010).

Komet'in içinde Çorum geçen bir şiiri:

Hicran

2006 – 7 Nisan Cumartesi

Lütfen temiz tutunuz bizi (altıgenleri)

Altıgenleri ve olanları yapıştırınız

(Tabelacı Remzi -ready made-yim ile)

(1953 Çorum Lisesi) müsamerede-hicran

M. Akif ve ressam haklı ise de son hadisede

Derhal duyardık onu

Hicran öğretmenimle

-53 sene sonra- bile

Gülüşmeler olsa bile

Son havadiste

Ahalinin yanında ahali olan onu

Ah hicran

Yine hicran

Koridorun karşısında

Gölgeler ve birdenbire bir keman.

Toprak neden sürülür diye

Sürgün niçin sürülür diye

Sorardık sahibine,

Neden zor ısınırdık

Koşardık peşinden hicranla yine

Düşünürdük hicranla yine

Daha yakından bakmalıyız
Caddelere derdik
Caddeler sulandıktan sonra
Ey ahali nedir ki derdik şükran
Gümüş kapaklı bir el ile
Ahali yoktur diye beni bağirtan

(Komet, 2013: 78)

MUSTAFA ÖZÇATALBAŞ (d. 1941)

Mustafa Özçatalbaş 1941 yılında Çorum'un Devâne semtinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Çorum'da tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okudu. Öğretmenlik mesleğini 26 yıl boyunca sürdürdü ve emekli oldu.

Edebiyata ilgisi lise yıllarında başlayan Özçatalbaş'ın birçok şiiri mahalli gazetelerde yayımlanmıştır. Ayrıca hikâye türünde eserleri ile kent ve toplum konulu köşe yazıları yazmıştır.

Şu Bizim Çorum (Devâne Anıları), Mustafa Özçatalbaş'ın Çorum'a dair anılarını içeren kitabıdır. 1996 yılında kitap olarak yayımlanan eser, öncesinde *Şu Bizim Devâne* başlığıyla *Çorum Hakimiyet* gazetesinde tefrika edilmiştir. 1940'lı-50'li yılların Çorum'una dair anılara yer verilen satırlardan hareketle şehrin sosyo-kültürel hayatının artık geçmişte kalan izlerini görmek mümkündür.

Devâne adı, Çorum'da bir semtin adıdır. Mustafa Özçatalbaş, Devâne'nin neresi olduğunu tarif ederek başlar kitabına:

“Çorum merkezindeki Saat Kulesini arkanıza alıp, Paşa Hamamı önünden aşağılara yürürseniz Cankara, Çürük Pınar'dan sonra Devâne Meydanı'na varırsınız.

Babamın anlattığına göre bir nice zaman evvel kente gelen nakliyeciler develer bu meydana ıhar, orada konaklamış, o sebeple konmuş 'Devâne' adı.” (Özçatalbaş, 1996: 9).

Şu Bizim Çorum zengin içeriği, ilginç olayları ve mizahî üslubu ile Çorum'un artık unutulmuş veya ancak belli bir yaşın üzerindeki insanların hatırladığı geçmiş günlerini birer film karesi gibi anlatmaktadır. *Çerçiler*, *Culuk Çatladı*, *Deccal*, *Devâne Geceleri*, *Ovucu*, *Yastık Çerezi*, *Civcik Çenesi* gibi başlıklardan da kolayca anlaşıldığı üzere anlatılanlar yaşanmışlıklardan geriye kalan anılardır.

Ayrıca Çorum'un kendine has konuşma biçimine dair çok orijinal örneklere yer verilir. Daha doğrusu, kitabın tamamı “Çorumca” denilen ağız özellikleriyle yazılmıştır.

Şu Bizim Çorum'dan bazı bölümler:

Deli Haççe

“Çorumca, o eski Çorumlularca kullanılan bir konuşma tarzıdır ki, duyup dinleyenler kendilerini adeta bir kabera (kabare) karşısında hissederler. Öyle eğip bükmeden biraz tuhaf, sere serpe söyleyişler. Bakın dinleyin işte:

-Norüyon gonşuu?

-Napıyım gız anam, dün benim herife söyledim; garı bazarında birez pancar (madımak) al, az da basdırma yolla göbelden, aşama bişiriyim, dedim. Ah onu hahediyom Memnuncu'nun gariynan.

-İyi edersin eltim. Yatır iki baş da sarımsağı duvace, gat yoğurdu, bi dutam da yeşil suvan al, yufga ekmanen yeyin bi eyi. Birez da bize gönder gız, emi deli fişgi!...”

(Özçatalbaş, 1996: 27).

Kuşbazlar

Havuz misali oluklarında gün boyu koca Çorum'un arındığı Devâne ikinci sonu serinliğiyle tenhalaşır. Uzak mahallelerden gelenler, yünü kilimi, yıkadıkları her birşeylerini at, eşek arabalarına yükler giderlerdi.

Az evvel fıkır fıkır, cıvıl cıvıl meydan giderek mahzunlaşır. Beş köşeli Şadırvanın gürül gürül suları kendi şarkısını söylemeye başlardı. Meydanın bahçelerle buluştuğu çizgi de dizili heybetli kavak ağaçları nazlı nazlı salınırlar.

Oyun yorgunu çocuklar duvar diplerine çömelir, bahçevan kadınları sırtlarında ot yükleri salına sallanı evlerine gelirdi.

...

Gün batımından evvel işinden ilk dönenler, ceket omuzda, gözleri havada kuşbazlardı. Akli ve gözleri havada bu insanları, alkış ve ısıklarıyla kendimize daha bir yakın hissederdik.”

(Özçatalbaş, 1996: 73).

ABDULKADİR OZULU (d. 1941)

Abdulkadir Ozulu 1 Kasım 1941 tarihinde Çorum'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini aynı şehirde tamamladı. Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünden 1966 yılında mezun oldu.

Nevşehir Öğretmen Okulu, Çorum İmam Hatip Lisesi, Çorum Eğitim Enstitüsünde öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. Çorum Anadolu ve Çorum Anadolu Öğretmen Liselerinin kurucu müdürlüğü görevinde bulundu. Çorum Anadolu Lisesi Müdürü iken kendi isteğiyle 1993 yılında emekliye ayrıldı. Çorum yerel basınında araştırma yazıları ve denemeleri yayımlandı. Çoğunlukla araştırma ve deneme türlerinde yazılar kaleme alan Ozulu'nun *Vatan İçin* ve *Gecekondu Çocuğu* adlı iki eseri, çocuk edebiyatı kapsamında başarılı örneklerdir. Ayrıca Ozulu'nun kaleme aldığı şiirleri de bulunmaktadır. Bunlar kitaplaşmamış gazete, dergi ve antoloji sayfalarında kalmıştır.

Yayımlanmış eserlerinden bazıları: *Vatan İçin* (1973), *Gecekondu Çocuğu* (1973), *Hititler* (2004), *M. Tütüncü'nün Hatıra Defteri* (2006), *1921-1923 Yıllarında Çorum Gazetesinde Yayımlanan Makaleler ve Şiirler* (2006), *Çorum İl Genel Meclisi 1921-1925 Yılları Tutanakları* (2007), *Çorum Gazetesi (1921-1926) Çevirileri I-II* (2008), *Çorum Basın Tarihi Notları* (2012), *Uluçnarlarla Konak Sohbetleri* (2016), *Eşref Ertekin'in Günlüklerinden Bir Zamanlar Çorum* (Meral Demiryürek ile birlikte, 2017).

Abdulkadir Ozulu'nun şiirlerinden bazı örnekler:

Ne Yaman

Soğuk mu yaman yoksa sıcak mı
Düşüne dursun kardeşlerim
Buldum ben gördüm ben yaman olanı
Düşman yüzünde sıcaklık
Dost yüzünde soğuk
Yaman geldi yaman

Kuşlar Bizi Terketti

Güzelliklerle dolu ülkem
Sabırla Yunmuş huzurla büyümüş
İnsanlarım neredesiniz
Salkım söğütler pırıl pırıl sular
Yeşille ermiş yaylalar
Yollarına bereket ağın bağlar
İnsanlarla yarışan karıncalar
Buğday kokan üveyik kuşları
Şarkıları değişmeyen
Hacı baba leyleklerim
Sazlı gölde yeşil baş ördeklerim
Çil kınalı kekliklerim
Sülünlerim angutlarım
Katar katar durnalarım
Adını sayamadığım
Güvercin sevgililerim
Neredesiniz
Biz mi sizi
Siz mi bizi terk ettiniz
Güzellikler masallar zeytinlikler ülkesi
Yurdumun sabırla Yunmuş huzurla yıkanmış
İnsanları
Huzur hasretimiz sabrı sizinle gömmüşüz
Duyun duyun
Kuşlar bizi terk etti.

Geçer

Bir yanardağ içinde

Serin mağaralar

Yok mudur dersin

Niçin olmasın

Binbir diken içinde

Gül görmedim mi?

(Ercan, 1998: 598-600)

Abdulkadir Ozulu'nun *Gecekondu Çocuğu* adlı çocuk kitabından bir bölüm:

“Küçük çocuklar bağıra bağıra dolaşıyorlar ve Cemillerin eşyalarını topladıklarını duymayanlara da duyuruyorlardı. Otobüs garajı yanında dört tekerlekli arabacılar her zaman bulunurlardı. Cemil araba durağı dedikleri duraklarını komşuların da yardımıyla yüklediler. Nermin komşularını bir bir dolaştı. Büyüklerin ellerini öptü, hepsiyle helalleşti.

İsmail'e yardım eden arabacılar onu da arabaya oturtular. Küçük çocuklar arabanın etrafını sarmışlardı. Bir bir gelip, elini öpüyorlardı...

Ilıca bağlarına giden caddede tekerlekler dönüyordu. Nihayet ıhlamur sokağına gelmişlerdi. Sokağın iki tarafındaki evlerden, bu kırık dökük eşyalarla gelenlerin kim olduğunu merak edenler arabaların Hacı Salih Apartmanı önünde durduğunu gördüler.” (Ozulu, 1977: 24-25).

BAHRİ GÜVEN (d. 1941)

Bahri Güven 1941 yılında Çorum'da doğdu. Ankara Atatürk İlköğretmen Okulundan (Hasanoğlan) 1960 yılında mezun oldu ve eğitim yüksekokuluna devam etti. Bu okulu da başarıyla tamamladıktan sonra öğretmenlik mesleğine başladı. 1988 yılında emekli oldu.

Bahri Güven, *Sevgi Yumağı* adlı kitabının başında biyografisini kendine has üslubuyla şöyle dile getirir:

“Anadolu'nun bir dağ eteğinde,
kıraç topraklar üzerine kurulmuş,
bacasında leyleklerin şakımadığı,
ovasında kuzuların meleşmediği,
akşamları baykuş seslerinin,
geceleri puhu kuşlarının “uğğ”larının
yoğunlaştığı,
karanlık “dam”larında yarasaların
uçtuğu,
topraksız bir aile reisinin “kızgınlık”
sonucu,
ana karnında, köyümü göremeden
bir şans eseri şehirde dünyaya gelmişim.

Nüfus cüzdanımda doğum tarihim Çorum 1941 yazılı ama, ayını tam olarak bilmiyorum.

Anama sorduğumda,

“Vallaha oğlum, madımaklar oluyordu.” derdi hep.

Anamdan iyisini mi bilecektim; tarih neydi ki anam için!...

Doğuran anamdı, demek ki madımaklar olurken doğmuşum.

Kendimi tanıdığımda, altı kişilik bir aile tek bir odada yaşıyorduk.

Şehirde hiçbir zaman anamın babamın evi olmadı.

Zaten köyden de bu nedenle göçmüşüz...” (Güven, 2012: 3-4).

“Yazmak, yaşamaktır” düsturuyula yazarlık hayatını sürdüren Bahri Güven’in anı, öykü ve roman türlerinde eserleri yayımlandı. Yazıları *Yazılıkaya*, *Baykara*, *Çorum Kültür ve Sanat* gibi dergilerde yer aldı. *Çorum Haber* gazetesinde kültürel, eğitici ve toplumsal konularda köşe yazıları yazmaktadır.

Kitapları: *Zakkum Çiçeği*, *Yaşayan Efsane Dr. Rifat Patır*, *Sevgi Yumağı*, *Bir Kıbrıs ki...*, *Dönüşü Olmayan Yol*, *Ağaoğlu*, *Bitmeyen Dostluk*, *Kasa Soygunu*.

Bahri Güven’in öğretmen arkadaşı Öztürk Ergen’in anısına kaleme aldığı *Bitmeyen Dostluk* (2016) adlı anı kitabından bir bölüm:

“Öztürk’ü Çorum’a, Ferhatlı’ya bağlayan neydi?

Öztürk’ü Çorum’a, Ferhatlı’ya bağlayan ne tozlu, çamurlu yollardı; ne hayalindeki okulun tam tersi bir okuldu. Ne okulun karşısındaki küçücük, balçıklı gölcüktü. Ne purları kaldırdıkça, altından çıkan, tavandan yatağına düşen akreplerdi. Ne beş kilometre ötedeki çeşmeden, eşekler üzerinde getirdiği içme suyu idi. Ne okulun bulunduğu üzerine çıkıp İzmir Körfezini seyreder gibi Dedesli Ovası’nı seyrettiği Mağaza Tepesi’ydi. Ve ne de öğretmenlik.

Öztürk’ü Çorum’a, Ferhatlı’ya bağlayan, bizlerin, halkın İzmirli öğretmenini karşılıksız sevmiş olmamızdı. Sevginin yanında, büyüğüyle, küçüğüyle bir de saygı görmüş olmasıydı. Ve de Öztürk’ü Çorum ve Ferhatlı’ya bağlayan bu sevgi ve saygıya layık olmasıydı.” (Güven, 2016: 35)

MUZAFFER GÜNDOĞAR (d. 1942)

Muzaffer Gündoğar 13 Ocak 1942 tarihinde Çorum'un Çıkrık Köyünde doğdu. İlkokulu köyünde bitirdikten sonra, ortaokulu Çorum'da okudu. Maddi imkansızlıklar nedeniyle öğrenimine devam edemedi. Çorum İlköğretmen Okulu (1975) ve Açık Öğretim Fakültesi Eğitim Önlisansı (1987) programlarını dışarıdan sürdürerek mezun oldu. 1961 yılından itibaren Sungurlu, Mecitözü ve Çorum ilkokullarında 33 yıl görev yaptıktan sonra, 1994'te emekliye ayrıldı.

Çorum İlköğretmen Okulunda öğretmeni olan yazar Adnan Binyazar'ın özendirilmesiyle yazmaya başlayan Muzaffer Gündoğar'ın şiir ve yazıları 1965 yılından itibaren *Çorum*, *Karabük*, *Devrek*, *Tohum*, *Kök*, *Karşı*, *Türkiye Çocuk*, *Kıyı*, *Çorumlu 2000*, *Yazılıkaya* gazete ve dergilerinde yer aldı.

Mahmut Makal'ın Muzaffer Gündoğar hakkındaki şu sözleri oldukça önemli ve dikkat çekicidir: “Kıvrak diline hayran kaldım. Öykü boyunca öykü okumadım da sanki çeşmeden akan dilini içtim. Seni candan kutluyorum, bütün yapıtların için. Çocuklara ne güzel şölenler veriyorsun.”

Muzaffer Gündoğar'ın 2018 yılına kadar yayımlanan kitapları şunlardır:

Şiir Diliyle Fıkralar:

-*Nasrettin Hoca Fıkraları 1* (1995)

-*Nasrettin Hoca Fıkraları 2* (1995)

-*Nasrettin Hoca Fıkraları 3* (1995)

Şiir Diliyle Masallar:

-*Lafonten Masalları 1* (1997)

-*Lafonten Masalları 2* (1997)

-*Ezop Masalları* (1997)

-*Halk Öyküleri Masalları* (1997)

Şiir Diliyle Öykü:

- *Oğlanuçuran* (1998)

Anı:

-*Geçen Yüzyıldan Anılar* (2007)

Öykü:

-*Baldan Yaman Tadı Var* (2015)

Yaşam Öyküsü:

-*Çocuk Yazınına Ses Olan Yazar* (2007)

-*Pamukkulak Hoca-Recep Rahmi Tankaya* (2017)

Tarihî Roman:

-*Yüreklerde Buz Tutan Kış Sarıkamış* (2018)

Muzaffer Gündoğar'ın *Yaman Üçler Hitit Kenti Çorum'da* adlı romanından bir bölüm:

Pirbaba'da Çorum Savunması

1 Temmuz 2004 Salı

Hava oldukça sıcak. Zafer Bey torunları Özgün, Emre ve Ezgiyle birlikte öğleye doğru çarşıya çıktı. Gazi Bulvarı'na yukarı yürümeye başladılar. Caddenin iki kıyısındaki atkestaneleri ve akasya ağaçları kaldırımları gölgeliyordu. Her yaştan insan; kadını erkeği, çoluğu çocuğu, yaşlısı genciyle farklı amaçlar için akıyorlardı durmadan aşağı yukarı. Araç trafiği de yoğundu bulvarda. Son yıllarda ne kadar da çoğalmıştı özel araçlar. Bulvarın iki yanında yüz yüze, sıra sıra dizilmiş modern yapılar uzayıp gidiyorlardı yukarılara doğru. Yükseklikleri, yapım biçimleri, bünyelerinde barındırdığı dükkânları,

işyerleri ve konutlarıyla yarışıyorlardı sanki. Gençler ve çocuklar mevsimin özelliğine göre daha rahat ve ferah giyecekleri seçmişlerdi özgürce. Her elli adımda bir önlerinde kümelenmiş insanlarıyla dondurmacılar vardı. Sıcaktan bunalanlar, dondurmayla serinliyorlardı.

“Size de dondurma alayım çocuklar.” dedi, Zafer Bey. “Siz de biraz serinleyin.”

“Ne gereği var Büyükbaba,” dedi Emre.

Bir dondurmacıdan birer tane dondurma aldı onlara. Teşekkür etti çocuklar.

Kültür Sitesi ve Adliye Yapısı'nı arkada bırakarak, Hükümet Konağı'nın yanındaki İlica Caddesi kavşağına ulaştılar. Kavşaktan sonra, ‘Pirbaba Çamlığı’nın karşısına geldiler. Aşağı yukarı su gibi akan araçları kollayarak, yaya geçidinden karşıya geçtiler.

Kent insanının çoluk çocuğuyla oturup dinlendiği ya da dostlarıyla hoşça zaman geçirdiği, çamlarla kaplı rahat ve ferah bir mekândı ‘Pirbaba Çamlığı’. Yer yer banklar yerleştirilmişti çamların altına. Bu parkın merkezi yerinde, bir de çayevi kurulmuş, aileler için oturma yerleri düzenlenmişti. Çocuklar için iki de salıncak kurulmuştu ağaçların altına.

Onlar da çamların bir şemsiye gibi gölgelediği, havuzun kıyısındaki boş masalardan birisine oturdular. Gelen garsona kendisine çay, çocuklara da birer kola getirmesini söyledi Zafer Bey. Ardından:

“Burası mezarlıkmiş zamanında çocuklar” dedi. “Sonra çamlık ve park yapılmış. “Pirbaba” denilen bir ulu kişinin de mezarı varmış burada. “Pirbaba Çamlığı” olarak onun adı verilmiş buraya. İnsan özellikle buranın toprağına basarken içi titriyor; bir tuhaf oluyor. Bir de burada yani bu çamlığın bulunduğu yerde, geçmişte yapılmış bir savaş var. Çorumluların bir eşkıya çetesine karşı, kahramanca yaptığı “Çorum Savunması” bu.”

“Anlatsanıza büyükbaba,” dedi Özgün. “Ben kentlerin geçmişini çok merak ediyorum.”

“Zevkle dinleriz büyükbabacığım.” dedi Cemre de.

Emre:

“Prens’le prenses dinlemeyi istedikten sonra, şehzade de dinleyecektir elbet.” dedi.

“Dinleyin öyleyse,” dedi, Zafer Bey.

“Çorum, geçmişte birçok sel, deprem gibi doğal afetlerle sarsıldığı gibi, Osmanlı Devleti’nin özellikle Gerileme Dönemi’nde, birçok başkaldırlara da sahne olmuştur. O yıllarda devlete başkaldırmış, Çorum’u yağmalamak isteyen Kapıkulu askerlerinden bir eşkıya grubuyla Çorumluların 1730’lu yıllarda yaptığı savaşa, “Kul Mustafa”yla “Aşık Feyzullah” adlı iki ozan da katılmış. Her ikisi de, “Kaside-i Kapusuz” adlı birer destan yazmışlar. Biz, Çorumluların Çorum’u kahramanca savunmasını onların destanından öğreniyoruz.”

Bu arada garson içecekleri getirmişti. Çocuklar içeceklerini yudumlarken, Zafer Bey de anlatımını kaldığı yerden sürdürdü:

“Genç Osman adlı bir şaki, yani eşkıya başı 1700 adamıyla birlikte Erzurum’u yağmalayıp Çorum’a doğru yola çıkar. Yolunun üzerindeki Sivas, Amasya, Merzifon ve Gümüşhacıköy gibi kentleri ve kasabaları yağmalayıp soyarak Çorum topraklarına kadar gelip, Düvenci Ovası’nda çadır kurarlar. Eşkıya başı Genç Osman, Çorum’un müsellimine, yani kaymakamına haber gönderir:

“Teslim olmazsanız, acımayız. Büyük küçük demez kılıçtan geçiririz. Namımız devlete, Padişah’a kadar gitmiştir.”

Çorumlular da, Çorum’un kaymakamı Kurtoğlu Süleyman Ağa da bilir ki, gelen eşkıya çetesi kendilerine gül vermeyecektir. Kenti yağmalayacak, halkın canına kıyacak, namusuna el uzatacaktır. Onun için kenti eşkıyaya teslim etmektense, savaşarak ölmeyi üstün tutarlar.

Başlarında kaymakamları Kurtoğlu Süleyman Ağa olmak üzere, eli silah tutan herkes savaşa hazırlanır. Çorum’un dışı olan bu kesimde siper kazarak savunma önlemi alırlar. Kanları, canları pahasına eşkıya çetesiyle savaşacak, onları Çorum’a sokmayacaklardır.

Genç Osman şakisi, buyruğundaki bin yedi yüz kişilik eşkıya çetesiyle Düvenci'den hareket eder. 'Elvançelebi Köyü' üzerinden 'İçerdere Bağları'na; oradan 'Pirbaba Tekkesi'nin önüne, yani, bu çamlığın olduğu yere gelirler. Çorum halkı, eşkıyayı burada karşılar. Başlarında kaymakamları 'Kurtoğlu Süleyman Ağa' vardır. Eşkıya çetesiyle kıyasıya savaş tutuşurlar. İki taraf da çok kan döker, çok can verir. Tam 18 gün sürer bu savaş. Sonunda, eşkıya çetesinin başı olan 'Genç Osman' öldürülür. Başsız kalan adamları da dağılır, kaçarlar. Salt Çorumlular değil, Anadolu da bu eşkıya belasından kurtulmuş olur. Çorum'un ünü bir yandan Horasan'a, Irak'a; öte yandan da İstanbul'a, saraya kadar ulaşır. Kaymakam Süleyman Ağa ise, yiğitliği ve kahramanlığı nedeniyle İstanbul'daki padişah yönetimi tarafından ödüllendirilir. Ünü ise, uzun zaman dilden dile dolaşır."

"Çok etkileyici" dedi Cemre.

"O ozanların destanı var mı sende büyükbaba?" diye sordu Özgün. "Okumak isterdim ben de."

"Çocuklar," dedi, Zafer Bey. "Çorum Halkevi'nin çıkardığı 'Çorumlu' dergileriyle, Çorum'un son senatörü hukukçu şair Abdullah Ercan'ın yazdığı *Çorumlu Şairler* kitabında var bu destanlar. Eve varınca *Çorumlu Şairler* kitabından her iki destanı da okuyabilirim size. Anımsadığım kadarıyla bir bölümü şöyleydi, Aşık Feyzullah'ın destanının.

"Kimler gördü böyle cengi Urum'da

Beylik aslan gibi durur yerinde

Koç yiğitler yetişmiştir Çorum'da

Sedd'İskender oldu Kurtoğlu

Gün bu gündür der Süleyman Ağa

(...)

"Çok sağ ol büyükbaba" dediler çocuklar. "Anlattıklarınız gerçekten ilginç. Sizi dinledikçe ufkumuz açılıyor."

“Evet çocuklar” dedi Zafer Bey. “Buraları yurt yapabilmek için, geçmişten günümüze kadar bu topraklarda az savaşım verilmemiştir. Vatanın her karış toprağı, atalarımızın kanlarıyla sulanmıştır. Bugün özgür ve bağımsız olarak huzur içinde yaşıyorsak, bunu, buraları bize kanı camı pahasına yurt yapanlara borçluyuz. En son örneğı de utkuyla sonuçlanan, Atatürk’ün önderliğinde yaptığımız Kurtuluş Savaşı’mız.”

Çocuklar rahat ve huzur içinde yaşadıkları bu toprakların, ne ağır bedeller karşılığında bugünkü kuşaklara bırakıldığını düşündüklerinde, bir kez daha şükran ve minnet duygusuyla doldular atalarına karşı.

Bir süre daha oturduktan sonra kalktılar. Özgür, bağımsız ve çağdaş bir ülkenin bireyleri olmanın onur, gurur ve mutluluğuyula yönlendiler caddeye aşağı büyükbabalarıyla.

PAŞA ÇETEN (1946-2007)

Paşa Çeten, 1 Ocak 1946 tarihinde Çorum merkeze bağlı Ahilyas Köyünde yedi kardeşin en küçüğü olarak dünyaya geldi. Çocukluğunun bir kısmı köyde bir kısmı şehirde geçti. İlkokulu Albayrak İlkokulunda bitirdi. Rahatsızlığından dolayı ortaokulu birinci sınıftan terk etti. Bir süre köyündeki arazisinde çiftçilikle uğraştı. Askerlik görevini ifa ettikten sonra, 1 Mayıs 1969 tarihinde Çorum 1. Noterliğinde çalışmaya başladı ve 1982 yılına kadar burada görev yaptı. 1 Temmuz 1991 tarihinde emekli olduktan sonra Mersin Silifke'ye yerleşti. Silifke'de seracılıkla uğraştı. 15 yıl kadar burada kaldıktan sonra Çorum'a geri döndü. Edebiyat çalışmalarına devam etti. *Aşkın E Hali* dergisinin kurucularındandı.

Paşa Çeten, 1 Nisan 2007 akşamı geçirdiği bir kalp krizi neticesi vefat etmiş, Ulu Cami'de kılınan cenaze namazından sonra Çorum Ulu Mezarlığa defnedilmiştir.

Paşa Çeten'in tüm şiirleri Halit Yıldırım tarafından bir araya getirildi ve yakında *Aşkın E Hali* dergisi tarafından kitaplaştırılacaktır.

Kendi ifadeleri ile şiir hakkındaki görüşleri:

“Şiir yazmaya beni kötü şiir teşvik etti. Kırk yaşımda okuduğum bir şiir beni ateşledi. O günden bu yana şiirle toplanır, şiirle dağılım. Yazmak benim için bir tutku idi.

İlk şiirim bize komşu vilayet olan Kastamonu Tosya ilçesinde şair, eczacı Mehmet Karadaş yönetiminde çıkan *Üçüncü Yeni* ismi ile o tarihte yayın yapan dergide yayımlandı.

Bir ara şiiri bırakacak oldum. Metin Demirci ile tanıştım. Orhan Kuyu ve Metin Demirci ile iki yıla yakın bir süre şiir çalışmaları yaptık. Saatlerce süren şiir sohbetleri olurdu o zamanlar.

Ben şiirlerimi ödül alsın diyerek yazmıyorum. Ödül verenleri de kınıyorum. Şiirin ödülü; ruh ve vicdana yaptığı eylemdir. Tıpkı "göğe açılan pencere" gibi. Toplumun önünde "ışık, geleceğine güven" eylemlerini, toplumun sofrasına bir nimet gibi koyan güzelliklerin aynasıdır.

Bir işe başlarken önce Allah'a (C.C.) tam bir teslimiyet ile güvenip, sonra seçtiği işe başlamasını sizlere öneririm. Sonra kul hakkına riayet edilmesi... İnsanoğlu hangi mesleği kendisine seçerse seçsin, fen ilimleri ile müspet ilimlerin gerektirdiklerini bir arada yürütmesi gerektiğini bilsin ve unutmasın bunlardan birisini terk ederse idealindeki mesleği ileriye götürmesinin imkânsızlaşmasıyla karşılaşabilir. Bir misal vermem gerekirse: "İhtiyar olanla, gençler arasında farklılık " gibi ortaya çıkar. Yeryüzünde yaşayan insanlar arasında doğru, iyi, güzel huy ister gâvurdan gelsin, ister Müslüman'dan gelsin, insan doğrunun yanında tavır almalıdır. İşte bu duygu adaletin kendisidir. Eğer doğruyu ihlâl ederse, o zaman adaletten kan damlar.

Yeryüzünde her insanın bir ideali vardır. Ferdin, ailenin, toplumun, devletin de idealleri vardır. Bütün devletler bu idealler üzerine kurulurlar. Temeli de adalettir. Benim idealim ise; bu gerçekleri inanarak, şiir diliyle dünya insanlığına sunmak ve onların ruhları ile beyinlerine adaleti, özgürlüğü, sevgiyi ve barış duygularıyla perçinlemektir. Nasıl ki; her yağmur damlası kendini denizde bulursa şiir okuyan insanlar da kendisini şiirin içinde görmelidir.

Şiiri ben şöyle tasnif edebilirim:

Canla yazılan şiirler, akılla yazılan şiirler, nefisle yazılan şiirler, duyguyla yazılan şiirler.

Canla yazılan şiirler ay ve güneşe benzer.

Akılla yazılan şiirler ateşte duman gibi hüzündür.

Nefisle yazılan şiirler denizde boğulan cana benzer.

Duyguyla yazılan şiirler cennette yeşil güle konan bülbül gibidir.

Ben şiirime zamanın gözüyle bakar, yağmur kalemiyle yazarım. Bana göre şiir ilahi kubbenin üstünde bir güzelliştir. Şiir ve şair bir bütün, şair bu bütünün bir parçasıdır. Şairler en güzel sözü söyleyebilmek için ilahi kubbenin üstündeki güzelliği soruştururlar.

Şairler beyaz güvercin sürüsü halinde ilahi kubbeye uçarlar. O güzelliğe hep birden tavaf ederler.

Can ve duyguyla şiir yapan şairler ilahi kubbenin burçlarına konarlar. Akıl ve nefisle şiir yapan şairler ise bu kubbenin etrafında uçarlar, ama bir yere konamazlar. Onlara ben kalemi elinden alınan şairler diyorum.

Böyle şairlere, git temizlen gel, denir. Şair, şiirin terinde balıklar gibi yüzer; temizlenir, yüreğindeki tuzu besler. Akıl nefsi kendinden ayırır; nefsi şiirden kovar, nefsi yakar, şair şiir vadisine döner.

Geceyi kaldırıp gündüz gelirse, gündüzü kaldırıp gece gelirse ve bir insan diğerinin yerini alırsa; herkes kendinden sonrakine bir şey bırakırsa; bu durum şairde söz olur, şiir olur, vatan olur, inanış olur, nesil olur, can olur. Sonra şair, "Ölüm canımdan tebessüm eden gülümdür.", "Mehtap delinmiş altında ıslanıyorum.", "Direniyorum zulme akşam renginde.", "Öldükçe dirilen canlar bilirim.", "Göğün balkonundan bırakıyorum geceyi.", "Yemin olsun ki aşka, ben asilerin öncüsüyüm.", "İnkâr bıçağı sokuluyor inançlarıma." der, çıkar işin içinden.

On ikilik deprem gibi bazen denizin ortasında kalbimize çörten olup vicdanımıza akar şiir. Bazen de fırtınalı bir havada duygu gemisinde pusulasız ve çaresiz bir anımızda can simidi olur şiir.

Amentü yağmurlarıyla yıkanarak bir büyük umut damlar beyaz yağmurlardan...

Velhasıl halimiz Aşkın E Hali'dir. Gidebildiğimiz yere kadar gideceğiz bu halimizle...

1991 tarihinde "Bu Bahar Nerede Bırakır Beni" isimli bir şiir kitabım yayımlandı. İleride bir şiir kitabı yayımlamayı düşünüyorum. Edebiyat alanında şiirden başka, yol arkadaşım Metin Demirci'nin teşvikleriyle, hikâye dalında da çalışmalarım var.

Şiirlerim *Üçüncü Yeni, Çağrı, Duruşma, Güneysu, Kırağı, Nisan Yağmurları, Yeni Düşünce, Bayrak, Hüner, Çorumlu 2000 ve Aşkın e-Hali* dergilerinde yayımlandı.

Ayrıca Silifke FM, Silifke Göksu, Marmara FM radyolarında canlı yayınlarda kendi şiirlerimi okudum.

Yaşar Kaplan, M. Akif Çankırılı, Melahat Koyuncu gibi yazarlardan şiir kitabım ve şiirlerim hakkında olumlu eleştiriler aldım. Dergi ve gazetelerde değerlendirmeler yapıldı.

Türkiye’de "Sanat ve Edebiyat Dergileri" her yerde çıkmaktadır. Hele İstanbul'da çıkan sanat ve edebiyat dergileri ve o dergileri yönetenler kendileri Kaf dağının doruğunda gözleri kör bulutlar gibi yalnızca kendi çevresini tanıyor ve kolluyorlar. Taşradaki şair ve yazarlara hiçbir şans vermiyorlar. Bu şiir adına ihanetin ta kendisidir. Ben İstanbul'da çıkan sanat ve edebiyat dergilerinde şiir görmedim. Görseydim onlara da şiir gönderirdim. Gönderdiğim olduysa da şiiri bilmedikleri için yayımlamadılar. İsmimi Paşa koymuşlar ama ben ismimi beğenmiyorum. Şiirlerime ne isim koyacaklar onu da bilmem.”

Kafdağı

Dün geceyle beraber
Tırmanmışım zamanın doruğuna
Oturup bağdaş kurmuşum
Kafdağı'na
Maviliğin ortasında
Yıldızlar avuçlarımda
Balıksırtında bir ada
Rüzgâr beni okşamadıkça
Korku bilmiyor varlığım kabında
Demir atmışım mavinin serinliğine
Şairler etrafımda

Duyguların derinliğinde
Damarlarım nehirler
Kalbim denizler
Sevgilim bulutlar
Kıvılcımlar kalemim
Enginden engine
Uçan kuşlar gözlerim
Bir kanadında güneşim
Bir kanadında ayım
Sırtımda dünyam
Maviliğin ortasında
Kafdağı'm

(Kaynak: Halit Yıldırım)

SELAHATTİN KOÇAK (CAN YOKSUL) (d. 1947)

Can Yoksul, gerçek adıyla Selahattin Koçak, 1947 yılında Çorum'un Tolamehmet Köyünde doğdu. Çorum Cumhuriyet İlkokulunda, Ankara Atatürk İlköğretmen Okulunda ve Ergani Dicle İlköğretmen Okulunda okudu. 1967-68 öğretim yılında öğretmenliğe başladı.

Şiire ilgisi ilkokul yıllarında başladı. Yöresinde dinlediği ve zamanla şiirlerini öğrendiği aşıklardan etkilenerек şiir yazmaya yöneldi. Can Yoksul, önceleri aşk şiirleri, daha sonra memleket gerçeklerini dile getiren şiirler yazdı.

1968 yılından sonra yaklaşık 10 yıl Çorum'un değişik köylerinde öğretmenlik yapan Can Yoksul, bu dönemde birçok aşığa ilişkin araştırmalara yöneldi. Sonraki yıllarda öğretmenlikten ayrılarак Çorum çevresinde kalkınma kooperatiflerinde değişik görevlerde çalıştı. Bu görevleri sırasında Köy-Koop'un yayın organı olan *Tohum*, daha sonra *Alliturna* adlı dergileri çıkaran Can Yoksul, Avrupa'nın birçok yerinde değişik konferans ve toplantılara katıldı.

Can Yoksul'un değişik ülkelerde yayımlanan Teslim Abdal'dan Deli Boran'a dek birçok halk ozanına ilişkin araştırması ve *Bozkırların Çocuğu* (1970), *Deli* (1974), *Gündönümü* (1980), *Seni Unutur muyum Seni* (1983), *Panzerler*, *Postallar*, *Darağaçları* (1983) ve *İnsanlığın Türküleri* (1990) adlı kitapları bulunmaktadır.

Almanya'da *Alliturna* adlı aylık dergiyi, Haziran 1987 ile Mayıs-Haziran 1990 tarihleri arasında toplam 27 sayı yayımlayan Can Yoksul, *Alliturna*'nın kurucusu, sorumlusu ve başyazarı olarak çalıştı.

Yürü Yiğidim

yürü bre yiğidim yirminci kilometreden öteye
yürü Akyazı'dan başlasın yolculuğun
yolların çamur, yolarında yağmur.
kınalı heybelim, ayağı çarıklım yürü.

köse dağında bir metre kar
bir metre kar yükselir ayak uçlarından
topuklarına kadar

yürü bre kara çarşafı bacım
çalyayla yazılı alnının ortasında
ayak uçlarında Büklüce
beride Erdek, Tutçakallı
yürü su içmeye Kızılpınar'dan
yürü koca yürekli bacım
koca göbeklim yürü dedi sana
yürü...

köse dağında bir metre kar
bir metre kar, yükselir topuklarından
dizlerine kadar.

akyazı çamur, Akyazı da fırtına, kar
hey gidi nöbet bekleyen emmiler, dayılar
yetmez ayaklarınızı kilometrelerce bağladığınız

daha çok bekletir insanı
kirpiklerinize değip geçen arabalar
daha çok geçer
vııız! vıııızz!...

köse dağında bir metre kar
bir metre kar, yükselir dizlerinden
göbeğine kadar.

bir keçi yolu uzanan köyüne
bir yanında yavrun hasta
bir yanında ölüm
bu sessizlik ne dudaklarında
ya bu içindeki ses
güüümm!.. güüm!..

ellerin buzlara sarılı
ellerin ıpslak...
senin terin alnından akan eksi 30'da
kör duman körlüğünde insanlığın
yürü bre merdim, arslanım
burma bıyıklım yürü...

tutkusu yok artık sana güneşin
umut mu kaldı yitirmediğin
yürü bre Anadolu'nun ağlayan anası
yürü buz tutmuş sularına Acıpınar'ın

bacın hasta Çalyayla'da
gardaşın ekmeksiz
odunsuz, elbisesiz
umutsuz...

yürü sessizim, yüreklim
merdim, yiğidim
yürü bacım, gardaşım, emmim, dayım
yürü ölümsüzlüğe dimdik.

köse dağında bir metre kar
bir metre kar, yükselir göbeğinden
göksüne (göğsüne) kadar
yürü bre merdim, düşe kalka
komşunun radyosunda
ne güzel masallar var.

(Koçak, 1970: 38-41)

ŞÜKRÜ GÜMÜŞ (1948-1984)

Şükrü Gümüş 1948 yılında Çorum'un Göcenovacık Köyünde doğdu. Dokuz çocuklu bir ailenin en büyüğüdür. İlkokulu burada tamamladıktan sonra Çorum İlköğretmen Okulunda yatılı okudu. 1968 yılında mezun oldu ve gönüllü olarak Hakkari bölgesinde öğretmenliğe başladı. 28 Ağustos 1984 tarihinde vefat ettiğinde henüz 36 yaşında, evli ve üç çocuk babası idi.

Şükrü Gümüş, *Zap Boyları* adlı romanını Hakkari'nin Gelitan Köyünde yazdı. Milliyet gazetesinin 1974 yılında düzenlediği roman yarışmasında, bu romanıyla 312 eser arasından dereceye girdi. *Zap Boyları* 1976 yılında Milliyet yayınlarından, 1986 yılında ise Kerem yayınlarından okuyucuya ulaştı. Yazarın *Topal Karınca* adlı yayımlanmamış bir romanı daha vardır. Ayrıca Muzaffer Gündoğar tarafından muhafaza edilen evrakı arasında 4-5 tane taslak roman çalışması daha vardır. Bunlardan biri, *Baykuşlar* adlı 45-50 sayfalık bir roman taslağıdır.

Şükrü Gümüş, *Zap Boyları*'nin başında yaşamöyküsünü şöyle özetler:

“1948 yılında Çorum'un Göcenovacık Köyünde doğmuşum. İlkokulu köyümüzde bitirdikten sonra ortaokula yazıldım. Ortaokulu, susuz, ışısız gecekondu evlerinde, çorba kaşıkladığımız 'tabla'nın üzerinde okuyup yazarak bitirdim. Çorum İlköğretmen Okulu'na sınavla parasız yatılı girdim. 1968'de öğretmen okulunu bitirdiğimde, gönüllü olarak Hakkari'de görev aldım. Sonra Kastamonu'da ve Çorum'da köy öğretmenliğini sürdürdüm. Hakkari'nin Gelitan Köyüne, okulu ilk ben açmışım. Öğretmenliğimin bu ilk yılında dokuz öğrencim, okulun iki sırası vardı. Sekiz evlik köyde yalnız iki kişi Türkçe biliyordu. O günlerde 50'nci yıl hazırlıklarına girişiliyordu. İlk bayrak töreninde tüm köylü başımıza yığıldı. Bu ayyıldızlı şeyi hiç görmemişlerdi. Ne olduğunu soruyorlardı. Cumhuriyetin 50'nci yılına yaklaştığımız günlerde Türk bayrağını bile

görmemiş insanları tanımak beni çok etkiledi. Romanı denemeyi düşündüm. *Zap Boyları*'nı sekiz evlik Gelitan Köyünde, yaşayarak, görerek Doğu insanımızın çilesini çekerek yazdım.” (Gümüş, 1986: 5)

Çorumlu eğitimci-yazar Muzaffer Gündoğar, arkadaşı Şükrü Gümüş'ü şöyle anlatır: “Şükrü'nün kendisini tanımadan önce *Zap Boyları* romanıyla tanıştım. 1977'de de yüz yüze tanışıp dost olduk. Alçakgönüllü, hoşsohbet, sevecen birisiydi. Dürüst, saygı duyulan ve güven veren bir kişiliği vardı. Aynı zamanda güçlü bir kaleme, engin bir kültüre, inanılmaz bir yeteneğe, şaşılası bir gözlem gücüne sahipti. Türkçe'yi çok güzel kullanıyordu.”

Muzaffer Gündoğar ve bazı arkadaşları Şükrü Gümüş'ü unutulmaya terk etmezler ve onun adına bazı edebî faaliyetler gerçekleştirirler:

“O Ahmet Özer ki Trabzon'da yayımladıkları *Kıyı* dergisinde her yıl Şükrü Gümüş'ü andılar. O'nun emeğine sahip çıktılar. Şükrü Gümüş'ün ölümünün 10. yılında 1994'de “Şükrü Gümüş Roman Yarışması” düzenlediler. Seçici kurulunda Talip Apaydın, İrfan Yalçın, Burhan Günel, Muzaffer Gündoğar ve Öner Yağcı görev aldı. Bu yarışmada roman birinciliğini Hollanda'nın Lahey kentinde anadil öğretmenliği yapan Murat Tuncel kazandı. Ödül töreni Çorum Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlemesiyle Çorum Büyük Otel'de gerçekleştirildi. Törene Ahmet Özer, Mahmut Makal, İrfan Yalçın, İbrahim Dizman gibi ülkemizin saygın şair ve yazarlarıyla Şükrü Gümüş Roman Ödülü birinciliğini kazanan Murat Tuncel Hollanda'dan gelip katıldılar.”

Zap Boyları romanından bir bölüm:

“Evin üst yanına inen derenin yarısında bir soluk verdiler. İçleri üşümüştü. Cigaralarını sarıp nefeslendiler bir süre.

‘Isındı mı ellerin?’

‘Isındı yaa. İçim bilem ısındı cigaradan.’

‘Isıtır, ısıtır o gözünü sevdiğim.’

Kızak urganlarını yeniden omuzladılar. Arkalarını kızaklara dayayıp, yavaş yavaş indiler. Kızaklar artları sıra sürükleniyor, kimi yerlerde zorlukla durdurabiliyorlardı. Yolun bir cigara içimi yakınına

kadar geldiler. Greyder şantiyeden daha yeni geliyordu. Orada bir soluk daha verdiler. Önleri çok eğimliydi. İkisi birden, kızakları birer birer indirdiler. Tam yolun üstüne bırakmışlardı. Greyder de yanlarına geldi. Ali Efendi, Hamo, yanlarında bir yaban adam da indiler greyderden.

‘Ne erken çıktınız maşallah yavı?’ dedi Ali Efendi.

‘Erken mi?’

‘Erken ya. Biz şantiyeden buraya kadar ancak geldik.’

‘Neydeceksin Ali Efendi? Hayvanlar otsuz olmuyor.

‘Öteerde de öyle. Tüm millet başladı ota gayrı’ dedi Hamo.”
(Gümüş, 1976: 43).

Eğitimci-yazar Muzaffer Gündoğar’ın tarafımıza iletlediği, yazarın henüz yayımlanmamış romanı *Topal Karınca*’dan bir bölüm (91-93. sayfalar) ve *Çorum Ekspres* gazetesinden alınan iki yazısı:

Cennet

Harlı bir ateşe düşmüş yanıyordu ova. Aşağılar ipildeniyor, dağ erikleri, çördükler pır pır uçuyor, bir uzayıp bir kısalıyorlardı. Kuş kanadını oynatmıyor denir, öyle bir sıcak vardı.

Dövenin üstüneydi Cennet.

Öküzler öbeğin çevresinde dönüyor, arada burunlarını daldırıp dipteki deneyi buluyor, onu yuttuktan sonra yeniden dibe dalıyorlardı. Doğrultsan Çorum’u bulurdu yürüdükleri. Tırnakları, nalları, dövenin keskin çakmak dişleriyle yerdeki sapın bir yerlerini külufak ederek sürüp duruyorlardı bu tükenmez yolu.

‘Bir kuru iftira’ diye kuruyordu Cennet. ‘Aslı kökü bir kuru iftira... Deli miyim ben, alkımımı oynattım böyle böyle olsun? Değil bu zaman, gençliğimde bile aklımdan geçirmedim öylesini... Herif de iyiydi yakın bir zamana kadar, okuttular mı, üflediler mi? Başımıza düşmedik taş kalmadı... Nence emekler verdim oysa o bunamışa... Bir kırım bebeyken vardım kapısına da ne emekler verdim. Sümüklülerini büyüttüm yüksünüp, tiksinden. Aşı, ekmeği, kirlisi yırtığı dedim, göz açıp bir yana bakmadan. Gün akşamlaraca hem

tarlada çalıştım, hem övünü yetiştirdim eve gelip. Harman dersin, aktarmasından dövene, dövenden aktarmaya yeldim. Ekin çıkaracaaz, çec kaldıracaaz diye tabanlarım yarıldı gecenin bir yarıları... Bahçeyi ayrı gözettim, bağı ayrı gözettim, evde malı maşadı ayrı gözettim üşenmeden, huf deyip soluklanmadan. Kışları el mısır kavurup çene çaldı köşelerde, ben oturup heybe kilim dokudum, üç kuruş kazanıp bir hacet düzelim diye didindim...' İç geçirdi. 'A deli fişki' diye sürdürdü. 'A mankafa fişki, ne kaldı sana? Bunca didindin ne geçti eline? Eller gibi gölgelerde çene yarıştırmadın, yana yöne çarpındın da ne uttun? Onlar da yedi övünde bir ekmek, sende yedin. Bildi mi herif? Köyden biri çıkıp böyle böyle dedi mi kışına bir tepmik, çabaladığın yanına kaldı. Akılsız fişki, kulp takındın bir de durup dururken. Fişki oldun.'

Bir kırım çocuktum, gittim o eve. Üstüm bile kirlenmiyordu. Oğlanların burnu bir karış sümük, bir kız vardı, başı bitten kırılıyordu. Apak sirke sıralıydı saçı başı. Kendi bebeliğime doymadan üç bebeye analık ettim varıp. Minder ettim, yorgan ettim, çul çuval dokuyup köşeye serdim. Bir eksiğini düzdüm her bir sene. Eleğinden teknesine tepmez deşilmez ev ettim kocaman. Kilim, çul dokuyarak, tırnağımın etiyle birlediğim parayı verip 'hacılara' göndürdüm bunamış. Taşıyla örülüp, toprağıyla karıldım bunca sene de nasıl gitti ayakaltına. Bilen çıktı mı bir dene? "Bu avradın bir ömürlük emeği var bu evde, yazıktır." diyen oldu mu? Onca emeğin yamacı fişkilik oldu. Haberim ücarım olmadık yere bir bir kuyruk taktılar da boşa veriverdiler önümü. 'Boğazladı' diye çıkardılar, 'kesecekti, doğrayacaktı' dediler, olmadık kara çaldılar, ayakaltı ettiler onca emeğimi, unufak ettiler.

Pırtı göndürmüş bir de. 'Alırsa alsın, almazsa bildiği taştan denesin başını.' demiş. 'Kayıtı yok, kuyutu yok, ne yitirdi de ne arayacak?' demiş. Dini, imanı, hacılığı unutup böyle demiş aynen. Ne yitirdim öyle mi? Kocaman bir ömrü o kapıda tüketmedim mi ben? El kadar sübyan iken avrat olup kırçıl koynuna girmedim mi bunak? Onca inek danayı, bahçe bostanı ben yetiştirmedim mi? Hacılara göndürmedim mi seni tırnağımın etiyle? 'Ne yitirdim de ne arıyor' olurum şincik. 'Başımı bildiğim taştan deniyor' olurum. Hükümette kaydımız yoktur emme yukardakinin defterinde yazılı bir tamam. Yukardakinin defterini unutuyorsun. Hiç silinmez onunki, yitip çürümez. Çıkarıp alnacına dayadıklarında 'hay vah' dersin emme hay

vah para etmez. Bir eski sandıkla kıtıl pırtı göndermiş bana. ‘Eviden bunu getirdiydi.’ demiş. Beni gözü görmemiş, saymamış; on üçümde kendimi getirdiğimi, ömrümü evinde hiç ettiğimi ucundan geçirmemiş aklının. Kıl kadar düşünmemiş beni. İki kıtıl pırtıyla öderim sanmış koca ömrü.

Mülkünü versen kabullenir miyim acep? Var malını önüme yığsan bakar mıyım dönüp. Çuvalınan altın koysan bir tekine elimi sürer miyim? Yok yere namusumu iki paralığa çıkardıktan sonra dünyayı bana bağışlamış olsan kaç para? Söyleme hiç olmazsa, kayıtları kuyutunu, ne yitirip ne aradığımı karıştırma. Hükümetin defterinde yoksa, yukardakinin defterinde de mi yok? Yazılısı çizilisi yok diye, araya mı gitti kapında bunca ömür çürüttüğümüz? Koca evin taşıyla örülüp, toprağıyla karıldığımız, kapısında bunca kulluk ettiğimiz ayakaltı mı oldu?”

Bir ağıt düğüldü gırtlığında. Düşündükçe daha bir büyüdü ağlamaklığı. Döğenin ardından çıkan saplara baktı. Kendinin bunca emeklerine eş, ufanıp bölünmüşler, toza toprağa karışmışlardı incelip...

-Öküz sıçıyor ulan!.. diye bağırdı Kardeşi Osman.

Düşten uyanıyınca uyandı Cennet. İkiye bölünmüş plastik bidonun bir şakını öküzün ardına yetiştirdi. Ne ki düşmüştü bir iki parça dışkısı. Sapa karışmış, dövenin altına sıvaşmış, ikiye bir sapı yığmaya başlamıştı. Öküzleri durdurup, döveni kaldırıp sıvaşmış dışkıları temizledi eliyle. Sapın üzerinde duran iki parça dışkıyı aldı, harman dışına, duvar dibine silkti götürüp.

-Kemrenin (hayvan dışkısı) yerini de belleymedin, dedi, kızdı kardeşi. Şoraya biriktirin de eve taşıyalım. Görüyorsunuz deneli, tavuk cücük deşsin evde...

-Oraya atarım ikincisinde...

-Atarsın emme...

Bir yerleri burkuldu. Ağlıyordu bacısı. Belli etmek istemiyordu, ama döküyordu dene dene. Kaç zamandır kurumuş kabına geçmişti

zaten. Hele şu pırtı mırtı işi bi tamam koydu içine. İyi etmedik biz de. Onparalık iş için gönlünü kırdık fukaranın...

Varıp öküzleri durdurdu.

-Ben süreyim acık da, dedi. Aklın üstünde değil, biliyorum amma, dikkat et acık. Git soluklan yürü...

Söylemedi Cennet. Övendereyi dövenin üzerine koyup kalktı. Sap yüklü duruyordu kağı, gölgesinin bir tas sulayın serinliğine kendini bıraktı.

...

Zilli Köpek

Bağ duvarını aşınca bir yol çıktı önüne.

Eşek otları sarıçiçeklerini döşemişlerdi yola, baygın bir kokuları vardı...

Dikilip yemişeni arandı gene... Ta yukarda yolun uzandığı yandaydı işte... Bu olmalıydı o yol.

Sevindi yolu doğrultmuş olduğuna. Gözüne inip kalkan sinekleri sakındırdı. Ağzının iki yanında iki salya ipliğini eşek otlarına sıvaştırarak, usuldan bir tintine vurdu...

Bitkindi, her adımında bir parçası dökülüyordu sanki geçtiği yere... Göz yuvarlakları bir biber acılığında yanıyor, baktığı her şey ipil ipil uçuşmaya duruyor, karışıyor, bir renk topağı olup üstüne üstüne seğirtiyordu sonunda... Bakmıyordu o da, bakamadan yürüyor, sık sık yolu yitiriyordu... Sonrasında da bir geniş çember çiziyor, bulduğu yerden yolu yeniden ayakları altına alıyor, doğrultup bir kurşun çalımını götürmeden yeniden yitiriyordu yolu... Salt yola göre değil, son günlerde her şey böyleydi... yitirip bulmakla, bulup yitirmekle geçiyordu zaman... Beynine bu ağrı saplanalı, ne düşünse az sonra yitiriyor, buluyor, yitiriyor, her şey bir bulanıklığa doğru hızla akıp gidiyordu.

Taşhörüğü'nün orada gücünün tükendiğini, çevresindeki otun, ağacın üstüne üstüne yürüdüğünü ayırdı ya durmadı... Yolu doğrultmuşken, Yemişen'e çıkmalı, dünya gözüyle bir kez daha görmeliydi sırtın ötesini...

Canı dışında, Taşhörüğü'yle Yemişen'in arasındaki bir kurşun çalımı uzaklıktaki yokuşu da çıktı... Üstüne uğradığı yonca oymağını yanlayıp Yemişen'in ötesine dolandı... Yıkılıp kaldı oraya.

İnce boyunlu koyungözü çiçekleri, üstlerine çöken bu kıllı gövdeyi duyumsayıp boyunlarını büktüler, ikiye katlanıp yere yapıştılar ağırlığının altında... Kiminin akçacık taç yaprağı ortasındaki sarısının üstüne yağıştı iki kanat, kimi taşlara gelip ezildi, sarıyla yeşil arası bir renge boyadı altlarındaki taşı.

Bir üveyik, süzüldü, kanat çırttı, Yemişenin dalında konacağı yeri karardı. Ayakları dala değiyorken, altındaki kıllı gövdeyi ayırımsayıp kanat vurdu, Kürtler Köprüsü'ndeki söğütlere yukarı çavdı gitti.

Kaplumbağanın biri Yemişen'in yanındaki yuvasına üç beş adım kala durdu. Kullu gövdeyi görüp boynunu içeri çekti, bekledi.

Yemişen kokuların en baygının soluyarak keklik bacağı sürgünleriyle poyraza direndi, bir iki ağcacak taç yaprağını bıraktı yere... Taç yaprakları koyungözlerinin üstüne, yonca oymağına, Zilli'nin kıllı gövdesine karlayın yağdı, ağcacak beneklere bezedi konduğu yerleri...

Kendine geldi Zilli, gözlerini açtı...

Yemişene, koyungözü çiçeklerine, yamacındaki ovaya baktı şaşkın, düşte gibi... Nasıl, ne zaman geldiğini, çıkaramadı... Ne diye gelmişti, onu da bulamadı. Düş mü gerçek mi ayırımsayamadı. Ova, yamacındaydı işte...

Uğruna bunca yol teptiği, ayrılığı ciğer yakan toprak yamacında, dil uzatsan degecekleyin yakın, bir o kadar bildik, uzanıp gidiyordu gözünün önünde...

Toparlandı, dört ayaküstüne geçti. Başını kaldırıp süzecekti çevreyi, olmadı. Boynu başını taşıyor, birileri aşağı aşağı bastırıyordu sanki. Baş ön ayakları üstüne düştü. Oradan öylece bakmaya durdu, sırtın dibinden uzayıp giden ovaya...

Düş müş değildi, yamacındaydı o toprak... Uğruna bunca yol teptiği, yolu yitirip yeniden bulmak için yüzlerce kez çemberler çizdiği toprak yamacında, ayağının altında, gözünün içinde uzanıyordu...

Bu Karıncalı sırtından, Yemişen'in hemen bir kurşun çalımı dibinden, ta Karaçalı'yaca uzanan ova, Göcenova'ydı. Karaçalı'nın eteklerinde, Divanköy'ün bağlarında sonlanıyor, Taşpınar'a yukarı dilim dilim tırmanıp çıkıyordu... Bir ucu Eliceğ deresinin ağzına Gelhayım'a dönüyor, kayaların kestiği yerden dereye aşağı öğünüp kalıyordu... Ovanın öteki yanı çakır dereye kınbıçağı örneği kayanın ciğerinde saplı, eğimlenip uzuyordu kirenlerin içine, Sivrikaya'nın dibine ağı... Alttan yukarı, Kayabaşı'nda Kürtler Köprüsü, oradan Büyükçayır'a, Oradan Hacıbahçesi'ne, Köçek'e doğru tırmık dışı düzeninde bir söğüt sırası uzanıyor, ovayı orta yerinden iki şak ediyordu. Kayabaşı'ndan Arpalı'ya, Divanköy'ün altlarına da uzanıyordu bir söğüt sırası ya, silikti. Hayal meyaldi görünüşü... Söğüt sıraları Hacıbahçe'den Hacıköy'e dönecek yerde harmanlıyor, daha başka yeşillere karışıyor, koyakların ağzında geniş yeşil toprakları yaptıktan sonra tükeniveriyordu birden... Sekileyin çıplak bir düzlük, adım adım yukarı kayıyor, Dörttepe'nin meşelik düzlüklerine, ahlatlı düzlüklerine karışıyordu... Bir pusa gömülüydü, görünmüyordu. Çıplak düzlüklerin ötesiye, pusun ardındaki her şey ezberindeydi Zilli'nin. Ulaştıran, Zülütepe, Duvarakaya, Karagöz, Yörügün Uğrak, Armutlunun Taş hep pusun içinde, hep o puslu bulanığın içindeydiler...

Buğdaylar Biçilirken

Keloğlanın Halil söğüdün gölgesine zor attı kendini. Tırpanı bir dala asıp oturdu. Kirli mendiliyle alınının terini sildi. Mendili cebine sokup tabakasını çıkardı. Kaçak tütününden bir cıgara sardı. Derince nefesledi cıgarasını. Sapsarı kesilmiş bozkır ufuklarına baktı bir süre. Yorgunluğunu unuttu baktıkça. Her taraf buğday... Sanki Tanrı'nın buğday ambarı uçsuz bozkır... Sanki kireçli topraklarda

altın başaklar gömülü. Ara sıra salkım saçak söğüt ağaçları var akarsu boylarında. Kurşun kalemle çizilmiş birer resim sanki.

Oturduğu çayırdaki kendisini pekiştirdi. Çarıklarının ipini yeniledi. Sonra uzandı çayıra. Serindi söğüdün gölgesi... Ötede sazlıklar arasında ufak bir çay akıyordu. Çaydan sonra eğimli bir buğday tarlası, göğün başaklara kavuştuğu yere değin. Daha sonra pamuk yığını gibi bulutlar, mavi bir gök. Bereket dolu, ferahlık dolu, aydınlık dolu, bucaksız...

“Selamün aleyküm Halil Ağa.”

Doğruldu, geleni süzdü, cevapladı sonra.

“Ve aleyküm selam. Gel hele Murat yeğen.”

“Sıcak kötü be.”

“Bilmem valla. Söğüdün gölgesi serin, sigaram da var Allah’ıma, gerisi boş.”

Murat oturdu gölgeye.

“Rahatın yerinde. Tarla koymadım bugün dinim hakkına. Bir başıma yatırdım koca tepeyi.”

“Eh, gençlik oğul, bizden geçti. O çağlardayken benimle tırpan sallamaya adam arardım. Velâkin neyleyeceğin uçtu kuş kafesinden.”

“Dinçsin daha be maşallah.”

“Bu sözün bir cıgaraya değer ula sar hele.”

“Onu içemem emmi, sen buradan yak.”

Birer köylü yaktılar konuşmaksızın nefeslediler. Cıgaralarını uzun uzun süzdüler. Sarımtırak ufukları, sonra köyleri izlediler. Parça parça harmana gelen yoktu. Biçilmiş tarladaki buğday yığınları uzaklaştıkça küçülüyor, birer nokta oluyordu sonunda.

“Konuşsana be emmi.” dedi Murat, “Çok mu yoruldu?”

“Yoruldum yorulmasına da. Gitmek gerek artık. Yukarı tepeyi bitirecek bugün. Bizim uşaklar sükün ederler birazdan. Gideyim durayım tarlaya. Bakalım gözü korksun bir tarlanın. Dinine yanayım gençliğim olsaydı...”

“Ekinleriniz nasıl?”

“Eyh. Keyfimiz yerinde bu yıl oğul. Allah bundan geri koymasın. Üç senedir boğazımız tınk tınk ediyor valla. Emme velâkin Allah da acıdı bize. Ambar dolacak bu yıl. Namerde muhtaç olmak sanımca...”

“Öyle emmi. Cümle âlem rahat bu yıl.”

“Millet kapatacak yarasını. Oğlu olan evlendirecek, kızı olan satacak. Karnı doycak vesselam köylünün. Neyse be oğul... Dedim ya tarlayı korkutmalı artık. Uşaklar yetişir şimdi.”

Halil kalktı oturduğu yerden. Söğüt dalındaki tırpanını omuzladı. Su tenekesini alıp yürüdü öteye.

“Beklesene emmi.”

Döndü arkasına:

“Ne? Sen de mi bu yana?”

“Gevencileri biçeceğim ben. Sana da iki üç baş çıkarım varmışiken.

“Eyi edersin. Yürü öyleyse.”

Murat da yürüdü o yana. Buğday tarlasının içine girdiler. Başaklar göğüslerine vuruyordu. Ağır ağırdı. Bu başaklar her şeyiydi köylü milletinin. Oğlan mı evlendireceksin? Onunla evlendireceksin. Öküzün mü öldü? Yenisini onunla alacaksın. Evin mi yıkıldı? Başaklarla yaptıracaksın yenisini.

“Ne hikmettir be emmi?”

“Neymiş hikmet olan lan?”

“Şu başakları diyorum. Bir tane tohum atıyorsun toprağa. Bakıyorsun on beş tane buğday sana. Bire on, bire yirmi. Bire elli veren yerler varmış be. Vay anasını. Bir teneke buğdaya elli teneke...

Ne demek yavv. Zengin olmak işten değil o zaman.”

“Adam ne zengin olur ne, bir bak.”

“Neye?”

“Bırak şimdi canım. Konuşturma beni. Ne olacak iki bin teneke buğdayın olsa. Satacaksın güzün Çorum pazarında doksan kuruşa, baharın alacaksın yüz otuz kuruşa. Ne anladım ben bundan. Zahmetini ben çekeyim, parasını el alsın. Haklı değil miyim?”

“Ey emmi iki bin tenekeyi satmazsın ya. Neye alacaksın geriye. Olmayan kendini düşünsün.”

“Yoo, olmadı işte. Neye ben tok olayım da komşu aç dursun. Yahut neden ben acımdan ölürken komşu keyif çatlatsın. Olursa birlik olsun canım.”

“Ona imkân var mı yahu?”

“Öyle bir olur ki. Herkes malını değer bahasına versin, boynumuzun kökündeki haşarat olmasın bir kere bak sen köylünün keyfine. Halımızı anlatmaya hacet yok. Sıcağın anında terden çürüyelim biz. Göbekli Vehbi Efendi gölgede otursun şehirde. Konsun bizim buğdaylara güzün. Bir kış geçti mi al sana kiloda otuz, kırk, elli kuruş kâr. Ver hele bir köylü de yakalım.”

Cıgaralarını yaktılar.

“Ey emmi, nasıl olacak bu iş?”

“Hangi iş?”

“Diyorsun ya, Vehbi Efendi otuz-kırk kuruş kazanıyor kiloda diye. Onu diyorum. Vermeyelim.”

“Eyi diyorsun. Güzel söylüyorsun emme yeğen. Devran ondan yana. Milletvekili onun uşağı, hükümet başkanı ondan yana. Mutlak vereceksin yok bahasına buğdayını. Bankaya borç, mağazaya borç, şuraya buraya borç...”

“Doğru billahi.”

“Bir de demişler köylünün alın teri bu yurdu kurtaran. Bu milletin efendisi köylü-dür. İş mi canım bu. İneğin önüne ot koyup altına sağmaya oturuyorlar. Peyniri yesin, buğdayı yesin. Askere alsın dayak atsın. Olmadık irezillikler çıkarsın köylünün başına.

Ne olmuş? Milletin efendisi köylüymüş bir de. Canına yandığının dünyası. Efendiliği malayla sürsen bulaşmaz köylüye. Gece gündüz kan ter içinde yedeğimiz kan ekmeği billahi.”

Tarlanın başına varmışlardı artık. Durdular. Halil ceketini yoncanın üstüne koydu. Oturdu sınıra. Tabakasını çıkardı.

“Gel yeğen bir otur, topraktan kan alalım. Tanrı kerimdir ondan geri.”

Cıgara kâğıdının ucunu dişleriyle tiftikleyip doladı tütünü. İçini çekerek konuştu sonra.

“Nasıl, ağabeyinle geçinebiliyor musunuz?”

“Geçinmeyip de ne olacak. Üç günlük dünya ömrü için değmez zaten yeğenim. Dünyada unutulmayan bir iyilikle bir kötülük... Borcumuz morcumuz yoğusa eğer.”

“Var emmi. Vehbi Efendi'ye sekiz yüz lira kadar bir borç var.”

“Ekincioglunun Vehbi'ye...”

“He ya. Giden bahar öküz aldıldık. O para. Yukarı bölüğün birini ortaya koyduk. Yüz teneke de buğday verecek.”

“Öküze karşılık mı o?”

“He.”

“Dinini imanını Vehbi gibi senin. Ulan kör deyyus.”

“Ne edek emmi? Denize düştük yılana sarıldık işte.”

“Her zaman konuştuğum laftır. Aracıları ortadan kaldırmadan köylü milletin beli doğrulmaz. Doğrulmaz billahi. Bu deyyusları en küçüğünden en büyüğüne kadar süreceksin Sibiryaya. Herkes kendi malını değer pahasına kendi satacak. On kuruşluk malı yirmi beşe satan bakkalı tıkacaklar deliğe hı demeden. Bak o zaman bir. Nasıl süt liman olur ortalık. Ama nerde o düzen. Alttaki kalanın canı çıka.”

Murat ayağa kalktı. Tırpanına kösüre çaldı.

“Nerden girelim?”

“Bildiğin gibi et canım. Her aklımı sana mı vereyim?”

“Valla çok yerinde lafların... Velâkin suçun büyük yanı bizde. Gıravatlı adam gördük mü başlıyoruz yalanmaya efendi şöyleydi, efendi böyleydi diye. Efendi dediğin kaç kuruşluk adam yavu. O da bizim gibi adam alt yanı. Tohumu Bağdat'tan gelmedi ya dürzü-nün.”

Eline tükürüp devam etti işine. Buğdaylar kucak kucak dökülüyordu sol tarafa. Uzanıp giriyordu Murat'ın ardı sıra. Ova eğim alıyor, uzaktaki çördük ağaçlarına kadar devam ediyordu. Sapsarı çayırıklar vardı yer yer.

“Halil Emmi çalış be. Milletin efendisidir köylü.”

“Çok da doğru yeğen. Hiç halımızda efendi kılığı yoğusa da başkasının kazancını yemiyoruz hiç olmazsa. Efendi olmak bu demek bence.”

“Doğru be emmi.” dedi Murat. Uzaklara baktı...”

(Kaynak: Muzaffer Gündoğar)

ETHEM ERKOÇ (d. 1950)

Ethem Erkoç 1950 yılında Çorum'da doğdu. 1969 yılında Çorum İmam Hatip Okulu ve Çorum Atatürk Lisesini bitirdi. 1973'te Konya Yüksek İslam Enstitüsünden, 1974'te Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinden mezun oldu. Kırklareli Atatürk Lisesi din dersi öğretmenliği ile meslek hayatına başladı. Osmancık İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenliğinden 1977 yılında, Çorum İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenliğine atandı. 1987 yılında Arapça dil eğitimi için kısa süreli olarak Mısır'a gitti. Okullardaki kültür etkinliklerinde eksikliği hissedilen tiyatro eserleri konusunda çalışmalar yaptı. 1999 yılında emekli oldu. Araştırma, inceleme ve tebliğleri yerel ve ulusal basında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlandı. Kitap çalışmalarının yanı sıra, başta Çorum Hakimiyet gazetesi olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde makale ve inceleme yazıları devam etmektedir (Erkoç, 2011: 7).

Yayımlanmış Eserleri: *Çorum İli ve İlçeleri, Nikonya'dan Çorum'a* (roman), *Suheyb-i Rumi, Yusuf Bahri Efendi, Çorum Evliyalari* (Ali İzzet Efendi'nin *Tezkire-i Makamat* adlı eserinden sadeleştirme, ilaveli 3. basım), *Elvan Çelebi, Arapça Kelime ve Cümle Yapısı, Zekat Rehberi* (2. basım), *Hayat Çizgisi* (tiyatro), *Gurbet Yuvası* (tiyatro), *İkinci Ömer* (tiyatro), *Selahattin Eyyubi* (tiyatro), *Yedi Sekiz Hasan Paşa* (2. basım), *Aşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi, Mazlumoğlu Hacı Halil Ağa, Anadolu'da Bir Köy Odası Hatışoğlu Konağı, Sahabe Evliya Ulema Yurdu Çorum, Ebu Talib'in Müslümanlığı* (Ahmet Feysi'nin *Feyzü'l-Vahib fi-Necat-i Ebi Talip* adlı eserinden sadeleştirme), *Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Çorum Yöresi, Necmi Şamlı, Çorum Fatihi Danişmend Ahmet Gazi* (tiyatro), *Piyeslerim, Taşralı Yazar, İskilipli Atıf Hoca-Hayatı Düşünceleri ve İdamı, Çorum'da Sahabe ve Evliya Makamları, Çorumlu Şeyhülislam ve Âlimler, Bayat'tan Feruz'a Bizim Oralar*.

Kendi adına 1 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen vefa gecesinde konuşmaların tamamını yazıya geçirerek "Eğitime ve Yazıya Adanmış

Bir Ömür” başlığıyla kitaplaştıran Ethem Erkoç, hastalığı esnasında duygulanarak onun için şiir yazan Kırşehirli Şair İbrahim Döğer’in aşağıdaki mısralarına da kitapta yer verir:

Gözlerime siyah perde iniyor.
Yaram çok ağır da başım dönüyor.
Bir su verin ciğerlerim yanıyor.
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

Ahbapların hastaneye doldular.
Doktorlar da başucuma geldiler.
Sevk edip de Ankara’ya saldılar.
Sılayı bir daha görür müyüm ki

Bu dünyaya baki değil tapumuz.
Işıklar söndü, kitli kapımız.
Hakkınızı helal edin hepiniz...
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

Çok kısaymış yaşam ecel arası,
Bende mi ki acep nöbet sırası?
Sönmeden de şu ömrümün çırası
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

Adımı sorarsan Ethem Erkoç’um
Kaç gündür susuzum hem de açım.
Kar yağdı başıma, ağardı saçım.
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

Eşim refakatçi, başımda yatar.
Kızlarım gelmişler, elimden tutar.
Abdullah'ım, Kadir'im burnumda tüter.
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

Çocuklara bildirmeyin durumu.
Çıkarın şu kolumdaki serumu.
Çok özledim eşi, dostu, Çorum'u.
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

Hastalandım, bozuldu hep üzenler,
Beni unutmayıp şiir yazanlar,
Kırşehirli şair yazar ozanlar,
Sılayı bir daha görür müyüm ki...

İbrahim'im sen gelince yanıma,
Sanki can kattıydım benim canıma,
Pes etmek de yakışmıyor şanıma,
Sılayı bir daha görür müyüm ki... (Erkoç, 2013: 59)

Nikonya'dan Çorum'a (2001) adlı romanından bir bölüm:

“Melik Ahmet Gazi, Nikonya'ya adım adım yaklaşmaktadır. Kandilkaya sırtlarından, Melikgazi tepelerinden hedef görülmektedir. Hem de rasathaneden izlenir gibi izlenmektedir.

Buralarda Nestor ordusuna karşı, ittifak kuvvetlerine karşı destan yazılmıştır. Karşısında büyük bir kuvvet kalmamıştır. Hedef küçülmüştür.

Çorum'un eski yerleşim yeri olarak bilinen Tavinyum bölgesi ele geçirilmiştir. Gerdek kayadan Elmalı Köyü düzlüğüne, oradan Karaçalılık'a kadar olan geniş bir saha, Danişmendli ordusunun kontrolüne girmiştir.

Melik Ahmet Gazi, Nikonya kapılarında kazandığı zafer üzerine karargâhına döner. Rabb'ine şükür için namaza durur. Secdeye kapanır. Kendine yaraşanı yapar. Gurura kapılıp Bizans kumandanları gibi içkili, kadınlı, çılgın eğlencelerle zafer kutlamaz.

Namazı bitirdiğinde can düşmanı Şeddat'ı zincire vurulmuş halde görür. Ellerini semaya kaldırıp Allah'a şükreder:

-Ya Rabbi, sen nelere kadirsin!... Bu günleri de gösterdin. Binlerce hamd olsun..." (Erkoç, 2001: 132).

OSMAN ÇEVİKSOY (d. 1952)

Osman Çeviksoy 1952 yılında Çorum'un Feruz köyünde doğdu. Ancak doğum yılı nüfus kayıtlarına 1951 olarak geçti. İlköğrenimini doğduğu köyde, ortaöğrenimini Çorum'da tamamladı. 1968'de Çorum Eti Ortaokulunu bitirdi. 1971'de Çorum İlköğretmen Okulundan mezun oldu. 1979 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirdi. 1982 yılında Almanya'ya öğretmen olarak gitti. 1987 yılında yurda dönerek Ankara'da öğretmenliğe devam etti. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında, program hazırlama ve kitap inceleme komisyonunda çalıştı. Öğretmenlikten 2006 yılında emekli oldu. Edebî faaliyetlerine ağırlık vererek çalışmalarını sürdürür. Avrasya Yazarlar Birliğinin açtığı yazar yetiştirme kurslarının "Hikâye Atölyesi" çalışmalarını yürütür.

Edebiyata ilgisinin okuma yazma bilmeyen babasının anlattığı masal, efsane ve askerlik anılarıyla başladığını ifade eden Osman Çeviksoy, ilkokulda öğretmenin yazdıklarını önemseyip teşvik etmesi üzerine şiir yazmaya başlar (Gökçehan, 2013: 56). İlk yazıları daha ortaokul çağlarında iken yayımlanır. 1968 yılında *Sabah* gazetesinin 'Halk Kürsüsü' bölümünde şiiri yayımlanır. *Çorum Ekspres* gazetesinde ise hikayesi tefrika edilir. Çorum'daki çocukluk ve ilk gençlik yıllarının gözlem ve tecrübeleri eserlerinin kaynağını oluşturur. 20'li yaşlarına denk gelen dönemde Türkiye'nin siyasi buhranlarına tanıklık etse de, eserlerini bu sürece malzeme olarak değerlendirmez. Aksine eserlerinde politik, ideolojik konulara yer vermez. "Aile hayatındaki değişim, çözülme, dağılma; kuşaklar arası çatışma; geçim derdi, hastalık, vatan sevgisi, aşk... Hemen her konuda yazdım ve yazmaya da devam ediyorum" (Gökçehan, 2013: 9) diyen Osman Çeviksoy için Almanya'ya gidişi bir dönüm noktası olmuştur. 1982'den itibaren Anadolu ve Anadolu insanı kadar gurbette yaşayan insanımızı da anlatmaya başlamıştır. Alman halkı ve Almanya'da yaşayan gurbetçi Türkleri yurda döndükten sonra da yazmaya devam etmekle birlikte ilgisi tekrar yerli konulara yönelir. Bu kez köyden kente göç ve Anadolu gerçeği bağlamında yazmaya başlar.

Gökçehan'ın (2013: 10) yerinde tespitiyle Osman Çeviksoy'un hikâyeciliğini üç döneme ayırmak mümkündür: 1-Anadolu, 2-Gurbet, 3-Orta halli şehir insanı ve Anadolu. Bu hikâyelerde mekan olarak Çorum, Sungurlu ve Alaca'nın yanında Almanya ve Ankara önemli bir yer tutar (Gökçehan, 2013: 35). Bu mekanlar yazarın doğduğu ve yaşadığı yerler olmalarıyla ilgilidir.

Edebî türler içinde özellikle öyküyü tercih eden ve önemseyen Osman Çeviksoy, bunun sebebini şöyle açıklar: “İnsan olarak kimi zamanlarımızı daha bir derinden, daha bir yoğunluklu yaşarız. Karşı çıktığımız, kabullendiğimiz, gözyaşı döktüğümüz, kaçtığımız, sığındığımız, güvendiğimiz, yanıldığımız, özlediğimiz, direndiğimiz, acı çektiğimiz, mutluluktan uçtuğumuz ya da yapmamız gereken bir yığın iş varken hiçbir şey yapmadığımız zamanlar, rutin yaşantımızın dışına çıkarak daha çok insanlaştığımız zamanlardır. Öykü türü, insanı artılarıyla eksileriyle en yoğun olduğu zamanlarda yakalayıp yine yoğun bir anlatımla dar hacimde sunabilen bir türdür. Bir başka söyleyişle öykü türünün bendeki karşılığı, insanı insanda aramaya, bulmaya ve anlatmaya en uygun tür olduğudur. İnsan gerçeğini yakalama ve yansıtma konusunda diğer türleri öykü kadar şanslı görmüyorum.” (Gökçehan: 2013: 14).

1977 yılından itibaren çeşitli edebiyat dergilerinde hikâyeleri yayımlandı.

Kitaplarından bazıları: *Beyaz Yürüyüş* (1981'de Kültür Bakanlığı “Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı” yarışmasında öykü dalında birincilik ödülü), *Tutuklu Yürek*, *Ağlamak Yasak*, *Duvarın Öte Yanı*, *Kar Yağar Gül Üstüne*, *Derdimi Gül Eyledim*, *Geriye Hüzün Kalır*, *Sana Seni Anlatmak*, *Aklıma Yıldız Düştü*, *Karanlıkta Ses Gibi*, *Başıma Dağlar Düştü* (roman), *Ömrümüz Gurbet* (roman).

Beyaz Yürüyüş adlı öykü kitabındaki öykülerden “Babam Babam” Çorum insanının resmî dairelere ve buralarda çalışanlara bakış açısını yansıtması açısından dikkate değer ayrıntılar içerir:

“Kaybedilen para, kaybedilen mülk tekrar kazanılır, kaybedilen zaman kazanılmaz.’ derdi dedem. Babamın da söylediği bu... Bu yüzden olur olmaz iş için şehre inmez. Ne zaman mahkeme, şahitlik, öküz alıp inek satmak gibi önemli bir iş çıkarsa o zaman iner, inmişken biriktirdiği önemsiz işlerini de görür, zaman kaybetmeden

geri döner... Şehirden döndükten sonra dağa gidip odun getirdiğini bilirim.

‘Yarın Çorum’a gidiyorum.’ deyince huyunu bildiğim için biraz şaşırıyorum.

‘Mahkemem var.’ diyor.

Devlet işi oldu mu, dedem de hep ciddiye alırdı. Şaşkınlığım geçiyor. Annemle konuştuklarımızı hatırlıyor, seviniyorum. ‘İşte fırsat.’ diyorum içimden.

Kadastrocuların yanlış yazdıkları bir tarla yüzünden mahkemesi varmış. Önemli iş bu... Ayrıca vergi dairesine, nüfus dairesine, askerlik arkadaşı ve tahıl tüccarı Niyazi’ye uğraması, eve ufak tefek şeyler alması gerekiyormuş. Bunlar da biriktirilen işler... ‘Doktor, iğne, ilaç deyince dokuz köy öteye kaçan babamı oyuna getirmenin tam zamanı...’

‘Beraber gidelim.’ diyorum.

Seviniyor. Bilhassa resmî dairelerdeki işlerinin benimle daha çabuk biteceğini düşündüğü belli.” (Çeviksoy, 2012: 17)

AYŞE ÇOBAN (1953-2006)

Ayşe Çoban 1953 yılında Çorum'un Ovakarapınar Köyünde doğdu. 5 Ağustos 2006 tarihinde, trafik kazası sonucu vefat etti. Çeşitli kurumlarda gönüllü olarak çalışan şairin, *Çiğ Taneleri* adlı bir şiir kitabı bulunmaktadır.

Güzel Çorum'un (2)

Aşın gelin tepesini dağını,
Sevir edin bahçesini bağını,
Tarih kokan Hititler'in çağını,
Gönül gözleriyle görmek ne güzel.

Adım adım gezin Çorum ilini,
Bulursunuz erenini pirini,
Hıdırlık'ta evliyalar yerini
Ziyaretle selam vermek ne güzel

Gezip görün evlerinin önünü
Nergisini, sümbülünü, gülünü
İnsanları dostça uzatır elini
Bu mutlu dostluğa ermek ne güzel

Çayırlarda güreş tutar yiğitler
Ata'sından almış altın öğütler
Şairleri söyler içli beyitler
Bu soylu bahçeye girmek ne güzel

Tarlamıza arpa buğday ekeriz.
Bizler Çorumlu'yuz leblebi yeriz
Şivemizdir arada “heri” deriz
Ekini harmanda sürmek ne güzel.

(Çoban, 1999: 10)

MAHMUT TUNABOYLU (1954-2002)

Mahmut Tunaboşlu 1954 yılında Çorum'da doğdu. Ortaöğreniminden sonra gazeteciliğe başladı. Çeşitli ulusal ve yerel gazetelerde çalıştı. TRT ve AA'nın muhabirliklerini yaptı. 1980 yılından itibaren tiyatro ve sinema için eserler hazırladı. TRT Ankara, İstanbul ve İzmir radyoları için oyunlar yazdı. Birçok ödül kazandı. 2002 yılında vefat etti. Her yıl dönümünde adına düzenlenen çeşitli etkinliklerle anılmaktadır.

Mahmut Tunaboşlu, çocuklar için iyi şeyler üretmenin yolunun, genelde insanlar için iyi şeyler üretmekten geçtiğine inandı ve çocuk edebiyatının önemini vurguladı. Bu yönde eserler meydana getirdi.

Kitaplarından bazıları: *Ayışığı'na Ne Oldu?*, *Umudun Mavi Kanatları*, *Keloğlan Yanlışlıklar Güldürüsü*, *Dünyanın En Güzel Çocukluğu*, *Mavi Kanatlı Kaplumbağa*, *Ormandaki Tehlike*, *Madalyon*.

Madalyon adlı kitabından bir bölüm:

“Kadın, kendine ait çadırın girişinde, ateşin karşısında bir uyku tulumuna girmiş, Hitit tarihiyle ilgili bir kitap okuyordu. Az önce Camgöz'ün, kadın yüksek sesle okurken duyduğu şiir de o kitaptaydı.

‘Evet’ dedi Kadın. ‘Melih Cevdet’in bir şiiri... Adı Kadeş Savaşı... Sanki beni anlatıyor... Ben de Prenses Puduhepa'nın madalyonunu bulduğumda böyle olmuşum... Birbirimize öylece bakakalmıştık... O, toprağın altında, binlerce yıl benim tarafımdan kurtarılmayı bekliyordu. Ben de onu bularak kurtulmayı, zengin olmayı umut ediyordum.” (Tunaboşlu, 2009: 61)

ŞAHİN ÖRGEL (d. 1960)

Şahin Örgel 1960 yılında Çorum'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Çorum'da tamamladı. Üniversitede Halkla İlişkiler öğrenimi gördü. Küçük yaşlardan itibaren edebiyata ve sanata ilgi duyan yazar, 90'lı yıllardan sonra sahne için, *Yarın*, *Gökyüzü Yıldızlar ve Umutlarımız*, *Ya İstiklal Ya Hamburger*, *Güz Bahçesinde Yaz Düşleri*, *Gümüş Kaşıklar*, *Bir Yılan Hikâyesi*, *Carlos*, *Yeniden Başlamak*, *Yosunlar*, *Aşk Bir 'Şey' Değildir*, *İllegal Delinin Günlüğü* gibi oyunlar yazdı. 2002 yılında *Bir Yılan Hikâyesi* adlı oyunu Nazım Hikmet Ödülü kazandı. *Yosunlar* adlı oyunu 2008 yılında Devlet Tiyatroları repertuarına alındı.

Şahin Örgel, yazarlığın yanı sıra oyunculuk, gazetecilik, radyo işletmeciliği ve programcılığı yaptı.

Şahin Örgel, *Gidemeyen* adlı öykülerden oluşan kitabındaki bazı öykülerde, Türk edebiyatında örneklerine nadir rastlanan II. kişili anlatıcısı kullandı.

Yazarın “Karanlıkta” öyküsünden bir bölüm:

“Kapısını sadece senin açtığın, odalarında yalnız senin sesinin duyulduğu, hasta yatağında bir başına kuru öksürüğünün yankılandığı tekil bir ömür aklını alıyor. Çünkü erkek adam üşütürse ne olacağını biliyorsun. Ama kaygısız ve canlı, neşeli ve atak çocuk oyunlarının çoğunu bilmiyorsun.”

(Örgel, 2012: 34)

ŞAHİN ERTÜRK (d. 1963)

Şahin Ertürk, 1 Mayıs 1963 tarihinde Çorum'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Çorum'da tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden 1987 yılında mezun oldu. Aynı yıl, Giresun Sayca Ortaokuluna, 1990'da da Çorum Lisesine Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atandı. Halen bu okulda görevini sürdürmektedir.

Şahin Ertürk yazı hayatına Giresun'da yayın yapan *Yeşil Giresun* gazetesinde başladı. Daha sonra değişik gazete ve dergilerde fıkra, makale, öykü, edebî eleştiri türlerindeki yazıları yayımlandı. Zamanla öykü türü üzerine yoğunlaştı. *Çorum Hakimiyet* gazetesinde edebiyat ve kültür içerikli yazılarını yayımlamaya devam etmektedir. Gazetenin *Hale* adlı edebiyat ekinde çok sayıda yazısı yayımlanmıştır.

Şehir kavramını ana tema olarak seçen yazar “insanlığın uygarlık yolundaki yürüyüşünün temel eksenlerinden biri yerleşik hayata geçişse, ‘şehirleşme’ de bunun odağındadır” görüşünü savunur. “Sanat eseri üretmeyi en köklü entelektüel faaliyet” olarak niteler (Güngör-Samsunlu, 2010: 78).

Şahin Ertürk'ün ayırıcı özelliklerinden biri de engellilik konusuna özel ilgi gösterip çok sayıda yazı yazmasıdır.

Öykülerini içeren iki kitabı vardır: *Şehir Kuşları* (2006), *Pencereler* (2009).

Şehir Kuşları adlı öykü kitabındaki “Masal Bağı” öyküsünden bir bölüm:

“Sıkılıyor bunalıyor çocuklar.

Apartmanın bahçesi yok! Mahallenin meydanı yok!

Atasözü: Oynamayan tay, at olur mu?

Düzde, bayırda koşacak; düşecek, kalkacak, kovalamaca oynayacak ki çocuk, küçüğüyle büyüğüyle... Ayaklarının üzerinde duracak. Arkadaşlarına seslenecek. Diliyle de koruyacak kendini. Sözüyle de karışacak ötekilere. Demiş doktorun biri bizim komşuya: “Ağzındaki diline ihtiyaç duymalı çocuklar!”

Kendimden pay biçeyim: Şöyle şehrin kıyısını köşesini, bağlarını, parklarını adımlamasam, suyum çekiliyor. Kuru koltukta oturarak, dört duvar arasına sıkışarak yürütmesi zor masal atını. Kuşunu uçuracaksın masalın, balığını yüzdüreceksin, geyiğinin izini süreceksin... Çocuklar, yavanından hoşlanmıyor anlattığının. Bulut yürümüş, diyorsun. “Nasıl?” diye soruyorlar. Kendileri görececek önce gözleriyle, derenin şırıltısını duyacak ki!” (Ertürk, 2006: 44).

Pencereler adlı öykü kitabındaki “Oyun Olmasa” öyküsünden bir bölüm:

“Ne zaman bir türkü, bir şarkı duysam Cavit’i hatırlarım. Onun elini kulağına atıp türkü söyleyişi hala gözlerimin önündedir. Bundan hiç vazgeçmezdi. Kuzuları söğüt gölgesine sürene kadar devamlı türkü söylerdi.

Öylesine çok türkü, şarkı bilirdi ki... Bir kez duyduğunu ezberlerdi. Ya onun o hüznü duruşu... Başkalarının neşeyle söylediği türküleri, o, dertli dertli çıkarırdı.

...

Köy ne kadar da ıssız görünüyordu bana Allah’ım!

Çocuk yok muydu köyde?

İnsan sayısı azdı. Buna karşın koyunlar, kuzular, keçiler, inekler, köpekler, tavuklar, ördekler sayısızdı. Evlerin arasında dolaşmak bile zordu benim için. İşte o günlerde Cavit yetiştirdi imdadıma. Ninemin beş tane kuzusunu da Cavit güdüyormuş. Benekli kuzunun ayağı topallayınca Cavit’e yardım etmek amacıyla yarım günlüğüne ben de çobanlığa gitmiştim. Değnek elime yapıştı sanki, köyden ayrılana değin bir daha bırakmadım onu.” (Ertürk, 2009: 44-45).

HALİT YILDIRIM (d. 1968)

Halit Yıldırım 1 Ocak 1968 tarihinde Çorum'un Uğurludağ ilçesinde doğdu. Çorum İmam Lisesinde okudu. Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümünü bitirdi.

Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Tarım Bakanlığına mühendis olarak atandı. Çorum Tarım İl Müdürlüğünde görev yapmaktadır.

Yazı ve şiirleri başta *Aşkın (e) Hali* edebiyat dergisi olmak üzere *TDED Edebiyat Bülteni*, *Hale*, *Somuncu Baba*, *Kilim*, *Ortadoğu*, *Gölge Adam*, *Çorum Hakimiyet* ve *Çorum Manşet* gibi dergi ve gazetelerde yayımlanmaktadır.

Şiir ve Öykü Kitapları: *Yarına Ağıt Düne Gazel* (2010), *Anahtar* (2013), *Gökçekimi* (2014), *Mahrem ve Münzevi Hüzün* (2014), *15 Temmuz Darbesinin Ruhumuzdaki İzleri* (editör, 2017).

Çorum'um

Şu altın başaklar saçların gibi

Rüzgâr dalga dalga tarar Çorum'um

Her gören vurulur, nedir sebebi?

Gidenler hep seni arar Çorum'um

Sende bulmuş cümle maraz, dert, çor um

İsmine demişler bu yüzden Çorum

Havan bir devadır suyun bir serum

Binbir çeşit derde yarar Çorum'um

Hititler kurmuşlar bir devlet sende
Kadeş'le anılmış şöhretin dünde
Tarihler bağrına seni bugün de
Dün gibi şefkatle sarar Çorum'um

Şehrimin sembolü Saat Kulesi
Tam ortada durur Çorum Kalesi
Ulu Cami sanki ayın halesi
Tekbirler gönlümü derer Çorum'um

Mis gibi leblebi tüter bağrında
Mertlik dürüstlük atar bağrında
Sahabe, evliya yatar bağrında
Gelen gizli sırta erer Çorum'um

Alaca bereket dolu bir ova
İskilip, Osmancık yemyeşil doğa
Doyum olmaz Kargı, Uğurludağ'a
Saysam keşke birer birer Çorum'um

Kızılırmak büklüm büklüm akıyor
Obruk Barajı' mız bolluk kokuyor
Koyunbaba yine taş mı çekiyor
Belki de bir köprü gerer Çorum'um

Kekik kokar bizim elin yaylası
Herkesin başında ekmek gaylası*
Yiğidin gönlünde yatar Leyla'sı
Sevdayı ekmeğe dürer Çorum'um

Bir sis çöker Köseadağ'ın başına
Hıçkırık karışır gözüm yaşına
Yiğit şehitlerin mezar taşına
Analar bağrını sürer Çorum'um

Sende doğan sana dönüp geliyor
Emekler, gayretler cisim buluyor
Fabrika oluyor, bina oluyor
Herkes bu sevdayı sorar Çorum'um

Toprak tuğla olur, binalar yapar
Ekmek olur çiftçim alnından oper
Âşıklar, ozanlar bağrından kopar
Gönüllerde otağ kurar Çorum'um

Büyüğü, küçüğü çalışır durur
Herkes birbirini kardeşi görür
Alevi-Sünnisi el ele yürür
Senin için kafa yorar Çorum'um

Birlikte dirlik var budur harcımız
Ezansız, bayraksız olmaz burcumuz
Seni mamur etmek boyun borcumuz
Budur ettiğimiz karar Çorum'um

(02.08.2009 Pazar)

(Kaynak: Halit Yıldırım)

ERDAL ŞAHİN (d. 1969)

Erdal Şahin 1969 yılında Çorum'da doğdu. İlk, orta ve liseyi Çorum'da tamamladıktan sonra, 1993 yılında Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arşivcilik bölümünden mezun oldu. 1996 yılında öğretmenliğe başladı.

Romanları: *Aynadaki Yüz* (2006), *Hüzne Konan Kelebek* (2010), *Aşk ve Aşk* (2012).

Öğrencilerinin yazdığı masallardan derlediği *Düş Bahçeleri* 2011 yılında yayımlandı.

Erdal Şahin çocuk edebiyatı alanında çalışmalarını sürdürüyor. Masal kitapları; *Bereket Fırını*, *Ormanlar Diyarı*, *Şeker İnsanlar Ülkesi*, *Dilek Güvercini*, *Peti ve Fili*, *Tepedeki Sessizlik*, *Miro*, *Rüzgar ve Potipot*, *Şarkı Söyleten Çiçek* ve *Yaramaz Serçe Yavrusu*.

Yazar ayrıca, *Resimli Osmanlı Tarihi*, *Komşu Köyün Delisi*, *Boyacı*, *Durdurun Şu Oyunu* ve *Sığınak* adlı oyunların sahnelenmesinde yönetmen olarak görev yaptı (Şahin, 2012: iç kapak).

Hüzne Konan Kelebek romanından bir bölüm:

“Sokağın karanlık köşesinde avını bekleyen bir kartal gibi binanın girişini gözetliyordu. Evin önünde duran taksiden inenlerin yüzlerini tam seçemese de karısını tanımıştı. Sokak lambasının ışıttığı bahçe kapısından girenken gördüğünün o olduğundan emin oldu ve arkasından “Gülizar!” diye bağırdı. Öndekilerin bu sesle durup geriye bakmaları ve Gülizar’ın öne yani yola doğru yürümesi işini kolaylaştırmıştı. Aralarındaki mesafe on metreden daha azdı, “Ulan kahpe” diye bağırdıktan sonra tabancasını doğrulttu ve elleri bile titremeden şarjöründeki beş mermiyi de üzerine acımasızca sıkmaya

başladı. Tabanca sesiyle taksiden fırlayan taksiciyi görünce panikleyip kaçmaya başladı.

Önce biraz ilerideki parka sapıp, bir ağacın dibine sindi. Kısa süren bu soluklanmanın ardından şüphe çekmemek için yürüyerek olay yerinden uzaklaştı ve bir aydır görmediği evine geldi. “Acaba öldü mü?” sorusu kafasını iyice kemiriyordu. Sinirlenip sağa sola tekme, yumruk atmaya başladı. Öfkesi dinmiyor gittikçe de çoğalıyordu.

‘Elün adamlarıyla gezüp fünk atacan, biz de namus sahübü adam olarak etrafta dolanacaaz, ha. Ulan inşallah gebermiştir, yoksa gider bir beş kurşun daha sıkarum.’ diye bağıriyordu sağa sola saldırırken.” (Şahin, 2010: 278)

KENAN YAŞAR (d. 1971)

Kenan Yaşar 1971 yılında Mecitözü'nde doğdu. Ortaokul ve liseyi 1981-87 yılları arasında İskilip'te okudu. 1989 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Tapu Kadastro Bölümünü, 1994 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. 1996 yılından beri Çorum Barosu'nda kayıtlı serbest avukat olarak çalışmaktadır.

Kenan Yaşar, lise yıllarından itibaren şiir ve edebiyatla ilgilenmeye başladı. İlk sayısı Ocak-Şubat-Mart 2016 döneminde yayımlanan *Aşkın (e) Hali* edebiyat dergisini üç ayda bir düzenli olarak neşretmektedir.

Mor Hırkalı Aşk (2005), *marasanta* (2009), *Söz Ağrısı* (2012) adlı üç şiir, *Öyküncü Öykü* (2013) adlı bir öykü kitabı bulunmaktadır.

Çorum

yağmuruna yer gök nasıl dayanır
şimşeği bir başka çakar çorum'un
zemheri ayından birden uyanır
ırmağı bir başka akar çorum'un

şehrin sokakları gökyüzüne eş
doğarken eğilip öperse güneş
batarken toprağa düşer bir ateş
ufkunu bir başka yakar çorum'un

toprağına rahmet vermiş yaradan
elde en güzeli onda sıradan
hititler de şöhret almış buradan
onuru bir başka vakar çorum'un

obruk'ta bir deniz kucağımızda
alpağut tütüyor ocağımızda
kırkdilim de terler sıcağımızda
gülleri bir başka kokar çorum'un

severse içinde sanki bir seher
gülerse gülüşü göklere değer
kızılırmak gibi coşarsa eğer
güzeli bir başka bakar çorum'un

taşlara bir tarih yazar dividi
her karış toprakta yatar şehidi
bir kez sevdi ise genci yiğidi
yüzüğü yüreğe takar çorum'un

yoksula uzanan elleri vardır.
aktıkça çoğalan selleri vardır
hakkı tespih eden dilleri vardır
merhamet suları yıkar çorum'un

geceler yüzyılın yapısı gibi
mühürlenir yer gök kapısı gibi
gün olur kurtulur mahpusu gibi
üstündeki örtü kalkar çorum'un

(Yaşar, 2009: 83-84)

KAYNAKÇA

- Acehan, Abdullah (2011). *Sürgün Kalemler (1839-2000)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Alkan, Kazım (2010). *Umuda Yolculuk Var*. İstanbul: Yazın Basın Yayın.
- Anday, Melih Cevdet (2016). *Sözcükler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Arıkan, Mustafa (2016). Rifat Rami (Arıncı) ve Esaret Dönemi Şiirleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Bahar 2016, S. 39, s. 101-145.
- Arıncı, Rifat Rami (1934). *Ülküç*. Çorum: Çorum Vilayet Basımevi.
- ___ (1950). *Ya Demokrasi Ya Ölüm*. Ankara: Nur Matbaası.
- ___ (1992). *Çorum ve Havalisi Şairleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ateş, Kemal (1982). Mehmet Seyda ile Söyleşi. *Varlık*. S. 49 (901), s. 18-19.
- Avcı, Zeynep (2007). *A'dan Z'ye Abidin Dino*. İstanbul: YKY.
- Başaran, Mehmet (1995). Yazınımızda Türkiye: Anadolu'nun Gerçek Yüzüyle Yazınımıza Yansıdığı Kentlerden Biri: Çorum. *Dünya Kitap*. Ekim 1995, s. 6.

- Benice, Etem İzzet (1974). *Yakılacak Kitap*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Berksoy, Naci Çelik (2010). Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması. *Kemal Tahir 100 Yaşında*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Binyazar, Adnan (2003). Kitaba Giden Yol. *Varlık*. S. 1150, s. 21-22
- ___ (2009). *Şairin Kedisi*. İstanbul: Can.
- ___ (2012). *Ölümün Gölgesi Yok*. İstanbul: Can.
- ___ (2013). *Masalını Yitiren Dev*. İstanbul: Can.
- Ceran, Selma (2014). *Türk Grafik Sanatı Eğitimine Katkısı Açısından Grafik Sanatçısı Sait Maden'in Sanatı ve Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı.
- Çelen, Meral (1961). *Güllü Güzel*. İstanbul: Düşün.
- ___ (1975). Öykü Nedir? Öykü Anlayışınızı Anlatır mısınız?. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. C. 9, S. 98, s. 101-103.
- ___ (2008a). *Meral Çelen'in Anıları-I Çocukluk ve İlkgençlik Yıllarım*. İstanbul: Nesin.
- ___ (2008b). *Meral Çelen'in Anıları-II Aziz Nesin'li Yıllar*. İstanbul: Nesin.
- Çenesiz, İsmet (2000). *Doğruları Söyledim 9 Köyde Sevildim*.
- Çorum: Gürsel Yayınları
- ___ (2004). *Hayalimdeki Köy Sefaköy*. Ankara: Dönmez Ofset.
- ___ (2004). *Yüreğimin Sesi*. Çorum: Kadeş Yayıncılık.
- ___ (2009). *Pazartesi Günlüğü*. Ankara: Öncü Kitap.
- Çeviksoy, Osman (1986). *Kar Yağar Gül Üstüne*. İstanbul: MEB.
- ___ (2012). *Beyaz Yürüyüş*. Ankara: Akçağ.

- Çoban, Ayşe (1999). *Çiğ Taneleri*. Çorum: Limtaş.
- Çöplü, Orhan (2002). *Son Mektup*. Çorum: İstem Basımevi.
- Demiryürek, Meral (2013). “Anadolu’ya Tantuna Giden Bir Kirpi: Refik Halit Karay”. *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*. S. 8, s. 57-78.
- ___ (2016). “İhtiyar Gençlik’te Çorum İzleri”. *Hitit Üniversitesi Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu Bildiriler Kitabı I* (28-30 Nisan 2016). s. 245-256.
- ___ (2016). “Çorum’un Damadı Adnan Binyazar ve Ağıdı”. *Hitit Üniversitesi Her Yönüyle İskilip: Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu Bildirileri* (9-11 Ekim 2014), s. 94-105.
- ___ (2017). “Edebiyatta Kurgu-Gerçek İlişkisi Bağlamında Adnan Binyazar ve Üslubu”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. C. 4, S. 1, s. 169-184.
- ___ (2017). “Meral Çelen’in Anılarında Edebî Çevre ve Şahsiyet Unsurları”. *Bilkent Üniversitesi XII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiriler Kitabı* (25-28 Eylül 2017). s. 336-344.
- Dino, Abidin (2001). *Kızılbaş Günlerim*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Dino, Abidin (2011). *Kısa Hayat Öyküm*. İstanbul: Can Yayınları.
- Duman, Nurduran (2007). *Çağımızda Söz’ün Büyüsü Yok Oldu, Kutsallığı Yitti*. Yasakmeyve.
- Ertürk, Şahin (2006). *Şehir Kuşları*. Çorum: Lider Matbaacılık.
- ___ (2009). *Pencereler*. Çorum: Lider Matbaacılık.
- Eğilmez, Mahfi (2001). *Anitta’nın Laneti*. İstanbul: Om.
- ___ (2005). *Hitit Ekonomisi*. İstanbul: Ege.
- ___ (2008). *Hattuşa’dan Kaçış*. İstanbul: Remzi.
- Ercan, Abdullah (1997). *Şiirler*. Çorum: İstikamet.
- ___ (1998). *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*. İstanbul: ÇEKVA.

___ (2002?). *Düşünceler ve Duygular*. Çorum: Kardeş.

Ergülen, Haydar. *Şiir Dervişi: Sait Maden*.
(<http://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/bir-siir-dervisini-yitirdik-i-620>, Erişim tarihi: 16.03.2017)

Ergüven, Abdullah Rıza (1947). *Resimli Yedigün Şairleri Antolojisi (1937-1947)*, İstanbul: Marmara Yayınevi.

Erkoç, Ethem (2001). *Nikolanya'dan Çorum'a*. Çorum: Gürsel Yayınevi.

Erkoç, Ethem (2011). *Piyeslerim*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Erkoç, Ethem (2013). *Ethem Erkoç'a Vefa Gecesi* (Eğitime ve Yazıya Adanmış Bir Ömür).

Erol, Mehtap (2000). *Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun Yaşamı, Yapıtları, Fikirleri, Uygulamaları ve Türk Toplumsal Yaşamına Katkıları: Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Eryüksel, Gazanfer (1997). *Aşk Hiçlik ve Her Şey*. Ankara: Çankaya Belediyesi Yayınları.

Eryüksel, Gazanfer (2014). *Zakkum Çiçekleri*. *Çorum Haber*. 6 Şubat 2014.

Eyigün, Raşan Yıldız (2006). *Orhan Kemal'in Hayatı, Eserleri ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sinema-TV Ana Sanat Dalı, Sinema-TV Programı.

Gökçehan, Sidar (2013). *Osman Çeviksoy'un Hikâyeciliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

- Göksoy, Ertuğrul (2001). *Antireflü Cerrahisinin Tarihi Gelişimi ve Rudolf Nissen*. İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Gastrointestinal Sistem Hastalıkları Sempozyumu (11-12 Ocak 2001) *Bildiri Kitabı*. İstanbul. s. 143-147.
- Gümüş, Şükrü (1976). *Zap Boyları*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- ___ (1986). *Zap Boyları*. Ankara: Kerem Yayınları.
- Günay, Osman (2011). Mehmet Seyda'nın Yapıtlarında Zonguldak. *Hürriyet Gösteri*. S. 304, s. 94-100.
- Günçikan, Berat (2008). *Gölgenin Kadınları*. İstanbul: Agora.
- Gündoğar, Muzaffer (2017). *Pamukkulak Hoca Recep Rahmi Tankaya*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Güngör, Ahmet, Samsunlu, Ahmet (2010). *Çorum ÇEKVA Sanat Dostları Toplantıları*. Çorum: ÇEKVA.
- Güven, Bahri (2007). *Zakkum Çiçeği*. İstanbul: Güven.
- ___ (2008, 2012). *Sevgi Yumağı*. Çorum: Lider Matbaacılık.
- ___ (2010). *Geri Dönüşü Olmayan Yol*. İstanbul: Yaz.
- ___ (2011). *Yaşayan Efsane Dr. Rifat Patır*. Çorum: Tekmatsan Matbaacılık.
- ___ (2013). *Ağaoğlu*. Çorum: Tek Ofset.
- ___ (2015). *Bir Kıbrıs ki*. Çorum: Tekmatsan Matbaacılık.
- ___ (2016). *Bitmeyen Dostluk*. Çorum: Y.Y.
- ___ (2017). *Kasa Soygunu*. Çorum: Besmat Matbaacılık.
- Halikarnas Balıkcısı (1990). *Mavi Sürgün*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Işık, İhsan (2006). *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. Ankara: Elvan Yayınları.
- İzmirli, Mübeccel (1965). Sanatçılarla Konuşmalar: Mehmet Seyda. *Varlık*. S. 32 (659), s. 13.

- Karacar, Mahir (2010). *Refîi Cevat Ulunay'ın Süreli Yayınlardaki Yazıları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabıyık, Şükran (1996). *Zaman Değirmeni*. Çorum: Lider.
- Karabıyık, Şükran (tarihsiz). *Turkuaz*. Çorum: Tuğra.
- Karay, Refik Halit (1940). *Gurbet Hikâyeleri*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- ___ (1989). *Memleket Hikâyeleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ___ (1996). *Bir Ömür Boyunca*. İstanbul: İletişim.
- ___ (2009a). *Ay Peşinde*. İstanbul: İnkılap.
- ___ (2009b). *Deli*. İstanbul: İnkılap.
- Kazancı, Ahmet Lütfi (1971). *Kaynana Münevver Hanım*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ___ (1972). *Üvey Anne*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ___ (1972). *Bir Vicdan Uyanyor*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ___ (2005). *Son Fırtına*. İstanbul: İpek.
- ___ (2009). *Kendimi Anlatayım Dedim*. İstanbul: Ensar.
- Kemal, Orhan (2007). *Yazmak Doludizgin (Günlükler ve Şiirler)*. İstanbul: Everest.
- Kerman, Tayyar (1996). *Çorum Ağzından Derlemeler*. İstanbul: ÇEKVA.
- Kerman, Tayyar (tarihsiz). *Ünlü Deyimlerin Yorumları ve Öyküleri*. Çorum: Lider.
- Koçak, Selahattin (1970). *Bozkırların Çocuğu*. Çorum: Yeni.
- Komet (2004). *Koşarak Geldim Çorabı Deldim*. İstanbul: Okuyan Us.
- ___ (2007). *Olabilir Olabilir*. İstanbul: yasakmeyve.
- ___ (2013). *Komet Momet*. İstanbul: Everest.

- Köklügiller, Ahmet (1968). Nasıl Yazıyorlar?. *Varlık*. S. 717, s.7.
- Köstekçi, Mazlum Kenan (1942). *Zakkum Çiçekleri*, İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- ___ (2014). *Zakkum Çiçekleri*, yayınevi ve yer yok.
- Kutlu, Şemsettin (1981). *Serveti Fünun Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Maden, Sait (1990). 1000. Sayıya Doğru Tek Kişilik Ordu. *Varlık*. S. 994, s. 2.
- ___ (1991). Kavuşma. *Varlık*. S. 1004, s. 21. Miyak, Bahri (1943). *Zakkum Çiçekleri*. *Çorumlu*. S. 39, s. 29-31.
- Nalıncı, Nuri (1958). *Çorum'dan Sesler*. Çorum: Yeni Adım Basımevi.
- Necatigil, Behçet (1995). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık.
- Nesin, Aziz, Çelen, Meral (1998). *Aziz Nesin-Meral Çelen Mektuplaşmaları*. (Haz. Ahmet Nesin), İstanbul: Düşün.
- Ozulu, Abdulkadir (1977). *Gecekondu Çocuğu*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ___ (1977). *Vatan İçin*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ___ (2008). *Çorum Gazetesi Çevirileri 1921-1926 (I)*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- ___ (2012). *Yayınlardan Çorum Konulu Bir Demet*. Çorum: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Örgel, Şahin (2012). *Gidemeyen*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Özcan, Celal (1982). Mehmet Seyda ile Söyleşi. *Hürriyet Gösteri*. S. 2 (17), s. 12-14.
- Özçatalbaş, Mustafa (1996). *Şu Bizim Çorum* (Devâne Hatıraları). İstanbul: Yıldızlar Matbaası.

Özgül, Kayahan (2012). *Paşabey-zâde Ömer Âli Bey Türkmen Kızı*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

Serin, Ahmet (1995). *Çıkrık'tan Esintiler*. İstanbul: Özener Matbaacılık.

Seyda, Mehmet (1961). Meral Çelen Anlatıyor. *Varlık*. S. 553, s.7.

___ (1963). Varlık Otuz Yaşında. *Varlık*. S. 602, s. 7-8.

___ (1967). Notlar. *Varlık*. S. 702, s. 10.

___ (1971). *İhtiyar Gençlik*. İstanbul: May Yayınları.

___ 1973). Toplu Soruşturmamız. *Varlık*. S. 789, s. 8.

___ 1975). Romancı Günlüğü: Çocuk Romanı. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. S. 31 (280), s. 21-25.

___ (1981). Romancı Günlüğü: Psikanaliz ve Yazın. *Varlık*. S.887, s. 20.

Sönmezay, Ayşegül (2004). *Güldüğüme Bakma Mehmet Güteryüz Kitabı*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Şahin, Erdal (2012). *Sığınak*. Çorum: Analiz Yayınları.

___ (2010). *Hüzne Konan Kelebek*. İstanbul: AYA.

Tahir, Kemal (1993). *Notlar/Mektuplar*. İstanbul: Bağlam.

___ (2010). *Köyün Kamburu*. İstanbul: İthaki.

___ (2012). *Büyük Mal*. İstanbul: İthaki.

___ (2013a). *Damağası*. İstanbul: İthaki.

___ (2013b). *Rahmet Yolları Kesti*. İstanbul: İthaki.

___ (2013c). *Yediçimar Yaylası*. İstanbul: İthaki.

Timurhan, Semra (2014). *Sait Maden; Eserleri ve Türk Grafik*

Tasarımına Katkıları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarımı Anasanat Dalı Programı.

- Tombuş, İhsan (2003). *Ankara Cinayeti*. Ankara: Bilgi.
- Tombuş, İhsan (tarihsiz). *Politikada 41 Yıl*. Ankara: İzgi.
- Tombuş, İhsan (tarihsiz). *Çeşitleme*. Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Tunaboylu, Mahmut (2009). *Madalyon*. Çorum: Çorum Belediyesi Yayınları.
- ___ (1997). *Mavi Kanatlı Kaplumbağa*. İstanbul: MEB.
- ___ (1999). *Dünyanın En Güzel Çocukluğu*. İstanbul: MEB.
- ___ (2002). *Keloğlan Yanlışlıklar Güldürüsü*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ___ (tarihsiz). *Ayıışığı'na Ne Oldu*. İzmir: İzmir Belediyesi Yayınları.
- ___ (tarihsiz). *Umudun Mavi Kanatları*. İzmir: İzmir Belediyesi Yayınları.
- Tümer, Cem Şems (2000). *Mehmet Seyda (Çeliker) Hayatı ve Eserleri Üzerine Monografik Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ucar, Hayri (1957). *Dilara*. Çorum: Yeni Adım Basımevi.
- Uğurdağ, Canan (2016). Sanatçı ve Mekân İlişkisi Bağlamında Bedri Rahmi Eyüboğlu ve İskilip Üzerine Bir Değerlendirme. *Hitit Üniversitesi Her Yönüyle İskilip: Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu (9-11 Ekim 2014)*. s. 116-125.
- Ulunay, Refii Cevat (1957). Histopatolojiden İlham. *Milliyet*. s.2.
- ___ (1999). *Sürgün Hatıraları*. İstanbul: Arma Yayınları.
- Umran, Sedat (1980). Yirmi Altı Yaşında Ölen Gerçek Şair: Mazlum Kenan Köstekçi (1910-1936). *Türk Edebiyatı*. S.85, s.27-29.
- Uysal, Sermet Sami (2011). *Bâki Kalan Bu Kubbede*. İstanbul: Timaş.
- Uzel, Ümit (2000). *Korumasız Başkan*. Çorum: Aydın Ofset.
- Uzuner, Buket (2015). *Toprak*. İstanbul: Everest.

Varlık, Bülent (2013). Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası Üyesi Behram Lütü'nin Çorum Yılları. *Kebikeç*. S. 35, s. 215-236.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (1977). *Anıların İzinde I*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

___ (1979). *Anıların İzinde II*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yaşar, Kenan (2009). *marasanta*. Çorum: Aşkın e Hali Kitaplığı.

___ (2012). *söz ağrısı*. Çorum: Aşkın e Hali Kitaplığı.

Yıldırım, Halit (2014). *Gökçekimi*. Çorum: Bir Medya.

Yiğit, İrfan (2013). *Türkiyeli Bir Aydın Kemal Tahir*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Arşiv Belgesi:

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi,
Süleyman Köstekçioğlu Sicil Dosyası, 490/01/397/682/3

İnternet Kaynakları:

<http://www.milliyetsanat.com/haberler/plastik-sanatlar/grafik-tasarimin-simgesini-kaybettik/2239>

<http://muzaffergundogar.blogcu.com/sukru-gumus/9429673>

<http://www.corumhakimiyet.net/Yazilar/6135/4/rahmetli-recep-rahmi-tankaya-ve-bir-hediyesi.aspx#.WOJTaQPBKu4>

<http://www.ozanlar.biz/can-yoksul.html>

Meral Çelen. tr.writersofturkey.net

Vikipedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ethem_%C4%B0zzet_Benice
www.haberler.com

sevinccokum.info

<http://www.biyografya.com/biyografi/13856>

<http://www.milliyetsanat.com/haberler/plastik-sanatlar/grafik-tasarimin-simgesini-kaybettik/2239>

<http://www.corumlu.com/aa-s.htm#serihahmet>

Bir Çocuk Ressam Komet, birgunbiryerde.blogspot.com.tr

<http://www.ozanlar.biz/can-yoksul.html>

<https://orgelsahin.tr.gg/HAYATI.htm>